

8—13 mars.

Debatter m. m.

Sid.

Tisdagen den 11 mars.

Svar på fråga av

Fröken Vinge ang. ordnande av telefonförbindelse med Åreskutans
toppstuga 7

Svar på interpellationer av:

Herr Svensson i Ljungskile ang. rätt för lantbruksnämnderna att
bevilja nedsättning av kostnaderna för rationaliseringsplaner i
vissa fall, m. m. 8

Herr Gavelin ang. upprättande av en renforskningsstation i Norr-
land 11

Onsdagen den 12 mars.

Höjning av statstjänstemännens löner m. m. 15

Hysesregleringen m. m. 68

Granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvalt-
ning:

Valuta- och penningpolitiken 79

Interpellation av herr Lindberg ang. framläggande av förslag om
bättre pensionering för sjömän 109

Torsdagen den 13 mars.

Valuta- och penningpolitiken (Forts.) 110

Motion om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna
m. m. 135

Lag om häradsallmänningar, m. m. 138

Motion ang. ändrade bestämmelser om befordran i vissa fall för un-
derofficerare vid flottan 139

	Sid.
Motioner om ersättning åt G. Karlström på grund av olycksfall i arbete	140
Anslag under statens allmänna fastighetsfond m. m. (handelsdepartementet):	
Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	142
Anslag under försvarets fonder m. m.:	
Vissa flygfältsarbeten m. m.	144
Berghangarer	146
Uppställningsplatser för radarstationer	147
Förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.	148
Internationella arbetsorganisationens likalönekonvention	154
Rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension	157
Interpellation av herr Gustafsson i Stockholm ang. den av 1950 års riksdag begärda utredningen om ett effektivare taxeringsförfarande.	158

Samtliga avgjorda ärenden.

Tisdagen den 11 mars.

<i>Bankoutskottets</i> anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet inkommit framställning från delegerade för riksdagens verk ang. dels lönetillägg till tjänstemän i riksdagens verk, dels rörligt tillägg å pensioner, utgående enligt av riksdagen antagna tjänste- och familjepensionsbestämmelser för riksdagens verk, dels ock vissa bemyndiganden för delegerade	13
--	----

Onsdagen den 12 mars.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 49, ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.	15
— nr 50, ang. lönetillägg för s. k. obekvämt arbetstid	68
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. hyresregleringen m. m.	68

Torsdagen den 13 mars.

<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. den ekonomiska politiken	110
— Memorial nr 5, ang. användande av riksbankens vinst för år 1951.	135
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 20, ang. samordning av sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.	135
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 5, ang. lag om häradsallmänningar, m. m.	138
<i>Andra kammarens allmänna beredningsutskotts</i> utlåtande nr 5, ang. sanitära förhållanden vid hotell- och pensionatsrörelse	139
— nr 6, ang. befordran för underofficerare vid flottan.	139
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. höjda traktamenten åt landstingsmän	140

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 42, ang. ersättning åt G. Karlström	140
— nr 43, ang. ersättning till Å. Bergström	142
— nr 44, ang. flygtekniska försöksanstalten och säkerhetsanstalter för sjöfarten	142
— nr 45, ang. anslag under statens allmänna fastighetsfond m. m. (handelsdepartementet)	142
— utlåtande nr 46, ang. anslag under försvarets fonder m. m. . . .	144
— nr 47, ang. anslag under försvarets fastighetsfond	148
— nr 48, ang. förläggande av försvarets centrala beklädnadsverk- stad till Karlskrona m. m.	148
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 13, ang. skyldigheten att erlagga fastighetsskatt	154
— nr 15, ang. ändringar i tulltaxan, m. m.	154
— nr 17, ang. underrättelse om fastighetstaxering	154
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. statligt oljemonopol	154
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 21, ang. Internationella arbetsorga- nisationens beslut.	154
— nr 22, ang. rörlig folkpensioneringsålder	157
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. sammanföring av samfälld vägmark med angränsande fastighet m. m.	157
— nr 8, ang. ogiltighet av sämjedelning av jord inom Kopparbergs län.	157
— nr 9, ang. anslag ur kyrkofonden för prästlönereformens genom- förande	157
<i>Andra kammarens allmänna beredningsutskotts</i> utlåtande nr 7, ang. ersättning för inkomstbortfall genom isolering vid epidemi eller epizooti	157

Lördagen den 8 mars.

Kl. 2 em.

Herr talmannen, som vid kammarens sammanträde den 20 nästlidna februari på grund av sjukdom beviljats ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare, återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 1.

Justerades protokollet för den 1 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogs den av herr *Dahlgren* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående befrielse för varvsarbetare och likställda från skatteplikt för ersättningar för onormal förbrukning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till B. E. R. Carlsson m. fl.

§ 4.

Herr talmannen meddelade, att bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält, att till utskottet inkommit framställning från delegerade för riksdagens verk angående dels lönetillägg till tjänstemän i riksdagens verk dels rörligt tillägg å pensioner, utgående enligt av riksdagen antagna tjänste- och familjepensionsbestämmelser för riksdagens verk dels ock vissa bemyndiganden för delegerade.

Denna anmälan bordlades.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om förhöjda dagtraktamenten åt landstingsmän;

statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av väckta motioner om ersättning åt G. Karlström på grund av olycksfall i arbete;

nr 43, i anledning av väckt motion om ersättning till Å. Bergström på grund av olycksfall i arbete;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde

huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 till utrustning för vindtunnelanläggning m. m. vid flygtekniska försöksanstalten och till säkerhetsanstalter för sjöfarten;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 47, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t beträffande försvarets fastighetsfond gjorda framställningar om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av stats-tjänstemännens löner m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på s. k. obekväma arbetstid;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna angående skyldighet att erlägga fastighets-skatt;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.; och

nr 17, i anledning av väckta motioner angående fastighetsägares underrättande om innehållet i beslut rörande fastighets taxeringsvärde;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

nr 5, angående användande av riksbankens vinst för år 1951; och

nr 6, i anledning av väckta motioner om förställda av importen och distributionen av mineraloljor;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens konferens år 1951 vid dess trettiofjärde sammanträde fattade beslut dels ock i ämnet väckt motion; och

nr 22, i anledning av väckta motioner om införande av rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sammanföring av samfärd vägmark med angränsande fastighet m. m.;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ogiltighet av sämjedelning av jord inom vissa delar av Kopparbergs län; och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för tillfällig arbetshjälp åt domkapiteln och stiftsnämnderna i samband med prästlönereformens genomförande; samt

andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 7, över motion om utredning av frågan om ersättning till personer, som drabbas av inkomstbortfall genom isolering till följd av epidemi eller epizooti.

§ 6.

Anmälades, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen:

nr 78, angående prisutjämningsavgift m. m.;

nr 82, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303);

nr 83, angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.;

nr 84, angående anslag till inköp av maskiner för torrlägningsverksamheten;

nr 88, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.;

nr 89, angående anslag för budgetåret 1952/53 till gottgörelse till fiskerinäringen för av dess utövare erlagd bensinskatt;

nr 90, rörande Sveriges anslutning till en konvention angående upprättandet av ett råd för samarbete på tullområdet, m. m.;

nr 91, angående avstående i visst fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 92, angående försäljning av en allmänna arvsfonden tillfallen fastighet; och

nr 93, angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom.

Dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.05 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 11 mars.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 4 och den 5 innevarande mars.

§ 2.

Svar på fråga ang. ordnande av telefonförbindelse med Åreskutans toppstuga.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade: Herr talman! Fröken Vinge har frågat mig om jag har för avsikt att vidtaga åtgärder för att förse Åreskutans toppstuga med telefon. Till svar får jag meddela följande. Den nya linbanan i Åre, som går upp till 900 m höjd och finansieras av statens järnvägar, kommer att förse med telefon. Måhända finns det skäl som tala för att denna telefonförbindelse bör förlängas upp till toppstugan, som ligger på

1 420 m höjd. Såvitt jag kan finna är detta emellertid en angelägenhet, som närmast angår turistväsendet i Åre, och enligt vad jag erfarit ha också överläggningar i frågan redan upptagits i Åre.

Härefter anförde

Fröken VINGE: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för det snabba svaret. Min påminnelse var inte förestavad enbart av hänsyn till turismen utan i lika hög grad av hänsyn till ortsbefolkningen. Varenda vinter läser vi flera gånger i tidningarna om hur turister trots befolkningens varningar ger sig ut i fjällen, råkar ut för dåligt väder, och så måste ortsbefolkningen rycka ut för att undsätta dem.

Vid den senaste händelsen, som aktualiserade min fråga, var det bl. a. tre män från Åre som ryckte ut. Förhållandena var så svåra att de behövde fem timmar för att tillryggalägga en

Svar på interpellation ang. rätt för lantbruksnämnderna att bevilja nedsättning av kostnaderna för rationaliseringsplaner i vissa fall m. m.

etapp, som de annars brukade klara på två timmar. Det säger åtskilligt om deras strapatser. Så snart de funnit poj-karna i stugan, vände en av männen utan att vila tillbaka i det svåra vädret för att så snabbt som möjligt bringa budskap till de anhöriga att poj-karna var räddade.

Detta var en verklig idrottsbragd, men dessa bragder berörs aldrig på tidningarnas sportsidor. Dessa idrottsmän har inte någon hjälp av kontroller eller välvilliga funktionärer, som står till hands med blåbärssoppa, och de motas inte av kranskullor och jublande folkhopar när de kommer fram. De begär inte heller detta, de gör det för att rädda människoliv.

Denna gång gick det lyckligt, men det går inte alltid lyckligt. Jag erinrar mig ett fall som jag hörde talas om för omkring femton år sedan. Då hade några dumdristiga turister trots varningar givit sig i väg och blivit borta, varefter det blev stort pådrag av folk som spanade efter dem. Man lyckades återfinna dem oskadda, men en bland räddningsmanskapet omkom. Det var en fattig småbrukare som efterlämnade hustru och åtta barn. Det är sådana händelser som gör att jag menar, att samhället har ansvar för att underlätta och effektivisera räddningstjänsten i fjällen.

Nu påpekade statsrådet att telefon redan är dragen upp till Mörvikshum-meln, men jag föreställer mig att den svåraste etappen är kvar och att det krävs en omfattande teknisk undersökning innan man kan veta, om det går att dra telefonen vidare. Det är bl. a. en sådan undersökning som jag hoppades att statsmakterna skulle medverka till. Jag ser i dag i tidningen att så också sker. Enligt en notis i Dagens Nyheter har nämligen telegrafverket redan börjat förberedelser för att etablera telefon i toppstugan. — Nu ser jag att statsrådet skakar på huvudet.

Skulle denna uppgift möjligen vara felaktig tycker jag det är mycket beklagligt, ty jag måste uttala den åsikten att det är synnerligen viktigt att man försöker lösa en fråga sådan som denna.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få tacka statsrådet för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på interpellation ang. rätt för lantbruksnämnderna att bevilja nedsättning av kostnaderna för rationaliseringsplaner i vissa fall m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svenssons i Ljungkile riktat två frågor till mig angående kostnaderna för sådana rationaliseringsplaner, som lantbruksnämnderna upprättar. För det första frågar herr Svensson om jag vill medverka till att lantbruksnämnderna får rätt att bevilja nedsättning av kostnaderna för rationaliseringsplaner i de fall, då flera planer upprättas samtidigt, även om någon formell ansökan från vederbörande lantbrukare ej föreligger. För det andra frågar herr Svensson om jag vill medverka till att kostnaderna för sådana planer över huvud taget hålls på en så låg nivå, att verksamheten med jordbrukets inre rationalisering därigenom kan främjas på ett verksamt sätt.

Till svar på den första frågan vill jag säga att jag är helt ense med herr Svensson om att skäl till nedsättning normalt föreligger i de fall som herr Svensson berört. Jag finner det vidare naturligt att nedsättning skall beviljas redan i samband med att räkningen utskrivs och att man sålunda skall undvika den omgång, som herr Svensson skildrat. Det är min avsikt att här försöka få till stånd en förenkling.

Svar på interpellation ang. rätt för lantbruksnämnderna att bevilja nedsättning av kostnaderna för rationaliseringsplaner i vissa fall m. m.

Vad den andra frågan angår vill jag erinra om att det i propositionen nr 149/1948 uttryckligen angavs att lantbruksnämndstaxan med hänsyn till in-tresset av att stimulera till rationalise-ringsåtgärder borde sättas så lågt att den understeg självkostnaden. I själva verket utformades också taxan så att den redan från början kom att inne-bära en mycket betydande subvention, särskilt för sådana jordbruk som är be-rättigade till bidrag till åtgärder för yttre och inre rationalisering. Sedan dess har som bekant löner och andra kostnader stigit mycket kraftigt, medan taxan varit oförändrad. Även om man är angelägen om att kostnaderna skall hållas låga kan jag därför inte anse det obefogat att taxorna justeras uppåt så att man åtminstone delvis återställer den relation mellan kostnaderna och taxenivån, som man hade år 1948. I likhet med herr Svensson är jag emel-lertid av den uppfattningen att man vid en sådan justering bör se till att den inte görs så att den motverkar ra-tionaliseringssträvandena.

Härpå anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för svaret på min in-terpellation. Vad det gäller den första frågan som jag framställde, så lovar statsrådet att det skall bli en ändring, och jag är tacksam för det. Jag tror det är mycket väsentligt att vi få rät-telse på den punkten. Missförhållande-na ha vållat en hel del svårigheter, i varje fall i det län som jag hör hemma i.

När det gäller min andra fråga, som avser kostnaden för dessa planer, måste mer allmänna bedömanden göras. För min del hade jag redan från början den uppfattningen om denna kungörelse, att man salt avgifterna för högt och framför allt att man gjort kungörelsen

alldeles för krånglig. Jag interPELLERADE om kungörelsen sedan den varit i till-lämpning mycket kort tid och påpeka-de då dessa två saker. Nu har man hunnit pröva den och har konstaterat faktum.

Jag vill säga ett par ord om min all-männa syn på den andra frågan, om taxornas höjd. Som jag framhållit i min interpellation tror jag att den omstän-digheten, att man gör upp så fullstän-diga och bra rationaliseringsplaner som möjligt och gör dem i samarbete med vederbörande jordbrukare så att han accepterar dem, i och för sig är en synnerligen stor tillgång för ratio-naliseringen, alldeles oavsett om man sedan kan ge några bidrag eller inte. Jag tror att en sådan fullständig ratio-naliseringsplan, som en jordbrukare har accepterat och som han vill arbeta efter, drar det hela åt rätt håll. Jag är övertygad om att det är ett av de mest effektiva sätt, på vilka staten kan an-vända sina medel när det gäller att främja rationaliseringen, att man söker få fram så många och så bra i samar-be-te med jordbrukarna uppgjorda planer som möjligt, därför att det innebär en stimulans för vederbörande att arbeta framåt efter en sådan plan.

Nu är det klart att denna taxa ligger under självkostnadspris och att det kan finnas anledning att höja den. Jag har emellertid närmast den uppfattningen, att den uppgift dessa avgifter framför allt skola och måste fylla är att avvärja alla okynnesrekvisitioner, så att man inte belastar lantbruksnämnderna med ett arbete som det inte är något allvar bakom. Men så höga måste avgifterna vara, att vederbörande tänker sig för innan han belastar lantbruksnämnden med sådant arbete. I övrigt tror jag det är mycket väl använda pengar, om man flyttar över ett eller annat hundratusen-tal kronor från bidragskontot till detta ändamål. Jag tror att ett sådant hund-ratusental kronor gör mera nytta för

Svar på interpellation ang. rätt för lantbruksnämnderna att bevilja nedsättning av kostnaderna för rationaliseringsplaner i vissa fall m. m.

rationaliseringen än en plan, som eventuellt kan medge högre anslag. Jag skulle därför vilja vädja till jordbruksministern, innan han tar slutlig ståndpunkt, att överväga dessa synpunkter. Jag tycker för min del att det är nödvändigt att återställa de ursprungliga relationerna.

Sedan skulle jag, herr talman, bara be att få föra ett spörsmål på tal som jag inte var informerad om när jag skrev denna interpellation; det gäller en del komplikationer som ha utlösts i anslutning till § 8 i bidragskungörelsen. I denna paragraf står det att rekvirenten har skyldighet att bekosta förrättningsmannens fortskaffning mellan bostaden och arbetsstället. När man först läser detta får man närmast tanken på en i närheten av arbetsstället belägen bostad. Men så är det inte alltid på landsbygden. Det finns många som inte kunna hysa en förrättningsman och även ha honom i maten. Göra de det få de betalt för både mat och husrum, och då blir det inga transportkostnader. Men det är många som tycka att de inte kunna göra det, varför vederbörande i vissa fall kanske får köra ett par tre mil eller ännu längre morgon och kväll.

Såsom lantbruksstyrelsens revisionsavdelning tolkat § 8 skall en sådan kostnad påföras vederbörande rekvirent. Men om det är korta dagar och kanske också dåligt väder, som blandar sig i leken, kan det bli åtskilliga resor att bekosta för en del jordbrukare, medan andra jordbrukare, som ha det ställt på annat sätt, helt och hållet slipa ifrån detta. Allt detta medför att det kan bli rätt besvärligt både för dem som skola umgås med jordbrukarna och förklara detta och för dem som skola betala.

Jag har under hand lämnat statssekreteraren i jordbruksdepartementet dessa synpunkter och vet att statsrådet är informerad härom i förväg. Jag

skulle vara mycket tacksam om jag även på den punkten fick ett positivt uttalande till protokollet av jordbruksministern.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP: Herr talman! Jag är fullständigt överens med herr Svensson i Ljungskile när han säger, att man bör försöka få fram rationaliseringsplanerna i samarbete med jordbrukarna. Jag skulle tro, att de som vilja hjälpa jordbrukarna framåt veta av erfarenhet, att om man diskuterar olika problem i ett sammanhang och försöker få till stånd förenklingar, så kan detta sporra jordbrukarna till att genomföra rationaliseringarna.

När det sedan gäller taxorna säger herr Svensson, att de böra vara så låga som möjligt. Ja, jag kan säga, att om dessa pengar kommer in till statsverket eller inte, det spelar i och för sig inte så stor roll. Men jag har för min del den erfarenheten, att det människor får alldeles gratis sätter de inte värde på lika mycket som det de får erlægga litet grand betalning för. Om vi ser på taxorna, tycker jag inte vi har anledning begära att de skulle vara mycket lägre. Skall det över huvud taget vara några taxor efter den rationalisering, som vi varit överens om böra ske och som vi nu ämnar vidta åtgärder för att genomföra, så undrar jag om det är någon anledning att anföra kritik mot att taxorna bringas att överensstämma med dagens penningvärde, som ju är ett annat än det vi hade 1948. Det ligger också något i den synpunkten att taxorna måste vara sådana, att de inte animerar folk att i onödan gå och begära det ena och det andra av lantbruksnämnden, utan man måste få betala något för det man besvärar lantbruksnämnden med.

Vad beträffar frågan om resekostnader under pågående förrättning har

Svar på interpellation angående upprättande av en renforskningsstation i Norrland.

herr Svensson genom statssekreteraren i jordbruksdepartementet framfört en del synpunkter, och jag skall gärna säga några ord härom.

I 8 § lantbruksnämndstaxan föreskrives bl. a., att en uppdragsgivare är skyldig att under pågående förrättning kostnadsfritt tillhandahålla förrättningsmannen fortskaffningsmedel för färder mellan den i anledning av förrättningen begagnade bostaden och arbetsstället, dock inte för färder på land understigande 3 km. Denna bestämmelse överensstämmer med vad som tidigare gällt bl. a. vid lantmäteriförrättningar. Det är emellertid klart att den i vissa fall kan leda till att en enskild sakägare får bära oproportionerligt stora kostnader. Det förefaller mig därför lämpligare att man lägger om systemet så att sådana resekostnader, som det här är fråga om, får utgå av statsmedel och att man tar skälig hänsyn till dem när man fastställer den allmänna taxenivån. Ett sådant förfaringsätt skulle överensstämma med vad som redan nu gäller för resor vid påbörjande eller avslutande av förrättning.

Jag vill vidare nämna att en sådan omläggning som den jag nu antytt redan har vidtagits för ett par år sedan i fråga om lantmäteriförrättningar i samband med att en ny lantmäteritaxa utfärdades. Lantbruksstyrelsen håller sedan någon tid på med att utarbeta förslag till ny lantbruksnämndstaxa. Jag vet, att styrelsen har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. För min del anser jag att den bör lösas på det sätt som redan skett i fråga om lantmäteriförrättningar.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på den fråga jag ställde i mitt förra anförande. Jag hoppas att hans uttalande skall leda till att kungörelsen blir bättre i sin praktiska tillämpning. Jag vill inte säga

någonting kategoriskt om taxornas höjd, utan den frågan får väl prövas i vederbörlig ordning. Men det bör i alla fall bli väsentligt bättre om man inte tolkar kungörelsen på det sätt man tidigare gjort.

Vad jag skulle vilja säga som avslutning är, att låt oss framför allt få en så klar kungörelse som möjligt, så att det inte blir mera kineseri än det behöver vara.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.**Svar på interpellation angående upprättande av en renforskningsstation i Norrland.**

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Gavelin frågat mig, huruvida spørgsmålet om en renforskningsstation, förlagd till någon lämplig plats i Norrbotten, behandlats i jordbruksdepartementet och till vilket resultat man i så fall kommit. Vidare har herr Gavelin frågat om man kan förutsätta, att jag i en snar framtid tar upp denna betydelsefulla fråga till slutgiltig behandling och bringar den till en lösning.

Till svar vill jag först säga, att något förslag om inrättande av en renforskningsstation i Norrbotten inte har ingivits till jordbruksdepartementet och att frågan inte heller behandlats där. Däremot har ett sådant förslag ingivits till jordbrukets forskningsråd. Detta uppdrog nämligen på sin tid åt f. d. generaldirektören Lennart Berglöf att utarbeta ett förslag till inrättande av en institution för forskning beträffande renar och renskötsel. Med anledning därav utarbetade Berglöf en promemoria i ämnet, vilken våren 1949 överlämnades till forskningsrådet. Någon framställning på basis av denna promemoria har emellertid som sagt inte gjorts till departementet. Med hänsyn till de stora

Svar på interpellation angående upprättande av en renforskningsstation i Norrland.

kostnader, som ett förverkligande av detta projekt skulle dra, är jag inte heller för dagen beredd att säga, om eller när det kan bli möjligt att förverkliga det.

Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra om att forskningsrådet under de senaste fyra åren har lämnat bidrag till forskning på renskötselns område med i genomsnitt 10 000 kronor om året. En ansökan om fortsatt bidrag för innevarande budgetår är ännu inte avgjord av forskningsrådet.

Härefter anförde

Herr GAVELIN: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation, som kom så snabbt. Jag måste dock säga, att jag tycker det var mycket negativt. Jag hade verkligen hoppats att jag skulle få ett mera positivt svar.

Jag har erfarit att det är riktigt, att någon formell framställning till jordbruksdepartementet inte ingivits angående upprättande av en renforskningsstation i Norrbotten. Detta torde dock bero på att huvudmannen i utredningen, agronom Dahlander, avled innan han hade sin utredning klar. Om Dahlander levat, skulle denna interpellation knappast kommit att framställas, ty då hade nog arbetet fortsatt, och vi hade kanske redan nu haft ett förslag, som statsmakterna fått ta ställning till. Min avsikt med interpellationen var att få klarhet om hur statsrådet såg på denna fråga och om den mera ingående dryftats i departementet, men dessutom vill jag påminna om att vi här hade en angelägenhet av stor betydelse för den del av landet, där renskötseln är en viktig näringsgren.

Om det alltså är riktigt, att någon skriftlig framställning till jordbruksdepartementet inte gjorts, har det dock framkommit, att utredningsmannen Dahlander och generaldirektör Berglöf uppvakat statsrådet Sträng, som då

var departementschef, och dryftat denna fråga. Något löfte hade statsrådet mycket riktigt inte givit, men Dahlander hade fått ett gott intryck av besöket. I en promemoria med anledning av sitt besök säger Dahlander, att han var säker på att få statsrådets medverkan för planens realiserande, åtminstone i första hand bidrag till fortsatt utredning. Jag vill dessutom understryka, att sedan frågan om ett slakteri i Gällivare uppkommit, där renslakt i stor utsträckning skulle ske, har man ansett det lämpligt att förlägga en renforskningsstation i nära anslutning till slakteriet.

Statsrådet anför i sitt svar, att det är med tanke på de stora kostnader, som ett förverkligande av detta projekt skulle dra, som han för dagen inte är beredd att ge något besked om när det kan bli möjligt att realisera önskemålet om en renforskningsstation. I fråga om kostnaderna skulle jag vilja hänvisa till en kostnadsberäkning, som upprättats av jägmästare Folke Skuncke från Ultuna och överlämnats till länsstyrelsen i Norrbotten. Hans beräkning slutar på en årskostnad av kronor 34 300, ett belopp som inte bör avskräcka statsmakterna från att söka förverkliga detta projekt. Dessutom vill jag påminna om att det redan beslutats om bidrag från annat håll, bland annat från Gällivare kommun.

Jag känner till att länsstyrelsen i Norrbotten har gjort en framställning till forskningsrådet om fortsatt bidrag till detta arbete. Det är att hoppas att statsrådet, när frågan om anslag till jordbrukets forskningsråd kommer upp till behandling, beaktar dess betydelse för näringslivet i allmänhet men kanhända i synnerhet för den renskötande lappbefolkningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilan-

de propositioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 78, angående prisutjämningsavgift m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 82, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303);

till statsutskottet propositionen nr 83, angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.; och

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 84, angående anslag till inköp av maskiner för torrlägningsverksamheten;

nr 88, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.; och

nr 89, angående anslag för budgetåret 1952/53 till gottgörelse till fiskerinäringen för av dess utövare erlagd bensinskatt.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 90, rörande Sveriges anslutning till en konvention angående upprättandet av ett råd för samarbete på tullområdet, m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick anvisande av anslag till Bidrag till internationella rådet för samarbete på tullområdet, m. m., till statsutskottet och i övrigt till utrikesutskottet.

Slutligen föredrogos var för sig och hänvisades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen:

nr 91, angående avstående i visst fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 92, angående försäljning av en allmänna arvsfonden tillfallen fastighet; och

nr 93, angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom.

§ 6.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutsrottets jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjorda anmälan att till utskottet inkommit framställning från delegerade för riksdagens verk angående *dels* lönetillägg till tjänstemän i riksdagens verk *dels* rörligt tillägg å pensioner, utgående enligt av riksdagen antagna tjänste- och familjepensionsbestämmelser för riksdagens verk *dels* ock vissa bemyndiganden för delegerade.

§ 7.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, statsutskottets utlåtanden nr 42—50, bevillningsutskottets betänkanden nr 13, 15 och 17, bankoutsrottets utlåtanden och memorial nr 4—6, andra lagutskottets utlåtanden nr 21 och 22, tredje lagutskottets utlåtanden nr 7—9 och andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 7.

§ 8.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtanden nr 49 och 50, tredje lagutskottets utlåtande nr 6 samt bankoutsrottets utlåtande och memorial nr 4 och 5 skulle i nu nämnd ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet, nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536); samt

från tredje lagutskottet:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från

kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket;

nr 66, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314), dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa bestämmelser till motverkande av spridning av flyghavre; och

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tilllägg till lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar.

§ 10.

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition nr 97, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 28 maj 1943 (nr 259) angående omsättnings- och utskänkningskatt å vin tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 11.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsman herr Eskil Eriksson f. 1900 från Sandby, Gimo, fr. o. m. den 12 mars 1952 är fullständigt oförmögen till arbete på grund av sjukdom.

Akademiska sjukhuset.

Uppsala den 7/3 1952.

Bertil von Ahn.

1:e underläkare.

Kammaren beviljade herr Eriksson i Sandby ledighet från riksdagsgöromålen fr. o. m. den 12 mars tills vidare.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.32 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 12 mars.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att fru Helga Sjöstrand lider av akut övre luftvägsinfektion och på grund härav är oförmögen deltaga i riksdagsarbetet tills vidare.

Stockholm den 12/3 1952.

Paul Bergstrand,

leg. läkare.

Att fru Hildur Humla lider av kronisk ledgångsreumatism och på grund av denna sjukdom är oförmögen att deltaga i riksdagens arbete under minst 3 veckor från och med den 12/3 1952, intygas. Centrallasarettet, Karlstad, den 11 mars 1952.

John Svensson,
lasarettsläkare.

Kammaren beviljade fru Sjöstrand och fru Humla ledighet från riksdagsgöromålen från och med denna dag tills vidare.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till bevill-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

ningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 97, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 28 maj 1943 (nr 259) angående omsättnings- och utskänkningskatt å vin.

§ 4.

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av statstjänstemännens löner m. m. jämte i ämnet väcktå motioner.

I propositionen nr 60 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 15 februari 1952, föreslagit riksdagen att

1) besluta att till de under år 1951 utgående månadslönerna skulle, med de undantag varom Kungl. Maj:t kunde finna gott förordna, under år 1952 läggas särskilda lönetillägg enligt de grunder, som angåves i en i propositionen omnämnd överenskommelse;

2) besluta att å pensioner, utgående enligt av Kungl. Maj:t och riksdagen antagna tjänste- och familjepensionsbestämmelser, skulle under år 1952 utgå rörligt tillägg med 53 procent av tilläggsunderlaget;

3) besluta att kristillägg under år 1952 skulle utgå med 82 procent av kristilläggsunderlaget;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att i hudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i propositionen angivna grunder besluta om höjning av arvoden till befattningshavare i statlig eller statsunderstödd verksamhet;

5) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de beslut, som kunde föranledas av en i propositionen omförmäld garantibestämmelse;

6) medgiva att nu utgående kallortstillägg och kallortstraktamenten måtte, räknat från och med den 1 januari

1952, få höjas med i genomsnitt 25 procent;

7) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i vederbörliga avlöningsreglementen, som erfordrades med hänsyn till vad i propositionen förordats;

8) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1951/52 och 1952/53 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde föranledas av vad under 1—6 föreslagits;

9) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för vissa löne- och pensionsförmåner å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 115 000 000 kronor; samt

10) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för vissa löne- och pensionsförmåner å riksstaten för budgetåret 1952/53 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 230 000 000 kronor.

Enligt den i propositionen återopade överenskommelsen skulle de särskilda lönetilläggen resp. de höjda arvodesbeloppen icke utgå till anställningshavare, ansluten till organisation, vilken varslar (varslat) eller vidtager (vidtagit) stridsåtgärder i anslutning till förhandlingar i avlöningsfrågor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svärd m. fl.* (I: 374) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad m. fl.* (II: 493), hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta att där föreslagna lönetillägg respektive arvodesförhöjningar skulle utgivas utan hänsyn till huruvida befattningshavaren vore ansluten till viss organisation eller ej.

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svård m. fl.* (I: 375) och den andra inom andra kammaren av herr *Birke m. fl.* (II: 494), hade hemställts, att riksdagen i anslutning till vad i motionerna anförts måtte vid behandlingen av propositionen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att beslut om sådan kompensation för levnadskostnadsstegringen, som berördes i 4 § av statens löneplansförordning, framdeles endast skulle avse en procentuellt lika höjning och att följaktligen frågor om eventuella justeringar utöver nämnda kompensation skulle behandlas såsom ändringar i lönegradsplacering eller eljest såsom fristående beslut i lönefrågor.

I en inom andra kammaren av herr *Rubbestad* väckt motion (II: 492) hade hemställts, att riksdagen med ändring av förevarande proposition måtte besluta, att det procentuella tillägget å statstjänstemännens löner även i fortsättningen skulle beräknas å högst 1 600 kronor för månad, samt i övrigt beakta de synpunkter som i motionen anförts.

I en inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* väckt motion (II: 495) hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte avslå Kungl. Maj:ts under punkten 1) begärda fullmakt, så att de särskilda lönetilläggen under år 1952 skulle utbetalas till alla berörda, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala önskvärheten av att ett förlikningsorgan finge i uppdrag att medla i rådande konflikt beträffande vissa statstjänstemäns löneförmåner.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 375 och II: 494 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 374 och II: 493, II: 492 och II: 495, sistnämnda motion såvitt

nu vore i fråga, besluta att till de under år 1951 utgående månadslönerna skulle — med de undantag varom Kungl. Maj:t kunde finna gott förordna — under år 1952 läggas särskilda lönetillägg enligt de grunder, som angäves i den i propositionen omnämnda överenskommelsen;

III. att motionen II: 495, i vad den icke behandlats under II, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att riksdagen måtte

a) besluta att å pensioner, utgående enligt av Kungl. Maj:t och riksdagen antagna tjänste- och familjepensionsbestämmelser, skulle under år 1952 utgå rörligt tillägg med 53 procent av tilläggsunderlaget;

b) besluta att kristillägg under år 1952 skulle utgå med 82 procent av kristilläggsunderlaget;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att i hudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i propositionen angivna grunder besluta om höjning av arvoden till befattningshavare i statlig eller statsunderstödd verksamhet;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de beslut, som kunde föranledas av den i propositionen omförmälda garantibestämmelsen;

e) medgiva att nu utgående kallortstillägg och kallortstraktamenten måtte, räknat från och med den 1 januari 1952, få höjas med i genomsnitt 25 procent;

f) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i vederbörliga avlösningsreglementen, som erfordrades med hänsyn till vad i propositionen förordats;

g) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1951/52 och 1952/53 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde föranledas av vad under punkterna 1—6 i propositionen föreslagits;

h) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för vissa löne- och pensionsförmåner å tilläggs-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

stat II till riksstaten för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 115 000 000 kronor;

i) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för vissa löne- och pensionsförmåner för budgetåret 1952/53 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 230 000 000 kronor;

V. att motionerna I: 209 och II: 282 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) beträffande lönejusteringar i anledning av levnadskostnadernas förändring

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottet i punkten I bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 375 och II: 494, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Ohlon*, *Sundelin*, *Malmborg* i Skövde, *Ståhl*, *Bergstrand* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten I bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 375 och II: 494, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad dessa reservanter anfört;

2) beträffande särskilda lönetillägg under år 1952

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottet i punkten II bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 374 och II: 493 samt II: 495, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionen II: 492, besluta att till de under år 1951 utgående månadslönerna skulle — utan medgivande för Kungl. Maj:t att förordna om undantag härifrån annat än beträffande anställningshavare, som
2 — *Andra kammarens protokoll 1952. Nr 9.*

icke uppnått 17 år — under år 1952 läggas särskilda lönetillägg enligt de grunder, som angåves i den i propositionen omnämnda överenskommelsen;

b) av herrar *Ohlon*, *Sundelin*, *Malmborg* i Skövde, *Ståhl*, *Bergstrand* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka likaledes ansett, att utskottet i punkten II bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 374 och II: 493 samt II: 495, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionen II: 492, besluta att till de under år 1951 utgående månadslönerna skulle — utan medgivande för Kungl. Maj:t att förordna om undantag härifrån annat än beträffande anställningshavare, som icke uppnått 17 år — under år 1952 läggas särskilda lönetillägg enligt de grunder, som angåves i den i propositionen omnämnda överenskommelsen;

c) av herr *Rubbestad*, som ansett, att riksdagen i punkten II bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 492 ävensom med avslag å motionerna I: 374 och II: 493 samt II: 495, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, besluta att till de under år 1951 utgående månadslönerna skulle — med de undantag varom Kungl. Maj:t kunde finna gott förordna — under år 1952 läggas särskilda lönetillägg enligt de grunder, som angåves i den i propositionen omnämnda överenskommelsen, dock att det procentuella tillägget skulle beräknas å högst 1 600 kronor för månad;

d) av herrar *Karl Andersson*, *Gustaf Karlsson*, *Näsgård*, *Birger Andersson*, *Edvin Thun*, *Nils Theodor Larsson*, *Mårtensson* i Uddevalla och *Hansson* i Skegrie utan angivet yrkande;

3) beträffande medling i rådande konflikt rörande vissa statstjänstemän

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Stax-*

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

äng, vilka ansett, att utskottet i punkten III bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 495, i vad den icke behandlats under II, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad nämnda reservanter anfört;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin, Malmborg* i Skövde, *Ståhl, Bergstrand* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten III bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 495, i vad den icke behandlats under II, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala önskvärldheten av att — om ej nu pågående förhandlingar ledde till resultat i en mycket nära framtid — ett förlikningsorgan finge i uppdrag att på samma sätt som vid konflikter på den enskilda arbetsmarknaden medla i rådande konflikt beträffande vissa statstjänstemäns löneförmåner.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr STAXÅNG: Herr talman! Den fråga som kammaren under dagens förhandlingar nu går att fatta beslut i har varit föremål för en rätt omfattande remissdebatt. Under denna uttalade bland andra herr Hjalmarson i denna kammare en bestämd vädjan om att nya förhandlingar skulle komma till stånd, så att t. ex. lönefrågan för våra läroverkslärare, som man då mest diskuterade, kunde bringas till sin lösning.

Att förhandlingar nu återupptagits är glädjande. Då stora värden står på spel om konflikten blir utdragen och då jag förmodar att båda parter vill medverka till att berörda lönetvist snart biläges, tror jag också att dagens debatt bör kunna starkt begränsas. En gammal god regel är också att förhandlingar som pågår ej skall störas eller försvåras. Jag kommer därför självfallet inte att i mitt anförande beröra de lönegradsplaceringar för vissa grupper, beträffande vilka stridsåtgärder har varit på tal, utan starkt koncentrera mitt anförande

omkring vissa andra punkter i utskottets betänkande.

Som utskottets utlåtande visar, föreligger det ingen meningsskiljaktighet beträffande storleken av det av Kungl. Maj:t föreslagna särskilda tillägget i annan mån än att vi i den reservation som jag har anslutit mig till inte i princip kunnat acceptera den differentiering av berörda löneläge som Kungl. Maj:ts förslag innebär. Då årets förslag i motsats till förra årets har accepterats av organisationerna vid förhandlingarna och då man av tekniska skäl inte har kunnat utarbeta och i motion framlägga ett motförslag, har vi reservanter inte velat motsätta oss Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt. Reservanterna har dock uttalat vissa principiella synpunkter som inte bör tappas bort och som bör vara vägledande för framtiden.

Den del av Kungl. Maj:ts förslag som varit föremål för den allvarligaste debatten är den mycket vidsträckta fullmakt som Kungl. Maj:t begär, att »till de under år 1951 utgående månadslönerna skola,» — detta vill jag särskilt understryka — »med de undantag varom Kungl. Maj:t kan finna gott förordna, under år 1952 läggas särskilda lönetillägg enligt de grunder, som angivas i förut nämnda överenskommelse».

Den fullmakt som genom denna klausul ges åt Kungl. Maj:t är ju synnerligen vidsträckt, och det är därför anmärkningsvärt hur knapphändig propositionen är på denna punkt när det gäller att redogöra för hur fullmakten skall tillämpas. I motioner bl. a. i denna kammare har det också påtalats, till vilka ohållbara konsekvenser Kungl. Maj:ts förslag härutinnan kan leda. Det är i första hand sammankopplingen av dyrtidskompensationen och lönegradsplaceringen som här kan diskuteras. Denna fråga har ju från början behandlats i separata förhandlingar, och vi reservanter har ansett att det varken är lämpligt eller välbetänkt att denna sammankoppling har gjorts.

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

Det är förresten denna sammankoppling som så att säga har aktualiserat den konflikt som kom till stånd och som nästan automatiskt i viss mån har drivit Kungl. Maj:t att söka kraft i den ganska grumliga kraftkälla som berörda fullmaktsklausul måste sägas innebära. När jag använder ordet »grumlig kraftkälla», syftar jag på hur svårt det måste bli att tillämpa denna klausul. Propositionen har ju inte ens antydningssvis angivit hur detta skall ske, och det har i de motioner, som jag omnämnde för en stund sedan, också påtalats, att det är nästan ofrånkomligt att de numera allmänt erkända värden som ligger i vår föreningsrätt kan komma att trädas för när. Skall man genom en deklara-tionsplikt utröna medlemskap? Det har sagts att detta kan klaras genom en försäkran från befattningshavaren om till vilken organisation han hör. Jag måste inom parentes säga, att det i så fall är rätt egendomligt om riksdagen i år skulle vara benägen att genom en försäkran pejla de olika individernas ställningstagande, medan vi i fjol i en annan fråga, som visserligen låg på annat plan, ganska enhälligt gick ifrån denna metod emedan vi ansåg, att den i någon mån skulle kränka individens frihet och självständighet.

Jag skall inte ta upp de olika fallen. De ha utförligt behandlats i en motion av herr Håstad. Jag förmodar att han tar upp de olika mycket besvärliga komplikationer som här måste framträda, och därför skall jag bara peka på dessa enstaka saker.

Man kan också fråga sig, om strafflagen skall tillämpas i dessa fall. I så fall är vi väl eniga om att vi är inne på mycket betänkliga vägar.

Mot bakgrunden av detta kan man inte undkomma den allvarliga frågan: Kan man vid tillämpningen av denna klausul undgå att kränka föreningsrätten? Utskottet säger visserligen trosvist: »Utskottet, som inhämtat informationer från sakkunnigt håll i den

föreliggande rättsfrågan, hyser för sin del den bestämda uppfattningen, att berörda klausul kan tillämpas utan att fördenskill föreningsrätten eller andra rättsförhållanden kränkas.» Det är ju, herr talman, utskottsmajoritetens ensak om den vill uttala sig tvärsäkert, men det är inte obekant för utskottsmajoriteten att juristernas syn på denna sak inte är helt entydig. Frånsett detta vill jag emellertid för min personliga del framhålla, att man inte från någondera sidan skall så att säga göra domslut i förskott. Jag tror man bör vara rätt försiktig i sina uttalanden på den punkten.

I anslutning till detta har jag inte kunnat undgå att göra följande enligt mitt förmenande mycket allvarliga reflexion. Kungl. Maj:t och riksdagen är inte vilken arbetsgivare som helst. I den punkt som vi här diskuterar står staten inte enbart som arbetsgivare. Kungl. Maj:t och riksdagen är också lagstiftare och ansvariga för det skydd som föreningsrätten innebär. Redan det, att en Kungl. Maj:ts åtgärd ifrågasättes innebär en kränkning av föreningsrätten och dess anda, är ur denna synpunkt allvarligt nog. Jag tror därför att vi måste betrakta denna sak så, att Kungl. Maj:t här har ett större ansvar för den anda som inrymmes i gällande föreningsrätt än vad andra har, och även om denna föreningsrätt kanske främst skulle gälla parterna på den allmänna arbetsmarknaden, bör ju staten inte visa ett annat anletsdrag mot sina egna anställda.

Sedan utskottet behandlat Kungl. Maj:ts förslag har ju också, som jag inledningsvis nämnde, förhandlingarna i denna lönetvist återupptagits. Jag är förvissad om att om riksdagen strök denna klausul, skulle åt förhandlingarna i lönetvisten säkert ges en lugnare och bättre atmosfär. Skulle förhandlingarna mot förmodan stranda, skulle Kungl. Maj:t säkerligen inte stå utan försvarskraft därför att denna klausul

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

strukits. Ett psykologiskt gott utgångsläge i en konflikt är ofta bättre än en hård repressalieåtgärd.

I den reservation, som jag anslutit mig till, har vi slutligen visat på vissa åtgärder, som vi anser böra vara nödvändiga för framtiden i dessa lönefrågor. I pågående lönekonflikt har man alltför mycket bortsett från att en parallell mellan förhållandena på den allmänna marknaden och den statliga sektorn icke utan vidare kan göras. Ingen av parterna inom den statliga sektorn har alla de stridsmedel till förfogande, som ju traditionellt användas på den allmänna arbetsmarknaden. Här gäller alltså enligt vårt förmenande — och det är på den punkten vi framfört vissa krav i vår reservation — att söka sig fram till lämpliga former för underhandlingar och undvika konflikter på detta område. Dagens svårigheter i denna sak måste därför ge ökad styrka åt de krav, som vi här framför.

Jag vill, herr talman, till slut tillägga en sak, som bör beaktas i anslutning till våra krav på denna punkt i denna reservation. I dagens ömtåliga situation har vi sökt undvika en åtgärd, som skulle kunna tolkas som ett underkännande av endera partens förhandlare, något som skulle kunna utgöra ett mycket störande moment. Det är med tanke på detta som vår reservation på denna punkt också fått den form den har.

Jag har med flit, herr talman, med tanke på dagens situation mycket starkt velat begränsa mitt anförande, bara beröra vissa bestämda punkter och inte ingå på lönespörsmålen, som jag förmodar äro mycket väsentliga i de förhandlingar, som nu pågår. Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som till statsutskottets utlåtande nr 49 fogats av fröken Andersson m. fl.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Jag har till detta utlåtande fo-

gat en blank reservation, och jag skall med några ord beröra orsaken därtill.

Det förslag till höjning av statstjänstemännens löner, som framlägges i detta utlåtande, har tillkommit efter förhandlingar mellan chefen för civildepartementet och representanter för de olika tjänstemannaorganisationerna. Med hänsyn härtill är det enligt min mening inte lämpligt att riksdagen fattar beslut om några väsentliga ändringar i det föreliggande förslaget. Detta skulle nämligen kunna medföra svårigheter vid kommande förhandlingar mellan parterna. Men det är ändå tillåtet att anföra några kritiska anmärkningar emot den träffade uppgörelsen.

Enligt denna uppgörelse har en viss utjämning av lönerna företagits till förmån för de i lönehänseende lägst stående grupperna. Jag anser dock inte att denna löneutjämning är av sådan omfattning, att den åstadkommer rättvisa i fråga om fördelningen av kompensationen för de stegrade levnadskostnaderna emellan de olika befattningshavargrupperna. Detta är i första hand beroende på att löneökningarna beräknas efter procentregeln och inte i kronor. Denna beräkning medför att de befattningshavare, som ha en hög lön, även få en större kompensation för dyrtiden, medan däremot de befattningshavare, som ha en relativt låg löneställning, även måste finna sig i att få en betydligt lägre kompensation för de stegrade levnadskostnaderna. För att belysa detta skall jag bara anföra ett par exempel. Jag skall härvid utgå från lönerna i ortsgrupp 3 och jämföra de årslöner, som utgingo till vissa befattningshavare 1947 enligt 1947 års löneplan, med de löner som förordas i det nu föreliggande utlåtandet.

En befattningshavare i 12:e löneklassen hade 1947 en sammanlagd årslön på 6 000 kronor. I denna lön äro då inräknade grundlön och rörligt tillägg. Enligt det föreliggande förslaget får

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

samme befattningshavare en årslön på 8 280 kronor, således en löneökning på 2 280 kronor jämfört med 1947. En befattningshavare i 30:e löneklassen hade 1947 en årslön av 14 592 kronor. Enligt förslaget skulle han få en årslön av 19 860 kronor, vilket innebär en löneökning av 5 268 kronor. Om vi ta en befattningshavare i 40:e löneklassen, så hade han 1947 en årslön av 19 968 kronor. Enligt det föreliggande förslaget skall han erhålla en årslön på 27 756 kronor. Detta medför en ökning i förhållande till lönen 1947 med 7 788 kronor. Detta exempel visar, att befattningshavaren i 12:e löneklassen sedan 1947 erhållit en kompensation för de stegrade levnadskostnaderna med 2 280 kronor, att befattningshavaren i 30:e löneklassen har erhållit en kompensation på 5 268 kronor och befattningshavaren i 40:e löneklassen en kompensation för fördrade levnadskostnader på 7 788 kronor. Det kan ifrågasättas om levnadskostnaderna sedan 1947 ha ökat närmare tre och en halv gånger mer för den högre tjänstemannen än för den lägre. Jag har den uppfattningen, att levnadskostnaderna i stort sett ha ökat lika för samtliga löntagare. Om detta är fallet ha de högre löntagarna erhållit en alltför hög kompensation.

Mot detta resonemang kan invändas, att skatterna sedan år 1947 ha ökat på ett oroväckande sätt för de högre tjänstemännen. Ja, det är riktigt, men trots skatteökningarna har ändå löneläget för de högre tjänstemännen förbättrats betydligt. Enligt vissa beräkningar komma skatterna, om de beräknas på de föreslagna lönerna, för 1952 att bli 227 kronor högre för befattningshavare i 12:e löneklassen än de voro 1947, 1 400 kronor högre för befattningshavare i 30:e löneklassen och cirka 3 000 kronor högre för befattningshavare i 40:e löneklassen, allt jämfört med de skatter som utgingo år 1947 på dåvarande inkomster.

Dessa siffror äro beräknade för man

och hustru i ortsgrupp 3, och det är helt naturligt att siffrorna äro approximativa, men de belysa i någon mån det verkliga läget.

Om vi frånräkna dessa skatteökningar från den erhållna lönekomensationen för de ökade levnadskostnaderna, finna vi, att det återstår en nettokompensation för befattningshavarna i löneklass 12 på cirka 2 000 kronor. För befattningshavarna i löneklass 30 återstår en nettokompensation på 3 867 kronor och för befattningshavarna i löneklass 40 en nettokompensation på 4 788 kronor. Dessa siffror visa, att de högre inkomsttagarna ha blivit väl tillgodosedda, även om hänsyn tas till de ökade skatterna.

Med utgångspunkt från dessa schematiska uppgifter förefaller det åtminstone mig, som om starka skäl tala för en omläggning av lönesystemet. Det går enligt mitt förmenande inte att fortsätta med procenträkningen efter samma grunder som hittills, utan man måste nog snarast möjligt övergå till att räkna mer med kronor än med procent. I annat fall kommer löneklyftan mellan de högre och lägre befattningshavarna att bli alltför stor. Det har tidigare talats om att löneklyftan mellan de olika befolkningsgrupperna i samhället inte skulle ökas utan i stället sammanpressas och utjämnas. Men om man fortsätter med den lönepolitik, som tillämpats under senare år, kommer det sannerligen inte att bli någon sammanpressning av löneklyftan mellan de olika grupperna i samhället utan den kommer att väsentligt utvidgas.

Jag ber, herr talman, med hänsyn till de konsekvenser som jag i början av detta anförande sade skulle bli följden, om man vidtog några långtgående ändringar i den uppgörelse, som träffats med de olika befattningshavarna, att få yrka bifall till utskottets förslag. Samtidigt som jag yrkar bifall till utskottets förslag, vill jag hemställa till chefen för civildepartementet, att han tar

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

den framtida lönepolitiken under allvarlig omprövning och gör en verklig undersökning av om det inte finns möjligheter och om det inte är nödvändigt att för framtiden gå ifrån procentregeln, när det gäller löneökning, och mer gå in för kronräkning.

Häruti instämde herrar *Nilsson* i Kristinehamn, *Andersson* i Munkaljungby och *Andersson* i Ryggestad.

Herr **RUBBESTAD**: Herr talman! De synpunkter, som herr Mårtensson nyss anförde, äro desamma som ha legat till grund för den motion, som jag väckt på denna punkt. Jag har ansett att det system, efter vilket löneökningarna föreslagits i propositionen och det föreliggande utskottsutlåtandet, är av den art att man måste reagera. Syftet med denna löneförbättring är ju att lämna en viss kompensation för ökade levnadskostnader. Vi måste väl alla vara medvetna om att levnadskostnaderna inte ha stigit fem gånger så mycket för vissa befattningshavare som för andra. Enligt Kungl. Maj:ts förslag erhålla emellertid de högre tjänstemännen bortåt fem gånger så stor kompensation som de lägre. Jag vill bara erinra om att en tjänsteman i löneklass 1 erhåller ett tillägg på 63 kronor per månad, under det att en tjänsteman i löneklass 40 får ett tillägg på 315 kronor i månaden, d. v. s. det femdubbla.

Herr Mårtensson sade, att det har blivit en viss utjämning. Detta är i viss mån riktigt. Man har försökt att lyfta upp den allra lägsta lönegruppen, nämligen löneklasserna 1—7, genom att ge den 20 procents höjning. Löneklasserna 8—13 ha fått lika stor ökning som löneklass 14. Det betyder att de ha fått 89 kronor i ortsgrupp 1, 93 kronor i ortsgrupp 2, 97 kronor i ortsgrupp 3, 101 kronor i ortsgrupp 4 och 105 kronor i ortsgrupp 5.

Om man jämför dessa siffror med dem, som gälla för tjänstemännen i den högsta löneklassen å löneplan 1 och för

de högre tjänstemännen å löneplan 2, finner man, att dessa senare få mer än tre gånger så stor kompensation för de ökade levnadskostnaderna som denna stora grupp av tjänstemän i löneklasserna 8—14, där vi ha den största delen av statstjänarna.

Jag tycker att var och en borde inse att detta inte är ett riktigt system. Vad är då orsaken till att de högre tjänstemännen fått så stor kompensation? Jo, man har slopat den maximeringsgräns, som fastställdes av fjolårets riksdag. För att förhindra, att det blir alltför stor höjning av de högre tjänstemännens löner, har man under många år tillämpat en maximeringsregel. För åtskilliga år sedan var maximigränsen 700 kronor per månad. Sedan höjdes den till 900 kronor, och för ett fåtal år sedan höjdes den till 1 200 kronor. I fjol höjdes den ytterligare till 1 600 kronor per månad. I det förslag, som föreligger i år, har man emellertid slopat maximeringsregeln helt och hållet för löneplan 1, varför hela raden av tjänstemän ända upp till löneklass 40 få 15 procents tillägg på de stora grundlönerna. En liten begränsning har gjorts beträffande löneplan 2 från och med löneklass 13, men den är ganska obetydlig. Jag anser, att den begränsning på 1 600 kronor, som vi fastställde i fjol, alltfjämt bör äga giltighet.

Herr Mårtensson betonade, att man inte vill vara med om några *väsentliga* ändringar i Kungl. Maj:ts förslag med hänsyn till de avtal som träffats. Jag tycker emellertid, att den lilla ändringen, att man fasthåller vid maximeringsgränsen 1 600 kronor per månad, bör kunna göras. Det resonemanget, att vi inte kunna göra några ändringar, när ett avtal har träffats, tycker jag är betänkligt ur många synpunkter. Det innebär, att riksdagen frånhänder sig varje möjlighet att säga sin mening när det gäller löneförslag. Likaså överlämnar man härigenom till departementets tjänstemän att avgöra frågan. Vi skola

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

komma i håg, att denna lönefråga helt och hållet är avgjord av tjänstemän. Visserligen har civilministern varit med om saken, men han har till sitt förfogande två högre tjänstemän, som på sätt och vis företräda arbetsgivarparten. De äro emellertid berörda av den lönesättning som kommer att tillämpas, och det är självklart att de kunna vara intresserade av att det lönebelopp, på vilket dessa 15 procent skola räknas, sättes så högt som möjligt. Jag tycker därför att det är på sin plats, att riksdagen säger ifrån, att den inte vill vara med om detta. Vi böra se till att det inte blir en sådan här väldig löneklyfta mellan de olika lönegrupperna, som herr Mårtensson talade om och beklagade och som jag för min del anser vara synnerligen olycklig.

Lönereglering som sådan är en sak. Den må företagas med hänsyn till utbildning och till de olika arbetsuppgifterna. Kompensation för ökade levnadskostnader är en annan sak. Den bör vara i stort sett lika för högre och lägre tjänstemän. Utgifterna för mat, kläder och skor äro ju i allmänhet lika stora för de lägre tjänstemännen som för de högre. Därför är det orimligt att ge de högre tjänstemännen fem gånger så stor kompensation för de ökade levnadskostnaderna som de lägre.

Även på en annan punkt har jag en viss erinran att göra mot det framlagda förslaget. Vi veta, att det har träffats normalavtal för större delen av arbetarna på den allmänna arbetsmarknaden. Enligt detta avtal finns det möjligheter för en lönekomensation med 8 procent för män och 10 procent för kvinnor. Dessutom skulle det finnas möjlighet för kompensation i grupper, där det föreligger eftersläpning.

Då ställer man frågan: Hur har man kommit fram till dessa 15 procent för statstjänarna? Det innebär att de få 7 procent mer än en manlig arbetare får enligt det stora ramavtalet. Föreligger här verkligen en eftersläpning på 7 pro-

cent? Vi måste konstatera, att så ej är fallet.

Enligt bankoutskottets utlåtande nr 4, som skall behandlas i dag, har index från september 1950 till december 1951 stigit med 22 procent. Vi känna alla till att vi i oktober 1950 gingo med på en höjning av statstjänstemännens löner med 8 procent. I början av år 1951 fingo de ytterligare 12 à 13 procent. Det betyder, att de sedan september 1950 ha fått en lönehöjning med 20 à 21 procent samtidigt som levnadskostnadsindex stigit med 22 procent. Det är alltså en eftersläpning på 1 eller högst 2 procent, som nu skall kompenseras. Detta har även konstaterats i finansplanen, där finansministern säger ifrån att eftersläpningen kan beräknas till 2 procent. Här ha alltså statstjänstemännen fått fem procent mer än vad som egentligen skulle utgå. Den saken kunna vi kanske inte göra något åt nu, men jag vill hemställa till civilministern att vid nästkommande förhandlingar hålla ett öga på dem som förhandla, så att vi inte få sådana förskjutningar, som de nu föreliggande. Vi skola nämligen lägga märke till att behandlingen av statstjänstemännens lönefråga är prejudicerande för mycket stora grupper av arbetare och tjänstemän på andra områden. Det är därför av stor betydelse hur man utmäter lönerna till statstjänstemännen.

Jag har i min motion inte föreslagit några åtgärder mot denna överkompensation. Däremot har jag föreslagit att det belopp, på vilket procenttalet skall räknas, maximeras till 1 600 kronor i månaden. Det tycker jag är en rimlig begäran, som riksdagen bör kunna vara med om.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman. I förevarande proposition relateras den utveckling som ägt rum i fråga om åtgärder för att kompensera

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

statstjänstemännen för stegrade priser etc. Den uppgörelse, som träffades för fem år sedan och som innebar att denna kompensation skulle utgå i förhållande till pristalet, har aldrig kommit att tillämpas i praktiken. Det har i stället träffats olika överenskommelser mellan staten och de skilda förhandlingsorganisationerna, och under tiden från år 1947 fram till 1950 års slut har gällt ett kompensationstal av 12 procent.

Den överenskommelse, som tillämpades under år 1951, innebar ett visst avsteg från den principiella uppgörelsen av år 1947. Enligt uppgörelsen för år 1951 stadgades nämligen att tjänstemän, som hade en inkomst på upp till 500 kronor i månaden, skulle på detta belopp få ett tillägg av 33 procent, medan däremot på överskjutande lönebelopp skulle utgå ett tillägg av endast 32 procent. Det var alltså en viss, mycket begränsad reell inkomstökning som i detta sammanhang skedde. Denna linje har i viss utsträckning fullföljts vid årets uppgörelse. Jag erinrar om att till de nu utgående månadslönerna skall läggas ett särskilt tillägg, i stort sett motsvarande 15 procent av månadslönebeloppet. I löneklasserna 1—13 i löneplan 1 samt löneklasserna 1—7 i löneplan 5 skall därutöver utgå en viss avlöningsförstärkning.

Vi ha i den motion, som vi ingivit i anledning av propositionen, godtagit denna uppgörelse och de slutsatser som den lett till i form av reella lönestegringar i samband med kompensationen för dyrtiden. Men vi ha betonat att man för framtiden bör göra åtskillnad mellan å ena sidan kompensation för dyrtiden och å andra sidan reella löneförhöjningar efter förhandlingar. Det må anses skäligt och riktigt att i tider som de nuvarande med obestämt penningvärde de skilda grupperna ha rätt att betinga sig kompensation för fallande penningvärde, så att inte utvecklingen medför en sänkning av den

reella standarden. När det gäller reella löneökningar, ändringar av löneplanen o. s. v. böra däremot besluten vara ett resultat av förhandlingar, och enligt vår mening är detta ett observandum, som bör iakttagas vid kommande förhandlingar.

Den bestämmelse i propositionen, som mest tilldragit sig uppmärksamheten, är klausulen om att grupper som varsla eller varslat om stridsåtgärder inte skola få den kompensationsförmån som det här gäller. Det har stått mycket strid om huruvida denna klausul vilar på rättslig grundval eller inte. Vi ha för vår del inte velat bestrida Kungl. Maj:ts formella rätt att införa denna klausul. Däremot kan det enligt vårt förmenande diskuteras, om det är klokt att införa och tillämpa densamma. Vi vilja erinra om att ifrågasättande förmån i stort sett endast utgör en kompensation för försämringen av penningvärdet, för inträdda prisstegringar o. s. v., och man hade inte bort spärra utbetalningen av densamma, då det alltså här rör sig om en förmån som är skild från frågan om reella löneförhöjningar. Vidare bör man inte förbise att karaktären hos både avtalsförhandlingarna och förhandlingsmetoderna för statsanställda präglas av en viss osäkerhet. Det hela befinner sig i ett övergångstillstånd, och vi förmena att man bör taga hänsyn därtill när det gäller klausulens införande och tillämpande. Inte minst i fråga om tillämpningen kommer det ovillkorligen att bli mycket svåra komplikationer. Herr Staxäng har i sitt anförande i dag varit inne på detta spörsmål, och jag kan ansluta mig till de synpunkter som han anför. Det kommer att medföra betydande svårigheter att i detta sammanhang så att säga skilja fåren från getterna, och det kommer att uppstå många irritationsmoment.

Kanske man också, herr talman, hade bort tillämpa ett ord av Olaus Petri, nämligen »att all rätt hör med besked-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

lighet driven varda, ty högsta rätt kan annars lätt bli största orätt».

Vi ha också i den motion, som jag tidigare berört, framfört kravet på att tillämpa förlikningsförfarande. Det har i olika sammanhang i såväl propositionen som utskottets uttalande och anorstädets sagts, att förhållandena på den statliga avtalsmarknaden äro ungefär likartade med förhållandena på den allmänna löne- och avtalsmarknaden. Därav kan man ju, i den mån man nu är beredd att bejaka denna likställdhet, draga den slutsatsen, att det finns skäl att även på det statliga området använda ett förlikningsförfarande. Utskottet har för sin del inte velat vara med om detta. Utskottet menar att det bör helt och hållet förbehållas Kungl. Maj:t att vidtaga dylika åtgärder, därest så befinnes lämpligt och motiverat. Vi för vår del anse, att det inte bör vara uteslutet att riksdagen gör ett bestämt uttalande om önskvärdheten av ett förlikningsförfarande. Alla äro väl överens om att det här gäller ett ytterst ömtåligt samhällsområde, och jag antar att vi alla också innerligt hoppas, att en fredlig lösning skall kunna uppnås. Dess bättre har det ju också aviserats, att förhandlingar redan äro i gång, och jag vill från denna talarstol uttala en varm förhoppning om att förhandlingarna skola leda till en uppgörelse, så att vi slippa stridsåtgärder med alla de följder som detta kan ha på ett så ömtåligt samhällsområde som här ifrågavarande.

Herr Rubbestad, som hade ordet närmast före mig, har i sin motion gjort gällande att talet om att statstjänstemännen i huvudsak endast skulle få kompensation för eftersläpningen i lönehänseende inte är riktigt. Jag vill, herr talman, med anledning därav bara citera några ord ur den kungl. propositionen. Det säges där att vid förhandlingarna har det »ansetts skäligt att statstjänstemännen erhålla kompensa-

tion för inträffad eftersläpning. Härvid är att märka, att av den löneökning, som under år 1951 kom statstjänstemännen till godo, en väsentlig del utgjorde kompensation för tidigare eftersläpning». Man har vid sin prövning av frågan varit mycket grundlig och även beaktat att »under år 1951 å det statliga området förekommit en viss motsvarighet till löneglidningen å den enskilda arbetsmarknaden i form av uppflyttningar i lönegrad m. m.». Jag har den uppfattningen att denna skildring av det sakliga läget har en helt annan relevans än de synpunkter som herr Rubbestad i detta sammanhang anfört såväl i sin motion som anorledes.

Under vår överläggning i utskottet liksom under överläggningen här i dag har framförts krav på en bättre inkomstutjämnning mellan olika grupper på den statliga arbetsmarknaden. Vad den frågan beträffar, vill jag först och främst deklarerera att enligt min uppfattning äro de statstjänstemän, som befinna sig i låglönegrupperna, verkligt eftersatta och de ha kommit i ett prekärt läge. Det har emellertid nu av vederbörande tjänsteförteckningskommitté meddelats, att man kommer att framlägga — eller kanske redan har framlagt — förslag om en lönehöjning för dessa grupper i de lägre lönegraderna. Enligt min uppfattning måste ett sådant förslag hälsas med tillfredsställelse.

Men om jag således, herr talman, uttalar min tillfredsställelse över den uppflyttning som kommer att ske, kan jag å andra sidan inte underlåta att framhålla, att vi alltfort måste på sakliga grunder räkna med en rätt stor differentiering av den statliga löneskalan. Lika väl för statsverket som för enskilda arbetsgivare gäller, att man på mera krävande poster måste ha tillgång till väl kvalificerade befattningshavare. Statsmakterna ha ju också under årens lopp vidtagit och vidtaga

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

alltjämt åtgärder för att underlätta den utbildning som erfordras för högre befattningar, men såsom vi alla känna till äro kostnaderna för denna utbildning mycket stora, och redan häri ligger en motivering till att en tjänsteman på mer kvalificerad plats bör ha högre lön; han har ju rätt att kräva ersättning för utlagda utbildningskostnader. Vi få inte heller blunda för att arbetet är av olika karaktär och kräver större kvalifikationer och ansvar på den ena tjänsten än på den andra.

En annan synpunkt, som jag finner väl värd att uppmärksamma, är den tävlan om arbetskraften som förefinns mellan statsförvaltningen och arbetsgivarna på den enskilda marknaden. Under mitt arbete inom statsutskottets fjärde avdelning har jag ofta kommit i kontakt med dessa problem. Vederbörande verkschefer ha gång efter annan anfört sina bekymmer över de växande svårigheterna att behålla kvalificerad arbetskraft. Jag anser, herr talman, att detta är en omständighet, som har sådan tyngd och betydelse, att man inte kan förbise den. Vi äro väl alla ense om att staten, därest den skall kunna driva sin verksamhet rationellt på skilda områden, också måste tillämpa en lönepolitik, som gör detta möjligt.

Herr talman! Jag skall inte längre taga tiden i anspråk, utan jag vill sluta med att på grundval av vad jag här anfört tillstyrka bifall till de reservationer, som i punkterna 1), 2) och 3) fogats till utskottets utlåtande av herr Ohlon m. fl.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Det utskottsutlåtande, som nu ligger på riksdagens bord, är ett osedvanligt trågt utlåtande. Av statsutskottets 30 ledamöter ha inte mindre än 19 anmält reservation på olika punkter, om jag därvid medräknar jämväl dem som avgivit blanka reservationer. Vi befinna oss alltså i den något egendomliga si-

tuationen, att 11 utskottsledamöter av 30 utgöra utskottets majoritet.

Det är en något egendomlig situation. När man går att bedöma den löneuppgörelse, som här har träffats, får man komma ihåg en mycket väsentlig sak, nämligen att den proposition som i dag ligger på riksdagens bord är resultatet av en meningsbrytning emellan två olika intressen, dels representanterna för samhället och dels representanterna för tjänstemännens organisationer.

När man ser den slutgiltiga produkten och bedömer den med utgångspunkt ifrån de krav, som ha rests, tror jag inte man har anledning till så särdeles mycket klander gentemot dem som fört förhandlingarna. De ha tydligen ansträngt sig att komma till ett resultat.

Något som också i hög grad har påverkat resultatet är det förhållandet, att 4 § i löneplansförordningen är satt ur kraft, varför man icke kan föra ett resonemang om det fasta tilläggets storlek som om 4 § var gällande. På den punkten har det också förekommit vissa motioner, och även herr Staxäng berörde i någon mån spörsmålet om de fasta tilläggen, liksom också herr Rubbestad gjort det i sin reservation. Det förhåller sig på det viset att denna § 4 aldrig någonsin varit i kraft; den var redan från begynnelsen satt ur spel. Man räknade första året med att det skulle bli mycket starka växlingar, och därför träffades en uppgörelse om att höja de 12 procenten till 20, därest taket på 168 bröts igenom. När detta genombrott skedde, förekom också en justering i enlighet med den uppgörelsen.

När det gäller att bedöma den andra stridsfrågan, nämligen den klausul, som behandlar frågan om huruvida den som har varslat eller varslar om konfliktåtgärder skall bli delaktig av en löneökning eller inte, har det förekommit vissa meningsmotsättningar. Herr Staxäng sade, att han inte skulle utvidga den debatten särdeles mycket med hän-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

syn till de förhandlingar, som nu föras mellan representanter för staten och SACO-organisationen. Men jag måste nog säga att herr Staxäng i det avseendet gled litet för lätt förbi kärnpunkterna, när han drog upp själva rättsfrågan.

Vi ha inom utskottet försökt tränga in i rättsfrågan så djupt som det varit oss möjligt. Man har åberopat vissa rättsfall från arbetsdomstolen såsom prejudicerande, när det gällt att bedöma den tvist som uppstått mellan staten och de anställda. Vid den föredragning, som förekom inför utskottet, och där även herr Staxäng deltog, blev det tämligen klart ådagalagt, att de fall man velat åberopa icke kunde användas såsom åskådningsexempel i den konflikt, som det var fråga om. De voro tvärtom så pass särpräglade, att det icke fanns möjlighet att med framgång hävda den meningen, att de kunde tas som jämförelseobjekt.

Herr Staxäng lämnar också i detta sammanhang en uppgift som, så vitt jag kan förstå, måste vara felaktig — det förvånar mig att herr Staxäng lämnade den — nämligen att klausulen och fullmaktsbestämmelsen skulle ha skapat konfliktsituationen. Det torde inte vara obekant för herr Staxäng, att konfliktsituationen förelåg redan innan man tog upp diskussionen om klausulen. Det har klart och tydligt redogjorts för den saken inom utskottet, och jag förstår inte varför herr Staxäng skall driva en mening som saknar stöd i verkligheten. Jag tror inte att lönediskussionerna över huvud taget vinna på att man i fortsättningen driver felaktiga uppgifter, som lämnats i begynnelsen, när man under handläggningen av frågan blivit medveten om att de ursprungliga uppgifterna icke voro med verkligheten överensstämmande. Om man eftersträvar större klarhet och större reda i debatten bör man inte argumentera som om ingenting hade hänt mellan den första uppgiftens lämnande och den nu

rådande situationen. Man kan således inte med stöd av de rättsfall som finnas göra gällande att föreningsrätten har blivit kränkt i detta fall.

Jag kommer sedan till ett uttalande av herr Staxäng, där han ville göra gällande att därest riksdagen nu upphävde klausulen, skulle det gå lättare att förhandla. Ja, herr Staxäng, om riksdagen säger att den organisation som reser vissa krav skall få dem fullt uppfyllda, går det ganska lätt att träffa uppgörelse med den organisationen, ty det skulle väl i så fall vara den sakliga innebörden i det yrkande som herr Staxäng ställer på den punkten. Jag tycker för min del att det är rätt intressant att skåda hurusom man på högerhåll tycks vilja inmänga en ny ordning på förhandlingsrättens område, där man tydligen vill kämpa för att den organisation, som representerar löntagargruppen, skall ha rätt att till väsentlig del avgöra förhandlingsresultatet. Jag vet inte om detta ingår i högerens nya giv. Under alla förhållanden har det intet samband med högerens förflutna när det gäller lönepolitiska diskussioner.

Herr Mårtensson i Uddevalla hade liksom även herr Rubbestad vissa kommentarer att göra i anslutning till utskottsutlåtandet. Herr Mårtensson ville inte gå så långt som herr Rubbestad, utan han ville ta konsekvenserna av det förhandlingsresultat som förelåg, men han hävdade mycket bestämt att man inte får räkna i procent på det sätt som här har skett, utan man bör nog mera räkna i kronor och ören. Jag undrar om det är riktigt att redovisa ärendet på det sätt som här har skett av herrar Mårtensson och Rubbestad. Är det så att alla få samma procent? Nej, ty differensen går från 7,5 procent för dem, som ligga i toppen, till 20 procent för dem, som ligga i botten. Det är alltså inte fråga om en uppgörelse av precis den art, som man sökt att ge ett intryck

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

av då man redogjort för uppgörelsens innehåll.

Vad chefstjänstemännen beträffar så finns det ett faktum som statsförvaltningen lika väl som alla andra får ta hänsyn till, nämligen att det på marknaden utvecklas ett visst löneläge för dessa grupper, och om staten vill ha kvalificerade tjänstemän får den givetvis också inom rimliga gränser följa denna utveckling. Men jag vill starkt stryka under att vi inte kunna ge oss in i ett konkurrensförhållande, ty man löser inte frågan om tillgång på tjänstemän enbart genom lönegradsuppflyttningar. Det är fastmera så, att man på en högre lönegrad balanserar striden om tjänstemännen. Men den omständigheten, att man inte kan lösa den helt, får inte innebära att man från statens sida helt bortser från de möjligheter som finnas i den öppna marknaden.

I herr Rubbestads anförande fanns det vissa uppgifter som voro direkt felaktiga. När herr Rubbestad säger, att vi nu slopat taket på 1 600 kronor, är den uppgiften felaktig. Det finns här en toppunkt. Man säger att 318 kronor är den högsta löneökning som får inträffa. Och om man slår ut den på 1 600 kronor blir det 19,9 procent. Det är alltså inte 15 procent genomgående, såsom herr Rubbestad vill göra gällande, utan ökningen är maximerad till 318 kronor. Har man en lön som skulle ge mer än 318 kronor vid en 15-procentig räkning, stannar ökningen ändå vid 318 kronor. Herr Rubbestads uppgift på den punkten är alltså direkt felaktig.

Något annat som jag måste reagera mot var herr Rubbestads sätt att argumentera. Han ville i kammaren göra gällande att de tjänstemän som deltagit i dessa förhandlingar hade varit släpphänta därför att de själva skulle ha en favör av en större löneökning. Jag vågar försäkra kammarens ledamöter, att det icke finns något som helst underlag för en sådan beskyllning mot dessa

tjänstemän. Ty de ha på ett samvetsgrant sätt sökt tillvarata samhällets intressen i dessa förhandlingar. Därför tycker jag att det är lindrigt sagt oförsynt av herr Rubbestad att argumentera på det sätt som han gjort.

När han sedan knyter an till den uppgörelse på allmänna marknaden om de normalavtal som ha träffats mellan Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen, ger han i det avseendet en något felaktig bild av det hela. Han nämner att det har träffats uppgörelse om 8 procent för män och 10 procent för kvinnor samt ersättning för eftersläpning, men när han sedan skall redogöra för löneutvecklingen på statstjänarsidan, har han där gjort ett trollstycke med siffrorna som saknar stöd i verkligheten. Han konstaterar där, att de ha fått 21 à 22 procents löneökning efteråt. Den uppgiften är felaktig, herr Rubbestad! Förra året förekom nämligen justeringar till 32 à 33 procent. Det är riktigt, men, herr Rubbestad, den justeringen skedde på grundval av grundlönebeloppet. Det innebar givetvis inte att de fingo 21 à 22 procent, som herr Rubbestad talar om, utan de fingo 18,7 procent i verklig inkomstökning. Men av dessa 18,7 procent utgjorde 8 procent kompensation för eftersläpning. Om man räknar på det sättet, herr Rubbestad, finner man att den uppgörelse, som här träffats, ligger i god anslutning till den uppgörelse som har träffats på den öppna marknaden. Därför tycker jag att man inte får argumentera på det sätt som herr Rubbestad har gjort i denna fråga, om man vill bygga på en något så när vederhäftig grund.

Herr talman! Med stöd av det anförda ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STAXÅNG (kort genmäle): Herr talman! Endast på ett par punkter har jag anledning beröra det anförande som i dag hållits av herr Lindholm. Jag

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

hade berört utskottets bestämda uttalande i fråga om att denna klausul skulle träda föreningsrätten för när. Herr Lindholm framhöll i detta sammanhang att man i den föredragning som hade skett på avdelningen hade fått klart för sig att de fall, som där hade relaterats, inte kunde läggas till grund för en bedömning av denna sak. Jag måste säga herr Lindholm att den föredragning, som inom parentes sagt var mycket klarläggande och intressant, dock inte gav full klarhet på denna punkt, och jag förmodar att de föredragande själva knappast ville ha det så uppfattat. En sådan uppgift — det får man alltid tänka sig — får inte uppfattas som ett domslut utan som ett material att arbeta med. Vi skola inte, som jag tror att jag också sade i mitt förra anförande, låta locka oss till att så att säga taga domslutet i förskott.

Jag blev litet förvånad när herr Lindholm tillvitade mig ett uttalande som jag knappast gjort. Jag skulle ha berört denna klausul på ett sådant sätt att man kunde tro mig mena, att denna varit orsak till konflikten. Jag måste faktiskt säga, att herr Lindholm tycks ha format sina erinringar gentemot mina synpunkter inte efter vad jag sagt, utan efter vad han trodde jag skulle säga. Jag berörde den sammankoppling som hade skett och konstaterade att denna sammankoppling hade liksom aktualiserat konflikten, som sedan i sin tur hade drivit Kungl. Maj:t att söka kraft ur den grumliga källa, som denna klausul verkligen kunde sägas vara. Jag nämnde alltså klausulen i efterhand och har inte skjutit denna i förgrunden.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag måste med några ord bemöta herr Lindholm då han ville göra gällande, att det är oriktigt att räkna i kronor. Han tyckte att det var mera rätt att räkna i procent. Innerst inne kan

han säkerligen inte mena detta. Jag har personligen talat med honom vid några tillfällen, och jag har då förstått, att han innerst inne tycker att detta är oriktigt. Herr Lindholm vill väl ändå inte göra gällande, att en högre tjänsteman för att få kompensation för levnadskostnaderna skall ha cirka fem gånger så stor summa som en lägre tjänsteman nu får. Detta kan inte vara riktigt.

Herr Lindholm säger sedan att man redan försökt få en utjämning. Nu är ökningen säger han 7,5 procent i toppen och 20 procent i botten. 7,5 procent gäller visserligen den allra högst avlönade tjänstemannen, generaldirektören i järnvägsstyrelsen. Det är dock orimligt att räkna på det sättet. Beträffande den stora massan av löntagare är skillnaden alltjämt lika orättvis som tidigare.

Vidare säger herr Lindholm att jag hade fel när jag gjorde gällande, att man räknar med 15 procent ända upp i toppen på löneplan 1. Jag vill dock påstå att detta är riktigt. Genom den nya ordningen ha vi nu fått den löneplan, som här föreligger i tabellform. Vi ha nu inte den fasta normallön, som är bestämd i avlöningsreglementet, utan den fasta lönen är ju den, som framgår av lönetabellerna. Vem som helst kan ju konstatera, att om man tar 15 procent på den högsta lönen, d. v. s. lönen i 40:e löneklassen, då kommer man till det belopp, som tabellen här uppvisar.

Vad så gäller tjänstemän som förhandlare så vill jag här poängtera det oriktiga i att tjänstemännen själva skola förhandla i dessa frågor. Det borde vara utomstående, således sådana personer, som själva äro oberoende av den lönesättningen som är i fråga. Jag tror att civilministern borde tänka på detta en annan gång. Även om dessa förhandlare göra sitt allra bästa så äro de dock tjänstemän och kunna till en viss grad känna sig beroende vid lönesättningarna.

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

Herr Malmberg i Skövde ville göra gällande, att det här gällde eftersläpning sedan en längre tid tillbaka. Jag hoppas emellertid att herr Malmberg kommer ihåg vad som står i riksräkenskapsverkets redovisning i årets finansplan. Det står där, att ingen anställningsgrupp har haft en så stor löneökning under perioden 1945—1950 som just tjänstemännen.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Herr Staxäng säger, att jag beträffande rättsfallen skulle ha tagit för mycket av vad som anförts i utskottet till intäkt, så att vi skulle ha avgivit bestämdare uttalanden än vad vi egentligen ha rätt till.

Den föredragande som vi hade och som samtidigt är vice ordförande i arbetsdomstolen förklarade dock vid denna föredragning, att de fall som åberopades i den Jägerskiöldska skrivelsen icke voro relevanta när det gällde att göra jämförelser med SACO-konflikten. Det gällde ett fall vid Götaverken, där man ville tvinga en personalgrupp att lämna Svenska metallindustriarbetarförbundet om de ville ha högre lön. Något sådant har emellertid inte förekommit i detta fall. Det andra rättsfallet gällde en lantbrukare, som ville tvinga sina lantarbetare att lämna lantarbetarförbundet — först därefter skulle de få högre lön. Det tredje rättsfallet gällde en busstation i Borås. Det diskuterades här om man skulle betala övertidsersättning eller inte. Man gav här de fackligt oorganiserade favörer framför de fackligt organiserade. Dessa tre rättsfall kan man inte draga fram när det gäller behandlingen av SACO-konflikten.

När sedan herr Staxäng säger att jag förvanskat hans uttalande vill jag erinra honom om att det var han själv som i sitt första anförande sade, att sammankopplingen av denna klausul hade förorsakat konfliktsituationen. Enligt herr Staxängs bestämda uttalande

har sammankopplingen av klausulens godkännande och det 15-procentiga tillägget varit orsak till konflikten. Denna uppgift är medvetet felaktig.

Sedan några ord till herr Rubbestad. Han för en underlig argumentering. Han tar lönegrupp 1 å löneplan 1 i dyrortsgrupp 1 och gör en jämförelse där. Jag kan upplysningsvis meddela herr Rubbestad, att det för närvarande inte finns någon statstjänsteman i denna lönegrupp. Sedan säger herr Rubbestad, att å löneplan 1 går det fullt upp. Det är riktigt, herr Rubbestad, men å löneplan 1 finns det ingen grundlön som överstiger 1 600 kronor.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla (kort genmäle): Herr talman! Herr Lindholm undervisade mig en smula i procenträkning, och det är jag mycket tacksam för — jag är i behov av all den undervisning, som kan erhållas. Om jag emellertid räknar efter hur många procent lönerna för befattningshavarna i 12:e löneklassen ökats med sedan 1947, då får jag talet 38. Befattningshavarna i 12:e löneklassen ha således sedan år 1947 fått en kompensation för levnadskostnadsökningen med cirka 38 procent. Använder man samma räknesystem när det gäller befattningshavarna i 40:e löneklassen kommer man till 39 procent. Befattningshavarna i den högsta löneklassen har alltså sedan 1947 fått cirka 39 procents kompensation.

Det är alldeles riktigt, som herr Lindholm här nämnde, att en del av de bästa tjänstemännen äro efterfrågade av företagen på den privata arbetsmarknaden. Jag vill dock ifrågasätta om det är möjligt att hindra de bästa tjänstemännen att gå över till den privata arbetsmarknaden genom att överkompensera dem för de stegrade levnadskostnaderna. Om man skall kunna förhindra de dugligaste tjänstemännen att lämna sin statstjänst och övergå till den privata arbetsmarknaden, då tror jag att dessa frågor böra

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

lösas i ett annat sammanhang och efter andra grunder.

Herr STAXÄNG (kort genmäle): Herr talman! På tal om herr Lindholms påstående beträffande den föredragning, där det gällde att undersöka i vad mån dessa åtgärder skulle kunna leda till en kränkning av föreningsrätten, vill jag bara erinra om att om denna fråga skulle bli föremål för en domstolsbehandling eller annan prövning, så skulle det inte hänga på om man kan draga fram några fall och säga, huruvida det i dessa fall har skett en kränkning eller inte. Det är ju lagen man skall bygga på, det material som finnes för det enskilda fallet. På detta sätt måste man förfara vid en sådan prövning.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag måste bemöta herr Lindholm när han påstår, att inga tjänstemän i löneplan 1 ha mer än 1 600 kronor per månad. Jag hoppas att herr Lindholm har skaffat sig dessa lönetabeller där han kan konstatera, att en tjänsteman i löneklass 40 har 2 101 kronor. På hela detta belopp beräknas de 15 procenten, och därför kommer man upp till den summa, som är förordad i propositionen. Herr Lindholm har ju själv också erkänt, att de högsta tjänstemännen komma upp i en månadslöneökning av 318 kronor och herr Lindholm kan mycket lätt konstatera, att 15 procent på 1 600 kronor bara blir 240 kronor per månad. Allt det andra kommer på den högre lönen.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Om nu herr Rubbestad skall undervisa mig om lönetabellens innehåll, så vill jag bara anhålla om att herr Rubbestad då samtidigt omnämner för kammarens ledamöter, att såväl grundlönen som det rörliga tillägget äro inräknade här. Herr Rubbestad bör också komma ihåg, att jag i

mitt förra anförande sade, att det å löneplan 1 inte finns någon grundlön över 1 600 kronor. Det är ju på grundlönebeloppet 1 600 kronor som man skall göra beräkningen. Här finns det ett tak, som alltså står kvar. Om detta tak inte funnes, varför har man då spärren på löneplan 2, herr Rubbestad?

Sedan kanske jag också skulle säga ett ord till herr Staxäng, och det är att jag med tacksamhet noterar att de rättsfall, som han tidigare åberopat i diskussionen om huruvida det hade handlats i strid med föreningsrätten eller inte, numera tycks ha frånträts av högerns talesman.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Man har mycket diskuterat vad som är rätt eller orätt i denna fråga i pressen och här i kammaren vid en tidigare debatt liksom i dag. Jag skulle vilja börja mitt anförande med att säga, att såvitt jag förstår stå här två rättsuppfattningar mot varandra. Den ena uppfattningen är den gamla vedertagna om statstjänstemännens rättsställning, en uppfattning som veterligen aldrig har uppgivits eller ändrats av riksdagen men som i alla fall nu är på väg att undermineras. Sedan ha vi den nya uppfattningen, som är färgad av den privata arbetsmarknadens idéer och praxis men som aldrig någonsin uttryckligen godkänts av riksdagen, även om den siktats i det betänkande, som den Alexandersonska kommittén avgav i höstas. Det är möjligt att vi med stora steg äro på väg mot ett tillstånd, där uppgörelserna mellan staten och statstjänstemännen komma att träffas på kollektivavtalsrättslig väg. Men vi äro ännu inte där. Jag tror att vi inte skola anticipera utvecklingen utan låta varje betänkande behandlas för sig och bedöma denna fråga i största möjliga utsträckning efter den rättsliga utgångspunkt som gäller i dag. Jag vill inte alls gå in på det Alexandersonska betänkandet i

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

detta sammanhang men jag måste ändå såsom mitt intryck av detta betänkande, där de rent avtalsrättsliga synpunkterna haft suprematien, framhålla att man där aldrig har konfronterat löne- och avtalsintressena med de traditionella intressen, som varit förbundna med statstjänstemännens ställning. Vad vi i dag hålla på att angripa är ju självständigheten hos statstjänstemännen i den svenska förvaltningen. Det är inte så att jag menar att denna självständighet avsiktligt angrips av civilministern eller att denne är på krigsfot mot densamma; men till sina konsekvenser kan ett tillstånd, som innebär att vi acceptera det privaträttsliga eller avtalsrättsliga tänkesättet på detta område, leda till att vi få en helt annan förvaltning. Den förvaltning, som vi för närvarande ha, ha vi likväl i stort sett haft under 300, 400 eller 500 år, och för närvarande är det desto viktigare att uppehålla kravet på självständighet hos förvaltningen som förvaltningen ju numera ingriper mer och mer i den enskilde medborgarens rättssfär.

Jag vill alltså framhålla att vi naturligtvis, när vi behandla detta problem, icke kunna alldeles bortse ifrån, vad som är gällande rätt i dag, vad som inte har ändrats utan fortfarande kvarstår. Om jag skall försöka definiera detta, är det att tjänstemännen har en offentligrättslig ställning, inte en kollektivavtalsrättslig eller privaträttslig, att avtalsförhållandet är individuellt och att hans ställning, för att han skall nå sin självständighet, är hägnad av särskilda grundlagsregler om trygghet, varaktighet i anställningen o. s. v. Om vi skola vidtaga en ändring av detta — och det kan ju hända att utvecklingen obevekligen leder till modifikationer — skola vi inte göra detta med så att säga förbundna ögon eller så att vi taga ett språng ut i det ovissa.

Jag undrar också, om staten själv verkligen skall ta initiativet till denna

nyordning på så lösa boliner som enligt min mening skett i detta fall. Ty jag måste ändå säga — och det har redan framhållits i den motion, som jag har väckt — att alla de oerhört komplicerade problem som äro förbundna med den mycket omtalade klausulen om anställningshavare, ansluten till organisation, som varslar (varslat) eller vidtager (vidtagit) stridsåtgärder i anslutning till förhandlingar i avlöningsfrågor, inte med ett enda ord berörts i propositionen. Hela propositionen är så att säga osynligt fylld av frågetecken, som man inte får något svar på. Jag skulle vilja säga att aldrig någonsin ha så få ord sagts om så stora problem som skett denna gång, för att nu anknyta till en Churchillsk mening.

Jag skall inte gå in på alla de många synpunkter, som ha ventilerats i denna debatt eller tidigare. Jag skall, herr talman, be att få huvudsakligen dröja vid två argument till förmån för den motion om det 15-procentiga tillägg, som jag och några andra väckt i denna kammare.

Det rörliga tillägget, vad är dess karaktär? Jo, man vill tydligen numera göra gällande att det rörliga tillägget är något alldeles obestämt, något som hänger fritt i luften, som man godtyckligt kan förfara med, som man kan ge tjänstemännen och låta bli att ge tjänstemännen allt efter riksdagens eller regeringens behag. I grund och botten måste väl detta ändå inte överensstämma med verkligheten. Det rörliga tillägget kallas ju för något annat i det betänkande, som 1945 års lönekommitté framlade. Där kallas det inte för rörligt tillägg. Där kallas det visserligen inte i lagtexten men hela tiden i texten för en garantibestämmelse. Det står t. ex. i sammanfattningen på sid. 49 i del 1 av 1945 års lönekommittés betänkande att tjänstemännen skola liksom hittills vara *garanterade* — man understryker och kursiverar ordet *garanterade*, som är det enda ord som är

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

kursiverat på hela sidan — att erhålla viss kompensation för stegring i de allmänna levnadskostnaderna. Så beskriver man detta närmare och säger vidare: »Detta rörliga tillägg skall emellertid kunna utgå med högre procenttal än det som garanteras tjänstemännen, om så befinnes skäligt med hänsyn till den allmänna ekonomiska utvecklingen.

Jag har försökt fråga dem, som deltagit i förhandlingarna 1945 antingen som kommittéledamöter eller som representanter för arbetstagarparten, och jag har fått det bestämda intrycket att man då förhandlade om det rörliga tillägget såsom en garanti, vilken tjänstemännen behövde innan de inträdde på det nya avtalet. Och var detta i och för sig något underligt? Naturligtvis inte, därför att vi ha ju haft ett sådant system, kan man säga, med garantiavtal ända sedan 1916. Det var tal om att man skulle inarbeta detta i den fasta lönen 1928 under den Ekmanska tiden, men riksdagen avtog förslaget och föredrog rörliga tillägg. Man kan också säga att hela vårt avlöningssystem för statstjänstemännen under historisk tid haft denna garantis form genom markegångssättningen. Det är alltså ingen ny princip som införts.

Nu är det sant vad herr Lindholm sagt — och jag antar att civilministern kommer att upprepa detta i kammaren om en stund — att den paragraf i löneplansförordningen, 4 §, som skall reglera denna utfästelse, inte är i tillämpning. Men det har väl inte varit så, när denna bestämmelse i 4 § har förts bort ur författningen, att man därmed har rubbat själva det rättsförhållande som skapats genom detta garantiavtal. Som enskild riksdagsman i denna kammare måste jag säga, att det är för mig fullkomligt nytt att själva denna utfästelse från statens sida skulle ha rubbats genom de andra metoder för utmätande av detta tillägg, som man förhandlingsvägen har skapat. Vad som här skett är

väl att man genom konkludenta eller ekvivalenta handlingar har ersatt vad som inskrevs i denna paragraf och som, jag betonar det ännu en gång, var själva utgångspunkten och villkoret för att tjänstemännen skulle inträda på det nya avtalet. Även om det alltså inte kan sägas att det finns någon absolut, inför domstol bindande rätt — jag lämnar det dock därhän, ty det är möjligt att en domstol skulle döma på ett annat sätt — förhåller det sig naturligtvis reellt så att tjänstemännen ha levat i den tron att de haft en garanti att få sina levnadskostnader kompenserade. Hur stor denna garanti skall vara, om den skall vara 15, 14 eller 16 procent har man däremot utgått ifrån att riksdagen årligen kan reglera. Därför menar jag att det beslut, som riksdagen nu av regeringen inbjudes att fatta, nämligen denna klausul om innehållande av 15 procent i vissa fall, är ingenting annat än en diskriminering av en viss grupp och står i strid emot det materiella innehållet i det beslut, som riksdagen 1947 fattade. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt, menar jag, som staten eljest på sin egen arbetsmarknad har fått inflationen till hjälp i avtalsuppgörelserna. Ty det är ju tack vare inflationen som staten har fått denna möjlighet att kunna utöva påtryckning på en viss grupp. Och då gäller det i alla fall att tjänstemännen som sådana äro saklösa när det gäller uppkomsten och den snabba utvecklingen av denna inflation. Trots denna saklöshet komma alltså vissa grupper att såsom en murbräcka i striden få emot sig upphävandet av denna utfästelse.

Och så var det den andra frågan som jag skulle vilja beröra. Den har varit mycket diskuterad, inte minst i det sista replikskiftet mellan herr Staxäng och herr Lindholm. Det är frågan om föreningsrätten.

Jag gör inte alls anspråk på att ha tänkt igenom detta problem, men vi ha

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

ju alla i riksdagen en skyldighet att försöka tänka så långt vi förmå och sätta oss in i handlingarna efter bästa förmåga. Det är väl uppenbart att tendensen när det gäller föreningsrätten i vårt land har varit fullkomligt entydig i ett hänseende, nämligen att skydda den s. k. positiva föreningsrätten, d. v. s. att skydda vederbörandes rätt att tillhöra en organisation utan att därför bli utsatt för repressalier. Där emot har man när det gäller den s. k. negativa föreningsrätten inte kommit fram till någon enhetlig uppgörelse eller någon enhetlig rättssättning vare sig i lagstiftningen eller genom arbetsdomstolen. Det som nu är i fråga gäller uteslutande den positiva föreningsrätten.

Jag vill hänvisa till att denna positiva föreningsrätt fastslogs i 1936 års förenings- och förhandlingsrättslag för privata tjänstemän och att staten, när den infört en förhandlingsrätt för sina egna befattningshavare, velat behandla dessa i princip på samma sätt som de enskilda. Vad beträffar 1936 års förenings- och förhandlingsrättslag vill jag vidare erinra om att två av denna kammars dåvarande socialdemokratiska ledamöter 1939 väckte en motion om att den positiva föreningsrätten skulle ytterligare utbyggas och hägnas. Denna motion föranledde en skrivelse till Kungl. Maj:t, enhälligt tillstyrkt av utskottet, och häradshövding Hesselgren fick sedan i uppdrag att utreda frågan om att komplettera lagen på denna punkt. En proposition på grundval därav avläts till 1940 års riksdag och antogs av denna enhälligt. Jag vill givetvis betona, att föreningsrätten där givetvis bara gäller denna förenings- och förhandlingsrättslag. Det står i 3 § av denna lag: »Kränkning av föreningsrätten föreligger, ... om å ena sidan, till skada för någon å andra sidan, åtgärd vidtages på grund av hans medlemskap i förening...» Enligt 1936 års förenings- och förhandlingsrättslag är

alltså, om en åtgärd vidtages i avsikt att skada någon på den andra partsidan och denna åtgärd är företagen på grund av hans medlemskap i organisationen, detta i princip ett brott mot den positiva föreningsrätten.

Nu säger man naturligtvis, att detta gäller uteslutande föreningsrätten enligt den lagen och att det inte har avseende på vad som sker mellan staten och dess befattningshavare. Jag vill emellertid erinra om att man har varit så noggrann i fråga om att skydda denna positiva föreningsrätt, alltså att en medlem på grund av sitt medlemskap inte skall bli utsatt för trakasserier eller skadas av någon, att justitieombudsmannen särskilt bevakat detta rättsintresse och i två skrivelser till Kungl. Maj:t — jag vill påpeka att det är mycket ovanligt, att justitieombudsmannen skriver till Kungl. Maj:t — 1948 och 1949 bragt detta på tal. Det var med anledning av de tolkningar som arbetsdomstolen hade stannat för. Sedan har emellertid domstolen ändrat praxis, med vilket justitieombudsmannen förklarar sig nöjd.

Även om denna bestämmelse inte anses formellt binda staten, finns det dock en annan allmän rättsgrundsats, nämligen att om vissa rättsregler ha lagfästs för det enskilda livet skola dessa rättsgrundsatser också binda staten i tillämpliga delar. Det är, menar jag, vad som borde ske i detta fall. Och när man är på väg att halvt om halvt gå in för kollektivavtalsrättsliga tänkesätt när det gäller statens förhållande till sina tjänstemän, borde man här försöka följa dessa regler. Moraliskt om också inte rent juridiskt måste staten enligt min mening vara bunden av dessa regler, föreslagna 1940 av Kungl. Maj:t, godtagna av riksdagen och vidare utvecklade av arbetsdomstolen. För mig som inte har suttit i utskottet är det därför ganska likgiltigt vad som sagts, låt vara av en så framstående man som arbetsdomstolens

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

vice ordförande, om andra tvister. Det väsentliga är, tycker jag, att staten skall vara mån om sina egna befattningshavare och så långt sig göra låter i tillämpliga delar behandla dem efter samma principer som äro lagfästa på det enskilda rättsområdet.

Jag skulle bara till sist, herr talman, ännu en gång vilja säga, att det inte nog kan beklagas, att departementschefen inte på något sätt har utvecklat hur regeringen i detalj tänkt förfara, därest en konflikt skulle ha utbrutit. Alla hoppas vi, att en konflikt inte skall behöva komma till stånd, att det skall lyckas regeringen att träffa en för alla parter förmånlig överenskommelse. Men jag skulle vilja till departementschefen ställa en fråga som jag tycker måste intressera denna kammare och medkammaren i eminent grad, därför att riksdagen dock är det lagstiftande organet: Vad väntar en statens befattningshavare, tillhörig en organisation, som enligt föreliggande förslag skulle bli indragen i en konflikt med staten, om han underlåter att insända en inforrad deklaration om sin förningstillhörighet? Hur ser statsrådet på denna fråga? Skall han bestraffas för tjänstebrott, eller skall man nöja sig med ekonomiska repressalier eller vilket straffrättsligt förfarande tänker statsrådet på?

Sedan är det också en annan fråga, som jag ytterligare skulle vilja ställa: Om man accepterar principen — vilket jag tycker är orimligt — att det rörliga tillägget skall kunna bli ett stridsmedel i konflikter om tjänstegradsplaceringar, vad är det som hindrar staten att ett annat år säga, att om någon grupp vidtar stridsåtgärder emot staten, kommer staten att dra in inte bara de femton procents tillägg, som vi i år ha beslutat, utan också de trettio-två procent som statstjänstemännen fingo i fjol? Vad är det som hindrar detta? Jag skulle verkligen vilja fråga statsrådet: Anser statsrådet ett sådant

förfarande stå i överensstämmelse med det beslut, som riksdagen fattade 1947, och det tal om garanti — kursiverat — som 1945 års lönekommitté förde och som var förutsättningen för statstjänstemännen att inträda på det nya avtalet?

Det skulle finnas åtskilliga andra frågor att ställa, men jag vill nöja mig med detta. I det läge, vari själva stridsfrågan kommit, kanske vi inte skola gräva fram alltför många tvisteproblem här i kammaren i dag.

Jag vill sluta med att yrka bifall till de reservationer som på olika punkter avgivits av fröken Andersson m. fl.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Den debatt som har förts hittills har väl skapat klarhet på en punkt, nämligen att det råder mycket delade meningar om hur mycket statstjänstemännen skola ha i löneförbättring. Den ene säger, att det blivit för mycket, den andre att det blivit i nättaste laget. Det är inte i och för sig märkvärdigt, att det finns olika meningar på den punkten, ty det brukar det alltid vara, då det gäller så känsliga frågor som lönefrågor.

Herr Mårtensson i Uddevalla har vänt sig mot att det enligt hans mening blivit för litet differentiering. Han anser det vara oriktigt att räkna med procenttal i den omfattning som man har gjort i denna överenskommelse. Ja, det kan vara mycket delade meningar om detta. Det är väl så — herr Mårtensson står väl inte främmande för det — att när man sitter och förhandlar får man söka sig fram på en linje, där båda parterna kunna träffas, även om det innebär, att man på ömse sidor kan få ge avkall på den ursprungliga inställningen. Jag förmodar att det var på samma sätt vid förhandlingarna i 1945 års lönekommitté, där herr Mårtensson var ledamot. Lönekommittén rekommenderade, som herr Håstad nyss berörde och som jag senare skall gå in på litet

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

närmare, att på lönerna skulle utgå rörligt tillägg med vissa procent. Då var herr Mårtensson med på att man skulle använda ett enhetligt procenttal i olika löneklasser. Nu kan man säga, att då var det avsevärt lägre löner än det här är fråga om, men den princip man då godtog från lönekommitténs sida var den enhetliga procentlinjen. Nu ha vi kommit upp i ett annat löneläge. Lönerna ha kommit upp i en höjd, som man kanske vid den tiden inte tänkte sig, att man skulle komma upp i, men det beror på många omständigheter.

Man kan nog inte, när man sysslar med statliga löner, helt bortse från andra områden. Man kan inte avskilja den statliga sektorn så vattentätt från omgivningen, att den inte röner en viss inverkan av vad som sker på andra områden. Herr Mårtensson är väl inte främmande för att det exempelvis på det kommunala området har utbildats ett löneläge, som skapat vissa bekymmer för staten. Man kan inte komma alltför långt därifrån. Jag har talat med kommunalmän om detta. De ha sagt, att de äro nödsakade att betala för att få folk av den kvalitet som de anse göra bäst nytta för sig. Det är väl inte utan anledning som man på det kommunala området har gått upp i ett löneläge som i vissa fall överstiger det statliga. På den enskilda marknaden råda motsvarande förhållanden. Jag medger att det där finns löner som äro lägre än de statliga, men det finns också löner, som ligga så högt över de statliga att det inte finns någon möjlighet för staten att konkurrera i dessa lönelägen.

Herr Rubbestad har varit inne på två frågor, som egentligen blivit besvarade av herr Lindholm. Jag bara förvånar mig över att herr Rubbestad fortfarande vidhåller att man gått över 1 600-kronorsgränsen. Det ha vi inte gjort, utan detta löneläge är beräknat som det skulle ha varit ett rörligt tillägg som man hade räknat på en grundlön av högst 1 600 kronor i månaden. Herr Rubbe-

stad gör den nya lönetabellen till en grundlönetabell. Det är inte på det sättet. Om herr Rubbestad tittar på det nu gällande avlöningsreglementet, skall han finna tabellerna, alltså de aktuella lönetabellerna som svara mot de kronbelopp som gälla för närvarande. Men därför att man räknat ut dessa belopp i tabeller, har man inte gjort någon ändring i avlöningsreglementets bestämmelser, hur dessa skola uträknas. De gälla fortfarande. Vi ha grundlönen i avlöningsreglementet, och den har påbyggts med rörligt tillägg. Sedan har tillkommit detta lönetillägg, som inte kallas för rörligt tillägg men som har räknats ut på samma sätt som om man fortsatt att bygga på det rörliga tillägget. Jag vet inte om detta är en missuppfattning från herr Rubbestads sida. I så fall skulle han kunna rätta det inom sitt eget medvetande. Är det inte en missuppfattning måste det vara en mycket enveten hållning och att han ovillkorligen vill ha den uppfattningen, att det har skett en ändring, som i varje fall inte har skett.

Det var en annan sak som herr Rubbestad påtalade och som för mig framstår som mera allvarlig, nämligen anmärkningarna mot själva förhandlingarna. I sitt första anförande fann herr Rubbestad det anmärkningsvärt att två högre tjänstemän förde förhandlingarna. Han uppmanade mig att hålla ett öga på vad de gjorde då det kunde inverka på själva beslutet. Dessa insinuationer äro mycket allvarliga, och jag vill på det bestämdaste tillbakavisa dem, såvida det inte kan bevisas, att de påverkat själva uppgörelsen.

Jag vill säga några ord om det rörliga tillägget eller rättare sagt garantien för det rörliga tillägget, som har berörts både i motionen och debatten här.

Herr Håstad hänvisade till vad 1945 års lönekommitté uttalat på den punkten och menade, att det av statstjänstemännen uppfattats som en garanti för

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

att de alltid skulle ha kompensation för levnadskostnadsstegringarna. Det finns emellertid grundad anledning att följa denna frågas utveckling från 1945 och framåt. När man här åberopar 1945 års lönekommitté, så bör man först uppmärksamma vad kommittén lade fram för förslag. Det var ett betänkande, byggt på överenskommelse med de organisationer, som kommittén hade förhandlat med. Kommittén hade i sitt förslag bibehållit lörens fördelning på en fast del, grundlönen, och en rörlig del. Beträffande konstruktionen av den rörliga delen av lönen framhöll kommittén, att tjänstemännen liksom ditintills borde vara garanterade viss kompensation för stegring av de allmänna levnadskostnaderna. Herr Håstad sade, att ordet »garanterade» var kursiverat, och detta är riktigt. Men orden »viss kompensation» finnas också med i kommitténs uttalande. I fortsättningen säger lönekommittén också: »Denna kompensation ansågs icke böra göras fullständig.»

Efter en redogörelse för hur det tidigare tillämpade dyrtidstillägget varit konstruerat uttalade kommittén följande: »På frågan var gränsdragningen bör ske inom det nya lönesystemet inverkar givetvis vilken uppfattning man har om de möjliga divergenserna mellan levnadskostnadsstegringen och den allmänna utvecklingen. Det resultat vartill lönekommittén kommit, och som godkänts av tjänstemännens huvudorganisationer, är att gränsen bör dragas vid pristalet 124, så att garantiregeln ej medför rätt till rörligt tillägg efter högre procenttal än 18.»

Så långt 1945 års lönekommittés förslag. När man nu åberopar kommitténs uttalande om garantien, bör man således uppmärksamma att detta uttalande endast avsåg »en viss» kompensation för levnadskostnadsstegringarna, alltså inte full kompensation, och att tillägget skulle begränsas till 18 procent.

Vidare bör man också uppmärksam-

ma, att den av kommittén föreslagna automatiska garantiregeln aldrig har satts i kraft. Från år 1947 ha i stället särskilda förhandlingsöverenskommelser träffats med tjänstemännens organisationer om grunderna för lönetillägget, och dessa grunder ha, i stället för garantiregeln, godkänts av riksdagen.

När man i detta sammanhang hävdar att kompensation för levnadskostnadsstegringarna skall utgå, trots att garantiregeln inte tillämpas, måste man väl mena att det skall vara arbetsgivarens plikt att ge de anställda kompensation för ökade levnadskostnader. Det skulle vara intressant att höra, om det är högerens mening att vi skola gå den vägen. Om så är, kan man undra, om detta är en fråga, som det skall förhandlas om, eller om det är någonting självklart. Det är väl då också meningen, förmodar jag — om man skall vara konsekvent — att man skall hävda samma uppfattning gentemot övriga arbetsmarknadsparter. Man kan väl inte göra skillnad på olika löntagargrupper därvidlag.

Det har vidare i väckta motioner och i uttalanden som gjorts — dock inte så mycket i dagens debatt — gjorts gällande, att det är oriktigt att sammankoppla förhandlingarna om ändring av tjänsteförteckningen och förhandlingarna om lönetillägget, om det nu är fråga om särskilda lönetillägg eller rörliga tillägg. Man tycks i det resonemanget alldeles bortse ifrån att det totala lönebeloppet i en löneklass inte har någon betydelse för tjänstemännens inkomstläge, förrän det är fastslaget i vilken lönegrad vederbörande inplaceras. Man kan, för att anföra ett exempel, icke nå överenskommelse om en avvägning av lönebeloppen i 15:e lönegraden, förrän man vet om befattningshavarna i den lönegraden skola vara kontorsbiträden, kansliskrivare eller byråchefer. Detta är lika viktigt som att fastställa lörens storlek. Nu kan man säga att detta exempel var mycket extremt, men det

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

är typiskt för hur sammankopplade dessa två frågor äro.

Mot detta resonemang kan man måhända rikta den anmärkningen, att man tidigare inte har sammankopplat dessa två frågor, utan förut har man prövat storleken av det rörliga tillägget för sig och tjänsteförteckningsrevisionen för sig. Detta är riktigt. Men man kan inte bortse ifrån att vi nu befinna oss i ett annat läge än tidigare, dels därför att det nu är fråga om både rörligt tillägg och tjänsteförteckningsrevision med mera genomgripande förändringar än vad vi tidigare haft, och dels därför att personalorganisationerna nu äro betydligt mera aktiva än förut och resa ökade krav på att få förhandla i dessa frågor.

Jag vet inte om de, som ha en annan mening, nu säga, att vi inte behöva förhandla; vi kunna låta bli det. Jag har emellertid den uppfattningen att man inte skall underlåta att förhandla, om man har någon möjlighet att ernå överenskommelser. Tvärtom bör man så långt detta är möjligt försöka resonera sig fram till överenskommelser. Kan man det, måste man emellertid beakta båda dessa frågor samtidigt, och från personalorganisationernas sida har man inte reagerat mot ett sådant förfarande. De organisationer, som vi träffat överenskommelser med, ha ansett det vara fullt naturligt att bedöma båda frågorna samtidigt. De ha varit införstådda med att tjänsteförteckningsrevisionen och lönehöjningarna i övrigt måste lösas i ett sammanhang.

Sedan skall jag kanske också säga något om den s. k. klausulen. När den togs upp till överläggning, var det fråga om att den skulle tas med som en fredsklausul, men sedan ha många krafter medverkat till att göra den till en stridsklausul. Herr Staxäng har berört den frågan här i dag, men efter påpekande av herr Lindholm ändrade han sitt första uttalande, i vilket han sade att det var sammankopplingen av de båda frå-

gorna som förorsakat konflikten. Jag är tacksam för att herr Staxäng ändrade sitt uttalande, så att hans senare yttrande icke fick den tillspetsade form, som det första hade. Jag blev nämligen mycket förvånad, när herr Staxäng höll sitt första anförande, därför att jag redan under den tidigare debatten i dessa frågor redogjort för i vilken tidsföljd de olika händelserna inträffade. Jag nämnde då att stridsåtgärder tillgrepos redan den 9 februari, medan förhandlingarna slutfördes först den 13 i samma månad.

I diskussionen om den i löneöverenskommelsen intagna klausulen har det sagts, att förhållandena skulle vara likartade med vissa domar i arbetsdomstolen och vid den nu förevarande konflikten på det statliga området. Det har tidigare gjorts mycket bestämda uttalanden om detta. Jag är tacksam för att man har reviderat sin tidigare tvärsäkerhet och nu i stället säger, att det är osäkert huruvida klausulen inte kan innebära en kränkning av föreningsrätten. Man har i samband därmed hänvisat till att arbetsdomstolen tidigare har uttalat, att vissa åtgärder äro föreningsrättsstridiga, och man har menat att denna bestämmelse skulle vara föreningsrättsstridig på samma sätt. Man kan inte dra ut jämförelseparallellerna hur långt som helst, det är jag fullt medveten om, men arbetsdomstolen handlägger enbart kollektivavtalsrättsliga frågor, och 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt gäller inte för statens tjänstemän. Jag är medveten om att detta undantag inte får tillmätas avgörande betydelse, eftersom statsmakterna genom att acceptera förhandlingsrätten för statstjänstemännen så att säga i sak måste godkänna föreningsrätten även för dem. Lagstiftningen innehåller ju stadganden om vad som menas med föreningsrätt och dessutom uttömmande förklaringar om vad som är kränkning av föreningsrätten. Arbetsdomstolens utslag bygga på dessa stadganden,

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

och samtliga de rättsfall som åberopats ha redovisats i den sammanfattning, som arbetsdomstolens ordförande härom året gjorde i anledning av ett yttrande över motioner, som väckts i riksdagen. Jag skall inte gå in på någon närmare redogörelse för de särskilda fallen. Jag har emellertid redogörelsen här i min hand, om någon är intresserad av att se hur de olika fallen ha legat till.

Herr Staxäng hänvisade här till de juristers synpunkter på dessa frågor, som sysslat med hithörande problem. Man får nog modifiera herr Staxängs ord och säga »vissa juristers synpunkter», ty det finns även en del jurister, som ha en annan synpunkt än herr Staxäng. Och det egendomliga är, att det är just de jurister som i praktiken ha handlagt dessa frågor, som ha en helt annan uppfattning än herr Staxäng. Jag menar att det är kanske inte alldeles betydelselöst att man något tar hänsyn till vad dessa jurister ha att säga. Av uttalanden från det hållet har framgått, att verkningarna av denna klausul inte kunna betraktas som en kränkning av föreningsrätten, om man skulle lägga samma synpunkter på detta som man gjort beträffande de domar som här åberopats. Jag har inhämtat vissa upplysningar från vederbörande på båda hållen. I fråga om den kända vävlagarkonflikten — vävlagarförbundet är som bekant ett litet förbund som står utanför textilarbetarförbundet — är det så att det finns flera företag där medlemmarna i dessa förbund gå sida vid sida i arbetet och utföra exakt samma slag av arbete. Det har emellertid där betraktats som en helt naturlig åtgärd att de som godtagit överenskommelsen få löneförhöjningen men inte de andra. Ja, man har gått ännu längre. Medlemsmatrikeln tillhandahålles arbetsgivaren, som på det sättet plockat ut vilka som skulle vara berättigade till höjning. Vi ha inte ifrågasatt något annat än att det är medlemmar i de organisationer, som ha tillgripit

stridsåtgärder, som inte skulle få del av löneförhöjningarna. Övriga organisationer skulle få del av dem även om de inte godkänt avtalen. Det har ju sagts tidigare, men man har liksom inte velat lyssna på det, och jag vill upprepa ännu en gång, att denna klausul inte är riktad mot någon viss organisation som sådan utan den är riktad mot den organisation, som tillgripit stridsåtgärder; ingenting annat. Nu har man sagt, att det kan ju vara känsligt för tjänstemännen att avslöja sin organisationstillhörighet. Ja, det är klart att det kan vara många känsliga frågor som komma upp, men det är också fråga om hur känslig man får vara i ett läge där man tillgripit strid. Skola medlemmarna i en organisation, där man beslutat strid mot staten, vara generade över att tala om att de tillhöra denna organisation? Jag menar att om de skola vara generade skall det vara över handlingssättet. Jag tror inte att det skall behöva vara så, därför att jag förmodar, att deras beslut grundas på uppfattningen att vad de beslutat och gjort skulle vara riktigt. Om beslutet är förankrat i en sådan uppfattning behöva de väl inte känna sig kränkta över att behöva tala om att de tillhöra organisationen. Att bara deklarerandet att man tillhör en viss organisation, skulle vara en kränkning av föreningsrätten, kan väl inte vara riktigt. Det finns nämligen i vissa kollektivavtal intagen en organisationsklausul, som innebär att arbetsgivaren får anställa endast sådana personer som tillhöra viss organisation. Då måste ju arbetsgivaren efterforska vederbörandes organisationstillhörighet, och det har ansetts vara fullt tillåtet. Jag skulle tro att de, som under diskussioner både tidigare och nu på allvar ifrågasatt, huruvida inte klausulen kan stämpas som en kränkning av föreningsrätten, och som stöd för denna uppfattning åberopat vissa av arbetsdomstolens domar, dragit denna slutsats utan att närmare

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

undersöka huruvida förhållandena äro jämförbara och om detta verkligen kan ge anledning till att dra så långtgående slutsatser.

Nu sägs det att om man stryker denna klausul skulle man underlätta de nu på nytt påbörjade förhandlingarna. Ja, det är ett väldigt genialt förslag, och jag förmodar att förslagsställarna också äro beredda att inför de andra organisationerna åta sig att förklara varför man skulle göra det. De övriga organisationerna, som representera det överväldigande antalet av i statens tjänst anställda, säga, att de finna det inte på något sätt uppseendeväckande att man från statens sida begär att om man träffar en överenskommelse skall det råda ett fredligt förhållande under den tid överenskommelsen gäller — alltså: det är en fredsklausul. De säga att de finna den vara naturlig. Om man nu skulle komma och säga att det har ni ansett, men det finns så många som anse att det är så känsligt att man bör ta bort det, kan man väl inte göra detta utan att ge någon rimlig förklaring varför man skulle göra det. Man får inte handla här utan att ta någon hänsyn till att det även finns andra organisationer, som äro berörda av överenskommelsen som diskuteras och som således är godkänd av organisationerna. Jag vill på nytt upprepa att det kan vara mycket delade meningar om skäligheten i överenskommelsen i vad angår lörens storlek, om den skall vara större eller om den skall vara mindre. Men sådana bedömanden komma alltid efter en uppgörelse. Det har också visat sig, att det är lättare att stå vid sidan om och säga att ni skulle ha gjort så och så, än att göra det när man sitter i förhandlingsläge.

Det är en del andra frågor, som jag skulle vilja beröra i detta sammanhang. Jag skall inte på något sätt gå in på en bedömning av frågan hur stor löneförbättring den ena eller den andra gruppen kan vara berättigad till genom en

ytterligare justering av tjänsteförteckningen. Jag kan dock inte underlåta att påtala vissa missvisande påståenden, som framförts i såväl tidningspressen som av vissa ledamöter av riksdagen. Jag vill i det avseendet först hänvisa till vad jag sade i debatten den 20 januari, då jag som bevis för att tjänsteförteckningskommittén inte vägrat diskutera rätt avsevärda löneökningar nämnde, att kommitténs förslag, som förelagts t. ex. läroverkslärarna, innebar förhöjningar med så och så många kronor per år på 5-ort. Sedan har man inte varit generad att tala om regeringens bud. Vad man fått detta ifrån vet jag inte, ty regeringen har inte lagt fram något bud. Det slutliga budet från tjänsteförteckningskommittén har lagts fram vid förhandlingar med organisationerna, och där har det också visat sig att man kunnat träffa överenskommelse. Det är dessa överenskommelser som sedermera överlämnats till regeringen för prövning om de skulle läggas fram för riksdagen.

Jag skulle med det anförda bara vilja uttala en önskan, att man i denna fråga, som naturligtvis är mycket känslig åt alla håll, åtminstone försöker iakttaga den moderation, som ligger i att man rör sig med åtminstone något så när sanningsenliga uppgifter.

I motioner, som vunnit stöd av vissa reservanter i utskottet, har framförts yrkande om att riksdagen skulle göra ett uttalande, som syftar till att lönetillägget skall utgå med enhetligt procenttal i samtliga lönegrader. Vissa meningsriktningar hålla före, att man skall inte ha något procenttal, utan man skall bedöma från fall till fall. Det har yrkats på att man skall göra uttalande om att det skall utgå samma procenttal i samtliga lönegrader. Det skulle givetvis innebära att förhandlingarna i fortsättningen skulle vara bundna redan från början. Inte ens motionärerna kunna tro på möjligheten av att föra några nämnvärt fria för-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

handlingar med så bundna direktiv som man här tydligen åsyftar. Jag tror att det skulle vara ett mycket verksamt medel att i fortsättningen förhindra fria förhandlingar om man tar ett sådant beslut. Jag tror inte att ett förhandlande organ skall bindas åt vare sig det ena eller det andra hållet utom möjligen inom den allmänna ram, som man alltid måste iaktta vid bedömningen av lönefrågor. Men detta måste ju bli en bedömningsfråga i allra högsta grad, ty skall man utöver detta binda med bestämda uttalanden om att det skall vara precis samma procenttal för alla, kommer detta givetvis att innebära, att oavsett hur hög procent man kommer fram till skall man inte kunna ge något mera för de lägst avlönade, men man skulle ta ut allt vad procentlinjen ger i de högsta lägena. Om jag inte misstänker mig har man i den motion, som handlar om detta, varit inne på att man kanske därutöver skulle kunna ge ett tillägg i de lägsta lönegraderna och löneklasserna. Vad det skulle vara för mening med detta begriper jag inte. Det hela kommer att framstå som en gest om man säger, att procenttalet skall vara lika för alla, tio eller femton procent, men sedan skall man ge de lägsta litet mera. Det hela blir en konstruktionsfråga utan reell betydelse. Jag tror nog att man bör ha vägen öppen att kunna ge mera till de grupper, som äro i behov av mer än vad en strikt procentuell beräkning kan ge för utslag. Det har nämnts några siffror, som visa att med det system, som ligger bakom denna uppgörelse, kommer löneförhöjningen per månad att bli så och så många kronor i de lägsta lönegraderna och så och så många kronor högre i de högre lönegraderna, och det är alldeles riktigt, att det blir större skiljaktigheter i kronor räknat. Och man frågar sig om det är skäligt, ty levnadskostnadsstegringen kan inte ha dragit med sig så stora merutgifter för dem som äro högt placerade jämfört

med dem som befinna sig i de lägre lönegraderna. Jag tror inte att man kan hävda, att det är behov av så stor spridning för att fylla den enbart genom prisförändringen uppkomna merkostnaden.

Men som jag nämnde tidigare: Det är andra frågor som komma in och som man inte kan bortse ifrån, nämligen hur man handlar på andra områden. Man har vid detta tillfälle försökt med att komma fram till någon utjämning. Det innebär bl. a. att lönerna ifrån 1—7 löneklasserna ha ökats med 20 procent. I 7—13 löneklasserna har det varit en glidande procentskala, så att när man kommer till 15 löneklassen gäller procenttalet 15 i hela löneplan 1 och, kan man säga, t. o. m. löneklass 13 på löneplan 2. Men om man kommer till löneklass 16 ha dessa 15 procent sjunkit till 13 procent. Komma vi till 19 löneklassen har procenttalet gått ned till 11½ procent, i 22 löneklassen till 10 och i 25 löneklassen till 7½ procent.

Jag nämner dessa siffror för att visa att det inte är fråga om någon genomgående enhetlig procentuell förhöjning, utan det har gjorts modifikationer i de högre löneklasserna på löneplan 2 genom iakttagande av det tak, som i fjol höjdes men som riksdagen har beslutat fortfarande skall vara kvar.

Jag upprepar än en gång: man kan ha olika meningar om vad som är riktigt och hur långt man skall gå. Men har man den meningen att man skall försöka överenskomma med organisationerna — om en överenskommelse ligger inom räckhåll — då får man vara beredd att ge efter något på sina principer för att nå eu sådan överenskommelse, och det är det vi försökt göra i detta sammanhang.

Herr talman, jag höll på att glömma de frågor herr Håstad framställde till mig. Han frågade: Vad väntar en befattningshavare som underlåter att deklarerera sin organisationstillhörighet, och vilka straffrättsliga åtgärder kom-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

ma att följa av en vägran? Det var så jag uppfattade frågorna. Jag har inte ansett att det finns anledning att på något sätt göra uttalanden, som skulle ge ett intryck att man här ville läsa upprorslagen för tjänstemännen, utan jag har utgått ifrån att det inom tjänstemännens egna led finns så många erfarna män, inte minst jurister, att man där kan få hjälp att tolka de bestämmelser, som gälla för statstjänstemännen. Och det har vittnats om redan i dag att man är angelägen om att knäcka alla frågor med en juridisk tolkning.

Herr Håstad uttalar farhågor för att en sådan klausul, om den kommer med nu, i fortsättningen kan komma att få ännu mera omfattande verkningar. Ja, jag vet inte om inte detta är överdrivna farhågor. Den klausul, som här är intagen, är medtagen i samråd och efter överenskommelse med de allra största organisationerna. Är det så att man skall gå ifrån överenskommelsevägen kan det ju hända, att regeringen — jag vet ej om man vågar säga riksdagen — skulle falla på den idén att föra fram ännu mer långtgående krav i detta avseende. Som jag ser frågan skulle det vara en för mig främmande tanke, att man skulle föreslå någon klausul, varom man inte träffat överenskommelse med organisationerna. Och bara däri bör ligga en garanti för att man kan begränsa den till verkningar, som inte kunna betraktas såsom orimliga ur arbetsmarknadssynpunkt.

Man får väl ändå utgå ifrån att de organisationer, som vi ha förhandlat med och som ha godkänt denna överenskommelse, inte äro alldeles oerfarna på arbetsrättens område och den praxis som här utbildats. Jag tror tvärtom att de äro mycket väl insatta i dessa förhållanden och att de inte i blindo rusat i väg utan först efter moget övervägande. De ha i varje fall fått den tid på sig som behövdes för att bedöma frågorna. Men skulle man nu säga att statstjänste-

männen befinna sig i en sådan säregen ställning, att det inte kan komma i fråga att tillgripa motåtgärder under en konflikt, då får man också uppmärksamma det förhållandet att statstjänstemännen, till skillnad mot dem som äro anställda på den enskilda marknaden, egentligen inte ha strejkrätt. Man kan säga att de ta sig strejkrätt genom att dels säga upp sina anställningar och lämna tjänsten, dels utfärda blockad mot nyanställningar.

Om de på dessa vägar ta sig en rätt, som de på andra vägar inte skulle ha, skulle detta då innebära att man säger till statens företrädare: Nu får ni inte vidta några motåtgärder, som kunna irritera stämningen, utan ni måste falla undan? Jag tror inte att detta i det långa loppet skulle vara lyckligt vare sig för staten eller för de organisationer, som känna ansvar för sin verksamhet.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag förmodar att vi alla kunna vara eniga om att när vi tala om att en viss procent skall utgå till statstjänstemännen, tänka vi på de löner som de ha i dag. Är civilministern av den mening att det är dessa löner vi skola räkna med, då vill jag ställa frågan: Stannar tillägget vid 1 600 kronor per månad i fråga om de löner som utgå i dag? Jag konstaterar att så inte är fallet, utan man kommer upp till en lön på 2 100 kronor där det räknas 15 procent. Detta går mycket lätt att konstatera.

Som jag sade till herr Lindholm: 15 procent på 1 600 kronor blir bara 240 kronor i tillägg per månad, men 15 procent på 2 100 blir 315 kronor i tillägg. De som ha det högsta tillägget få emellertid 318 kronor. Alltså kunna vi vara ense om att tillägg utgår på högre löner än 1 600 kronor. Det hoppas jag civilministern inte bestrider.

Beträffande förhandlingsmännen i departementet vill jag, som jag nämnde

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

tidigare, framhålla, att jag tycker det skulle vara synnerligen lämpligt att ha andra än tjänstemän som förhandlare — utomstående, parlamentariker eller andra som vore i oberoendeställning till frågan om tjänstemännens löner. Det tror jag skulle vara lyckligt, och jag vill vädja till civilministern att tänka på detta i ett kommande läge.

När man ser på löneutvecklingen under de senaste åren beträffande tjänstemännen blir man litet beklämd. Så många uppflyttningar i löneklasser, som föreslås i de olika propositionerna i år, ha aldrig tidigare förekommit. Här om dagen framlade också särskilda sakkunniga ett förslag till uppflyttning av vissa tjänstemän, medförande en kostnad på över 60 miljoner kronor. I dag ha vi att behandla en proposition med förslag om tillägg på bortåt 400 miljoner kronor och ytterligare en på 20¹/₂ miljoner kronor på en enda gång. Jag tycker det är något som bör inge betänkligheter.

Herr HÅSTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag bestrider självfallet inte till någon del statens rätt att vidta motåtgärder eller nödvändigheten för staten att vidta sådana, om den statliga verksamheten på grund av konflikter håller på att förslamas. Men vad jag har bestritt är att det denna gång, såsom omständigheterna ligga till, finns skäl att ta med denna garanti såsom ett led i dessa stridsåtgärder från statens sida. Och jag kan inte känna mig på något sätt övertygad av herr statsrådets framställning i denna sak. Jag har själv erkänt att man kan diskutera den rättsliga karaktären av detta garantiavtal, men lägger man ihop alla omständigheter är det aldeles uppenbart att detta rörliga tillägg är på visst sätt garanterat.

Den fjärde paragrafen i löneplansförordningen är ingen hemlig paragraf. Den finns i Svensk författningssamling,

ehuru för tillfället satt ur kraft. Vidare ha alla tjänstemän levat i den föreställningen att det finns ett avtal. Och jag måste framhålla att riksdagen aldrig har ställts inför detta problem: skola vi stryka denna garanti eller inte? Sådant har läget aldrig varit under dessa år, utan riksdagsmännen ha i stort sett levat i den föreställningen att vad som gällt sedan 1916 i huvudsak skall gälla, dock att själva beloppet skall regleras av riksdagen, såvida man inte följer den automatiska regeln i 4 § i löneplansförordningen.

Herr statsrådet säger att alla organisationer ha gått med på detta och alltså skulle garantiklausulen vara satt ur kraft. Men rättsligt har man svårt att förstå det resonemanget. Det väsentliga är väl i alla fall: ha organisationerna 1947, 1948 och 1949, då man diskuterade dessa frågor, verkligen utgått ifrån att man genom att förhandla om dessa procentsatser också skulle ge regeringen ett nytt vapen i kampen emot tjänstemännen själva? Finns någon garanti för detta? Är man säker på att *alla* organisationer — däribland kanske några som äro mycket starka — skulle ha gått med på detta under sådana förhållanden? Och det är ju den springande punkten. Det är något nytt som intolkats här, något som inte fanns förut.

Statsrådet säger också att organisationerna ha lämnat sitt medgivande till att staten skulle kunna innehålla 15 procent. Organisationerna ha här kommit in som ett slags kyrkomöte. De skulle få rätt att så att säga lämna sitt bifall till förslaget och först sedan skulle vi ta det — visserligen inte som en kyrkolag men dock som en tjänstemannalag. Faktum är i alla fall att *en* organisation har motsatt sig detta. Såsom statstjänstemännens löner än så länge regleras, innan någon ändring har genomförts, kan inte en sådan kollektivrättslig ordning på något sätt vara avgörande, att en minoritet skall böja sig för en majoritet bland organisationerna.

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla (kort genmäle): Herr talman! Jag förstår mycket väl att det kan uppstå svårigheter vid förhandlingarna och att dessa svårigheter få lösas genom en kompromiss. Nu hänvisar statsrådet Lingman till 1945 års lönekommitté och framhåller, att denna kommitté förordade att tilläggen på lönerna skulle utgå enligt procentregeln. Ja, det är alldeles riktigt. Men jag kan ju upplysa statsrådet Lingman om att jag framförde i stort sett samma synpunkter under kommitténs förhandlingar som dem jag hävdade i andra kammaren i dag. Jag förordade nämligen i samband med förhandlingarna att det rörliga tillägget skulle utgå på en högsta månadslön av 1 000 kronor i stället för på en högsta månadslön av 1 200 kronor.

Vilken var då orsaken till att jag gick ifrån denna ståndpunkt? Jo, herr Lingman, som vid förhandlingarna 1945 var motpart, fordrade på organisationernas vägnar att för att det skulle bli någon uppgörelse måste samtliga lönekommitténs ledamöter tillstyrka ett eventuellt förslag. Det var detta som var orsaken till att jag måste frångå den ståndpunkt jag hade.

Nu är den högsta månadslön, som det skall få utgå rörligt tillägg på, fastställd till 1 600 kronor i stället för 1 200 kronor. Det är alldeles självklart att ju högre belopp som det rörliga tillägget utgår på, desto större kommer löneklyftan mellan de olika befattningshavargrupperna att bli, och desto värre bli konsekvenserna.

Sedan nämnde statsrådet Lingman något om att kommunernas lönepolitik förorsakar bekymmer. Ja, detta har nog sin riktighet i vissa fall, men jag tror, att det är många kommuner som äro ännu mer bekymrade över den statliga lönepolitiken.

Herr STAXÅNG (kort genmäle): Herr talman! Statsrådet Lingman tolkade en replik, som jag gav till herr Lindholm,

så, att jag skulle ha ändrat min uppfattning på en viss punkt. Jag läste i min replik bara ordagrant upp vad jag sagt första gången, och jag kan inte finna att detta skulle innebära att jag har ändrat min ståndpunkt. För min del tolkar jag saken på det sättet, att min uppläsning av vad jag förut sagt medförde att statsrådet fattade mig rätt sista gången.

Statsrådet berörde också en annan, som jag tycker viktigare punkt, nämligen i vad mån den klausul som här föreslagits skulle gränsa till en kränkning av föreningsrätten. Jag har yttrat mig rätt försiktigt på den punkten och t. o. m. manat till försiktighet. Jag har inte hängt mig fast vid något visst fall som här tagits upp till beskådande och som naturligtvis kan tjäna till en viss ledning. Men när det skall ske en saklig prövning i de fall som kunna uppkomma, måste det naturligtvis, som statsrådet också erkänner, ske i lagens anda; det måste vara en moralisk förpliktelse att lagens bestämmelser tillämpas även mot de tjänstemän det här gäller. I lagen om förenings- och förhandlingsrätt står nämligen bl. a.: »Kränkning av föreningsrätt föreligger — — —, så ock om å ena sidan, till skada för någon å andra sidan åtgärd vidtages på grund av hans medlemskap i förening . . .»

Jag skulle kunna läsa vidare, men jag tycker att detta är så pass bestämda ordalag att det inte är nödvändigt. Jag tycker det är olyckligt att Kungl. Maj:t vid framläggandet av sitt förslag liksom önskat pressa dessa bestämmelser. Det är detta som jag tycker är så allvarligt, när Kungl. Maj:t och riksdagen nu står i viss mån ansvariga för de värden, som man vill skydda genom bestämmelserna i lagen om föreningsrätt. Jag förvånar mig över att man vill göra detta.

Sedan är det en annan sak, som vi kanske förbisett i denna diskussion. Det är inte bara denna klausul och denna fullmakt vi skola ha i sikte. Be-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

dömandet av i vad mån föreningsrätten kränkes kommer ju att ske efter det sätt på vilket Kungl. Maj:t använder denna fullmakt och således efter de åtgärder, som kommer att vidtagas.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Jag skall inte fortsätta att polemisera mot herr Rubbestad, ty den sak han talat för hela tiden är klar. Han håller fast vid sin grundlön och vill ha ett annat beräkningssätt. Det får väl klarna för honom så småningom, om det inte kan klarna på en gång.

Herr Håstad hänvisade till den garanti, som enligt hans mening fortfarande skulle finnas i löneplansförordningens 4 §. Han sade att alla tjänstemän hade levt i tron på denna garanti. Men det är väl ändå en överdrift att säga detta, när så gott som alla tjänstemän äro organiserade och således, som jag förmodar, genom sina organisationer haft möjlighet att få kännedom om att bestämmelsen aldrig har satts i kraft. Herr Håstad sade, att riksdagen aldrig skulle ha gått med på att sätta den ur kraft. Nej, men man har gått med på att inte sätta den i kraft. Bestämmelsen har aldrig varit tillämplad, det är det som är skillnaden.

Hur var det, när man träffade överenskommelse om lönestoppet? Man hade ju kunnat ta upp precis samma diskussion då. Det är tjänstemännen själva som mena, att eftersom denna garanti-regel gav så liten garanti som upp till 18 procent ville de ha möjligheter till förhandlingar för att de skulle få sina löner anpassade till den utveckling, som sker på andra områden av arbetsmarknaden. Jag tror inte att riksdagsledamöterna, åtminstone inte de som varit intresserade av att följa dessa frågor, ha levat i okunnighet om hur man har behandlat denna sak.

Herr Mårtensson i Uddevalla har efter sin sista replik tydligen kommit till samma inställning som jag. Han hänvisade till att han vid förhandlingarna

1945 hade en mycket bestämd uppfattning men att han måste rucka litet grand på den för att få till stånd en överenskommelse. Detta är ju inte så märkvärdigt, ty det få vi ju göra allesammans när vi sitta och förhandla. Det är det jag menar när jag säger, att man kan ha olika meningar om innehållet i en överenskommelse. Den ene säger att den ger för mycket och den andra säger att den ger för litet. Det finns missnöje på alla håll och det beror på att man fått jämka på sin uppfattning för att träffas på en linje, där man ansett det skulle vara möjligt att gå motparten till mötes.

Herr Staxängs senaste referat ur föreningsrättslagen var ju riktigt, men frågan är vad han tänkte dra för slutsatser. Man säger att åtgärder inte får riktas mot någon för medlemskap i en förening. Här har inte varit fråga om att rikta åtgärder mot dem som ha medlemskap i en förening därför att de *tillhöra* denna. Vad det är fråga om är, att om någon är medlem i en förening, som har beslutat vidta stridsåtgärder, så får vederbörande ta följderna av att man ställt sig i stridsställning och inte träffat någon överenskommelse. Det är inte mot medlemskapet i en viss organisation som åtgärderna riktas utan mot de stridshandlingar som organisationen förberett.

Jag vet inte vilka möjligheter man skulle ha att ute på den enskilda marknaden vinna gehör för de synpunkter, som herrar Staxäng och Håstad ha gjort sig till talesmän för. Man kan ju försöka att ta upp ett resonemang med Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen för att höra deras rättsuppfattning på de områden, där föreningsrätten lagenligt gäller. Jag menar, att det är väl inte alldeles uteslutet att flytta över diskussionen även till det planet.

Det är i alla fall glädjande att den tvärsäkerhet i tonen, som från början kunde uppfattas i denna fråga, har matats. Man »förmodar» nu att det kan

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

vara en kränkning, och jag skulle tro, att vid närmare eftertanke kommer man nog fram till den uppfattningen, att det inte kan vara någon kränkning.

Fröken HÖJER: Herr talman! Herr Rubbestad anser att de 15 procenten inte skola utgå på månadslöner, som äro högre än 1 600 kronor. Det gäller enligt herr Rubbestad att kompensera för levnadskostnadsstegringar, och då bör man inte gå in för en procentuell förhöjning av hur höga lönebelopp som helst. Statsrådet Lingman har här ingående redogjort för att den procentuella skillnaden går djupt ned i löneskalan. Jag antar att alla ha fått klart för sig att det inte endast gäller topplönerna och att relationen mellan lönegraderna avsevärt kommer att ändras om den föreslagna procentuella höjningen beslutas. I det sammanhanget vill jag ta upp frågan om de framstötter, som på ett tidigt stadium av förhandlingarna gjorts från stora grupper för att låta kompensationsutgå med fix summa, lika för alla. Jag förmenar liksom herr Malmborg i Skövde att det gäller att återställa realvärdet av lönerna. Man kan inte utan närmare utredning frångå den relation mellan befattningshavare i olika lönegrader och till dem utgående löneförmåner, som man vid inplacering i löneskalan gått in för, en löneinplacering som formellt sker efter krav på kunskaper och ansvar. Det är klart att en statlig utredning kan visa att vederbörande står i fel lönegrad. Ledamöterna av denna kammare veta nog att jag i många avseenden anser att så är fallet. Men den ändringen skall ske efter en utredning. Jag anser också, som väl är bekant, att de utredningar, som vi nu göra äro synnerligen bristfälliga, då vi inte ha verkliga arbetsvärderingsmetoder, så att vi kunna göra denna inplacering på ett föredömligt sätt. Men nu rubbas denna relation av många olika incitament, alla med tendens att krympa eller rent av helt borttaga den ursprungliga avsikten

som var att belöna folk som underkastar sig krävande yrkesutbildning, tungt ansvar etc.

Jag vill göra andra kammaren uppmärksam på att man nu mer och mer går in för rigorösa bestämmelser om absolut arbetstid och övertidsersättning upp till en viss lönegrad. Men av de övriga i något högre lönegrader fordras att deras arbete skall medhinnas och utföras utan annan kompensation än den viss högre lönegrad i sig själv ger. Tendensen att på alla möjliga olika vägar krympa relationen mellan löneförmånerna i olika lönegrader är uppenbar och är farlig för statstjänstemännens standard. Det måste löna sig att lägga ned tid, intresse, krafter och pengar på att skaffa sig yrkeskunskaper för att kunna åta sig ett ansvarsfullt arbete.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat varna för den nivellering som framkommit i detta avseende.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag har begärt ordet för att taga upp ett par huvudpunkter i statsrådet Lingmans anförande till bemötande. Det är två frågor, som i dag har diskuterats här. Den ena frågan gäller grunderna för dyrtidskompensationen, den andra sättet för lönetilläggets utbetalande.

I fråga om dyrtidskompensationen är ju herr statsrådets huvudargument det samma som utskottsmajoritetens, nämligen att ett uttalande om procentuellt lika höjning av dyrtidstillägget skulle omöjliggöra eller i varje fall väsentligt försvåra fria förhandlingar. Detta, herr talman, är verkligen ett ytterst märkligt påstående. Låt oss se denna sak som en vanlig praktisk avtalsangelägenhet. Staten uppträder ju i detta fall på precis samma sätt som en arbetsgivarorganisation. Delägarna i denna utgöres av hela svenska folket, fullmäktige församlingen

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

är den svenska riksdagen och det verkställande organet är regeringen. Nu gör man alltså gällande, att det skulle vara olämpligt om fullmäktigeförsamlingen i den statliga arbetsgivarorganisationen tillkännagav en mening om principen för lösning av frågan om dyrtidskompensation. Men, herr talman, om en organisation utav statliga löntagare vid en avtalskonferens ger sin förhandlingsdelegation i uppdrag att bestämt vidhålla kravet på att dyrtidskompensation skall utgå på visst sätt, då är det förmodligen ingen som finner detta olämpligt. Varför skulle det då vara olämpligt, att ombuden i statens avtalskonferens, den svenska riksdagen, deklarerar sin inställning? Att hävda detta, herr talman, är en orimlig ståndpunkt.

Man kan diskutera formerna för riksdagens medinflytande i lönefrågornas handläggning. För min del har jag tidigare tillåtit mig skissera ett förslag till huru detta skulle kunna regleras. Jag skall inte gå in på det nu; det är en sak för sig. Att riksdagen emellertid hävdar sin rätt till medinflytande på ett förbättrande stadium, då medinflytandet har någon praktisk betydelse, och att riksdagen intill dess nya och mera ändamålsenliga former för detta tillskapats, utövar denna rätt i de former, som nu står till buds, är helt i överensstämmelse med god demokratisk ordning på den svenska arbetsmarknaden. En motsatt ståndpunkt leder till en centralisering av förhandlingsväsendet, som kanske ter sig som idealisk för somliga, men som enligt min bestämda tro i längden kommer att verka upplösande på det fria förhandlingssystemet genom att dess demokratiska förankring undanryckes.

Jag kommer därefter till den andra fråga, som herr statsrådet speciellt berörde, nämligen frågan om ställningstagandet till lönetillägget. Det är ändå någonting ganska anmärkningsvärt, att herr statsrådet icke på något sätt bekymrar sig om att ingå på de praktiska

konsekvenserna av diskrimineringen. Man kan enklast belysa dessa konsekvenser genom att ställa några frågor. Herr statsråd! Om en befattningshavare nyanställes, är det då meningen att efterhöra, huruvida han tillhör en SACO-organisation, som har varslat om konflikt? Får han i så fall lägre lön än en annan icke SACO-ansluten befattningshavare som nyanställes? Är det kanske meningen, att en person som säger sig tillhöra sådan SACO-organisation, över huvud taget inte skall få någon anställning? Om vidare den befattningshavare, som nu inte tillhör en konfliktberörd SACO-organisation, går över till en sådan organisation, skall han då få sin lön sänkt? Om man har avsett åtgöranden av detta slag, menar verkligen herr statsrådet, att dessa står i överensstämmelse med andan i den svenska föreningsrätten? Jag är inte intresserad av juridiska hårklyverier i detta sammanhang, men jag tycker, att man skall försöka handla på ett sätt, som står i samklang med de grundsatser, som man velat slå vakt om i den svenska föreningsrätten. Inte anser väl herr statsrådet, att åtgärder av det slag, som jag här hypotetiskt diskuterat, skulle stå i god överensstämmelse med vad man brukar beteckna som den positiva föreningsrätten?

På herr Håstads fråga, hur det kommer att gå för tjänsteman som vägrar att uppge vilken organisation han tillhör, ger herr statsrådet det minst sagt förbluffande svaret, att han inte har tänkt läsa upprorslagen för tjänstemännen. Han erinrar om att det i tjänstemannavärlden finnes god tillgång till jurister, som kan upplysa vederbörande om vilka skyldigheter de ha som statliga befattningshavare. Men, herr talman, jag skulle vara mycket tacksam, om herr statsrådet ville vara vänlig tala om vad man stöder sig på, när man anser att det kan finnas skyldighet för tjänsteman att uppgiva organisationstillhörighet. Det är herr statsrådet och chefen för civildepartemen-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

tet, som skall svara på den frågan, det är icke något svar, att den enskilde tjänstemannen kan vända sig till juristerna i de olika verken.

Ännu mer anmäkningsvärt, herr talman, är, att herr statsrådet Lingman till förmån för kravet på att få efterforska tjänstemans organisationstillhörighet, åberopar de ur alla synpunkter förkastliga klausuler om organisationstvång, som finnes intagna i vissa kollektivavtal. Vad står det i dessa klausuler? Jo, när det är fråga om klausuler om enkelt organisationstvång skall arbetsgivaren vara skyldig att endast anställa personer tillhörande en viss arbetstagarorganisation. I samband därmed skall han också kunna efterforska de anställdas organisations-tillhörighet. Nu vet jag mycket väl, att en sådan organisationsklausul är juridisk hållbar, men tillåt mig fråga herr statsrådet: Finns det mer än en mening på den svenska arbetsmarknaden om att sådana organisationsklausuler är helt oförenliga med de bärande principerna för den svenska föreningsrätten, och finnes det mer än en mening om önskvärdheten av att avlägsna sådana klausuler? Det är sålunda på förekomsten av dylika klausuler, som herr statsrådet stöder sitt försvar för statens krav på att få kännedom om tjänstemans organisationstillhörighet.

Man kan se denna fråga även ur en annan synpunkt: Har regeringens ställningstagande bidragit till att begränsa konflikten och underlätta dess lösning? Var och en som har följt med vad som skett ser ju utan vidare, att motsatsen inträffat. Just mot bakgrunden, herr statsråd, av att tjänsteförteckningsfrågorna och frågan om dyrtidskompensation tidigare, som herr statsrådet själv erkände, icke har varit sammankopplade, kunde det inte vara välbetänkt att tillgripa den stridsåtgärd, som herr statsrådet i detta fall nu har föreslagit. Diskrimineringen är principiellt betänklig och förhandlingspolitiskt oklok.

Det skulle enligt min bestämda övertygelse vara ägnat att främja en lycklig utveckling av det fortsatta förhandlingsarbetet att nu slänga prestigesynpunkterna över bord och slopa denna diskriminering.

Tillåt mig sedan, herr talman, att säga några ord till herr Rubbestad, trots att han just nu inte är inne i kammaren. Hans anförande framstod för mig som ett eko från ett primitivt och, som åtminstone jag trodde, länge sedan förgånget skede i den svenska lönedebatten. Har herr Rubbestad icke någon som helst känsla av att det är ett av de mest allvarliga problemen för den svenska staten att kunna tillgodose sitt behov av verkligt kvalificerad arbetskraft? Har inte herr Rubbestad märkt, att frågan om en differentiering av lönesättningen för att stärka den kvalificerade arbetskraftens ställning över huvud taget mer och mer tränger sig på inom hela den svenska arbetsmarknaden? Både enskilda och offentliga undersökningar har visat, att levnads-kostnaderna här i Sverige har stigit i stort sett procentuellt lika över hela linjen, och den fråga som man då måste göra, herr Rubbestad, är helt enkelt denna: Skall inflationen användas som ett slagträ mot de högre statstjänstemännen? Vad herr Rubbestad föreslår är helt enkelt ingenting annat än en reallönesänkning för de högre statstjänstemännen. Herr Rubbestad har för inte länge sedan själv varit statsråd, och under denna tid måste han oavbrutet ha stått i kontakt med ett stort antal av statens främsta ämbetsmän. Vilka erfarenheter gjorde egentligen herr Rubbestad under den tiden? Var dessa erfarenheter sådana, att de kunna motivera ett krav på en reduktion av de reella löneförmånerna för dessa befattningshavare? Tror verkligen herr Rubbestad, att en sådan politik skulle vara ägnad att främja en god rekrytering till de mera krävande statstjänsterna? Jag är förvissad om motsatsen,

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

nämligen att herr Rubbestads linje icke gagnar statens intressen.

Slutligen, herr talman, skall jag endast säga ett par ord till herr Lindholm, som i ett av sina anföranden gjorde en liten ironisk vändning, i det han sade, att vår bedömning av konfliktfrågan i dag inte har något samband med vårt förflutna. Nej, herr Lindholm, jag kan hålla med om att det förefaller, som om vi i många hänseenden skulle leva i en upp- och nedvänd värld. Vi avancera och socialdemokratien tager sin tillflykt bakom reaktionära linjer. Ty, herr talman, inte vill väl herr Lindholm påstå, att regeringens ställningstagande till frågan om lärarnas arbetskyldighet i händelse av konflikt har något samband med socialdemokratiens förflutna?

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Herr Hjalmarson kom i sitt anförande in på det uttalande, som han ansåg att riksdagen borde göra. Jag fick emellertid den uppfattningen, att han är inställd på att bereda riksdagen en mycket blygsammare roll än jag tycker att man skall göra. Han gör följande jämförelse: Är det olämpligare att riksdagen anger riktlinjerna för löneförhandlingarna än att organisationerna göra det vid sina lönekonferenser?

Ja, jag vet mycket väl att organisationerna vid sina lönekonferenser dra upp vissa riktlinjer, efter vilka förhandlingarna skola föras, men en erfaren organisation brukar vara mycket angelägen att se till, att ombuden inte gå till förhandlingarna bundna av direktiv utan att de ha möjligheter att anpassa sig efter läget allt eftersom detta utvecklar sig. Gör riksdagen ett uttalande, menar man väl ändå att detta uttalande skall beaktas och följas. Eller menar herr Hjalmarson att riksdagens uttalande skall ges samma värde som ett uttalande på en avtals-

konferens? Det kanske är av betydelse att få ett klarläggande från herr Hjalmarsons sida på den punkten.

Så har herr Hjalmarson i klarhetens intresse framställt en massa frågor. Han frågar för det första: Skall en nyanställd avge deklARATION om vilken organisation han tillhör?

Ja, de organisationer som ha gått till strid ha samtidigt tillgripit blockad. Kan man då tänka sig att en medlem av någon av dessa organisationer söker en blockerad tjänst? Söker han en blockerad tjänst, handlar han emot sin organisations intressen. I övrigt finns det inte någon anledning att avkräva de nyanställda några särskilda deklARATIONER. Det har inför utskottet lämnats en redogörelse för hur vi ha tänkt förfara. Man har tänkt sig att på de områden, där strider förekomma, vederbörande få avge en försäkran om att de inte äro anslutna till en organisation, som beslutat att tillgripa konflikt. Detta anse de övriga organisationerna icke vara en kränkning av föreningsrätten.

Om en tjänsteman, säger herr Hjalmarson, går över till SACO, hur kommer han då att behandlas?

Jag kanske här får passa på att ännu en gång — jag vet inte för vilken gång i ordningen — säga att det är skillnad på SACO och till SACO anslutna organisationer som ha tillgripit strid. Jag vet inte om det är en medveten hopblandning av begreppen när man uttrycker sig som om medlemskap i SACO vore det väsentliga. Jag har sagt upprepade gånger, att det inte är medlemskapet i SACO som kan tas till intäkt för att innehålla de femton procenten, utan att det är medlemskapet i en organisation — antingen denna tillhör SACO eller är någon annan huvudorganisation — som har tillgripit stridsåtgärder som är det avgörande.

Om en tjänsteman ansluter sig till en organisation som har tillgripit stridsåtgärder, får han naturligtvis be-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

handlas på samma sätt som övriga inom denna organisation.

Herr Hjalmarson frågar, var det finns föreskrivet att tjänsteman är skyldig att avge deklARATION om sin organisationstillhörighet. Jag tror inte att det finns någon särskild föreskrift om detta någonstans. Frågan kommer väl upp på det sättet, att myndigheterna begära av tjänstemannen att han skall lämna upplysning härom. Om han då vägrar att lämna upplysningen, då vet man inte vilken organisation han tillhör. Lämnar han en felaktig upplysning, får väl det hela bedömas mot bakgrunden av hans ställning som tjänsteman.

Herr Hjalmarson har fått det intrycket, att jag skulle försöka krypa bakom den bestämmelse om organisations tvång, som finns i vissa kollektivavtal, för att därmed skydda mig. Nej, herr Hjalmarson, det har jag nog inte sagt, och så har jag inte heller herr Hjalmarson uppfattat det. Jag har hänvisat till att man *inte ens* i sådana fall kan tala om en kränkning av föreningsrätten. Det är bekant att det finns massor av avtal som innehålla denna organisationsklausul, och den har inte betecknats såsom kränkande föreningsrätten. Därmed har jag inte sagt att en sådan omorganisationsklausul är riktig.

Vad vi här diskutera är åtgärder, som ha uppkommit på grund av utav organisationerna vidtagna stridsåtgärder. Staten vidtager, som det är avsett enligt förslaget, motåtgärder, och det är också stridsåtgärder. Övriga organisationer ha ansett att det inte är någonting att säga om detta; de anse sig kunna godtaga det. Vad säger SACO, vars talan herr Hjalmarson särskilt för här? I en skrivelse den 22 februari, ställd till undertecknad, säger SACO följande: »SACO vill framhålla, att centralorganisationen icke reagerat mot att statsmakterna avse att vidtaga konfliktåtgärder. SACO reagerar i stället mot att dessa åtgärder — — — av-

ses givas sådan utformning att föreningsrätten kränkes.» Men det har ju nu uttalats att det är mycket tvivelaktigt om vad som nu föreslås över huvud taget är någon föreningsrättskränkning, och inte heller herr Hjalmarson har velat hävda att det är en kränkning av föreningsrätten. Herr Håstad ville inte heller hävda att det kan vara en kränkning av föreningsrätten. Man kan säga att det *kanske* kan vara en kränkning, men de sakkunniga på området, som vi ha konsulterat, säga att det inte är någon kränkning. Det är med hänsyn till eventualiteten att det skulle vara en kränkning som SACO har reagerat, men man har inte reagerat mot att staten vidtager stridsåtgärder som svar på av organisationen redan inledda konfliktåtgärder.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Herr Hjalmarson sade i en liten replik till mig på slutet, att det förefaller som om vi skulle leva i en upp- och nedvänd värld när vi diskutera dessa spörsmål. Jag kan ge uttryck åt samma mening då jag lyssnar till det ivriga talet om föreningsrätten från den ene högermannen efter den andre och tänker på det som har förevarit på det området tidigare.

När herr Hjalmarson säger att jag för mitt ståndpunktstagande söker stöd i högerens reaktionära förflutna är det nog att försöka inkassera en poäng, som han inte är berättigad till, ty jag har inte på något sätt i mitt ställningstagande velat göra någon anknytning till högerens förflutna i dessa spörsmål; om jag gjorde det, skulle mina yttranden ha haft ett helt annat innehåll. Vad jag har anknutit till är den rättspraxis, som har utvecklats mellan parterna på förhandlingsområdet, och det är ur den synpunkten som jag anser att man inte har handlat i strid med gällande rätt. I samtliga de avtal, som slutas i den öppna marknaden, förklarar man nämligen att inga stridsåtgär-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

der få vidtagas så länge avtalet gäller. Därför skulle jag gärna vilja ha ett svar av herr Hjalmarson på frågan, om han verkligen anser att det ur föreningsrättslig synpunkt är kränkande, att man med ett antal organisationer träffar en uppgörelse, som innebär att dessa icke få vidtaga stridsåtgärder så länge avtalet gäller. Det är ju detta, som man har träffat uppgörelse om med TCO, SR och statstjänarkartellen. Den återstående organisationen, som har vägrat att godtaga en sådan bestämmelse i uppgörelsen, har man ju inte träffat något avtal med. Kan herr Hjalmarson i de förhandlingar, som ha förts på andra områden, finna ett enda fall, där en företagare känt sig förpliktad att betala ut ökad lön trots att löntagarparten har varslat om konfliktåtgärder?

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag skall be att först få säga ett ord till herr Lindholm. Med anledning av hans fråga vill jag erinra honom om att, såsom vi har sagt här många gånger förut, parallellen mellan den offentliga och den enskilda arbetsmarknaden haltar högst betänkligt helt enkelt därför att det stora flertalet statliga befattningshavare inte har de möjligheter, som anställda i det enskilda näringslivet har att tillgripa stridsåtgärder, och att å andra sidan staten inte har möjlighet att mot sina befattningshavare tillgripa exempelvis lockout, såsom man kan göra i vissa situationer på den privata marknaden.

Vidare skulle jag också vilja säga till herr Lindholm, att om vi skall forska i de olika partiernas insatser när det gäller att främja utvecklingen av den svenska föreningsrätten avvaktar jag med mycket stort lugn domen över dessa insatser vad högerpartiet angår. Högern har nämligen vid en mångfald olika tillfällen, inte minst under trettio-talet, synnerligen aktivt bidragit till föreningsrättens utveckling i vårt land.

Särskilt vid 1936 års riksdag gjorde partiet en insats i det hänseendet, vilken i hög grad främjade ett stärkande av föreningsrätten speciellt med tanke på vissa tjänstemannagrupper.

Herr talman! Det var framför allt några ord till statsrådet Lingman jag ville framföra. Herr Lingman gjorde gällande att hans ståndpunkt skulle vara förmånligare för att trygga riksdagens inflytande över lönefrågorna än min. Men, herr Lingman, när jag ifrågasatte att vi åtminstone skulle ha *den* blygsamma möjligheten att, på samma sätt som löntagarna gör vid sina avtalskonferenser, få uttala och tillkännage våra önskemål, så vill man ju inte ens vara med på detta ifrån majoritetens sida. Den reservation, som från högerhåll är avgiven i denna punkt, går inte ut på någon åtgärd som är i juridisk mening bindande för Kungl. Maj:t, utan den av oss föreslagna åtgärden har karaktär av ett sådant tillkännagivande, som på löntagarsidan göres vid en avtalskonferens, när organisationens aktuella löneproblem behandlas. Men inte ens detta, herr statsråd, vill man vara med på. Jag är mycket tacksam om herr statsrådet vill revidera sin ståndpunkt i det hänseendet; då kanske vi lättare kan mötas.

Jag kommer sedan in på frågan om föreningsrätten. Där uttalade statsrådet att man inte kommer att söka en blockerad tjänst och att därför den fråga, som jag aktualiserade, helt faller bort. Det var ett sätt att gå förbi frågan, herr statsråd. För det första är det inte så att alla tjänster, som det här rör sig om, är blockerade, och för det andra är ju frågeställningen aktuell även innan stridsåtgärder har gått i verkställighet. Jag har inte fått något svar på den fråga jag har ställt till herr statsrådet.

Statsrådet tyckte inte att det var något anmärkningsvärt att en tjänsteman skall upplysa om huruvida han tillhör den ena eller den andra organisatio-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

nen. Vad är det som gör att detta i själva verket kan vara en mycket allvarlig fråga? Jo, herr talman, det har inte kunnat undgå någon statstjänsteman, att SACO-organisationerna har bedömts på ett minst sagt mycket negativt sätt i den tidningspress som står statsrådet nära, och det må inte alls förtänkas en tjänsteman om han säger sig, att det kan vara tvevelaktigt om det är klokt och förenligt med hans framtida intressen att klargöra att han tillhör en SACO-organisation. Herr statsrådet och jag kan vara överens om att detta objektivt sett är en alldeles onödig reaktion, men vi kan inte komma ifrån risken för att tjänstemannen subjektivt handlar under intryck av sådana sinnesstämningar. Det är detta som man har velat undanröja här i vårt land när man har slagit vakt om föreningsrätten.

Statsrådet menade att han hade en stark ställning därför att, såsom han hade framhållit, det inte ens har framstått som en kränkning av föreningsrätten att införa organisationsklausul i kollektivavtalen. Ja, herr talman, jag måste bestämt vidhålla den uppfattningen, att det inte kan stärka statsrådets argumentation, att staten skulle kunna så att säga känna sig tillfreds, därför att inte ens sådana klausuler har ansetts juridiskt ohållbara. Det är naturligtvis i stället precis tvärtom så, att åberopandet av sådana klausuler visar hur svag regeringens ståndpunkt i själva verket är i denna fråga.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja framhålla att jag icke har uppträtt som SACO-representant i denna debatt. När statsrådet framhöll att SACO hade yttrat sig på helt annat sätt än jag, är det någonting som får stå för SACO:s räkning. Jag talar helt och hållet för mig själv och försöker också i någon mån tala för den meningsriktning jag har äran att representera.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr

talman! Det är riktigt som herr Hjalmarson säger, att parallellen med den öppna marknaden inte är fullt hållbar, därför att statstjänarna inte ha strejkrätt. Men, herr Hjalmarson, om en viss grupp inom en organisation beslutar om vissa åtgärder gentemot samhället och indirekt — det kunna vi vara överens om — utnyttjar strejkvapnet på en del punkter, äro de då icke medansvariga i de beslut, som de i den organisation de tillhöra delta i? Böra de inte också då ta konsekvenserna av de åtgärder som de själva ha förordat? Det är bara det frågan gäller i detta fall.

Herr SENANDER: Herr talman! Det kanske har väckt en viss förvåning att jag inte i år, såsom varit nödvändigt tidigare, på vår grupps vägnar har ingivit någon motion i den fråga som behandlas här i dag. Jag tror emellertid att de, som möjligen kan hysa förvåning i det fallet, inte har någon rätt att göra det. Det är nämligen ett faktum att det förslag som nu föreligger är sådant, att det endast obetydligt understiger de krav, som har rests av den stora opinionen bland de lägre statstjänarna landet över och vilken opinion haft en sådan styrka, att den säkerligen verksamt har bidragit till att man i dag har nått ett så pass gott resultat som här föreligger.

Detta innebär ju inte att man är tillfreds med förslaget i alla delar. Det finns ju som vanligt, då det gäller sådana uppgörelser, vissa saker, mot vilka man kan hysa starka betänkligheter. Här har bland annat framförts framför allt av herr Mårtensson i Uddevalla och herr Rubbestad anmärkningar emot fördelningen av den summa, som åtgår för en förbättring av statstjänarnas löner, i det att avsevärda belopp tilldelats tjänstemän i högre löneställning, medan väsentligt mindre tillkommer dem som befinner sig i botten. Därmed vill jag inte ha sagt att jag är överens med herr Rubbestad i alla delar. Han före-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

träder ju en mening om statstjänarnas löner, som jag vid flera tillfällen haft anledning att polemisera emot, och framför allt kan jag inte instämma i vad han sade om begränsningen för de högre tjänstemännen. Herr Rubbestad envisas med att påstå, att man nu slopat begränsningen vid 1 600 kronor i månaden. Detta har ju debatterats tillräckligt, och man behöver inte längre ta upp tiden med det. Det är bara att fastslå, att vad som här skall beslutas är att det på grundlönen skall utgå 52 respektive 53 procent i stället för som tidigare 32 respektive 33 procent. Allt detta beräknas på grundlönen, och där finns ju den maximering, som tidigare har omnämnts, nämligen att sådant tilllägg endast utgår på den del av lönen, som icke överstiger 1 600 kronor i månaden.

Nu är det ju i regel så, att man anser sig ha ett visst samlat belopp till förfogande för tillägg till statstjänarnas löner, och det spelar en avsevärd roll för den stora massan av statstjänare hur detta belopp fördelas. Läger man mera på de högre tjänstemännen, får de lägre tjänstemännen så mycket mindre. I den allmänna opinionen bland de lägre statstjänarna har det på senare tid med större styrka än någonsin förr hävdats, att man måste tillämpa en annan form för dyrtidstillägg än den hittills använda, och man har då stannat för att det egentligen borde vara ett fast tillägg över hela linjen.

Det är onödigt att närmare utveckla motiveringen härför. Den är i största korthet den, att levnadskostnaderna stiger lika mycket för tjänstemannen vare sig han befinner i botten eller högre upp på löneskalan, och därför anser man att rättvisan borde bjuda att man ger statstjänarna ett fast tillägg över hela linjen. Den stora statstjänaropinionen har under de senaste två åren också fört fram detta krav om ett fast tillägg.

Sedan är det tydligt, att man här

skulle behöva säga ett par ord också om det förslag, vilket kommer som nästa punkt på dagordningen, nämligen frågan om obekvämt arbetstid. Det finns här åtskilligt att anmärka, och för övrigt är reglerna så konstruerade, att de nog kommer att medföra åtskilligt krångel vid tillämpningen, men då det har markerats att detta är ett provisorium och då det dessutom utgör ett avgjort framsteg i det att man nu till och med i reda pengar uppvärderar den s. k. obekväma arbetstiden, finns det ingen anledning att i detta sammanhang orda om förslaget.

Sedan skulle jag vilja säga ytterligare ett ord till herr Rubbestad. Herr Rubbestad förklarade, att ingen grupp har fått så stor kompensation som statstjänarna sedan år 1945. Jag förstår inte var herr Rubbestad har hämtat sina uppgifter, och om han, som han här antyder, har fått dem ur officiella källor, tror jag han har uppfattat dem fullständigt oriktigt, ty ett faktum som var och en kan kontrollera är, att statstjänarna sedan mars 1946, då deras löne reglering beslutades av riksdagen, och fram till slutet av år 1950 endast har fått 12 procent i löneförhöjning, medan exempelvis industriarbetarna har kunnat redovisa en löneförbättring på mellan 25 och 30 procent. Det är just denna kraftiga eftersläpning, som motiverar att statsmakterna nu i år äntligen gör en viljeyttring av innebörd, att man i någon grad skall söka kompensera statstjänarna. Ännu är icke kompensationen fullständig, men det är ett gott steg på vägen, och därför är tillfredsställelsen bland statstjänarna ganska allmän. För min del har jag inte bland de lägre statstjänstemännen hört mera väsentliga anmärkningar riktas mot det framlagda förslaget. Jag tror att en starkt bidragande orsak härtill är, att statstjänarnas stora flertal fått kännedom om vad tjänsteförteckningsrevisionen kommer att innebära och vilken, om den håller vad man lovat,

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

också måste betecknas som relativt tillfredsställande.

Om man alltså lägger samman dels den löneförhöjning som vi nu behandlar, dels ersättningen åt den stora mängd bland statstjänarna som utför arbete på s. k. obekvämt arbetstid och dels förbättringarna i samband med tjänsteförteckningsrevisionen, är denna uppgörelse av sådan karaktär, att den kan godtas av statstjänarna, och den har också godtagits i praktiken.

Emellertid blandar sig med denna tillfredsställelse bland de lägre statstjänarna ändock en stark oro över utvecklingen på prisfronten, och denna oro har fått ytterligare näring i dessa dagar sedan man har publicerat de avsevärda prisstegringar som nu planeras eller redan har genomförts. Till löneuppgörelsen har fogats en garantiregel, som endast nödortfigt och i mycket liten utsträckning garanterar att de lönestegringar, som nu tillkommer statstjänarna, icke inom kort kommer att vara uppatna. När man har en sådan garantiregel, som endast i viss utsträckning kan anses innebära en garanti, måste uppenbarligen det väsentliga för statstjänarna i dag vara att få till stånd ett sådant läge på prisfronten, att inte priserna kan drivas ytterligare i höjden.

Här har vi det som är det väsentliga i dag. Föregående år verkade också den uppgörelse som träffades ganska hygglig för statstjänarna — den belöpte sig till 18,7 procent, och med hänsyn till den behandling som tidigare tillkommit statstjänarna var de ganska tillfredsställda även förra året — men avsaknaden av en garantiregel medförde, att det inte dröjde länge förrän den löneförbättring, som man tilldelat statstjänarna i början av året, praktiskt taget var lika med noll och mot slutet av året efterträddes av en reallönesänkning. Det är av synnerlig vikt, menar statstjänarnas stora massa, att statsmakterna sätter in all kraft på att hålla priserna nere och förhindra att samma

läge inträffar för statstjänarna i år som förra året. Under förutsättning att man kan hålla en relativt fast prisnivå, vågar jag försäkra att åtminstone de lägre statstjänarna kommer att känna sig ganska tillfreds med den uppgörelse som nu föreligger.

Herr talman! Med vad jag här har sagt vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm: Herr talman! Jag begärde ordet när jag hörde herr Staxäng tala om föreningsrättsproblemet i samband med den fråga, som nu föreligger till behandling. Sedan har ju det delproblemet behandlats så grundligt, att jag inte skall gå in på det i annan mån än att jag vill understryka den synpunkt, som redan förut har framförts, att när den ena parten har vidtagit en stridsåtgärd har det alltid varit praxis på den enskilda arbetsmarknaden, att den andra parten i sådant fall förbehåller sig rätt att vidta de åtgärder han finner lämpliga. Jag tror inte att någon på den enskilda arbetsmarknaden ens har kunnat få den tanken i sitt huvud, att om exempelvis ett fackförbund vidtar en stridsåtgärd och arbetsgivaren svarar med motåtgärder, dessa arbetsgivarens motåtgärder skulle kunna betraktas som en kränkning av föreningsrätten. Det finns ju många exempel på dylika motåtgärder, som tagit sig formen i vräkning av de anställda och lockout av dem som stå utanför den direkta konflikten, och ingen har ju med utgångspunkt från det förhållandet velat göra gällande, att ett dylikt förfarande skulle vara att betrakta som en föreningsrättskränkande stridsåtgärd.

Om jag får säga några ord i övrigt så har jag försökt att vid bedömningen av detta spörsmål se det ur den synpunkten, att det är mycket svårt för att inte säga omöjligt att försöka rubba ett förhandlingsresultat. Jag tror inte det skulle vara lyckligt. Jag tror inte heller

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

att det är praktisk politik att i det läge som nu är rådande säga, att man skulle besluta en annan förhöjning av lönerna än vad som här föreslagits i propositionen och i statsutskottets utlåtande. Men detta hindrar inte att jag på samma sätt som herr Mårtensson i Uddevalla är mycket intresserad av att man i de uppgörelser, som i framtiden kan komma att träffas, kommer fram till en annan beräkning av dyrtidskompensationen än vad här är fallet. Jag tror i likhet med flera föregående talare, att vi inte kan hålla på med att räkna i procent. Jag tror inte heller att vi kan göra det på den enskilda arbetsmarknaden. Vi måste här komma fram till en förnuftigare beräkning av vad som skall anses utgöra kompensation för levnadskostnadsstegringarna. Man måste enligt mitt förmenande försöka komma fram till en beräkning, som ger i kronor ungefär detsamma till alla anställda.

Vad gäller den egentliga löneställningen i övrigt, måste den frågan regleras genom inplacering i de olika lönegraderna. Men när man skall ha en dyrtidskompensation är det ändå inte rimligt att den till vissa befattningshavare skall vara två å tre gånger större än till andra. Då är det ju oegentligt att kalla den för en kompensation för ökade levnadskostnader.

Jag skulle också i detta sammanhang vilja säga, att jag tror det är klokt att ha i åtanke, när man behandlar lönefrågan för tjänstemännen, att man också bör tänka på hur reaktionen blir hos de industrianställda. Man brukar ju alltid säga när det gäller de industrianställdas löner, att det finns bara det och det utrymmet, som är betingat av den produktivitetsökning, som man kan räkna med. Jag tror inte att det är önskvärt att man driver det därhän, att dessa i den direkta produktionen anställda får en känsla av att den andel som de får av det resultat, som de i första hand är med om att framskapa, blir mindre än vad den behövde bli,

därför att andra tar åt sig en för stor del av detta ökade produktionsresultat.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten ytterligare. Jag har velat lägga dessa synpunkter på denna fråga, och jag understryker vad jag sade i början av detta anförande, att jag tror inte att det är realistisk politik att gå på en annan linje än vad som föreslagits vid detta tillfälle. Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KYLING: Herr talman! Den fråga, som vi i dag diskutera, har ju sammankopplats med förenings- och förhandlingsrätten. Den lagen kom till 1936, men vid det tillfället blev de statsanställda och de kommunalt anställda inte medtagna eller rättare sagt fick inte rätten att vara med om denna förenings- och förhandlingsrätt. Någon förhandlingsrätt har statstjänstemännen i själva verket aldrig haft och det kommer kanske inte heller att bli någon sådan förrän möjligtvis riksdagen ett kommande år tar ställning till 1948 års förhandlings-sakkunnigas betänkande, som nu föreligger. Men icke förty har statsmakterna börjat systematiskt gå ifrån tidigare rådande förhållanden. När 1945 års lönekommitté tillsattes, fanns det redan i de av finansministern givna direktiven någonting som sade, att denna kommitté skulle förhandla med tjänstemännens organisationer, och så skedde väl också. Men de förhandlingarna kan på intet sätt jämföras med de förhandlingar, som sker på den privata sektorn. Vi har också haft andra sådana löne- och pensionskommittéer, som varit utrustade med en för tillfället av Kungl. Maj:t givna förhandlingsrätt.

Jag vill bara påminna om, herr talman, att när 1947 års lönerreglering genomfördes, en lönerreglering som var baserad på 1945 års lönekommittés betänkande, väntade man sig att reallönen för statstjänstemännen skulle bli återställd. Men den som något litet sysslät

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

med dessa problem måste säga, att reallönen blev icke återställd i sin helhet. Hur blev i själva verket resultatet? Jo, om jag sätter talet 100 såsom det tal, som motsvarar en återställd reallön, så blev det för de lägre tjänstemännen ett tal, som i de allra lägsta grupperna gick upp till 111, 112 och 113, medan mellangrupperna — mellan 15 och 20 lönegraden — fick sin reallön återställd. Men för de grupper, som ligger över dessa, alltså de högre tjänstemännen, blev icke reallönen återställd. I vissa fall kom man ned så långt som till talet 89 i förhållande till reallönesiffran 100.

Det har i allmänhet varit långa intervaller mellan de tidpunkter, då löne regleringar genomförts för statstjänstemännen. Det har i vissa fall tagit 10, 12 år innan någon ny löne reglering kommit till. När 1947 års löne reglering genomfördes hade jag bl. a. en motion i denna kammare, i vilken jag begärde att det skulle bli kortare intervaller, så att även statstjänstemännen skulle ha möjlighet att kunna följa med på ett helt annat sätt än tidigare. Riksdagen hemställde också, att man skulle försöka komma fram till kortare regleringsintervaller. Men så kom snart efteråt det lönestopp, som varade i två år. När man gick in i de lönestoppsåren hade man, som jag tidigare sagt, 1947 års löne reglering bakom sig, en löne reglering, som alltså knöt statstjänstemännens löner till levnadskostnadsindex. Men denna löne reglering lät inte statstjänstemännens löner helt följa levnadskostnaderna, utan statstjänstemännen skulle endast få 75 procent av levnadskostnadsstegringen medräknade i sina löner. Detta gjorde givetvis icke så mycket vid en tid, då man hade relativt fasta priser och relativt fasta levnadsomkostnader. Men efter lönestoppsåren, mot slutet av 1950, började man inom de olika organisationer, som hade med statstjänstemän att göra, att resonera om efter vilka vägar man nu skulle gå för att få en

bättre kompensation än de 75 procenten. Då började man mer eller mindre koppla loss ifrån löneplansförordningen och började diskutera sig fram till att i stället ta ettårsavtal. Det blev visserligen inget riksdagsbeslut om att man skulle koppla bort löneplansförordningen, men mellan staten och tjänstemannaorganisationerna blev det naturligtvis ändå inofficiellt klart, att i och med detta nya avtal, som då träffades, hade man också åtagit sig vissa andra skyldigheter såsom tjänstemannaorganisation.

När vi nu i år har att ta ställning till de problem, som dyker upp i samband med denna proposition, och de överenskommelser som tidigare träffats mellan staten och organisationerna, kommer man naturligtvis fram till själva frågeställningen hur lönefrågan nu skall ordnas. I överenskommelsen har man ju utgått ifrån att man har vissa nettolöner, och dessa nettolöner, som man har räknat fram, skall nu höjas med 15 procent. Man lägger följaktligen inte längre på ett rörligt tillägg i detta ords gamla bemärkelse, utan man kommer alltså fram till en lönelöftning, som innebär en ökning av nettolönerna.

I och med detta måste jag för min del säga, att jag inte kan dela den uppfattningen, att det är något rättsstridigt i vad som här företagits från statens sida visàvis vissa organisationer, men däremot måste jag säga, att jag anser att det är i mycket hög grad psykologiskt att från statens sida använda sådana vapen. Fortfarande står ändå en hel del frågor obesvarade. Jag skall inte ställa dem på nytt, men det skulle givetvis vara intressant att få närmare belyst hur man tänker klara dessa problem. Statsrådet Lingman har visserligen här försökt ge belägg för hur man skulle klara situationen och hur man skulle lösa dessa olika frågekomplex, men jag måste dock erkänna, att trots att jag suttit som intresserad åhörare och lyssnat till den debatt, som har

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

förevarit, har jag fortfarande inte blivit klok på hur man tänker klara upp föreningstillhörigheten och andra problem.

Man har också här i debatten försökt göra jämförelser mellan staten och de privata företagen. En sådan jämförelse blir emellertid inte helt rättvisande. Arbetarna inom de privata företagen vet vilka stridsmedel arbetsgivarna kan vidtaga, och de privata arbetsgivarna har också full visshet om vilka stridsmedel arbetarna har i sin hand. På detta område har man fullt klart för sig den gamla satsen: »Den som sig i leken ger, får leken tåla.» Det är naturligtvis bra mycket svårare, när man nu kommer in på problem, som man tidigare icke haft tillfälle att ta ställning till. Jag tänker på det problem, som vi i dag har att diskutera, nämligen förhållandet mellan staten och statens tjänstemän. Man har som bekant från statstjänstemännens sida icke strejkrätt, och man har oavsättliga tjänstemän. Dessa tjänstemän får inte påbörja stridsåtgärder. Man kan då naturligtvis fråga sig, hur dessa problem skall kunna lösas. Det är naturligtvis olyckligt, att denna frågeställning kommer upp, innan vi har haft tillfälle att ta ställning till 1948 års förhandlings-sakkunnigas betänkande. Jag hoppas emellertid, att riksdagen redan nästa år skall kunna komma till klarhet på dessa punkter.

Jag vill sedan, herr talman, säga några ord till herr Rubbestad, som tyvärr nu inte är inne i kammaren. Jag reagerar mot en hel del saker, som herr Rubbestad tagit upp i denna debatt. Först och främst räknar han lönerna endast i kronor och anser att man skall ha exakt lika stora höjningar för de högre och lägre löntagarna. Men är det inte på det sättet, att man, när lönerna för statstjänstemännen utmättes — låt oss gärna förflytta oss tillbaka till tiden före senaste världskriget — tog hänsyn till arbetets art, tjänstemännens kun-

skaper och skicklighet samt inte minst till det ansvar, som åvilade de olika tjänstemännen. Den som anser, att de högre tjänstemännens löner inte skall höjas i paritet med penningvärdets fall, gör gällande att dessa tjänstemän redan då var en favoriserad klass i samhället. Jag har inte hört, att detta förhållande tidigare har åberopats här.

Vidare verkade det på herr Rubbestad, som om han skulle vara en av de få av kammarens ledamöter, som inte tycks ha en aning om att det pågår en inflation av mycket stora mått i vårt land. Får jag fråga herr Rubbestad: Är det möjligtvis så att tjänstemännen i Kungl. Maj:ts kansli bär skulden även för inflationen?

I detta sammanhang måste jag kraftigt gå emot herr Rubbestads enligt min mening synnerligen oförsynta tal om att de tjänstemän, som har varit med och förhandlat från statens sida, i första hand har tänkt på sina egna löner och därigenom kommit fram till den nu föreslagna lönesättningen. Jag tycker, att det är oförsynt att slunga ut sådana beskyllningar mot statens tjänstemän, och det är ännu mera oförsynt då det görs av ett före detta statsråd.

Jag vill också stanna ett ögonblick vid frågan om differentieringen i de olika lönelägena. Jag är av den uppfattningen, att de lägre tjänstemännen här i landet i många fall har löner som är låga. Jag har därför ingenting emot att man diskuterar förändringar i detta avseende, och jag är gärna med på att se på dessa problem. Jag anser emellertid att dessa förändringar inte skall ske i samband med en lönejustering, som är betingad av penningvärdets fall och som skall ske för att i någon mån återställa reallönerna. Enligt min uppfattning skall det ske som en tjänsterevisionsfråga.

Föregående är uttalades att den lilla differentiering mellan 32 och 33 procent, som då företogs, icke fick bli prejudicerande. Genom det beslut vi nu

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

kommer att fatta får vi emellertid ett prejudikat, och så vitt jag kan förstå kommer lönepolitiken att fortsätta i samma riktning.

Jag skulle också vilja föra in debatten på ett annat område. Man har här talat om att de högre tjänstemännen har för höga löner. Man kan emellertid fråga sig, när det gäller läroverkslärarna och de problem som vi i detta sammanhang har att brottas med, hur det kan komma sig att vi har så stor lärarbrist, då lärarna enligt vissa talesmän i denna kammare har för höga löner. Den brist på lärare som vi nu har kanske inte kan sägas vara katastrofal, men när vi sätter i gång med den nya skola, om vilken vi fattat beslut, kommer lärarbristen att bli helt enkelt katastrofal. Jag tar därför för givet att man sätter denna stora brist på lärare i sitt rätta sammanhang, när man nu förutsättningslöst kommer att återuppta förhandlingarna mellan de båda parterna.

Till sist skulle jag, herr talman, vilja säga att det kusliga i detta sammanhang är, att de löneflyftningar, som av många i dag betecknats som alltför stora, dock icke är större än att samtliga de personer, vilkas löner vi diskuterar, skulle önska sig tillbaka till de tider, då den lägre lön de uppbar hade större köpkraft än den lön, som de kommer att få genom detta beslut. Här måste helt enkelt sägas ifrån att vad som nu har skett på det statliga området, när det gäller stridsåtgärder och annat sådant, som vi här diskuterar, i viss mån är betingat av att vi har fått en progressivitet i skatterna som gör att marginalskatterna blir så stora, att även de högre lönerna för vissa tjänstemän kommer att minskas med uppåt 40 till 50 procent. Då förstår allesammans att det är fara å färde, och att det finns grupper i samhället, som är trängda mellan sköldarna. Vad man i dag från statstjänstemännens sida i första hand skulle önska är att få tillbaka ett fast penningvärde. Löser vi den frågan,

herr talman, behöver en fråga som den, vi i dag i flera timmar debatterat, icke komma upp på riksdagens bord och föranleda en så omfattande diskussion.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Denna fråga om de statsanställdas löner har, såsom tidigare framhållits i debatten, i år och under de senare åren i huvudsak lösts preliminärt genom förhandlingar mellan de statsanställdas organisationer och civildepartementet. När man har gått över till detta system för behandling av lönefrågorna, så innebär det självfallet att man gjort en ändring i det system som tidigare tillämpats. Det betyder, att man inte har någon i författningarna inskriven garanti för den levnadskostnadsökning, som kan komma att inträda under den tid som denna överenskommelse gäller. Anledningen till att man har gjort denna omläggning är, att de fyra tjänstemannaorganisationer som förekommer, nämligen TCO, SR, Statstjänarkartellen och SACO, liksom givetvis även de till dessa organisationer anslutna medlemmarna av skilda skäl ha ansett det vara fördelaktigare med årliga förhandlingar än med en garanterad kompensation för levnadskostnadsökningar. Denna garanterade kompensation har nämligen så länge denna bestämmelse gällt visat sig bli mycket knapp i förhållande till levnadskostnadsökningarna. Dessutom gav den inte någon möjlighet till reallöneförbättringar, inte ens beträffande de löner, som jag tror alla är beredda att säga har varit och fortfarande är — ehuru inte lika markant — låga. Den ordning, som har kommit att tillämpas under de senaste åren, är enligt organisationernas mening mera tillfredsställande än den tidigare tillämpade. Man ser nog gärna, att den kan vidareutvecklas på det sätt, som förhandlingsrättsutredningen föreslagit, så att det blir möjligt även för

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

dessa tjänstemannagrupper att träffa regelrätta kollektivavtal.

Nu har emellertid herr Håstad i debatten anfört, att man inte borde ge sig in på detta, förrän riksdagen haft tillfälle taga ställning till förhandlingsrätts-sakkunnigas betänkande. Jag vill på denna punkt säga att nog vore det egendomligt, om man skulle vänta med en förbättring, som är möjlig att genomföra inom ramen för nu gällande lagar, bara därför att det inte blivit möjligt att få en tidigare igångsatt utredning slutförd på sådant sätt, att riksdagen tidigare kunnat ta ställning till den. Ur de fackliga organisationernas synpunkt hade det varit en nackdel, om man ytterligare väntat med den omläggning som skedde förra året.

Herr talman! Man har tidigare i dag talat om föreningsrättskränkning i samband med klausulen om att löneförbättringen icke skall utgå till vissa grupper. Jag skall för min del inte förlänga debatten på denna punkt. Jag vill bara ställa frågan: Tror herrar Hjalmarson, Staxäng med flera som yttrat sig i denna fråga, att TCO, Statstjänstemännens riksförbund och Statstjänarkartellen och deras representanter medvetet skulle ha medverkat till en handling, som kan betraktas som en kränkning av deras egen föreningsrätt? Är det inte rätt orimligt att påstå att de, som nu sitta i ledningen för dessa organisationer och som är representanter för i varje fall tre av partierna i riksdagen, skulle ge sig in på en sådan handling. För min del förefaller det vara ett helt orimligt antagande. Det måste vara så, att herrar Hjalmarson och Staxäng uttalat ett öppet miss- troende mot sina representanter i organisationsledningarna, när de säger, att dessa skulle göra någonting som ur deras synpunkt är att anse som en föreningsrättskränkning eller — som man senare ändrade det till — en mycket oklok handling. Jag tror att företrädarna för dessa organisationer har möjlighet att bedöma hur långt man kan gå

utan att det blir stötande för föreningsrätten. Jag tror också, att de vet ungefär hur man bör handla, när det gäller att handlägga sådana frågor. Jag tycker därför att den kritik, som kommit från högerns och folkpartiets sida, är rätt opåkallad. Den drabbar nämligen det omdöme, som man kan räkna med att de fackliga organisationerna har i lönespörsmål och vad därmed sammanhänger.

Vidare vill jag något beröra innehållet i överenskommelsen i övrigt. Det finns för mig inte stor anledning att därvidlag kritisera någonting. Jag har ju själv undertecknat överenskommelsen och står givetvis för det som jag har undertecknat. Jag vill bara säga några ord till herr Rubbestad, när han gör gällande att de löneförbättringar, som nu kommer att utgå, innebär ett avsteg från det avtal som träffats mellan Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen. Han hänvisade till att detta avtal endast skulle ge en 8-procentig förbättring för män och 10-procentig förbättring för kvinnor. Det finns emellertid i detta senare avtal en bestämmelse, som möjliggör särskilda löneförhöjningar på grund av tidigare eftersläpning av lönerna. Det kan vara fråga om en eftersläpning som inträffat under 1951, men det kan också gälla en eftersläpning som hänför sig till tidigare år. Denna möjlighet har flera grupper på den enskilda arbetsmarknaden använt, med det resultatet att löneförbättringen för dessa grupper blivit större än 8 resp. 10 procent. Det är egentligen inte något annat som skett på det statliga området.

De nu vidtagna löneförbättringarna till trots kommer inte de lägre statstjänarna i fråga om löneutvecklingen i något särskilt gynnat läge i förhållande till industriarbetarnas genomsnitt. Ser man på utvecklingen sedan hösten 1947, finner man att det fram till december 1950 skett en levnadskostnadsökning på 29 procent. Under samma tid har stats-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

tjänarna erhållit en förbättring av sina löner med ungefär 20 procent, medan industriarbetarna ökat sin genomsnittslön med 42 procent. Om man, såsom herr Rubbestad gjorde, i stället för i procenttal uttrycker utvecklingen i kronor och ören, finner man att industriarbetarna under nämnda tid fått en löneökning med 98 öre per timme, medan löneförbättringen för de statsanställda stannar vid ungefär 40 öre per timme. Och trots att statstjänarna i år fått mer än industriarbetarna, föreligger det fortfarande en tendens till en viss eftersläpning, som emellertid kan förklaras av de särskilt goda konjunkturen, som under senare år rått inom en del av industriens områden.

Herr talman! Jag vill även något anknyta till den fördelningsfråga, som blivit aktuell i detta sammanhang, och till den debatt därom, som förts vid utskottsbehandlingen och här i riksdagen. Man har å ena sidan förmenat att det inte skulle finnas någon annan möjlighet till löneförbättringar än ett lika procentuellt tillägg, oavsett lörens storlek. Detta är en synpunkt, som företrädes av högerns och folkpartiets representanter och som kommer till uttryck i de reservationer, som avgivits av dessa representanter. Å andra sidan har det av några talare framförts den meningen, att man borde gå längre i fråga om differentiering av löneförbättringen och i så stor utsträckning som möjligt försöka åstadkomma ett lika stort tillägg, i kronor räknat, för alla oavsett det löneläge som tidigare har gällt.

Jag skulle i detta sammanhang först och främst vilja påpeka, att det i högerreservationen på en punkt förekommer ett felaktigt återgivande. Det säges där att de förhandlande organisationerna vid förra årets förhandlingar var överens om att den uppdelning av tillägget i 32 resp. 33 procent, som då skedde, icke skulle vara prejudicerande. Detta innebär emellertid inte att man då var ense om att löneförbättringen alltid

skulle utgå med lika stort procentuellt tillägg. Tvärtom sade vi från statstjänarkartellens sida bestämt ifrån, att enligt vår åsikt borde man också i fortsättningen ha möjlighet att bedöma, huruvida tillägget skulle utgå i lika procentuellt tillägg eller om en differentiering på ett eller annat sätt borde genomföras. Däremot ansåg vi inte att man borde ha skilda rörliga tillägg, ty det skulle onödigt komplicera det hela.

Det är väl också väl bekant, att vi vid årets förhandlingar företrätt den meningen, att de lägre tjänstemännen borde erhålla större förbättringar i procent räknat än som skulle utgå till de mer vävlönade tjänstemännen. Så bör inte bara ske för att de lägre tjänstemännen skall tillgodoses bättre i lönehänseende, utan också därför att det på ifrågavarande områden mer än på andra är nödvändigt att få upp lönerna, så att de blir konkurrenskraftiga i förhållande till de löner som betalas inom industrien. Rekryteringen har på dessa områden under hela förra året varit ett besvärligt problem och just för att detta skall kunna lösas erfordras större löneförhöjningar just på dessa områden.

Vi har från statstjänarkartellens sida emellertid inte kunnat förverkliga våra önskemål så långt som vi skulle ha önskat. Vi har stött på erinringar från de andra tjänstemannaorganisationernas sida, och då det varit nödvändigt att försöka komma fram till en lösning av lönefrågorna, som kunnat samla alla, har vi fått ge efter något på vår uppfattning om att det bör utgå ett såvitt möjligt lika tillägg i kronor räknat. Det hela har resulterat i den för all del inte oväsentliga differentiering, som ligger däri att en del löner höjes med 15 procent, andra med 20 procent. Vi kan ju inte anse att detta skulle på något sätt speciellt gynna de lägre tjänstemännen eller att denna löneförhöjning för lägre tjänstemän skett på de högre tjänstemännens bekostnad. Hur det hela än lagts upp, skulle sannolikt inte de högre

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

tjänstemännen ha fått mer än de 15 procent som nu föreslås. Det är ju andra skäl som gör att man inte kunnat gå längre.

Jag tycker att det är litet egendomligt, att man från högerns och folkpartiets sida vill binda riksdagen på ett sådant sätt, att det i fortsättningen inte skulle vara möjligt att förhandla om den lösning, som de olika organisationerna kan finna vara den bästa lösningen. Vare sig den bästa lösningen anses vara att man går in för lika-procent-linjen eller lika-kronor-linjen eller någonting däremellan, är detta en sak, varom det bör föras förhandlingar vid varje särskilt tillfälle. Det är då, som sagt, anmärkningsvärt att företrädare för de nämnda båda partierna nu vill binda statens förhandlare så hårt, att det i fortsättningen inte skulle finnas utrymme för förutsättningslösa förhandlingar om de löneförbättringar som bör ske.

Jag vill tillfoga att jag tror att spörs-målet, huruvida tillägget skall utgå procentuellt eller på annat sätt, inte får så stor betydelse, om vi kommer över till ett läge där levnadskostnadsökningarna inte är av samma storleksordning som under de båda senaste åren. Om höjningarna av levnadskostnaderna blir mindre, finns det också större möjligheter att i lönefrågorna uppnå lösningar, som kan omfattas av alla, även om det skulle komma att innebära att en del grupper till och med blir ställda utan löneförbättringar.

Herr talman! Jag skall inte längre ta tiden i anspråk. Jag ber med det anförda att även för min del få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr NIHLFORS: Herr talman! Jag skall, såsom troligtvis den siste talaren i denna debatt, inte komma med några längre utläggningar och inte alltför mycket tala om saker och ting som redan har behandlats. Men det är alltid tacksamt att i början av ett anförande

anknyta till vad herr Rubbestad har sagt — jag ser också att herr Rubbestad nu har inträtt i kammaren.

Herr Rubbestad var mycket bekymrad över att man från statens sida hade vid förhandlingarna med tjänstemännen om lönetillägget använt statstjänstemän såsom förhandlare för arbetsgivarparten. Herr Rubbestad utgick tydligen ifrån att de högre tjänstemän i civildepartementet, som det här är fråga om, skulle vara allenarådande i departementet och att regeringen i detta sammanhang inte hade något att säga till om. Det vore naturligtvis ur statstjänstemännens synpunkt ganska skönt om det låg till på det sättet, men vi har ju dock en finansminister som heter Sköld, och även civilministern är väl en man som inte är alltför givmild i de avseenden det här gäller. En sak, som jag också kom att tänka på när herr Rubbestad var inne på detta, är att han förmodligen inte alls är lika bekymrad över att man när det gäller jordbrukspriserna icke är rädd för att begagna sig av förhandlare inom regeringens krets, vilka personligen kan dra nytta av prisuppgörelsen.

Ett spørsmål, som här har rätt ingående diskuterats, är frågan om föreringsrättskränkningen. Jag för min del har inte därvidlag samma inställning som vissa tidigare talare. Jag anser att vi på detta område är på väg in i en ny epok och att man från organisationernas sida får finna sig i att det även av arbetsgivaren, staten, användes åtgärder som kanske inte i första hand bort komma till användning. Jag vill i detta sammanhang nämna för kammaren, att i en tidningsartikel helt nyligen har ordföranden i juristförbundet förklarat, så jurist han är, att man kan acceptera en sammankoppling av förhandlingarna om lönetillägget och förhandlingarna om en tjänsteförteckningsrevision, men med den förutsättningen att det i tid klargöres att en sådan sammankoppling kan bli aktuell

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

och att det är fråga om en enda förhandlingsomgång. Detta är också vad jag anser vara det väsentliga. Vi befinner oss nu i ett skede, där allting flyter när det gäller förhandlingsrätten för statstjänstemän. Det har framlagts ett förslag om utvidgning av förhandlingsrätten, men en sådan utvidgning är ännu inte genomförd. Samtidigt har organisationerna, helt vid sidan om gällande förordning om förhandlingsrätt, genom sin styrka och målmedvetenhet tillkämpat sig en ställning såsom förhandlingsberättigad part, som man på statstjänstemannasidan bara för några år sedan inte trodde var möjligt.

Det är helt naturligt att i ett sådant skede, då förhandlingsmetoderna inte är preciserade, bör inte bara organisationerna utan även statsmakterna försöka taga det hela litet mjukare om det blir en konfliktsituation. Det kan annars uppstå ett sådant läge, att man undrar om inte arbetsgivaren, staten, vill vara så hårdhänt och vill ha sådana särbestämmelser som de nu aktuella för organisationer, som varslat om stridsåtgärder, helt enkelt därför att staten önskar skaffa sig möjlighet att inte ge statstjänstemännen en utvidgad förhandlingsrätt utan i stället kunna säga, att årets förhandlingar visat att det nog är lämpligast att t. v. lägga hela frågan på hyllan.

Jag hoppas verkligen att statsmakternas intresse för saken inte är av det slaget, att man vill stjälpa förslaget om en utvidgad förhandlingsrätt för statstjänstemännen under den motiveringen att det i år skulle kommit till uttryck ett självsvald, som man inte vill vara med om. Jag skulle vilja vädja till civilministern att här ge oss ett besked om vad han anser om förhandlingsrättens utvidgning för statstjänstemännen. Jag förmodar att han har tagit del av förhandlingsrättskommitténs betänkande och sett de rekommendationer till förlikning vid uppkommande tvister, som där presenteras. Jag kan inte un-

derlåta att ännu en gång för kammaren erinra om att förhandlingsrättskommittén tagit upp en sak, som bl. a. jag här i höstas diskuterade med civilministern, nämligen frågan om en arbetsmarknadsnämnd inom den offentliga sektorn av arbetsmarknaden.

Till slut vill jag säga, att hela den lönerörelse, som vi har upplevat under början av detta år, i stort sett har sin grund i den kraftiga inflation som ägde rum under förra året. Det är ganska uppenbart att man haft en dubbel lönerörelse: dels ett försök till kompensering för levnadskostnadernas stegring förra året, dels ett fastställande av ett någorlunda hyggligt procentuellt tilllägg, varvid man icke ansett sig böra tveka att låta de lägre statstjänarna komma i åtnjutande av någon förbättring. Det har inte, skulle jag vilja tro, inom de förhandlande organisationerna förekommit några större stridigheter i denna fråga. Därför tycker jag inte heller att man här i riksdagen kan begära — något som högern har gjort — ett uttalande *mot* en sådan differentiering för framtiden av procenttillägget, som överenskommit i år. Det får enligt min mening de förhandlande organisationerna taga ställning till själva.

Men det är även inflationen som skapat denna påtagliga strävan, särskilt hos de högre statstjänstemännen, att genom lönegradsrevision åstadkomma ett återställande av den reallön de tidigare haft. Det är ganska naturligt att när man inte kunnat komma fram på den ena vägen, försöker man på den andra vägen. I detta sammanhang får vi också ta hänsyn till skattetryckets automatiska ökning på grund av inflationen. Det är dessa omständigheter som har skapat den aktuella oron på arbetsmarknaden. Denna inflation hade enligt folkpartiets uppfattning inte behövt ta dessa proportioner om regeringen hade skött den ekonomiska politiken på rätt sätt.

Jag vill sluta, herr talman, med att

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

yrka bifall till de reservationer, som föreligger här av herr Ohlon m. fl. Jag har beträffande reservationen nr 1 b funnit att den ganska mycket påminner om reservationen nr 1 a av fröken Andersson m. fl., men jag har ansett att högers reservation i detta hänseende är så dunkelt utformad att vår reservation är att föredraga. Den reservationen framhåller nämligen att i varje fall under tider av betydande ändringar i penningvärdet bör kompensation för levnadskostnadernas stegring hållas isär från höjning av den reella lönestandard. Det har nu organisationerna inte sökt göra. Jag vill dock inte underlåta att framhålla, att det inom organisationerna funnits förespråkare på ganska framträdande plats, som hållit före att man i inflationstider bör gå en väg av ungefär detta slag, alltså hålla isär det som har med kompensation för levnadskostnadsstegringen att göra. Kompensationen för den inflatoriska stegring, som fört med sig ett försämrat penningvärde, borde kunna vara mera automatiskt ordnad än för närvarande. Vid förhandlingarna i år har det visat sig, att man på den punkten inte förhandlat så mycket utan helt enkelt räknat sig fram till en viss procentsats. Det har varit den andra delen av procenttillägget som förhandlingarna har rört sig om.

Jag yrkar, herr talman, som sagt bifall till de reservationer som här föreligger från folkpartiets representanter i statsutskottet.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Ett par ord av herr Gustafsson i Stockholm och den omständigheten att jag inte hann slutföra min replik för ett par timmar sedan gör att jag under ytterligare ett par minuter vill säga några ord.

Eftersom man ifrån särskilt herr Gustafssons i Stockholm sida har fäst ett visst avseende vid att man 1947 inte skulle ha garanterat full kompensation, vill jag först framhålla, att kommitté-

förslaget dock på sin tid innehöll inte bara denna ofullständiga kompensation, tre fjärdedelsregeln, utan också ett slags utfästelse att lönerna skulle kunna höjas, »om så befunnes skäligt med hänsyn till den allmänna politiska utvecklingen». Detta om detta.

Sedan vill jag ännu en gång fastslå, att vad vi nu skola besluta är olika lön för lika arbete och att olikheten i lön skall bero på medlemskap i en organisation. Det är alltså här fråga om en diskriminering, som ju inte kan vara utan sammanhang med föreningsrätten. När det stadgas i föreningsrättslagen — på ett annat område visserligen — att ingen skada skall få tillfogas en medlem på grund av hans medlemskap i en förening, anser jag att man här tangerar själva föreningsrättsfrågan i dess ömtåligaste punkt. Jag måste säga till herr Lindholm och även till herr statsrådet att, även om man kan åberopa olika exempel med vävarna o. s. v., är intet fall fullt likt det här föreliggande. Vi veta inte alls, vilket avseende en domstol skulle fästa vid arten av det riksdagsbeslut som riksdagen fattade 1947. Ingen i denna kammare kan alltså i förväg säga hur ett liknande mål skulle komma att avgöras.

Nu har herr Henriksson sagt att organisationerna gjort upp denna fråga, och därmed skulle allt vara väl beställt. Man skulle därmed ha strukit ett streck över den paragraf i löneplansförordningen, som dock finns införd i författningssamlingen, även om den aldrig har blivit satt i kraft. Naturligtvis veta vi att organisationerna förhandlat sig till ett resultat som de ansett förmånligare än 1947 års minimigaranti — om jag får använda det uttrycket om kompensationen — men jag ställer fortfarande frågan, och jag har inte fått något svar på den: Skulle alla organisationer ha gått med på att helt befria riksdagen från garantiförpliktelsen, om de hade vetat att kompensationen för dyrtidsstegringen därigenom skulle bli det star-

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

kaste vapnet mot dem i en framtida tvist med samhället om lönegradsplaceringar? Det är det som är problemet. Även om jag mycket väl kan föreställa mig att den organisation, som herr Henriksson företräder, är så stark, att han litat hellre på organisationens makt än på riksdagen, finns det ju organisationer, som äro mycket smärre och som inte ha denna känsla av säkerhet och som aldrig någonsin ha ställts inför detta problem, och därför aldrig heller besvarat denna fråga om de avstått från garantien. Jag vill här endast hänvisa till misstämningen inom läroverkskåren, vilken — såvitt jag är rätt underrättad — inte så mycket beror på att regeringen tagit en viss ståndpunkt i fråga om tjänsteplaceringen, utan just på att man antastat de femton procenten. Det är just denna omständighet, som lett till den mycket fulltaliga anslutningen till denna kårs organisation.

Jag kommer sedan till den fråga, som herr Henriksson tog upp, varför man inte »inom ramen för gällande lagar» nu skall taga detta mycket betydelsefulla steg, som man i dag tar för att knäsetta ett löneförhandlingsförfarande, som helt kommer att bygga på kollektivavtalsrättsliga principer. Jag måste bekänna, att min uppfattning är den rakt motsatta. Jag kan inte finna, att man på detta sätt skall gå stegvis fram utan att ha överblick över konsekvenserna. Tvärtom bör riksdagen — vilken representerar så många olika intressen, inte endast de olika organisationernas intressen utan hela samhällets — ha klart för sig alla de konsekvenser, som här uppstå, innan den tar det nya steget. Denna överblick kunna vi inte ha förrän vi noggrant gått igenom det betänkande, som kanske om något år kommer på vårt bord. Det är möjligt att denna Saco-konflikt — som kanske inte behöver bryta ut — blir ett gott åskådningsexempel för en framtida lösning. Jag anser emellertid, att så länge statstjänstemännens rättsställning inte ute-

slutande är en lönefråga, måste många andra synpunkter läggas på detta problem innan vi äro färdiga att taga ett steg, som blir ett prejudikat och som för många i dag ter sig som ett språng ut i det ovissa.

Jag vill ännu en gång betona, att vad riksdagen här har att göra är att taga sin ståndpunkt med hänsyn till gällande rätt och inte uteslutande med hänsyn till vad organisationerna finna vara lämpligast. Jag vill bekänna att jag själv också är ansluten till en organisation, och jag finner det mycket värdefullt för samhället, att organisationerna fått ett stort inflytande på lönesättningen även på detta område. Trots detta måste jag emellertid bekänna, att vi här böra gå försiktigt fram så att vi i varje fall inte rubba gällande rätt utan någon vetskap om konsekvenserna för förvaltningens allmänna ställning.

Till sist vill jag säga några ord om konsekvenserna av det beslut, som här fattas därest strid ej kan undvikas. Med all respekt för herr statsrådet Lingman vill jag säga, att de svar han lämnade på mina frågor i debatten — jag är mycket tacksam för svaren — inte på något sätt kunna anses uttömmande eller klarläggande. De lämna riksdagen i precis samma okunnighet om konsekvenserna som riksdagen befann sig i före statsrådets svar.

Om staten nu eller i framtiden kommer att pressas av starka organisationer och riksdagen skall ställas inför uppgiften att tillvarata statens intressen — detta är dess skyldighet att göra — då finns det även andra vägar att gå fram på än över statsutskottets lönesystem. En lika naturlig ordning är att man går fram via någon form av beredskapslagstiftning. Man får då den fördelen att allt som kommer att inträffa blir inskrivet i en lag. Vederbörande få då fullt klart för sig konsekvenserna av ett handlande i de olika fallen. En sådan lag måste gå till statsrådet. På detta sätt få vi en garanti för

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

att rättsläget i dessa frågor blir klarlagt på ett mera nöjaktigt sätt än det blivit här i dag genom denna proposition, som inte med ett ord berör alla dessa rättsfrågor. Då kan också riksdagen på ett helt annat sätt än nu överblicka räckvidden och betydelsen för framtiden av det steg som skall tagas.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Jag vill endast säga ett par ord. Herr Håstad sade, att han på sina framställda frågor fått svar, som inte varit uttömmande. Man kan alltid diskutera, hur pass uttömmande svaren skola vara. Med den upplägning herr Håstad m. fl. haft på denna fråga förstår jag mycket väl, att tjänstemännen — som han säger — även i fortsättningen lämnats i ovisshet. Man har inte på något sätt bidragit till att skapa klarhet för tjänstemännen. Jag tror att tjänstemännen skulle ha varit betjänta av en mera saklig upplysning än den som vi sett cirkulera ute i tidningspressen och annorstädes vid olika tillfällen. Tänk bara på herr Håstads påstående, att det beslut vi nu skola fatta kan leda till att det blir olika lön för lika arbete. Detta är ju på sitt sätt rätt, men det är såvitt jag förstår, framställt i ett felaktigt sammanhang. I förslaget ligger ju, att lönen skall höjas med vissa procenttal. Detta kommer att verka lika för alla. Olikheten uppstår först, om organisationerna tillgripa stridsåtgärder, vilka skulle ställa dem utanför. Men där, herr Håstad, ligger väl initiativet hos organisationerna själva.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm: Herr talman! Jag vill endast fästa kammarens uppmärksamhet på att herr Håstad i början av sitt anförande replikerade mig i anledning av något, som jag aldrig sagt. Han måste ha blandat ihop mitt yttrande med något annat yttrande här i kammaren.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Jag är väldigt tacksam för detta påpekande från herr Gustafssons i Stockholm sida. Jag har hela tiden menat herr Henriks-son, men i brådskan och tröttheten har jag tydligen ett par gånger kommit att missäga mig. Det var emellertid inte för att säga blott detta, som jag begärde ordet.

När jag till civilministern ställde frågan, vilka konsekvenser skulle uppstå för dem, som underlåta att svara på en statlig infordran av uppgift om organisationstillhörighet, svarade statsrådet, att det finns jurister i organisationen, som nog kunna svara på detta. En dylik underlåtenhet är egentligen ett nytt slags brott. Vi känna inte till detta brott i vår nuvarande strafflag, och det finns, en allmän rättsgrundsats som säger: nulla poena sine lege, d. v. s. inget straff utan lag. Man skall aldrig kunna bli straffad utan att i förväg veta, att man gjort sig skyldig till ett brott. Detta är en rättsgrundsats, som är inskriven i alla de rättighetsförklaringar, som finnas runt om i världen. Denna ha vi själva förut tillämpat. Jag tycker att dessa ting skola vara klara på förhand. Och icke minst riksdagen borde vara verkligt nyfiken att få reda på, hur det skall gå till vid beivran av detta brott.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställen i punkten I, nämligen på 1:o) bifall till utskottets berörda hemställen; 2:o) bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna, med 1) a) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna, med 1) b) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen åskade likväl herr Malmborg i Skövde votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten I i statsutskottets förevarande utlåtande nr 49 antager den av fröken Andersson m. fl. avgivna, med 1) a) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit den av herr Ohlon m. fl. avgivna med 1) b) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen; vadan kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den av herr Ohlon m. fl. avgivna, med 1) b) betecknade reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I i utskottets förevarande utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Ohlon m. fl. avgivna, med 1) b) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten I gjorda hemställan.

I avseende å punkten II framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna, med 2) a) betecknade reservationen; 3:o) bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna med 2) b) betecknade reservationen; samt 4:o) bifall till den av herr Rubbestad avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapropositionen åskade likväl herr Staxäng votering, vadan herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen i den votering, som sålunda skulle anställas för bestämmande av kontraproposition i huvudvoteringen, nu upptog de två återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 4:o) angivna hava flertalets mening för sig. Denna herr talmannens uppfattning bestreds av herr Staxäng genom yrkande om votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i den votering, som kommer att företagas för bestämmande av kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten II i statsutskottets förevarande utlåtande nr 49 antager

Höjning av statstjänstemännens löner m. m.

den av herr Rubbestad avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bar kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit den av fröken Andersson m. fl. avgivna med 2) a) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraproposition i voteringen om kontraproposition i huvudvoteringen antagit den av herr Rubbestad avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten II i statsutskottets förvarande utlåtande nr 49 antager den av herr Ohlon m. fl. avgivna, med 2) b) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit den av herr Rubbestad avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde likväl rösträkning,

vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 78 ja och 119 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit bifall till den av herr Rubbestad avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten II i utskottets förvarande utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Rubbestad avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter på nytt intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten II.

Herr talmannen gav härefter propositioner beträffande punkten III, nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna, med 3) a) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna, med 3) b) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 3:o) angivna propositionen, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Hyresregleringen m. m.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten III i utskottets förevarande utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Ohlon m. fl. avgivna, med 3) b) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Malmborg i Skövde begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 139 ja och 54 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten III gjorda hemställan.

På därå av herr talmannen framställda propositioner biföll kammaren härefter vad utskottet i punkterna IV och V hemställt.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på s. k. obekväms arbetstid.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Hyresregleringen m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresregle-

ring m. m. dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen eller rörde i propositionen behandlad lagstiftning.

Genom en den 14 december 1951 dagtecknad proposition, nr 7, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.;

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

3) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 28 maj 1948 (nr 245) med vissa bestämmelser om hyresrätt vid hemskillnad eller äktenskapsskillnad m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 108 av fröken *Andersson m. fl.* och nr 355 av herr *Eliasson* samt inom andra kammaren nr 147 av herr *Birke* och nr 466 av herr *Pettersson* i Dahl.

I motionerna I: 108 och II: 147, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen med anledning av propositionen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att till direktiven för hyresregleringskommittén fogades ett tillägg, innebärande att kommittén som främsta utredningsuppgift skulle snarast möjligt upprätta förslag till plan för en avveckling av hyresregleringen.

Tillika hade utskottet i anslutning till propositionen behandlat ytterligare två motioner, nämligen inom första kammaren nr 109 av herrar *Norling* och *Persson, Ola*, om viss ändring i hyresregleringslagen samt inom andra

Hyresregleringen m. m.

kammaren nr 295 av herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Rubbestad* angående översyn av lagstiftningen om hyresreglering.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna I: 355 och II: 466 måtte anses besvarade genom vad utskottet uttalat i sin motivering;

C. att motionen I: 109 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionen II: 295 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

E. att motionerna I: 108 och II: 147 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Holmbäck*, *Stjärne* och *Åhman*, vilka ansett att utskottets motivering bort hava annan, av reservanternas angiven lydelse;

2) av herrar *Eskilsson* och *Larsson* i Karlstad, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att — — — (lika med utskottet) — — — proposition;

B. att riksdagen i anledning av motionerna I: 355 och II: 466 måtte hemställa, att Kungl. Maj:t skulle uppdraga åt hyresregleringskommittén att skyndsamt avgiva förslag till åtgärder i motionernas syfte;

C. att — — — (lika med utskottet) — — — åtgärd;

D. att motionen II: 295 måtte anses besvarad med vad utskottet i sin motivering enligt reservanternas förslag i denna del anfört;

E. att riksdagen i anledning av motionerna I: 108 och II: 147 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att till direktiven för hyresregleringskommittén fogades ett tillägg att de sakkunniga som främsta uppgift skulle snarast möjligt upprätta plan för en avveckling av hyresregleringen;

3) av herr *Andersson* i Dunker, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LAGER**: Herr talman! Den kris på bostadsförsörjningens område, som vi har haft att dras med under åtskilliga år, visar inga tecken att likvideras. I stället utvidgas krisen till att omfatta praktiskt taget alla områden, som har med byggnation att göra.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att ge några uppgifter som i dagarna serverats av Richard Sterner i den socialdemokratiska tidskriften *Tiden*. Han förklarar där, att »det nuvarande bostadsbygget förslår trots allt knappast ens till att hindra en fortsatt långsam skärpning av bostadskrisen». Och det är likadant på alla områden som gäller byggnationen. Han upplyser, att behov för kommunala förvaltningsbyggnader har anmälts på en summa av 140 miljoner kronor, medan kvoten stannar vid 13 miljoner kronor. Brandväsendet här i landet önskar en sjutton gånger större kvot än det fått sig tilldelat. Hälsovården, sjukvården och sinnesslövården redovisar önskemål, som är sex gånger större än vad motsvarande tillståndsbudget medger. För skolor av alla slag är behovet drygt fyra gånger större än vad kvoten är, för idrottens vidkommande tio gånger större och för samlingslokaler nitton gånger större än vad kvoten medger.

Det är alldeles uppenbart, att det här föreligger ett mycket trängande krav på att någonting göres om inte katastrofen skall bli fullständig. Det finns, såvitt jag kan förstå, två sätt att »klara krisen» på bostadsmarknadens område. Den ena är att öka produktionen, så att behovet av bostäder täckes, och den andra linjen är att höja hyrorna på ett sådant sätt, att arbetarna och de mindre inkomsttagarna inte kan tillfredsställa sina legitima och rimliga behov av sunda bostäder. Den första linjen bör omfattas av

Hyresregleringen m. m.

varje socialt ansvarskännande och human inriktad människa. Den andra linjen, den att höja hyrorna, så att småfolket inte *kan* tillfredsställa sina rimliga bostadsbehov, föresvävar uppenbarligen reservanterna i tredje lagutskottet att döma av de reservationer som har avgivits. De vill avveckla hyresregleringslagen och kräver att det skall framläggas en *plan* för en sådan avveckling. Såvitt jag förstår innebär detta ingenting mer och ingenting mindre än krav på en *plan för en standardsänkning av de breda massornas bostadsförhållanden*.

Jag tycker det vore bättre att inrikta sig på att få en *plan för ökat bostadsbygge*, så att de behov som finns kan tillgodoses. Resurser finns. Det finns tillräckligt med kapital, tillräckligt med material, och det finns tillräckligt med arbetskraft. I dagens tidningar meddelar en sakkunnig, att det inte längre råder någon brist på arbetskraft. Det finns en liten brist på murare, men när det gäller grovarbetare, snickare och andra byggnadsarbetare kan behovet av arbetskraft fyllas. Det lär väl bli tillfälle under denna vårsession att komma tillbaka till en allmän diskussion om bostadsförsörjningen i landet, och jag skall därför inte längre uppehålla mig vid detta.

Jag vill, herr talman, bara med några ord kommentera en detalj i det utlåtande som föreligger, nämligen frågan om de s. k. tjänstebostäderna. Systemet med tjänstebostäder, d. v. s. bostäder där man kan bo endast i den mån man arbetar i av ägaren till bostaden driven verksamhet, breder ut sig mer och mer. Det är i och för sig inte så underligt, ty riksdagen beslöt för några år sedan att lyfta upp dessa bostäder till rang, heder och värdighet av allmännyttiga företag. Praxis här är mycket varierande. Den varierar från bestämmelser i sådana hyreskontrakt att hyresgästen skall vara tvungen att ha inneboende till den andra ytterligheten: att hyres-

gäst som bebor en sådan lägenhet icke har rätt att hysa någon annan än sådana som arbetar i företaget. Det berättas om en sådan orimlig konsekvens av detta som att när båda makarna arbetade på en fabrik och mannen slutade, så skulle han förbjudas att bo i lägenheten under det att hustrun fick stanna kvar därför att hon fortsatte på fabriken.

Det är emellertid inte bara i av företag ägda hyreshus som tjänstebostäderna existerar och klausulerna äger sin tillämpning. De gäller också för vanliga hyreslägenheter i hyreshus som hyres av ett företag och sedan i andra hand upplåtes till hyresgästen. Vi hade här i Stockholm — och det vill jag fästa uppmärksamheten på — ett fall nyligen, som ur min synpunkt sett ter sig rent groteskt. Här i Stockholm vräktes för några veckor sedan en familj bestående av man, hustru — sjuklig för övrigt — och tre små barn, det äldsta i åldern 5—6 år. De vräktes av följande anledning. Familjen hade bostad i ett vanligt hyreshus i Stockholm på grund av att ägaren till fabriken, där mannen arbetade, hade hyreskontrakt på lägenheten. Mannen slutade i denna verksamhet, enligt vad betyget utvisar på grund av att verksamheten upphörde, och därmed blev han också tvingad att flytta från lägenheten. Det ville han självklart inte, varpå vederbörande ägare tillkallade myndigheterna och mannen och familjen vräktes därifrån.

Det förefaller mig som om den lagstiftning vi har på detta område leder till alldeles orimliga konsekvenser och att det är mycket angeläget att få den ändrad på dessa punkter. Utskottet har mycket välvilligt observerat just den här frågan om tjänstebostäderna och hänvisar till att hyresregleringskommittén har frågan under övervägande. Utskottet säger också att denna frågas vikt har i direktiven understrukits genom departementschefens uttalande, att »frågan har sådan räckvidd och sådan betydelse såväl för näringslivet som för

Hyresregleringen m. m.

stora grupper anställda, att den bör noggrant prövas».

Jag har, herr talman, inget yrkande att göra till det utskottsutlåtande som föreligger. Jag ville bara be dem det vederbör, och speciellt hyresregleringskommittén, att den i sitt arbete inte bara noggrant prövar den här frågan utan också prövar den *skyndsamt*, så att en rättelse kan komma till stånd.

Herr LARSSON i Karlstad: Herr talman! Lagen om hyresreglering m. m. kan inom kort fira 10-årsjubileum. Tio år är en rätt avsevärd ålder för en krisreglering. Denna har också i sju år överlevat det primära motivet för sin tillkomst, världskriget 1939—1945, och besitter uppenbarligen fortfarande oförminskad livskraft.

Åsikterna om regleringen gå vitt i sär. Somligt finna den outhärlig, andra anse att den medfört och medför övervägande ogynnsamma verkningar. — Varje gång denna lagstiftning de senaste åren underställts riksdagen för förlängning av dess giltighetstid med ännu ett år, har som skäl härför åberopats ytterligare försämrat läge på bostadsmarknaden. Redan i detta skäl har man ju ett bevis för hyresregleringens bristande effekt. Det är därför klart att de som i denna lagstiftning se ett hinder för återgång till normala förhållanden med drägliga bostadsmöjligheter för alla medborgare finna det anförda skälet utomordentligt svagt. Följaktligen fortsätter högern sina försök att bryta den trollecirkel, vari bostadspolitiken hamnat, icke minst på grund av hyresregleringen. Denna har emellertid också anhängare, som trots alla erfarenheter i motsatt riktning bevarat sin tro på regleringens hjälpande förmåga. Någon sammanjämkning av så motsatta åsikter har icke varit möjlig i utskottet. Däremot framträder från åtskilliga håll en tendens att resignera inför svårigheterna. Man är medveten om regleringssystemets skadeverkningar men

misströstar om möjligheten att komma till rätta med bostadskrisen genom andra, effektivare åtgärder.

Vid 1950 års riksdag hade hälften av tredje lagutskottets ledamöter — de borgerliga — en gemensam reservation i denna fråga. I reservationen förekom följande passus: »Utskottet vill i detta sammanhang understryka departementschefens uttalande att tiden nu är inne att föranstalta om utredning av de frågor, som sammanhånga med hyresregleringens avskaffande, och vill även framhålla angelägenheten av att skyndsamma och positiva åtgärder vidtagas i detta syfte.» Andra kammaren antog den borgerliga reservationen med 62 röster mot 59. Även första kammaren antog reservationen men strök tyvärr den anförda delen av motiveeringen.

Vid förra årets riksdag hade högern ånyo såväl motionsledes som reservationsvis framfört kravet på effektivare åtgärder mot bostadsbristen. Bl. a. yrkades att till direktiven för de sakkunniga, vilka tillkallats för granskning av det för bostads- och hyresmarknaden gällande regleringssystemet, skulle fogas ett tillägg, att de sakkunniga som främsta utredningsuppgift skulle snarast möjligt upprätta förslag till en successiv avveckling av hyresregleringen. Denna gång blevo tredje lagutskottets högerrepresentanter ensamma på denna linje. De båda andra borgerliga partierna reserverade sig visserligen också mot utskottsmajoritetens motiveering och anförde därvid bl. a.: »Det står utom diskussionen att hyresregleringen motverkar den naturliga rörligheten på bostadsmarknaden, och ju längre den varar framträda även andra olägenheter.» Men slutsatsen av detta resonemang blev dock helt pessimistiskt att »i nuvarande situation» ägde frågan om hyresregleringens avveckling icke sådan aktualitet att den förtjänade någon företrädesrätt vid utredningen. Dessa reservanter uttryckte då — liksom i

Hyresregleringen m. m.

år — sin tillfredsställelse med att frågan om regleringens avveckling över huvud taget upptagits i direktiven för 1951 års hyresregleringskommitté och uttalade den mycket svävande förhoppningen att kommittén skulle behandla spörsmålet utan onödigt dröjsmål. Hur pass välgrundad denna förhoppning i själva verket var, det framgår av uppgiften i årets riksdagsberättelse, att hyresregleringskommittén redan är i färd med att avsluta arbetet på den utredningsuppgift, som kommittén främst tagit sig an, nämligen frågan om behovsprövning å bostadsmarknaden, d. v. s. ett ytterligare utbyggande av regleringen, förmodligen till någon form av obligatorisk bostadsförmedling eller bostadsransonering. Inför en sådan utveckling måste man fråga sig hur pass olidliga förhållanden som skola tolereras på bostadsmarknaden, innan effektiva åtgärder till svårigheternas avhjälpande befinnas påkallade.

Ju mer bostadsbristen förvärras, desto mera gehör synas statsmakterna skänka den meningsriktning som — trots alla tråkiga erfarenheter om regleringsverksamhetens bristande effektivitet — kräver fortsatt utbyggnad av denna. Såsom exempel härpå kan anföras bl. a. följande. I propositionen nr 136 till 1949 års riksdag om förlängning av hyresregleringslagen yttrade föredragande departementschefen angående frågan om systemets utbyggande med obligatorisk bostadsförmedling: »Tanken på en dylik speciell regleringsåtgärd har tidigare vid upprepade tillfällen dryftats inom Kungl. Maj:ts kansli. Spörsmålet har emellertid befunnits erbjuda betydande svårigheter, något varom erfarenheterna från våra nordiska grannländer även bära vittnesbörd.» Och departementschefen fortsatte längre fram: »Härtill kommer helt allmänt angelägenheten av att så snart som möjligt avveckla krisregleringarna och icke skärpa dem.»

I propositionen nr 51 till 1950 års

riksdag i samma ämne anförde departementschefen: »Sedan länge har det stått klart för de myndigheter, som handhava hyresregleringen, att övergången från denna till en mera normal ordning blir komplicerad och kommer att erbjuda vissa problem av ekonomisk och juridisk art. En utredning härom är påkallad, och det har redan tidigare övervägts, om tiden kunde vara inne att påbörja en sådan. Även om hyresregleringens upphävande är en fråga på tämligen lång sikt, kan denna utredning dock beräknas bli så tidskrävande, att det är skäl att sätta i gång den inom en nära framtid. Det är min avsikt att vidtaga åtgärder härför.»

I propositionen nr 168 till 1951 års riksdag meddelade departementschefen sin avsikt att anhålla om bemyndigande att låta företaga en utredning beträffande hyresregleringen. Härefter till-sattes också 1951 års hyresregleringskommitté. I direktiven för denna fick emellertid frågan om regleringens avveckling en mycket undanskymd plats, och i propositionen nr 7 till årets riksdag talas endast om en förutsättningslös översyn av hyresregleringslagstiftningen, under det att frågan om dess avveckling rönt samma öde som den bekante länsmannen i Delsbo, den har kommit bort.

Som av det anförda framgår har frågan om hyresregleringens avveckling undan för undan skjutits allt mer och mer i bakgrunden. Från en synpunkt är detta förhållande förklarligt. Det är allom bekant, att regleringar ha en stark benägenhet att uppamma behovet av ständigt nya sådana, tills systemet blir så invecklat och så inrotat, att det blir mycket svårare att avskaffa än att bygga ut vidare. Det är tänkbart att de mest extrema företrädarna för det allmännas förmynderskap över den enskilde medborgaren syfta just dit.

Redan nu har hyresregleringen fått sådant grepp över bostadsmarknaden, att ingen i denna kammare vågar före-

Hyresregleringen m. m.

slå dess omedelbara upphävande. Vi som gått längst i detta avseende nöja oss för tillfället med att i anslutning till motionerna I: 108 och II: 147 lik- som vid förra årets riksdag yrka på, att till direktiven för hyresregleringskommittén skall fogas ett tillägg, att de sakkunniga skola som främsta uppgift snarast möjligt upprätta förslag till plan för avveckling av hyresregleringen. Detta krav varken kan eller får uppgivas, såvida man icke vill definitivt skrinlägga förhoppningarna om en återvändande normal hyresmarknad med tillfredsställande bostadsmöjligheter för landets alla invånare. Från de flesta håll erkännes, som förut anförts, att hyresregleringen medfört olägenheter, och man försäkrar sig önska dess avskaffande. Sålunda säger t. o. m. hyresrådet (s. 6 i prop.), att rådet vid skilda tillfällen har framhållit, att hyresregleringslagstiftningen borde avskaffas så snart normala förhållanden inträtt å bostadsmarknaden. Men kunna normala förhållanden väntas, så länge man hindrar deras inträdande genom att bibehålla och bygga ut abnorma regleringsåtgärder? Kan man komma fram till normala förhållanden på någon annan väg än genom successiv avveckling av regleringarna? Det är till en sådan avveckling högerreservanterna syfta. Och ju förr man beträder denna väg, desto förr kommer man till målet. Att i stället införa nya regleringar måste få en rakt motsatt verkan, leda till ytterligare svårigheter och dröjsmål med systemets avskaffande.

Just nu finnas ett par speciella skäl att påbörja avvecklingen. Genom kommunindelingsreformen, som trädde i kraft den 1 januari i år, har lagen om hyresreglering automatiskt fått sitt tillämpningsområde ytterligare utvidgat på ett sätt, som väl knappast var avsett vid lagens tillkomst. Stora områden av ren landsbygd med obetydlig eller ingen hyresmarknad, vilka sammanförts med städer och andra tätorter, ha där-

med kommit under lagen. I motionerna I: 355 och II: 466 yrkas därför på sådan ändring i denna, att dylik landsbygd skall kunna undantagas från hyresregleringen. Även utskottsmajoriteten erkänner, att ifrågavarande utvidgning stundom kan vara omotiverad. Den vill dock icke sträcka sig så långt som att yrka bifall till motionerna utan tröstar sig och motionärerna med att hyresregleringskommittén redan uppmärksammat förevarande spörsmål och nog i sinom tid kommer att avgiva förslag till dess lösning. För egen del anser jag den påtalade utvidgningen inte bara onödig utan till sina verkningar övervägande skadlig. Det kan inte vara rimligt att människor, som på grund av bostadsbrist i städer och köpingar, där de förmodligen helst velat bosätta sig, tvingats ut på landsbygden, skola få sina bostadsbekymmer ytterligare öka genom att hyresregleringen möter dem även där. Därtill kommer, att om lagen en gång väl fått fast fot ute på landsbygden, har man därigenom fått ett ytterligare hinder för dess upphävande. I högerreservationen hemställes därför om bifall till sagda motioner såsom ett steg i riktning mot regleringens avveckling. — I motionen II: 295 beröres en annan fråga, fastighetsägarnas möjlighet att själva erhålla bostad i sin egen fastighet, vars lösning ävenledes lämpligen kan utgöra ett steg på samma väg.

Med det sålunda anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Eskilsson och mig till utskottsutlåtandet fogade med nr 2 betecknade reservationen.

Herr BIRKE: Herr talman! Jag har i denna fråga väckt en motion och skall därför be att få säga några ord om denna. I motionen hemställes, att direktiven för hyresregleringskommittén skola få ett tillägg innebärande att de sakkunniga snarast skola komma fram med förslag till avveckling av hy-

Hyresregleringen m. m.

resregleringslagen. Nu säger tredje lagutskottets majoritet, att den inte kan anse att frågan om en avveckling är av sådan vikt att den bör komma före de frågor, som kommittén nu sysslar med. Jag måste säga att enligt min mening är läget på bostadsmarknaden sådant att man måste vidta alla de åtgärder som äro möjliga för att man skall kunna komma tillbaka till normala förhållanden. Det är ju inte så märkvärdigt att detta kräves nu när sju år gått efter världskrigets slut, där vi ändå inte voro med.

Missförhållandena på detta område äro många. Jag skall inte nämna alla, jag skall bara peka på missförhållandena i fråga om uthyrningen av möblerade rum och de stora ersättningar folk lämnar under bordet för att få bostad. Det finns också en massa olika hyressättningar på olika hus. Det betyder att folk bor praktiskt taget efter hyror, som inte äro satta efter lägenheternas storlek utan många gånger äro satta efter det år huset har byggts.

Regleringsmentaliteten har trängt igenom, och folk börjar tro — åtminstone märker man det på detta område — att bara det finns ett regleringsförfarande på det och det området är allt bra. I praktiken är det väl snarare tvärtom. Det är många som för sina sparpengar bygga ett eget hem i ett och ett halvt plan eller ett tvåvåningshus och hyr ut någon lägenhet för att få ränta på det kapital man lagt ned i fastigheten. Med nuvarande hyresreglering kan värden eller husägaren få en hyresgäst, som han inte trivs med. Men han måste ha honom boende kvar under alla förhållanden. Det är alldeles klart att det finns — jag känner många exempel på detta — husägare, som av denna anledning tveka att hyra ut sina fastigheter, varför dessa icke komma ut i marknaden. Jag tror att det enda riktiga sättet härvidlag är att vi komma tillbaka till normala förhållanden. Vi kunna ju se hur det gick förra gången vi hade en

hyresregleringslag här i landet. Den avvecklades i två etapper, den första den 1 oktober 1921 beträffande butiker och lagerlokaler o. s. v. och den andra i oktober 1923, då lagen i dess helhet avvecklades. Man föreskrev då att hyrorna skulle få stiga med en viss procent. Vad hände? Jo, hyrorna gingo upp några procent, men det dröjde inte länge förrän hyresnivån anpassat sig efter tillgången på bostäder, som också blev bättre.

Jag är, herr talman, fullt medveten om att denna avveckling icke kan ske omedelbart, och jag vill därför inte motsätta mig att lagen förlängs ett år, såsom yrkats i propositionen och tillstyrkts av tredje lagutskottet. Vi ha emellertid i motionen yrkat att man under denna tid skall komma fram till en avveckling. Jag står i det avseendet icke ensam. Jag kan sålunda peka på att byggnadsstyrelsen har samma mening då den sagt, att man bör gå in för en successiv avveckling av lagen för att därigenom kunna skapa bättre förhållanden på detta område. Ja, bostads-sociala utredningen sade redan 1939, att en hyresregleringslag motverkar och försämrar de goda betingelserna för bostadsproduktionen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den av herrar Eskilsson och Larsson i Karlstad avgivna reservationen.

Herr STJÄRNE: Herr talman! I likhet med departementschefen betygar utskottet, att läget på bostadsmarknaden synes ha förvärrats under det senaste året. Särskilt gäller detta bostadssökande, som önska lägenhet för att ingå äktenskap och bilda nya hem. Under ett år har denna kategori ökat i antal från 21 050 till 25 600. Förhållandet ger anledning till största oro och ropar högt på kraftåtgärder till ökat bostadsbyggande som den primära faktorn för en minskning av bostadsbristen. Bostadsbristen är ju grunden till och sam-

Hyresregleringen m. m.

manhänger intimt med den fråga vi nu behandla.

Hyresregleringslagen var ju avsedd att genom hyresnämnder och hyresråd bli en hjälp för hyresgästerna genom uppsägningskyddet ävensom till reglering av hyrorna och vad därmed hör samman. Man kan nog säga, att systemet i stort sett fungerat ganska bra ända tills den senaste starka inflationen satte in och förryckte den ekonomiska jämvikten även på detta område. Vid lagens stiftande 1942 kunde man givetvis inte förutse denna utveckling. Och det har ej kunnat undvikas, att hyresgästs- och fastighetsägareintresset i vissa fall kommit i mycket stark motsättning, även om hyresnämnderna gjort sitt bästa för att sammanjämka intressena. På grund av nämnda förhållanden ha svårigheter i vissa fall uppstått att rationellt utnyttja tillgängliga bostadsutrymmen.

Givetvis har varken utskottsmajoriteten eller reservanterna vågat sig på att föreslå lagens avskaffande därför att i dagens läge allt ej fungerar friktionsfritt. Man vill livligt hoppas att den tillsatta hyresregleringskommittén skall finna vägar att så långt möjligt är minska motsättningarna mellan parterna. Det är ytterst angeläget att förslag som bättre motsvara dagslägets krav snarast föreläggas riksdagen liksom också en plan för successiv avveckling av hyresregleringen.

Då nu riksdagen går att förlänga lagens giltighetstid ännu ett år ha emellertid vissa önskemål framkommit inom utskottet. Jag vill då understryka det gemensamma uttalandet på s. 9 där det framhålles det olämpliga i att stora landsbygdsområden i och med inkorporering med städer och samhällen bli underkastade regleringen. De allra närmaste områdena invid centra böra möjligen på grund av bostadsbristen tills vidare komma under hyreslagen. Men det kan inte finnas ringaste anledning att utsträcka lagens tillämp-

ningsområde längre än till områden där hyresmarknad förekommer.

Folkpartireservanterna äro ock överens med majoritetens uttalande i den svårlösta frågan huruvida anställda som bo i tjänstebostäder skola bli skyldiga att vid slutad anställning flytta från bostaden eller eventuellt få bo kvar. Den förut nämnda kommittén har i direktiven fått föreläggande att uppta detta spörsmål, vilket måste hälsas med tillfredsställelse.

Det är först i fråga om fastighetsägarens rätt att disponera sin egen fastighet som i reservationen ges ett klarare uttalande. Utskottsmajoriteten hänvisar i detta avsnitt endast till de direktiv utredningskommittén erhållit och tillägger: »Utskottet förutsätter att kommittén kommer att allsidigt granska de problem som sammanhånga med att hyresregleringen beskurit fastighetsägarens frihet att disponera över sin fastighet.» Härutöver tillägger reservationen: »Lagstiftningen synes bl. a. böra ändras så, att en avvägning genom hyresnämnden kan ske mellan fastighetsägarens intresse att själv erhålla bostad i sin egen fastighet och en hyresgästs intresse att sitta kvar i en lägenhet, som han förhyr i fastigheten. För den händelse fastighetsägaren kan anvisa hyresgästen annan bostad, som denne skäligen bör godtaga, eller hyresgästen underlåter att visa tillbörligt intresse för ett utnyttjande av möjligheterna att erhålla annan lämplig bostad, synes fastighetsägarens intresse böra äga företräde, i varje fall om han viss längre tid innehaft fastigheten. Med särskild styrka gör sig behovet av regler om en avvägning mellan fastighetsägarens och hyresgästens intressen gällande beträffande andra uthyrda lokaler än bostäder.» Vi anse att denna detalj i uppkommande hyresproblem är så viktig och i många fall så pass irriterande, att den starka betoningen av detta spörsmål är väl motiverad.

I fråga om kommitténs uppdrag att

Hyresregleringen m. m.

upprätta och framlägga en plan för hyresregleringens avveckling hänvisar utskottsmajoriteten endast till uttalandet till 1951 års riksdag, där det bl. a. heter: »Däremot kan det betvivlas, att ifrågavarande utredning är av mera angelägen natur än övriga utredningsuppdrag som de sakkunniga ha att svara för.» Härtill ha vi i reservationen anfört: »Enighet synes råda om att hyresregleringen tillhör de krisbetonade inslagen i vår ekonomiska politik och att den steg för steg bör avvecklas så snart förutsättningarna därför kunna åvägbringas. Utskottet har med tillfredsställelse sett att utarbetandet av en plan för hyresregleringens avveckling upptagits i direktiven för de sakkunniga. Då frågan om hyresregleringens avveckling icke har den aktualitet som motionerna förutsätta, kan utskottet icke tillstyrka motionerna, men utskottet utgår från att kommittén utan onödigt dröjsmål skall upptaga även frågan om en plan för hyresregleringens avveckling.»

Vi anser alltså att en plan för avveckling av hyresregleringen är minst lika angelägen eller t. o. m. mera angelägen än andra detaljer i utredningsuppdraget. Förhållandena på hyresmarknaden kunna — åtminstone vill man hoppas det — relativt snabbt förändras till det bättre, och då bör en utarbetad plan för avveckling föreliggas. Hyresregleringen är ju en klart krisbetonad företeelse, som i likhet med andra dylika bör försvinna när normala ekonomiska förhållanden så småningom inträda, även om det beträffande denna lag måste ske successivt.

På grund av det anförda yrkar jag bifall till utskottets förslag med den ändring däri, som föreslagits i reservationen nr 1 av herr Holmbäck m. fl.

Herr ÅHMAN: Herr talman! Beträffande hyresregleringslagens verkningar råda delade meningar, men ingen har inom utskottet velat föreslå dess ome-

delbara avskaffande, ehuru den i vissa avseenden kommit att motverka sitt eget syfte. Man hoppas att hyresregleringskommittén snarast skall framlägga förslag till förbättringar av lagen så att den kan fungera mera friktionsfritt, och att förslag, som bättre motsvarar dagslägets krav, snarast må föreläggas riksdagen. Därför ha vi ansett oss kunna gå med på utskottsmajoritetens yrkande men med en delvis annan motivering än utskottets. Jag ber i detta avseende få hänvisa till reservationen nr 1 av herr Holmbäck och till de uttalanden herr Stjärne nyss gjort i detta avseende.

Riktpunkten för all bostadspolitik i dagens läge bör vara att skaffa de bostadslösa möjlighet att få bostad, givetvis till skälig kostnad. I den mån nuvarande lagstiftning bidrager till att bostadsutrymmen icke uthyras, och således skärper bostadsbristen, bör en rättelse komma till stånd.

Det kan även vara anledning observera i vad mån man numera bygger egnahem av den storleksordning att en eller flera lägenheter kunna uthyras, och vilken inverkan hyresregleringen haft i detta avseende, eller i vad mån dylika äldre lägenheter numera stå outhyrda, ävensom hur den inverkar på lusten att hyra ut möblerade rum i onödigt stora lägenheter och i vad mån den bidrar till att många bo kvar i onödigt stora lägenheter sedan familjens storlek icke motiverar detta.

En annan fråga, som bör bli föremål för kommitténs behandling, är hyresregleringslagens territoriella omfattning, detta främst på grund av den nya kommunsammanslagningen.

Lagen är av den karaktären att den borde för länge sedan ha varit obehövlig, men då ett tillräckligt bostadsbyggande på grund av den ekonomiska utvecklingen hittills omöjliggjort dess avskaffande, är det med tillfredsställelse man konstaterar att enighet synes råda i fråga om att den steg för steg bör av-

Hyresregleringen m. m.

vecklas så snart förutsättningarna här- för kunna åvägbringas, ävensom att utarbetandet av en plan för hyresreg- leringens avveckling upptagits i direk- tiven för de sakkunniga.

Med hänvisning till det anförda yr- kar jag, herr talman, bifall till utskot- tets förslag med den ändring i moti- veringen, som föreslagits i reservatio- nen nr 1 av herr Holmbäck m. fl.

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr tal- man! Eftersom jag har antecknat en blank reservation till förevarande ut- skottsutlåtande skall jag be att få säga några ord.

Det har i ett par motioner yrkats ändring i hyresregleringslagens 1 §. Denna ändring skulle innebära, att den utsträckning av hyresregleringslagen även till rena jordbruks- och skogs- områden, som nu sker på grund av kommunsammanslagningen, skall änd- ras så, att den icke sker på samma au- tomatiska sätt som nu är fallet och som Kungl. Maj:t med nu gällande lagstift- ning knappast kan förhindra. Motionä- rerna har yrkat, att det skall läggas i Kungl. Maj:ts hand att avgöra om och när en sådan utsträckning till lands- bygdsområden skall äga rum. Det måste ju förefalla ganska onaturligt att lägga en typisk landsbygdskommun under hyresregleringslagens bestämmelser, fastän man i kommunen icke har någon hyresmarknad, utan där enda skälet är att kommunen anslutes till en köping eller en stad vid kommunsammanslag- ningen.

Jag känner till dessa förhållanden ganska bra, därför att just den kom- mun jag bor i och dess grannkommun har råkat i denna situation. Ingen hade tänkt sig att den skulle uppkom- ma, och ingen har heller önskat detta, skulle jag tro. Från och med den 1 ja- nuari i år har emellertid hyresregle- ringslagen kommit att tillämpas där, och på grund härav har en del män- niskor till mig uttryckt farhågor för

att de skulle råka i besvärliga situatio- ner, om de hyrde ut sina lediga lägen- heter eller andra utrymmen, då det ju inte är säkert att de kan få tillbaka sina lägenheter och övriga utrymmen, om de skulle komma att behöva dem framdeles. Hyresregleringslagens be- stämmelser är ju nämligen sådana, att ägaren kan hindras från att återtaga sin lägenhet, om han skulle behöva den själv. Då resonerar människor så: »Nej, dessa lägenheter kan jag komma att be- höva ganska snart. Jag kanske behö- ver de lediga utrymmena för andra änd- amål, så jag törs inte hyra ut dem till bostad nu, när vi har kommit att lyda under hyresregleringslagen.»

Jag tror därför att det kommer att bli sämre tillgång på bostadslägenheter och övriga lokaler inom sådana områ- den, där hyresregleringslagen nu bör- jat tillämpas. Utskottet har också helt och hållet givit motionärerna rätt och sagt, att här bör så snart sig göra låter ske en ändring. I det fallet delar ut- skottet sålunda motionärernas uppfatt- ning, och jag ansluter mig naturligtvis till utskottets ståndpunkt därvidlag.

Utskottet säger sig ha erfårit från hyresregleringskommittén, att kommit- tén skall pröva denna fråga och i sinom tid framlägga ett förslag om ändring. Det beskedet har utskottet fått under hand. Nu är dock det märkliga att i di- rektiven för hyresregleringskommittén finns inte ett ord om att kommittén skall syssla med dessa speciella frågor om hyresregleringslagens utsträckning över landsbygdsområden. Jag har noggrant läst direktiven, och där finns faktiskt inte ett ord om den saken.

Sedan är det en sak till, som jag inte kan underlåta att anmärka på. Med den sammansättning kommittén har — ut- märkta personer samtliga, men ingen kan sägas representera den egentliga landsbygden — är det väl en smula un- derligt att kommittén också skall ta upp frågan om lagens utsträckning över landsbygden till behandling. Jag skulle

Hyresregleringen m. m.

därför vilja hemställa till vederbörande statsråd, om han nu vill ge kommittén i uppdrag att också syssla med dessa problem, att han ser till att kommittén kompletteras på något sätt, så att också landsbygdens synpunkter härvidlag bli beaktade.

Utskottet har gjort följande uttalande, som väl är så positivt som det kan vara: »Utskottet vill dock betona frågans betydelse och framhålla det angelägna i att proposition i ämnet snarast föreläggas riksdagen.»

Detta är ju — det måste utan vidare erkännas — en mycket positiv ståndpunkt i utskottets utlåtande. Det enda felet med det är, att det står i motiveringen i stället för i klämman. Jag vill här meddela, att jag i utskottet yrkade på, att när vi ändå gjorde ett sådant verkligt positivt uttalande, så borde det stå i klämman. Jag fick emellertid inte majoritet för den ståndpunkten, men jag har velat ge till känna att detta var min uppfattning.

Herr talman! Jag har intet yrkande att ställa.

Herr ANDERSSON i Mölndal: Herr talman! Vad beträffar den fråga som här senast drogs upp, nämligen de konsekvenser som den nya kommunindelningen drar med sig, så har hyresregleringskommittén redan uppmärksammat den saken. Kommittén har också uttalat att den frågan är av sådan betydelse, att den bör bli föremål för behandling, och utskottet har ju sedan också betonat lämpligheten av att problemet snarast framläggas för riksdagen i form av en proposition.

I utskottet ha vi icke ansett det vara lämpligt att göra någon ändring i 1 § hyresregleringslagen, därför att det kan vara svårt att överblicka följderna av en omformulering av nämnda paragraf. Även utskottet förutsätter dock, att hyresregleringskommittén tar upp frågan till behandling snarast möjligt, så att förutsättningar föreligga för dess upp-

tagande till vidare behandling inom den närmaste framtiden.

För övrigt har utskottet uttalat sig positivt i alla de frågor, som upptagits i de i anslutning till propositionen väckta motionerna. Det enda undantaget härifrån är det yrkande, som återfinnes i högerns reservation, där man begär att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om att till hyresregleringskommitténs direktiv fogas ett tillägg om att de sakkunniga såsom främsta uppgift snarast möjligt skola upprätta en plan för avveckling av hyresregleringen. I alla andra frågor har utskottet som sagt uttalat sig positivt, och samtliga äro föremål för behandling inom hyresregleringskommittén genom att statsrådet i direktiven har understrukt lämpligheten av att frågan om fastighetsägares rätt att disponera sin fastighet upptages till prövning och att förslag framläggas härom.

Herr Larsson i Karlstad framhöll i sitt anförande, att hyresregleringslagen har överlevt motiveringen för sin tillkomst. Om vi då gå tillbaka tio år i tiden och se på de förhållanden som rådde vid lagens tillkomst, så finna vi att det 1942 förelåg en stark bristsituation på bostadsmarknaden. Detta motiverade lagens tillkomst. Se vi sedan på situationen på bostadsmarknaden i dag, så kunna vi konstatera, att vi fortfarande befinna oss i ett mycket bekymmersamt läge. Man kan inte säga att det har förbättrats i någon nämnvärd utsträckning. Snarare har det skett en viss försämring i förhållandena till föregående år, då vi senast behandlade denna lag. Visserligen har antalet bostadssökande familjeförsörjare med och utan barn minskat från 25 300 till 23 850, men i gengäld har en ökning skett i den kategori bostadssökande utan barn, som önskar lägenhet för att ingå äktenskap. Den kategorien har ökat från 21 050 till 25 600. Dessutom har det skett en icke oväsentlig ökning av en kategori bostadssökande, som i

bostadsstyrelsens sifferuppställning inte närmare preciserats, från 13 850 till 17 050, en ökning i förhållande till 1951 med inte mindre än 3 300.

Nu är det möjligt att dessa siffror kunna vara litet för höga, beroende på att bostadsförmedlingens uppgifter inte ha varit fullt tillförlitliga. Å andra sidan äro dock siffrorna av den karaktären, att de eventuellt för höga slutsummor- na ändå ge en klar bild av läget på bostadsmarknaden. Man skulle i en sådan situation, såsom högern i sin reservation har begärt, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en förstahandsupp- gift för hyresregleringskommittén skulle vara att upprätta en plan för avveck- ling av hyresregleringen. Det tror jag för min del skulle vara att se alltför optimistiskt på bostadsläget. Vi får säkerligen även med nuvarande bostads- produktion räkna med att bostadsbris- ten kommer att vara ännu några år framåt och att behovet av en hyresreg- leringslag kommer att kvarstå under denna tid. Jag kan, liksom utskottsmaj- oriteten i övrigt, inte följa reservan- terna på denna punkt utan anser, att i första hand en rad andra problem, som ha samband med hyresreglerings- lagens tillämpning, böra bli föremål för en utredning. Det kan inte vara lämpligt att i detta sammanhang ta upp frågan om en avveckling av hyresregle- ringslagen.

Med hänvisning till vad utskottet har anfört i sitt utlåtande och vad jag nu själv framhållit ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början pro- positioner beträffande utskottets hem- ställan, nämligen dels på bifall till ut- skottets hemställan dels ock på bifall till den av herrar Eskilsson och Lars- son i Karlstad avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hem- ställan.

I fråga om motiveringen gav herr

Valuta- och penningpolitiken.

talmannen härefter propositioner dels på godkännande av utskottets motive- ring dels ock på godkännande av näm- da motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Holmbäck m. fl. avgivna reservationen; och god- kände kammaren utskottets motivering.

§ 7.

Granskning av riksbankens och riks- gäldskontorets styrelse och förvaltning.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkten 1.

Valuta- och penningpolitiken.

Utskottet hade under denna punkt gjort vissa uttalanden om den ekono- miska politiken.

Reservation hade vid punkten avgi- vits av herrar *Ewerlöf, De Geer, Svärd, Edström, Gustafson* i Göteborg och *Ny- berg*, vilka ansett, att utskottets utlåtande under punkten 1:o) bort hava annan, av reservanterna angiven lydelse.

Punkten föredrogs; och yttrade där- vid:

Herr SCHMIDT: Herr talman! Jag ber om tillgift för att jag öppnar debatten, trots att mitt namn inte står på reser- vationen. Men jag vill lämna den för- klaringen, att jag varit med i realbe- handlingen av frågan ända till det sista sammanträdet.

Statsfinansiellt och länepolitiskt kan utvecklingen under år 1951 beskrivas sålunda: Statsskulden har ökat med 359 miljoner kronor, och i motsats till föregående år har ej blott denna ök- ning helt absorberats av marknaden, utan riksbanken har därjämte fått möj- lighet att lätta på sitt innehav av stats- papper, dels genom normala transaktioner till ett belopp av 94 miljoner kro- nor, dels genom att riksgäldskontoret

Valuta- och penningpolitiken.

steriliserat prisutjämningsavgifter och återköpt statspapper i riksbanken med 540 miljoner kronor, eller tillhoppa 634 miljoner kronor.

Alldeles oavsett sistnämnda belopp, härrörande från en betydande exportgrupps inkomster, har i lånepolitiskt hänseende en förbättring inträtt. 1950 kunde nämligen marknaden knappt absorbera $\frac{1}{5}$ av statsskuldsökningen. Fortfarande ligga dock 19 procent eller $\frac{1}{5}$ av statsskulden i riksbanken mot en obetydlighet före kriget och blott några procent efter krigets slut. Den tillfälliga skulden utgör fortfarande 30 procent av den totala mot 6 procent före kriget och 15 procent ett år efter krigets slut eller vid utgången av budgetåret 1945/46. I betraktande av att den korta räntan sedan 1946 stigit från $\frac{1}{2}$ procent till nu 2—2,2 procent har underlåtenheten att i tid fondera den tillfälliga skulden icke varit utan betydelse för budgetutfallet på statens kapitalfonder. Konsekvensen av finansministerns uttalande för några år sedan att de korta krediterna innebära, att staten får lägre räntekostnader, får man nu också ta.

Statens förmögenhetsställning, som vid utgången av budgetåret 1938/39 bokföringsmässigt utvisade en tillgång av 1,15 miljarder, den 30/6 1945 en brist på 4,25 miljarder, utvisade den 30/6 1951 en brist på 2,08 miljarder. Om man skulle ta penningvärdets fall och realkapitalets stegring med i beräkningen, skulle en analys av statens förmögenhetsställning givetvis ge ett annat resultat.

När jag så tar upp penningpolitiken, vill jag först erinra om finansministerns uttalanden i proposition nr 206 till förra årets riksdag om det ekonomiska läget. Finansministern framhåller bl. a., att en betydligt starkare stegring av priser och löner kommer att äga rum under 1951 än vad som kunde förutses vid årets början. Det påpekas att de höjda export- och importpriserna

som prisstegringsfaktor komma att påverka den interna prisutvecklingen och att råvaruprishöjningarna ännu icke mynnat ut i en motsvarande prisuppgång på färdigvaror och halvfabrikat. I det sammanhanget slutar finansministern med att säga: »Styrkan av motståndet från köparnas sida betingas i hög grad av hur förhållandet mellan tillgång och efterfrågan i samhället gestaltas under inflytande av den förda ekonomiska politiken.» Han säger sedan i ett annat sammanhang, att det kan »icke råda något tvivel om att utvecklingen på kreditmarknaden utgör en av de faktorer, som kunna rubba både jämvikten mellan efterfrågan och tillgång inom landet och balansen i förhållande till utlandet och som därför kräver en oavlåtlig uppmärksamhet i dagens läge.»

I bankoutskottets utlåtande nr 20 förra året säger utskottsmajoriteten, »att omsorgen om penningvärdet måste vara den främsta angelägenheten för den ekonomiska politiken». Finansministern har också under årets lopp uttalat sig i samma anda.

Man kan sålunda inte säga annat än att riksbanken varnats för en utveckling, som den har som sin viktigaste uppgift att dämpa och stoppa — inflation och fallande penningvärde. Och hur har uppgiften lösts? De offentliga betalningsmedlen ha ökats med 768 miljoner kronor eller fyra gånger mer än under vart och ett av de nästföregående åren; ja, riksbanken har t. o. m. med sin direkta utlåning med avdrag för insättningar å bunden räkning bidragit till ökningen med 173 miljoner kronor.

Spåren förskräcka. Även finansministern är tydligen inte riktigt belåten, ty han uttalade förra året, att kritiken mot riksbanken »kan visserligen ha en viss grund». Men när finansministern kommer med hartassen och säger, att riksbanken i alla fall under andra halvåret dragit in hälften av de pengar den

Valuta- och penningpolitiken.

fått betala för förstärkningen av valuta-reserven, så som läget då tedde sig, måste man reagera. Det är dock bara hälften. Och ser man på hela året, så finner man att de likviditetsökande posterna uppgå till 1 464 miljoner kronor och de likviditetsminskande till bara 696 miljoner, d. v. s. en nettoökning med, som förut nämnts, 768 miljoner kronor. Inte ens under första halvåret, med en praktiskt taget oförändrad valuta-reserv, kunde riksbanken undvika att köpa värdepapper för 275 miljoner kronor. Att försvara dessa stödköp med hänsyn till kursutvecklingen på längre sikt är ju nonsens, för det första därför att det väsentliga var att förhindra likviditetsökning och för det andra därför att det var en felsepekulation. Riksbanken kunde nämligen under andra halvåret inte ens sälja värdepapper i samma takt som den köpte valutor. Förresten, vem var det som talade om spekulering förra året?

Sedan få vi inte glömma bort en tråkig sak. Ökningen av valuta-reserven är något av en chimär. Guld och fria dollar ha minskat med 52 miljoner kronor och större delen av ökningen ligger villkorligt bunden i EPU. 1937 höllo icke-USA-länder en valuta-reserv av 50 procent av importvärdet i guld och dollar; sedermera har procenttalet sänkts och Sverige har nu blott tio procent av importvärdet i guld och fria dollar.

Resultatet av årets och riksbankens penningpolitik talar som sagt för sig själv. Bankoutskottets majoritet tycker tydligen inte heller att utvecklingen varit som den bort vara. Men, bästa utskottsmajoritet, det är väl ett utslag av skämtlynn, när ni sluta med orden: »I detta sammanhang konstaterar utskottet med tillfredsställelse, att den åtstramande politiken från riksbankens sida fortsatt även under innevarande år.»

På detta stadium skall jag inte upprepa argumenten för en rörlig ränta

utan blott fråga: När man såg vartåt det barkade hän, varför tog man då inte upp förhandlingar med affärsbankerna tidigare än vad som skedde? Och så vill jag uttala en förhoppning om att den »hårdhänta politiken» (för att citera utskottsmajoriteten förra året) inte innebär, att man måste säga nej till investeringar, som ha höggradig produktivitet, och att man kommer ihåg ordspråket »stränga herrar regera inte länge».

I remissdebatten i januari i år tog statsministern upp frågan om levnads-kostnadsstegring kontra lönehöjningar och påvisade på grundval av OEEC-rapporten, att om levnads-kostnadsstegringen var 19 procent i Sverige och 6 procent i Schweiz (i reservationen har det angivits ungefär 5 procent), så uppgick dock lönehöjningen i Sverige till 20 procent men bara till en procent i Schweiz. Detta sätt att belysa frågan röjer att statsministern just i det ögonblicket glömde bort de medborgare, som inte kunna hålla sig framme och skära sin del av produktions-tärtan: pensionärer, de som byggt upp ett sparkapital för ålderdom eller för efterlevande och som förlita sig på ett rent penningmässigt sparande.

I avseende på detta penningmässiga sparande kommer en dag också en annan grupp medborgare att göra sina röster hörda. Vad skola statsministern och finansministern svara, när de nu omyndiga barnen bli myndiga och fråga: Hur har förmyndarinstitutionen förvaltad den del av våra medel, som är placerad i s. k. guldkantade papper? Gällande bestämmelser äro restriktiva i detta hänseende och överförmyndarna äro i sin fulla rätt att tyda dem restriktivt. Men det blir ju tillfälle att diskutera dessa frågor i anslutning till föreliggande motioner om värdefasta obligationer och placering av omyndigs penningmedel, en fråga, som förresten diskuterades här i kammaren förra året. Det vore kanske av vikt att in-

Valuta- och penningpolitiken.

tressera regeringen för en utredning som möjliggör en pålitlig, omdömesgill och kunnig förvaltning med bättre riskfördelning, ty under det sista decenniet har tyvärr innehav av statspapper och andra obligationer inneburit en femtioprocentig förmögenhetsminskning.

Herr talman! Europaorganisationen varnar i sin rapport för de sociala orättvisor som den »smygande» inflationen medför. Vi få inte heller glömma bort, att lika viktigt som det är att ha en god försvarsmakt i nuvarande läge, då öst hoppas att väst skall gå under på sin högkonjunktur — det må bero på upprustning eller inflation eller bådadera — är det att ha en god ekonomisk försvarsberedskap. Och man har en dålig sådan med ett ständigt fallande penningvärde.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Ewerlöf m. fl.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FAGERHOLM: Herr talman! Utskottsutlåtandet syftar ju till en historieskrivning. Det syftar till att skriva 1951 års inflationshistoria, och debatten här i dag syftar till att kommentera denna historieskrivning, att beröra de ekonomiska framtidsvyerna. Det är alldeles klart att det kan vara mycket svårt att hålla i sär dessa två ting. Utlåtandet har inte heller hållit i sär dem och så kommer väl inte heller att ske i denna debatt. Att diskutera ett historiskt skeende är ju något annat än att diskutera en framtida politik.

När det gäller det historiska skeendet rör man sig åtminstone i viss utsträckning med fakta, med konstaterbara förhållanden, och därför kommer behandlingen att vara mer — om jag får uttrycka det så — av kritisk eller textkritisk karaktär och mindre av profetisk.

Hur har nu historieskrivningen över inflationsåret 1951 utfallit? Vi kunna konstatera att vi ha framför oss två helt skilda versioner. Vi ha utskotts-majoritetens och vi ha reservanternas version. Uppfattningarna skilja sig och de skilja sig diametralt. Det är helt enkelt två på väsentliga punkter olika historieskrivningar.

Eftersom, herr talman, det gäller år 1951 kan man ju — vilket är mera sällsynt i de politiska debatterna — ta och titta i facit. Man kan se efter: Vad har resultatet blivit? Sedan kan man pröva historieskrivningens hållbarhet gentemot detta resultat.

Rent allmänt vill jag framhålla att jag finner majoritetens historieskrivning vara en skönmålning av läget. När jag läste utlåtandet kom jag att tänka på en roman av Voltaire, den berömda romanen »Candide», där hjälten har samma namn som romanens titel. När denne hjälte plågades av de bulgariska rövarena eller led skeppsbrott eller allting såg för utomstående mycket dystert ut, hade han ett motto för sitt handlande. Detta motto var, att allting ordnar sig till det bästa i denna den förträffligaste av världar. För min del måste jag bekänna att utskotts-majoritetens skrivning för tanken till denna mycket sangviniska syn på saker och ting.

Om man tittar i facit för 1951 års historia kan man konstatera en del ostridiga förhållanden. Man kan till att börja med konstatera, att penningförstöringen under 1951 har varit större och gått i snabbare tempo än under någon annan period av den moderna tiden i Sverige. Vad innebär detta? Det innebär att stora befolkningsgrupper, ofta ekonomiskt svaga och försvarslösa befolkningsgrupper, under 1951 ha fått se sina tillgångar reducerade med ungefär 20 procent.

Jag tänker på de stora grupper som inte kunna få kompensation, jag tänker på sparare, försäkringstagare och

sådana som äro ur det aktiva arbetet. Jag kan peka på en annan punkt, skatteutvecklingen, och hur den i varje fall delvis har inaugurerats under 1951. Skattetrycket har blivit det högsta, förefaller det mig, som vi i modern tid haft i Sverige. Det har introducerats nya typer av skatter och i annat syfte än de sedvanliga skatterna — jag får anledning återkomma till detta. Jag kan peka på ännu en punkt, där facit har något att lära oss. Jag kan peka på att den engångsinflation — den benämndes inte inflation då utan engångsförskjutning — av penningvärdet som statsmakterna ställde i utsikt i slutet av 1950 och som då var grundläggande för det ekonomiska handlandet, att denna engångsförskjutning, på 8 å 10 procent vill jag minnas man förutspådde, har överskridits med en felmarginal på över 100 procent. Den blev i själva verket omkring 20 procent.

Detta betyder att den ekonomiska planläggningen och uppdragningen av linjerna har slagit slint. Det må ju vara att en planering kan slå slint, men detta har haft en biverkan av mycket betydelsefullt slag, såvitt jag kan förstå. Det har den biverkan att folks tilltro till den ekonomiska bedömning, som göres av statsmakterna och som lägges till grund för folks handlande, inte blir säker; det kanske också kan uttryckas så, att man misstänker att den alltid blir osäker. Redan denna osäkerhetskänsla innehåller ett litet frö till inflation. Det är utomordentligt viktigt att förtroendet finns kvar.

Jag skulle till sist också kunna påpeka att om man ser på levnadskostnadsutvecklingen i olika länder finner man, att Sverige kommit att ligga i toppen. Jag vet att alla dessa jämförelser kunna halta — jag får återkomma till detta litet senare. Bilden utvisar också en positiv sida: den kraftiga ökningen av valutareserven. Men denna ökning och denna valutareserv stå tyvärr — det måste alla beklaga —

på en svag grund. Vår nuvarande valutautveckling och nuvarande valutaställning är ett svagt käril.

Man kan således säga, herr talman, att man kanske inte behöver fästa sig så mycket vid hurudan själva historie-skrivningen varit, när man kan konstatera resultatet. Och resultatet av 1951 års verksamhet har varit en inflation, en inflation av stora mått. Detta kan ingen förneka. Redan detta resultat dömer — om man får uttrycka det så — över utvecklingen.

Jag sade förut att majoritetens utlåtande föreföll välvilligt. Jag skulle vilja beteckna det som ett försvarstal för 1951 års inflation. Jag tycker det är helt naturligt att majoriteten avger försvarstal, det vore ytterst anmärkningsvärt om den inte gjorde det. Man försöker där släta över olika saker och ting.

Det skulle vara mycket intressant att punkt för punkt analysera detta majoritetsutlåtande. Jag vill ge dess upphovsman mitt fulla erkännande för den skicklighet, varmed formuleringarna äro gjorda. En sådan analys skulle emellertid föra för långt, varför jag skall nöja mig med att endast peka på några punkter för att visa, hur välvilligt — jag skulle vilja säga överdrivet välvilligt — majoritetsutlåtandet är skrivet, i varje fall på åtskilliga punkter.

Nederst på sidan 2 är man inne på en jämförelse mellan prisutvecklingen i olika länder, och man kommer fram till följande: »Om man emellertid bedömer utvecklingen på något längre sikt, exempelvis från tidpunkten för valutadevalveringarna hösten 1949, och jämväl tager hänsyn till den samtidigt inträffade inkomstförskjutningen, kan utvecklingen i vårt land icke sägas ha varit särskilt ogynnsam.» Så långt majoritetsutlåtandet.

Jag tycker det är ganska djärvt att säga detta. Det är djärvt att påstå, att utvecklingen inte varit särskilt ogynn-

Valuta- och penningpolitiken.

sam i jämförelse med andra länders. Detta föranleder att man anser, att utvecklingen över huvud taget inte varit särskilt ogynnsam. Det visar sig emellertid, om man jämför levnadskostnadsutvecklingen i de olika länderna — detta är gjort i en tabell som finns i reservationen — att Sverige ligger i toppen. Nu kan man ju mot detta invända — och jag förstår att ett sådant argument kommer att anföras i debatten — att man inte kan göra sådana internationella jämförelser därför att så mycket beror på hurdan den interna utvecklingen varit i de olika länderna, om man fört en deflationspolitik eller en full-sysselsättningspolitik, o. s. v. Jag vill uttryckligen understryka att jag icke åberopar detta som något som helst bevis, jag åberopar det bara för att allmänt karakterisera läget liksom även uttryckssätten i majoritetsutlåtandet.

Jag skall ta en punkt till. På sidan 5, näst sista stycket, skildrar majoritetsutlåtandet de olika transaktioner, som påverka likviditeten på penningmarknaden. Man konstaterar att valutor inströmmat med så och så mycket och att indragningar skett genom andra transaktioner med så och så mycket — herr Schmidt har redan varit inne på detta. Man fäller så följande omdöme: »Det har sålunda icke varit möjligt för riksbanken att till fullo» — till fullo! — »neutralisera den likviditetsökande effekten av valutaförsäljningarna till banken.»

Hurdant är läget i själva verket? Man har *inte* *alls* kunnat neutralisera denna effekt. Likviditetstillskottet under år 1951 var 768 miljoner kronor och det fördöljes inte i majoritetsutlåtandet. Likviditetstillskottet genom bankens operationer under 1950 var 181 miljoner och under 1949 145 miljoner kronor. Det är alltså en fyra gånger så stark likviditetspåspädning som under de tidigare åren. Det kan man väl ändå inte skyla över med det uttrycket, att

man inte lyckats *till fullo* neutralisera likviditetstillskottet. Detta uttryckssätt innebär mer än ett överslätande.

På s. 9, för att ta det sista exemplet, behandlar utskottsmajoriteten önskvärdheten av en kreditåtstramning. Utskottsmajoriteten uttrycker sig i nästan österländska vändningar rörande önskvärdheten av att man, tidigare än som har skett, hade försökt få frivilliga överenskommelser härom till stånd. Vad är det som har förelegat? Jo, riksbanksledningen har försummat att så tidigt som möjligt — det borde ha varit möjligt under andra halvåret 1951 — undersöka möjligheterna för en överenskommelse med affärsbankerna. Hurvida man skulle ha lyckats komma till en sådan överenskommelse eller ej kan ingen människa uttala sig om, men riksbanksledningen har alltså försummat att göra detta försök. Detta understrykes också av majoriteten, men på ett försiktigare sätt. Där har alltså en ren försummelse visserligen påtalats, men med den yttersta försiktighet.

Man skulle kunna ta många fler exempel.

Jag skall kanske göra ett litet inpass från en annan utgångspunkt, medan vi hålla på med att citera här. Man märker ju att den mindre av bröderna i regeringsställning har varit med på det här utlåtandet och skrivit under det. Man lägger märke till hans inflytande, och ett av de konstateranden, som uppenbarligen måste härröra från det hållet, är jag beredd att till hundra procent skriva under. På s. 4 har utskottets utlåtande fått följande formulering: »Utskottet vill därjämte framhålla vikten av en ökad livsmedelsproduktion inom det svenska jordbruket, exempelvis av brödspannmål, varigenom en kostsam livsmedelsimport med därav följande valutaflöde skulle kunna förebyggas.» Sedan fortsätter man: »Ett gynnsamt skördeutfall under innevarande år skulle ur denna synpunkt vara av stor betydelse.» Jag måste säga att

Valuta- och penningpolitiken.

detta konstaterande i all sin enkelhet är genialt.

Jag vill också vidhålla mitt påstående, att majoritetsutlåtandet är en plaidoyer för en inflationspolitik under 1951 — för regeringspolitiken — men jag understryker ännu en gång att detta är helt naturligt; det måste ju så vara.

Om jag därefter får övergå till att i största korthet beröra vissa moment i den ekonomiska bilden under 1951, skulle jag först flyktigt vilja uppehålla mig något vid utrikeshandeln. Till synes företer denna en mycket gynnsam bild. Valutareserven har ökat med mer än en miljard. Herr Schmidt har påpekat hur svag denna valutareservökning kvalitativt sett är. Den är också svag ur den synpunkten, att ökningen beror på att vi haft tur med våra exportpriser. Den beror icke på en ökning av exporten som sådan; exportvolymen är i stort sett oförändrad. Det är de fördelaktiga terms of trade som här ha medfört ett valutatillskott. Samtidigt har importvolymen ökat i väsentlig grad, och man kan nog utan överdrift säga att importen under 1951 har varit av en övernormal storlek. Detta leder ju tanken till en mycket mörk period i vår penningpolitiska och valutapolitiska verksamhet, till de år då vår valutareserv hastigt försvann. Den skulle till stor del ha försvunnit under det föregående året, om inte denna lyckliga omständighet med exportpriserna inträffat.

Att importen har svällt an på detta sätt ger anledning till oro. Det är enligt mitt sätt att se — man kan naturligtvis ha många förklaringar, och ingen kan vara profet på detta område — ett uttryck för en bristande inre ekonomisk balans, för ett inflationstryck som mognar ut i en stor import. Jag är fullt medveten om att importens storlek därutöver är beroende av Sveriges mycket speciella handelspolitiska läge, ett läge som kännetecknas därav, att

Sverige har gjorts till tummelplats för utlandets exportdriver på grund av liberal handelspolitik, låga eller delvis obefintliga tullar o. s. v., men det skall jag inte gå in på nu.

Detta läge i fråga om valutaställningen inger betydande farhågor för framtiden. Man vet inte hur det skall bli, men att det kan bli ytterst besvärligt är uppenbart. Detta skall jag emellertid inte gå in på, herr talman, eftersom denna debatt inte skulle avse den framtida ekonomiska politiken.

Om vi se på den interna konjunkturen, måste vi konstatera att denna under slutet av år 1951 var ytterst splittad. Vissa sektorer av näringslivet hade en utpräglad högkonjunktur, medan andra sektorer voro på väg in i en lågkonjunktur. Under början av år 1952 har denna utveckling än mer accentuerats i vissa avseenden. Överkonjunkturen håller visserligen på att betydligt dämpas inom de tidigare överkonjunkturbetonade sektorerna, men lågkonjunkturen inom de andra sektorerna av näringslivet, och mycket stora sektorer, har fått mycket starkare fart. Jag behöver i detta sammanhang bara erinra om de mycket stora statsbeställningarna på textilområdet, som regeringen har funnit anledning föreslå för att lätta på det akuta krisläget. Detta är ett bevis för att det verkligen är tal om en lågkonjunktur.

Som ett moment i det ekonomiska skeendet under år 1951 — det har in-
augurerats under år 1951, även om det inte då helt hann verka på alla punkter — kan man beteckna den delvis ändrade användningen av skattepolitiken som ett medel mot konjunkturen. Den klassiska vägen via finanspolitiken, alltså att suga in stora skatter, få in ett stort budgetöverskott och på det viset söka få en neutraliserande verkan till stånd, har fortsatt att användas. Jag tänker inte alls gå in på att här diskutera budgetöverskottens inflationshämmande verkan o. s. v. — i var-

Valuta- och penningpolitiken.

je fall synas de inte ha haft någon större verkan under 1951 — men vad jag syftar på är att man nu har börjat sätta in skattepolitiken som ett medel mot vissa åtgärder eller skeenden inom samhällslivet. Jag tänker på dessa antiinflationsskatter: investeringsskatt, investeringsavgift å varulager, värderingsföreskrifter och allt vad de nu heta. Detta har medfört att skattetrycket har blivit oerhört stegrat, och det är mycket intressant att läsa de uttalanden som nu ha gjorts av riksgäldsfullmäktiges ordförande, som direkt konstaterar att denna väg att »skatta bort» inflationen inte är möjlig. Motsvarande konstaterande har gjorts i andra sammanhang av högt betrodda ekonomer. Jag vill bara ha påpekat detta.

Sedan kommer, förbehådd under 1951 men inte satt i kraft förrän 1952, kreditåtstramningen. Arbetet härmed ledde till överenskommelse i början av 1952 och kan få verkan först under första halvåret detta år. Kreditåtstramningen har enligt min bestämda uppfattning satts in för sent. Den skulle ha satts in medan konjunkturen ännu var förhållandevis stabil eller var på uppåtgående. Kreditrestriktioner ha inte samma effekt om de sätts in när konjunkturen är nedåtgående.

Om man nu skulle göra ett försök att knyta samman dessa olika aspekter på den interna konjunkturen och detta som jag här har berört, får man konstatera att man å ena sidan ostridigt har en splittrad konjunktur, som hotar att bli ännu mer splittrad, och å andra sidan har en skatteåtstramning och kreditåtstramning, som syftar till att komma till rätta med vissa företeelser i denna konjunktur. Dessa åtgärder äro av regleringskaraktär, om man därmed menar att de ha sitt ursprung i direktiv utifrån, från statsmakterna.

Man kommer då in på en frågeställning som inte är närmare utredd, nämligen huruvida regleringsåtgärder av denna typ kunna få lycklig verkan, om

de inte ha att arbeta med ett ensartat underlag. Att reglera när konjunkturen är likartad går naturligtvis, men hur skall man kunna reglera när konjunkturen för en viss del av näringslivet går i en riktning och för en annan del går i en annan riktning? Då är regleringsvägen enligt min uppfattning för stelbent.

Jag tror inte jag har missförstått läget, om jag har sett det så, att dessa åtstrammingsåtgärder — skatteåtstramning och kreditåtstramning, om jag får uttrycka det så — syfta till att topphugga en överkonjunktur. Nu blir det emellertid, om de insätts i en splittrad konjunktur, lätt så, att åtgärderna inte få den av deras tillskyndare åsyftade effekten på toppkonjunktursektorerna, medan de däremot kunna få en förödande och icke åsyftad effekt på lågkonjunktursektorerna.

Jag kan ta kreditåtstramningen som exempel. Vad spelar en kreditåtstramning för roll för en framgångsrik exportindustri med jättestora egna likvida reserver? Den begränsar inte den industriens möjligheter. Däremot kan den vara katastrofal för en hemmaindustri med hårt ansträngd likviditet.

Majoritetens skrivning i fråga om kreditrestriktionerna är mycket kategorisk. Där säges: »Det torde emellertid icke råda någon tvekan om att betydande svårigheter kunna uppstå för vissa företag och sektorer inom näringslivet till följd av kreditinskränkingen. Dylika konsekvenser torde i viss mån redan ha gjort sig gällande. Det ligger emellertid vikt uppå, att de skärpta riktlinjerna för kreditgivning en fullföljas konsekvent och att icke uppkommande svårigheter tagas till intäkt för krav på uppmjukningar i kreditrestriktionerna.» Detta förefaller att vara ett mycket kategoriskt och föga nyanserat direktiv för hur denna ytterst allvarliga politik skall skötas.

Jag skall ta ett exempel på hur kreditrestriktionerna kunna verka i en

Valuta- och penningpolitiken.

splittrad konjunktur. Högkonjunktursföretagen ha, i varje fall i betydande omfattning, sin likviditet säkerställd. Men ett lågkonjunktursföretag, som arbetar på hemmaindustrien, ett företag som i och för sig är fullt räntabelt, välskött och väl konsoliderat — jag tänker inte på de företag som skola slås ut därför att de äro ineffektiva — hurudan är dess ställning i dag? Jo, den utmärkes av mycket starkt ökade kostnader, minskad omsättning och ofrivillig lagerökning. I det läget behöver just ett sådant företag möjlighet att få krediter. Det är förnuftigt avvägda krediter som skola möjliggöra för detta företag att rida ut krisen, att anpassa sig till det nya läget. Något utrymme för ett sådant bedömande finns inte alls enligt majoritetens skrivning.

Jag vill understryka, utan att därmed fälla något omdöme om de åtgärder som ha vidtagits i fråga om textilindustrin, att det väl ändå inte är meningen att utvecklingen skall gå i den riktningen, att man genom skattepolitik, kreditåstramning etc. pressar ned en del av näringslivet och sedan försöker hålla det nödtorftigt över vattnet med statsbeställningar.

För att det inte skall bli något missförstånd i anledning av vad jag har sagt vill jag understryka att vad jag nu syftar på är kreditbehovet för i och för sig räntabla företag, som behöva krediter för att så att säga övervintra.

Slutresultatet av det hela kan ju bli att man med dessa åtgärder inte träffar de företag som man ville träffa — högkonjunktursföretagen — utan att man i stället skär halsen av lågkonjunktursföretagen, vilka ju inte på något vis genom sin verksamhet driva fram inflationen.

Jag har lämnat denna ganska utförliga beskrivning bara för att peka på hur farliga regleringsingripanden på detta område äro. Enligt min uppfattning skulle en vettig användning av

räntevapnet här kunna vara till nytta för sovring av krediterna.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta längre nu. Jag vill bara som avslutning göra den summeringen, att 1951 har varit ett utomordentligt mörkt år ur inflationssynpunkt. Det har betytt en penningvärdesförstöring av hittills osedd omfattning i vårt land. Jag kan icke tolka detta på annat sätt än som ett belägg för att de åtgärder, som under detta år ha vidtagits i den ekonomiska politiken, icke ha varit tillräckliga — därmed utalar jag inte några förebråelser — ty om åtgärderna hade varit tillräckliga, skulle vi inte ha vandrat iväg på detta sätt. Man kan göra åtgärderna mer eller mindre ursäktliga, man kan i större eller mindre utsträckning motivera dem, men faktum är att vi ha glidit därhän.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservationen.

Herr SEVERIN: Herr talman! Såsom av den föregående debatten framgår har utlåtandet ingalunda sökt överskylla, att prisutvecklingen varit oförmånlig under 1951, och jag medger gärna, att prisstegringarna under detta år har varit ett bittert påbröd på den reduktion av kronans köpkraft som ägt rum förut. Penningvärdesförsämringen under 1951 har också, såsom utskottet yttrar, blivit starkare än man vid årets början hade anledning att anta. Om allt detta råder inga delade meningar.

Den fråga, vari meningsskiljaktigheter föreligger är våra förutsättningar att med riksbankens åtgärder — ty det är bara om dessa, det är fråga — undkomma prisstegringen utan att framkalla olägenheter av annat slag som vore ännu större.

Innan jag går in på detta problem, skall jag emellertid tillåta mig säga några ord om reservanternas redovisning av prisutvecklingen. Utskottet har i sitt utlåtande sagt, såsom herr Fagerholm erinrar om, att »om man emeller-

Valuta- och penningpolitiken.

tid», som det heter på s. 2 i utlåtandet, »bedömer utvecklingen på något längre sikt, exempelvis från tidpunkten för valutadevalveringarna hösten 1949, och jämväl tager hänsyn till den samtidigt inträffade inkomstförskjutningen, kan utvecklingen i vårt land icke sägas ha varit särskilt ogynnsam». Jag har lagt märke till, att i en av huvudstadens tidningar utskottets uttryck »icke särskilt ogynnsam» har blivit förvandlat till att det varit »en särskilt gynnsam utveckling i vårt land». Jag hade inte väntat att få höra ungefär samma tolkning här i riksdagen, i varje fall inte av en av ledamöterna i utskottet.

Herr Fagerholm erinrar om att i reservationen anföres en tabell rörande levnadskostnadernas förändring i olika länder under 1949—1951. Reservanterna säger också, att denna stegring av levnadskostnaderna i vårt land icke blott har varit resultatet av den internationella prisutvecklingen utan också har berott av inhemska faktorer. Det påpekas vidare, att levnadskostnadsstegringen i Sverige har varit starkare än i något annat land med undantag för Frankrike. För att styrka detta påstående anför reservanterna i nyssnämnda tabell över levnadskostnadsförändringarna i olika länder — de synes vara medvetna om det vanskliga i att göra jämförelser av detta slag. I själva verket reserverar de sig själva för uppgifternas brister och ofullständigheter. Men när nu sådana brister finns, har man mycket stor anledning att behandla materialet med varsamhet och inte genom ren vårdslöshet äventyra en redan förut bristfällig jämförlighet.

Reservanterna har icke iakttagit denna försiktighet. Utgångspunkten i deras tabell är för somliga länder augusti 1949, för andra åter september samma år. Slutet på jämförelseperioden är för något land september 1951, för deras tabell är för somliga länder andra oktober, för några november

samt för Sveriges vidkommande december månad 1951. Sådana ojämnheter kan man se sig nödsakad att göra, när fullständigare uppgifter inte står att uppbringa. I detta fall har det emellertid icke varit ofrånkomligt att avsluta perioden för Sveriges vidkommande med december 1951, ty det för en jämförelse mycket lämpligare månadstalet för oktober finns tillgängligt utan minsta besvär. Det har inte heller varit nödvändigt att för Norge och Canada välja augusti 1949 som utgångspunkt, ty septembersiffrorna finns.

Nu kanske man menar, att sådant statistiskt finsnickeri inte har någon betydelse. För all del, jag skall visst inte överskatta det, men i det föreliggande fallet är det av betydelse, ty om man väljer möjligast lika tidsperiod för alla länder, sjunker Sveriges levnadskostnadsstegring från 22,2, såsom angivits i tabellen, till 19,7, stiger Hollands från 22,2 till 22,6, Norges från 21,4 till 25, Canadas ifrån 16,6 till 17, varigenom Sverige förlorar platsen som tvåa i tabellen och sjunker ned till femma. Det förefaller också ligga mycket nära till hands, när man gör en statistisk jämförelse av detta slag, att taga med Finland, för vilket land uppgifter finns lätt tillgängliga. Då hade Sverige fallit ned till sjätte plats i en grupp av 13 tävlande.

Jag har velat påpeka denna lättvindiga statistiska bevisföring för att visa att utlåtandets slutsatser, att utvecklingen i Sverige icke kan sägas ha varit särskilt ogynnsam, är välgrundade och icke har tillkommit på en höft. Sverige befinner sig någonstans i mitten i fråga om levnadskostnadsstegring, icke i täten som reservanterna har velat göra gällande.

Låt oss nu emellertid bortse ifrån reservanternas statistiska överansträngning och skärskåda det problem, som är gemensamt för oss alla, nämligen prisstegringen, dess orsaker och möjligheterna att undkomma den, så gott

Valuta- och penningpolitiken.

man kan. Vilka är då de närmaste orsakerna till prisstegringen under 1951?

Det årets prisstegring är, säger reservanterna, inte bara en reflex av internationella prisrörelser, utan beror även av inhemska faktorer. Jag tror, att de har rätt häri, jag skall inte bestrida det. Det är emellertid en annan fråga att angiva graden av detta inflytande och växelspelet mellan de aktiva krafterna i förloppet. Emellertid torde man i stort sett, om ock en smula ofullständigt, kunna angiva de närmaste orsakerna till prisstegringen vara dels stegringen av export- och importpriserna, dels löne- och vinststegringen inom landet.

Det är alltid ett problem i vilken grad arbetslönestegringen är orsak eller verkan i en prisstegringsprocess. Under en överfull sysselsättning, som vi har haft under 1951, måste man emellertid, tror jag, betrakta arbetslönestegringen som en självständigt verkande faktor i händelseförloppet. Växelspelet är dock mycket komplicerat på detta område. De avtalsmässiga lönestegringarna under fjolåret nådde genomsnittligt sett knappast upp till levnadskostnadsstegringens nivå, men under detta år har sedermera en så kallad löneglidning ägt rum. Om redan på grund av avtalsuppgörelserna somliga grupper blivit underkompenserade och andra åter blivit överkompenserade, har sannolikt på grund av löneglidningen denna skillnad ytterligare förstörats. Där om vågar jag emellertid inte uttala mig med säkerhet. I denna löneglidningsprocess torde emellertid lönestegringen snarare vara en verkan än en orsak. Lönerna har sålunda stegrats utan anlitande av organisationernas möjlighet till maktutveckling på grund av konkurrensen om arbetskraften. Inom parentes sagt är den ökade köpkraft, som arbetslönestegringen skänker, alltid en förutsättning för att till stigande priser kunna avsätta produkter på marknaden. Vare hur som helst med problemet om lö-

nerna såsom orsak eller verkan till prisstegringen, så har lönestegringarna uppenbarligen haft en prisstegring såsom förutsättning. Om produktivitetsoökningen har varit fem procent medan arbetslönestegringen har uppskattats till femton à tjugo procent, i vissa fall till ännu högre siffror, är det uppenbart, att prissystemet inte kunnat svälja lönestegringarna utan en prisuppgång. Även årets uppgörelse torde för övrigt förutsätta en viss stegring av priserna.

Importpriserna, som var den andra av mig angivna orsaken till prisstegringarna, har enligt kommerskollegii index från september 1949 till december 1951 stigit med 60 procent. Eftersom importen uppgår till ungefär en fjärdedel av nationalintäkten, måste en sådan stegring av importvarornas priser haft ett betydande inflytande på den svenska prisnivån. I levnadskostnadsindex har också sådana poster, som är mer eller mindre beroende av import stigit ganska starkt: bränsle och lyse med 40 procent, beklädnad med 30 procent. Livsmedel har stannat vid 25 procent. Hela prisstegringen har emellertid inte uppgått till mer än 22,2 procent t. o. m. december. Vile man stanna vid oktober, blir siffran bara 19,7 procent, såsom jag sagt förut. Att den inte blir högre, beror på de stabila bostadshyrornas inflytande på totalindex.

Exportpriserna har under samma tid enligt samma källa, kommerskollegium, stegrats med 150 procent. Verkningarna härav på den svenska prisnivån är naturligtvis mycket svårbedömbara, men de måste ha varit betydande, både direkt vid exportindustriernas avsättning på hemmamarknaden och indirekt över världsmarknaden.

Jag skall passa på att inskjuta, för att inte någon skall erinra mig om det, att jag naturligtvis inte betraktar de gynnsamma bytesförhållanden, för vilka exportprisstegringen är ett uttryck, såsom för oss oförmånliga. Jag skall ock-

Valuta- och penningpolitiken.

så medge, att man kunde tänka sig en utveckling där denna exportprisstegring inte vore inflationsdrivande, åtminstone inte i samma grad som den nu har varit. Om vi t. ex. hade importerat för hela överskottsprisstegringen, skulle den svenska marknaden sannolikt blivit så väl försörjd med varor, att prisstegringstendensen skulle ha dämpats. Nu har vi emellertid inte haft så stor import, trots herr Fagerholms klagomål på att den varit för stor. Vi har i stället ökat valutareserven med cirka en miljard, och detta har naturligtvis ur många synpunkter varit önskvärt, vilket ju också reservanterna framhåller. Men en sådan ökning av valutareserven måste samtidigt vara inflationsdrivande, förutsatt att icke mycket kraftiga motåtgärder vidtagas, så kraftiga motåtgärder att utskottet för sin del icke vill rekommendera dem.

Om nu emellertid detta är prisstegringens närmaste orsaker, så är frågan: Vilka förutsättningar har riksbanken haft att hejda den? Hur skulle riksbanken ha kunnat hejda lönestegringarna? Utskottet framkastade i fjol i betänkande nr 20, som godkändes av riksdagen, den tanken, att priskontrollen inte skulle medgiva någon prishöjning på grund av lönestegringarna. Utskottet menade naturligtvis att tanken skulle omhändertagas av sakkunnigare instanser än utskottet självt och att de skulle pröva utvägen. Jag vet inte om den prövats. Har det gjorts har den inte befunnits möjlig eller lämplig; och i varje fall har den inte tillgripits. Men vad skulle riksbanken ha gjort åt denna prisstegringsfaktor, och vad skulle den ha gjort åt import- och exportprisstegringarna? Jag vill inte säga att reservanterna bara rekommenderar en räntestegring, sedan de såväl i fjolårets debatt som vid något tillfälle i år, tror jag, så emfatiskt betonat att de anser räntestegringen såsom endast ett av de medel, som skulle tillgripas för att hejda en prisstegring. Men räntesteg-

ringen är i alla fall den punkt, vari vi väsentligen skiljer oss. För övrigt är räntestegring riksbankens enda vapen, numera kompletterat av en överenskommelse med bankerna. Det är sålunda denna punkt som är den centrala.

Det framgår av reservationen och har framgått av anförandena, att reservanterna menar att riksbanken skulle ha motverkat valutainströmningens inflationistiska verkningar genom marknadsoperationer och kanske ett så småningom höjt diskonto. Såsom det här påpekats och såsom det sägs i utlåtandet har riksbanken under året lättat på sin statspappersportfölj med 600 miljoner kronor. Under det andra halvåret har man sålt ut för cirka 900 miljoner kronor statspapper. Men trots detta har ett likviditetstillskott på marknaden på 768 miljoner kronor uppkommit, och det är detta likviditetstillskott som skulle ha hindrats eller minskats. För att förhindra ett sådant likviditetstillskott skulle alltså riksbanken ha nödgats avyttra för ytterligare 800 miljoner kronor statspapper. Herr Fagerholm uppehöll sig med stort intresse vid denna punkt och sade, att det var en mycket artig omformulering för att riksbanken icke lyckades till fullo draga in likviditetsöverskottet; den hade i grund och botten inte lyckats alls, ansåg han. Detta är en beräkningsmetod som är nödvändig för att komma fram till herr Fagerholms resultat. Verkliga förhållandet är emellertid att om hela valutatillströmningen skulle ha gjort sig gällande på likviditetstillskottet på marknaden, skulle det uppenbart ha blivit väsentligt större än 768 miljoner kronor. Utskottet har emellertid ansett att en sådan realisation av statspapper som till ett belopp av 800 miljoner kronor under så kort tid som den skulle ske, alltså ett halvt år, inte vore möjligt utan en så stark räntestegring, att den ur andra synpunkter inte varit tillräddlig.

Valuta- och penningpolitiken.

Bankerna har under år 1951 ökat sin kreditgivning med cirka 800 miljoner kronor. För maj—november föreligger en redovisning för fördelningen av krediterna under dessa månader, sammanlagt 315 miljoner kronor. De stora posterna i krediten är handel och industri med 296 av de 315 miljonerna. Av dessa har textilindustrin ökat sina krediter från bankerna med 78 miljoner och grosshandeln sina krediter med 100 miljoner kronor. Som ni allesammans vet, om ni tittat i nationalbudgetdelegerades uppställning, har vi inte bara ökat valutareserven med en miljard, utan vi har dessutom ökat lagerhållningen med en miljard, och det måste verka i samma riktning. Vi lägger upp lager, och på ett eller annat sätt undandrages detta konsumtionsmarknaden. Pengarna kommer däremot att göra sig gällande såsom efterfrågan. För en sådan lagerökning måste nämligen ovillkorligen ha krävts ganska betydande krediter. Om nu riksbanken i denna situation lyckats pressa ut 800 miljoner kronor i statspapper på marknaden och därmed hindra den ökning av bankernas kreditgivning, som ägt rum, så skulle verkningarna sannolikt blivit ganska stora. Bostadshyrorna skulle omedelbart stiga — det vore en ofrånkomlig effekt — och nyproduktionen av bostäder skulle väsentligt förökas, lika ofrånkomligt, förutsatt att den inte skulle upphöra eller minskas. Ty en stabilisering eller ett prisfall i en sådan situation skulle kunna inträffa endast under förutsättning att bostadsproduktionen skures ned, d. v. s. att en depression skulle uppkomma med en viss arbetslöshet, varigenom skulle följa minskade inkomster och givetvis minskad efterfrågan bl. a. på bostäder.

För att absorbera obligationsutbudet skulle bankerna ha vägrat industrien krediter och sagt upp redan beviljade krediter. Pengar som användes till ett kan inte användas till ett annat. Skulle bankerna använda dem till att köpa

statsobligationer, kunde de inte använda dem till att ge industrien och andra krediter, den saken är utan vidare klar. Vad skulle då ha skett? Såvitt jag förstår måste det där lagret på en miljard realiseras så långt man kunde realisera det till de priser det gick att få på marknaden, och hela industrien måste skruva ned sitt tempo; den måste alltså följa med. Det är sådant man kallar för depression, och det är denna depression som utskottet inte har velat rekommendera. I varje fall har utskottet funnit det rådligt att söka över en något längre period dämpa kreditökningen och minska eller upphäva övrefterfrågan på arbetskraft. Den överenskommelse med bankerna, som nu är träffad, hoppas utskottet skall kunna ge detta resultat och bidra till avveckling av överkonjunkturen utan att vi därför skall behöva hamna i en depression.

Utskottet undrar självt om inte denna överenskommelse möjligen kunnat träffas något tidigare. Herr Fagerholm synes mena, att riksbanken över huvud taget aldrig sökt träffa någon överenskommelse med bankerna. Jag vill erinra om att en sådan överenskommelse egentligen förelegat länge, ehuru den varit av annan karaktär. Varför den varit av annan karaktär och ej givit de möjligheter till en kreditåtstramning, som den nu gällande överenskommelsen ger, det skall jag inte diskutera i detta sammanhang. Jag fruktar att jag heller inte är förtrogen med frågans alla detaljer.

Utskottet har sålunda inte kunnat rekommendera riksbanken att företaga en sådan hästkur, som tycks föresväva reservanterna, åtminstone när de diskuterar den delen av problemet — såvitt jag förstod herr Fagerholm, och det skall jag komma till sedan, lyckades han inte hålla fast vid dessa synpunkter hela tiden. Å andra sidan har utskottet anfört, att den nämnda överens-

Valuta- och penningpolitiken.

kommelsen med bankerna skulle såvitt möjligt fullföljas.

I detta sammanhang, när det gäller frågan om överenskommelsen och möjligheterna att ha träffat den tidigare, har reservantern gjort ett uttalande, i vilket de säger att riksdagens direktiv för riksbanken icke för framtiden bör uppdragas så snävt, att de förhindrar riksbankens ledning att effektivt utnyttja de penningpolitiska instrumenten till mötande av icke emotsedda, kanske plötsligt inträdande förändringar i marknadsläget. Jag kan för mitt vidkommande instämma i detta uttalande. Till förhindrande av missförstånd tillåter jag mig i alla fall några kommentarer. I verkligheten har de direktiv, som riksdagen givit riksbanken, icke varit så bindande som reservanternas uttalande synes ge vid handen. Det beror enligt min mening på en missuppfattning, när det från bankofullmäktigehåll förklaras att riksdagens direktiv försvårat bankens uppgifter därför att dessa direktiv varit omöjliga att följa, då de krävde dels en åtstramning av krediten och dels en oförändrad ränta. Riksdagen har aldrig givit några dylika direktiv. Vid frågans behandling i utskottet under fjolåret förelåg, såsom redovisas i utskottets utlåtande nr 20, en skrivelse från bankofullmäktige, vari dessa delgav utskottet sin uppfattning rörande riktlinjerna för penningpolitiken. I denna skrivelse instämde utskottet i stort sett, och direktiven utfärdades sålunda i enlighet med fullmäktiges eget förslag. Om därför dessa direktiv till äventyrs hade egenskapen att vara omöjliga att följa, så är det en upptäckt som bankofullmäktige gjort först senare. Direktiven innehöll emellertid aldrig den angivna motsägelsen. I utlåtandet betonades att kreditmarknaden borde hållas stram. Det gavs också uttryck åt önskvärdheten att räntan skulle hållas låg. Utskottet uttalade sitt tvivel på att man enbart med måttlig räntehöjning skulle kunna

dämpa de inflatoriska krafterna och rekommenderade ett antal andra åtgärder, till vilka räntan kunde utgöra ett komplement. Utskottet instämde vidare i fullmäktiges uttalande att en okontrollerad ränteglidning borde förhindras och tendenser till en sådan brytas av riksbanken.

Om räntehöjning skulle företas, borde den, såsom det hette, vara resultatet av de ansvariga myndigheternas beslut i frågan. I utlåtandet gavs emellertid aldrig några direktiv om räntans höjd eller mot varje stegring. I princip avisades icke en rörlig ränta. Tvärtom förklarade man uttryckligen, att en kreditåtstramning ofrånkomligen måste leda antingen till en räntestegring eller till en kreditransonering. I sitt utlåtande nr 36 vid höstriksdagen framhöll utskottet, att räntan i det långa loppet måste svara till förhållandet mellan kredittillgång och kredit efterfrågan men att spekulationsartade korttidsfluktuationer borde kunna undvikas. Direktiven har sålunda inte utmärkts av den påtalade snävheten.

Nu har en kreditransonering tillgripits, om än i frivilliga former, genom denna överenskommelse med bankerna, och som nyss antyddes får man väl avvakta resultatet därav. Konsekvent genomförd bör den enligt utskottets mening dämpa konjunkturen. Till detta kommer även att den internationella marknaden måhända nu ger något större förutsättningar att dämpa konjunkturen även inom landet än den gjorde under 1951.

Utskottet understryker vikten av att åtgärderna fullföljas och inte uppmjukas av första inträffande svårighet. Det vill alltså inte säga, att någon uppmjukning inte skall äga rum inför mycket stora svårigheter, utan bara att man inte skall falla för den minsta tendens till ett kyligare vinddrag i näringslivet än som har rätt under 1951. Att sådana kyliga vinddrag skall komma, att det skall inträffa vissa svårigheter, har ut-

Valuta- och penningpolitiken.

skottet räknat med, och de har för övrigt redan inställt sig.

Detta att de redan har inställt sig tycker jag är någonting som fick ett expressivt uttryck i herr Fagerholms anförande. Om det är några som är rädda för dessa svårigheter, förefaller herr Fagerholm vara en representant för dem. Herr Fagerholm gör först det i och för sig ganska överraskande påstående, att de olika kreditrestriktionerna inte gör samma effekt när konjunkturen är i nedan. Ja, det är kanske inte så lätt att avgöra när de gör största effekt, men eljest säger all ekonomisk erfarenhet att det i en uppåtgående konjunktur är mycket svårare att med olika åtgärder hejda optimismen inom affärslivet än i en nedåtgående konjunktur. Skall man hejda optimismen, måste man tillgripa verkliga klubbslag. Om denna optimism har börjat ge sig en smula, kan man emellertid med relativt små åtgärder bringa företagen till att inse, att högkonjunkturen inte är evig.

Det framkallade hos mig den djupaste förvåning när herr Fagerholm gjorde vidare utläggningar om dessa kreditrestriktioner som är avsedda att bli resultatet och delvis har blivit resultatet av den överenskommelse som träffats mellan bankerna och riksbanken. Hur skall man med dylika åtgärder kunna reglera en konjunktur som är så splittrad som den innevarande, frågar herr Fagerholm. Dessa regleringar kommer icke att ha någon effekt, säger han vidare, på de industrier där högkonjunktur råder, men för de industrier som redan känner lågkonjunktursvinddrag blir det en katastrof. Vad har egentligen herr Fagerholm tänkt sig för medel som skulle kunna hejda konjunkturen? Ja, han talade själv tidigare i sitt anförande om att en räntestegring skulle ha varit det lämpligaste medlet att hejda denna penningvärdeförsämring, åt vilken han gav både riktiga och välvalda uttryck. Jag kan gott instämma i detta senare. Jag är själv mycket nedslagen av

denna penningvärdeförsämring. Men är en räntestegring ett effektivare medel i den splittrade konjunkturen? Tar den större hänsyn till de olikheter i konjunkturen som råder i olika industrier? Jag anser att en räntestegring kunde ha haft sin betydelse, framför allt om den tillgripits under 1951, om det varit en mycket stark räntestegring. Om vi höjde den långa räntan, herr Fagerholm, låt mig säga, från nuvarande dryga 3 procent — jag vet inte så noga vad de korta räntorna är — med ett par procent så att industrierna, som behövde krediter för att öka sina lager, skulle betala 6 eller 7 procent, skulle de utvärda det lättare, eller skulle denna räntestegring ha starkare inverkan på högkonjunkturindustrierna? Nej, saken är helt enkelt den, att medan man med en räntestegring ovillkorligen måste strypa åt för företagen över en kam därför att den träffar blint, kan man med sådana medel som nu är tillgripna försöka en smula lämna åtgärderna efter de olika industriernas förutsättningar, svårighetsgrad och naturligtvis nytta i näringslivet. Man fick ett intryck av att herr Fagerholm på mycket nära håll kände svårigheterna.

Nu är saken den, att man inte kan dämpa en högkonjunktur sådan som den vilken har rått under 1951 med något slag av åtgärder utan att svårigheter inträffar någonstans. Det går helt enkelt inte att strama åt krediten och vidga den på samma gång. Man måste göra antingen det ena eller det andra. Stramar man åt krediten, kommer det att kännas, och det kommer naturligtvis att kännas svårast för dem som är i största behovet av krediter. Men utskottet har inte räknat med någonting annat, och någonting annat har aldrig varit meningen.

Vad utskottet har avsett är att överkonjunkturen skall brytas, att det inte i längden skall efterfrågas två personers arbetskraft där det inte finns mer än en att tillgå, att det inte i längden skall

Valuta- och penningpolitiken.

efterfrågas två brödkakor när produktionen inte orkar framställa mer än en, men däremot inte att det endast skall efterfrågas en persons arbetskraft, där tio bjuder ut sin arbetskraft i marknaden.

Det är alltså depressionen som vi hoppas skall kunna undgås genom en försiktig och smidig åtdragning. I stort sett anser vi inom utskottet, att riksbanken har sökt att följa denna linje, även om detaljer i bankens politik och tidpunkten för dess åtgärder alltid kan göras till föremål för diskussion. Utskottet har emellertid inte funnit någon anledning att på denna grund göra erinringar mot bankofullmäktige. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets hemställan och till dess motivering.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Jag trodde att den reservation i fråga om tabellen som vi infört i reservationen var tillräcklig. Så är den tydligen inte i ordförandens ögon. Anledningen till att vi ha framlagt siffror som hänföra sig till olika tidsperioder är att vi strävat att få fram ett så färskt material som möjligt. Vi ha också angivit de olika data för att man skall kunna bedöma siffrornas värde. Uppgifterna äro hämtade ur Kommersiella meddelanden, Monthly Bulletin of Statistics och Wirtschaftsstatistik, och de äro sammanställda med hänsyn till olika basår o. s. v. Man har sålunda lagt ned stort arbete på att få dem rättvisande.

Om utskottets ärade ordförande vill ha samstämmiga uppgifter från samma data, kan jag i viss mån lämna dem ur en annan källa, nämligen ur Europakommissionens rapport. Den sammanställningen är bra så tillvida att den klarlägger en hel del av de spörsmål som utskottsordföranden nu har berört.

Den uppställningen klargör hur stor procentuell stegring som har uppstått i detaljpriserna på grund av importprisstegringar. Det visar sig att denna stegring för Sveriges del bara uppgår till 5 procent medan ökningen i detaljpriser är cirka 20 procent. Vi ligga näst högst på skalan; ovanför oss ligger Frankrike. Detta ger svar på frågan, hur mycket av vår prisstegring som är att hänföra till stegringen i importpriser och hur mycket som är att hänföra till interna faktorer.

Jag skall, som jag har sagt en gång förut, inte ta upp en räntediskussion såvida jag inte blir direkt uppmanad till det. Läget är ju nu det, att man har valt en kreditransonering i stället för en räntestegring, och nu ha vi ingenting annat att göra än att se hur detta verkar. Jag skulle dock vilja säga så mycket, att när man gör det generella uttalandet, att en räntestegring träffar alla lika hårt under det att en kreditransonering inte gör det, är man inne på alldeles felaktiga slutsatser. Detta gäller framför allt inte i fråga om nya krediter, ty där har den som vill och kan betala en högre ränta dock möjlighet att få kredit.

Herr FAGERHOLM (kort genmäle): Herr talman! Utskottets värderade ordförande uttalade avslutningsvis sin förvåning över min syn på kreditrestriktionernas verkan. Jag måtte inte ha uttryckt mig tillräckligt tydligt i mitt anförande. Vad jag är rädd för är kreditrestriktioner av den typ som utskottet här har gått in för, och jag är rädd för den typen av restriktioner i det konjunkturläge vi äro på väg in i. En kreditrestriktion av denna typ kan lätt leda till kreditransonering, och en kreditransonering måste alltid bli en utomordentligt stelbent sak, så stelbent att den inte på ett naturligt sätt kan anpassa sig efter det ekonomiska livets krav, lika litet som alla ransoneringar.

Jag menar därför, att det hade varit

Valuta- och penningpolitiken.

klokare och bättre att låta den kreditrestriktion, som är nödvändig, ske i form av den naturliga urgallring som räntevapnet riktigt använt innebär. Det är alldeles riktigt, herr Severin, att en sådan användning av räntevapnet betyder ökade kostnader för industrien, men är industrien som sådan bärkraftig, så kan den bära dessa kostnader. Vad industrien kan komma att ha behov av på lågkonjunkturområdena är att inte försättas i likviditetskris, en likviditetskris som kan bli ytterst otrevlig men som inte i och för sig har något med industriens räntabilitet att göra. Den vettiga begränsning av krediten som följer av att priset på pengar ökar, tror jag är den form av kreditrestriktion, som är bäst i det konjunkturläge vi nu äro på väg in i.

Jag skall inte här — jag är inte kompetent till det — gå in på att diskutera var räntan i så fall skulle stanna. Jag är medveten om, som herr Severin underströk, att det tidigare har förelegat överenskommelse mellan affärsbankerna och riksbanken. Den saken är klar. Men på den punkten är ju herr Severin och jag ense om att riksbanken för sent försökte genomföra den åtstramning av krediten, som var ifrågasatt; det var enligt min mening för sent i den bemärkelsen, att denna åtgärd skulle ha vidtagits, innan konjunkturen blivit så splittrad som den nu är.

Jag skall inte gå in på de tabeller, som det här har talats om. Herr Schmidt har svarat för den saken. Jag vill bara citera en artikel av konjunkturinstitutets chef professor Lundberg. Hans objektivitet lär väl ingen kunna sätta ifråga. I denna artikel, som förekom för halvannan månad sedan, heter det: »Det paradoxala i läget framstår klart om vi jämför vår situation med läget i sådana länder som England, Danmark och Holland. Där har bytesförhållandet gentemot utlandet försämrats under det senaste året ungefär lika

mycket som vårt bytesförhållande förbättrats. Trots att levnadsstandarden i dessa länder pressas av en väsentligt större ökning av försvarskostnaderna än hos oss, har inflationen och prisstegringen där varit mindre än här under det senaste året.» Det är chefen för konjunkturinstitutet, alltså statens officielle utredningsman i konjunkturfrågor, som gör detta uttalande. Jag tror, att man inte kan fränkänna ett sådant uttalande värde. Det visar vad vi här sagt, nämligen att den svenska ekonomiska politiken inte har varit effektiv. Sedan kan man diskutera procentsiffror i den ena eller andra riktningen hur länge som helst.

Herr talman! Jag har endast velat få detta belysande uttalande av professor Lundberg till protokollet.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Herr Schmidt förklarade att anledningen till det egendomliga valet av tidsperioder vid den statistiska jämförelsen av levnadskostnaderna i olika länder var, att man hade velat få så färska uppgifter som möjligt. Men detta kan väl inte utgöra förklaringen — statistikern har nog förlett herr Schmidt. Det är nämligen inte endast slutpunkten, alltså månaderna september, oktober, november och december, som är olika, utan även utgångspunkten, och om man t. ex. för Norges del som utgångspunkt väljer augusti 1949 i stället för september 1949, kan ju inte gärna orsaken vara att man vill ha så färska uppgifter som möjligt. Inte heller kan detta vara förhållandet, om man för Kanada väljer augusti 1949 i stället för september 1949. Däremot har genom valet av augusti som utgångspunkt den verkan uppkommit, att den prisstegring, som kommer till uttryck i den i reservationen anförda tabellen, har blivit mindre för dessa båda länders del. Norge hade i augusti 1949 ett levnadskostnadstal på 103, men i september hade detta tal sjunkit till 100.

Valuta- och penningpolitiken.

Genom att man väljer den högre utgångspunkten, 103, i stället för 100 får man en lägre prisstegring. Samma operation har verkställts beträffande Kanada, och det har väl inte heller skett för att få så färska uppgifter som möjligt.

Jag vill inte insinuera något rörande anledningen härtill, utan jag vill endast påpeka detta enkla faktum.

Herr Schmidt gör vidare gällande att räntestegringen visst inte, såsom jag sade, träffar alla; den träffar inte dem, som icke har lånat pengar, utan endast dem som står i begrepp att låna pengar. Ja, det är fullkomligt riktigt, men vilken betydelse har det då för dem, som står i begrepp att låna pengar, om de får betala 2 eller 3 procent mera för sina pengar? Vilken betydelse har det, herr Schmidt, t. ex. för den, som ämnar uppföra ett bostadshus och som tidigare inte har några lån, att han får betala 2 procent mer i ränta? Jo, det har kanske den betydelsen — och det är väl just detta som är meningen med det hela — att han avstår från att bygga. Utskottet har just fruktat detta att man, om man klämmer till med en tillfällig räntehöjning, uppnår för stora verkningar, med andra ord att produktionen pressas ned för kraftigt och att företagsamheten i övrigt drabbas alltför hårt, medan man kanske skulle lättare komma undan sådana verkningar, om man inte vidtager någon räntehöjning.

Herr Fagerholm har naturligtvis rätt i att om industrien står sig bra, kan den också bära en högre ränta. Men det finns ju alltid, herr Fagerholm, en hel skala med olika industriföretag, av vilka somliga lämnar ett lysande resultat, andra ett mer medelmåttigt resultat och somliga åter ligger vid den s. k. räntabilitetsgränsen. Och om man höjer räntan eller vilka kostnader som helst, vad sker då? Jo, därigenom skär man bort de sämsta av företagen. Det hela är detsamma som om man säger till dem,

att de får lägga ned rörelsen och avskeda sitt folk. Naturligtvis är det riktigt att den industri, som står sig bra, också kan bära en högre ränta, men detta är bara en tautologi som ingenting säger. Vad det här gäller är, hur mycket av företagsamheten man skall skära bort, hur stor arbetslöshet man vill ha med en gång. Det är klart att vi helst inte vill ha någon arbetslöshet alls, men vi vill å andra sidan ha bort den överfulla sysselsättningen och låta sysselsättningsgraden sjunka något. Jag är medveten om att detta betyder en viss ökning av den statistiska arbetslösheten, ehuru inte i sådan omfattning att det är fråga om något socialt problem.

Detta är motiveringen till den ståndpunkt utskottet intagit.

Herr EDSTRÖM: Herr talman! Jag skall inte gå in på det »finsnickeri», som vår värderade ordförande talade om beträffande tabellerna om prisstegringarna. För mig är inte siffrornas storlek avgörande utan för mig är det den tendens, som ligger i siffrorna och som väl antagligen inte heller herr Severin kan förneka verkligen finns.

Jag skall be att få återkomma till räntevapnet litet senare och skall nu betrakta problemet något mera ur exportsynpunkt och med hänsyn till den valuta, som vi har till vårt förfogande.

Det är egentligen valutapolitiken, som intresserar mig mest. När man diskuterar vår valutapolitik under förra året, bör man kanske även ta hänsyn till vad som hänt i år och vad som troligen kommer att hända i år. Man kan nog säga, att den ökning av vår valutareserv som tillkom under 1951, hade utblivit, om världsmarknadspriserna på skogsindustriens produkter hade stannat på 1950 års nivå. Vi nådde således en välbehövlig förstärkning av vår valuta just på grund av den oväntade och tillfälliga prisutvecklingen på industri-

Valuta- och penningpolitiken.

produkterna. Den gåvan tycker jag att vi skall vara mycket tacksamma för. Det är väl emellertid ingen som vågar hoppas på att denna utveckling kommer att fortsätta eller att det gynnsamma prisläget skall bli bestående. Därför måste man säga, att valutaproblemet är lika olöst som det var för ett år sedan, även om vi fått detta tillskott. I framtiden kommer säkerligen skogsindustrins produkter att spela en viktig roll som förut, och just därför tycker jag att det är ganska svårt att förstå den något ogillande ton, som man hört så ofta angående skogsindustriernas prispolitik under förra året. Ur svensk synpunkt måste det väl ha varit ett intresse av första ordningen att vi tog ut så höga priser som möjligt och därigenom förbättrade våra valutainkomster. Det är vi själva som i något slags underlig självplågarlust gav utlandet överdrivna föreställningar om de oerhörda vinster vårt land på detta sätt gjort i en tillfällig konjunktursituation. Vi bidrog därmed själva till att skapa den aktion mot den svenska massaexporten, som vi nu börjar se följderna av.

Jag måste säga, att det är farligt att vara beroende av en så ensidig export, som vi har varit under föregående år. Erfarenheten från förra året är att vi skall försöka få fram en så differentierad export som möjligt och inte förlita oss på varor så nära råvarustadiet som vi hittills gjort. Problemet för oss är hur vi skall kunna komma in på utlandsmarknaderna med kvalitetsprodukter som är något mera bearbetade. Kan vi lösa detta problem, har vi kanske möjligheter att uppnå en hygglig valutautveckling, även om den inte blir riktigt lika bra som förra året.

Vi måste således ha litet flera varor att välja på i synnerhet när säljarklimatet hårdnar och köpmotståndet växer. Det har från exportnäringsarnas sida flera gånger framhållits, att detta förutsätter ett intensivt och långsiktigt

arbete. Det gäller, som vi brukar säga ibland, att inte bara erbjuda goda varor till rimliga priser, utan man måste också kunna sälja dessa varor. Detta är många gånger mycket svårt. Man måste ta reda på vad den utländska köparen vill ha och vilka speciella behov han har. Det kräver ett hårt arbete att ta reda på detta och att utomlands skapa förbindelser och förtroende för våra varor. Det betyder även, att man måste göra investeringar, som kanske inte syns på samma sätt som när man bygger en ny fabrik eller ett bostadsområde. Dessa investeringar tarvar i alla fall medel, och vi måste också ha säkerhet att vi får medel under kommande år, då vi vill utvidga vår exportmarknad.

Vi känner redan den tyska och japanska konkurrensen, och den kommer säkerligen att bereda oss svårigheter. På verkstadsindustriens område märker vi den utländska konkurrensen även på den svenska marknaden; vi blir där flera gånger slagna av våra utländska konkurrenter.

Det har sagts tidigare, och jag säger det även i dag, att vad vi från näringslivets sida begär inte är statsunderstöd eller subventioner, utan vad vi begär är endast att få arbeta i fred, att få konsolidera och rationalisera våra företag och på det sättet skapa möjligheter att betala de höga löner vi är villiga betala. Det gäller under alla förhållanden att bygga upp vår konkurrenskraft. Om man vill bygga upp en exportindustri, som skall ge goda resultat och för framtiden skapa en kvalitativt och kvantitativt bättre valuta-reserv, bör man avstå från statliga ingripanden, som i de allra flesta fall går ut över industriens konsolideringsförmåga vare sig dessa statsingripanden kallas exportavgifter, konjunkturvinsskatt eller begränsningar i den fria avskrivningsrätten. Dessa ingripanden skapar oro på marknaden, och jag tror att det är psykologiskt felaktigt att anse

Valuta- och penningpolitiken.

att en sådan oro bidrar att bygga upp en exportindustri.

Jag måste nämna — det står omnämnt i både majoritetens och minoritetens uttalande — att vår valutareserv av dollar och andra hårdvalutor under förra året minskades med 50 miljoner kronor. Denna siffra är inte så stor i sig själv, men mot bakgrunden av vår verkliga behållning är den utomordentligt allvarlig. Jag tror att detta är en avspiegling av den allmänuropeiska dollarkris, som håller på att växa fram och som tvingat England att vidta drastiska motåtgärder. Mot bakgrunden av detta anar vi en ny devalvering av pundet, och man frågar sig då självfallet om vår regering är beredd att ta ställning till och lösa de problem, som säkerligen uppkommer för oss om det blir en ny punddevalvering.

Ja, vi skall sälja på dollarmarknaden, men det är en ganska hårdflirtad marknad, och det tar lång tid att få in en fot i dörrspringan. Jag tror emellertid att det finns möjlighet att komma in där. Exportindustrien och — det kan jag försäkra herr finansministern — även verkstadsindustrien har insett problemets allvar och gör för sin del stora ansträngningar, som kostar pengar, att öka försäljningen på dollarområdena. Jag tror inte att dessa ansträngningar plötsligt kommer att ge resultat — det kommer säkerligen att dröja flera år innan vi ser några sådana. Men ett är säkert: de som med konstlade medel vill dirigera över exporten till Kanada och USA kommer att misslyckas. Det enda resultatet av sådana åtgärder blir en allmän förvirring, och det kommer också att uppstå ytterst svåra och komplicerade konsekvenser för vårt förhållande till Amerika och Västeuropa, särskilt EPU-länderna. Man skall inte inbilla sig att Västeuropa helt lugnt bara tar emot vad vi kommer med och låter oss ordna det hela så som är bäst för oss, ty länderna där

har också sin dollarbrist att tänka på och de kommer säkert att vidtaga motåtgärder.

Det har här i landet spritt sig den föreställningen att EPU-valutorna skulle vara något slags sämre valutor — även i dagens debatt har det i viss utsträckning kommit fram den uppfattningen att EPU-valutorna inte skulle vara så eftersträfvansvärda. Jag vet ju att den snabba ökningen av vår behållning av sådana valutor under senare hälften av förra året framkallat betänkligheter på åtskilliga håll och att man överväger om man skall bromsa upp takten härvidlag. Till hela detta resonemang vill jag bara säga, att EPU-valutorna kan snabbt visa sig vara synnerligen värdefulla för oss. Vi kan fortare än kvickt komma i det läget, att just dessa valutor blir nödvändiga för att betala en import som vi inte kan undvara. Det är naturligtvis beklagligt att resultatet av vår exportökning skall ha blivit, att vi lämnat krediter till EPU-länderna och andra främmande länder, men allt tyder på att det kan bli kortvariga krediter, som vi rätt snabbt kan utbyta mot varor. Under sådana förhållanden frågar man sig många gånger, varför vi t. ex. inte köper bomull i Brasilien i stället för att ge ut dollar för denna vara. Det är visserligen sant att priset på bomull från Brasilien är högre än för annan bomull, men vi får också högre priser på våra exportvaror till Brasilien, och vår kredit i Brasilien skulle på detta sätt kunna minskas.

Hurudan relationen till slut kommer att bli mellan export- och importpriser, kan man inte nu ge något generellt omdöme om. Men en sak står klar för mig, nämligen att en valutareserv är bra att ha, även om den består av EPU-valutor.

En annan sak är att kreditgivningen till EPU-länderna, som har uppkommit genom prisstegringarna, borde, såsom både herr Schmidt och andra redan

Valuta- och penningpolitiken.

varit inne på, ha kompletterats med åtgärder på det inre fältet som befriat penningtillflödet från utlandet från dess inflationsdrivande verkningar. Utskotets ordförande har ju också medgivit, att riksbankens åtgärder kanske kommit för sent. Jag anser för min del att det är den allvarligaste anmärkning, som man kan göra mot riksbanken, att den inte orkat fullfölja sin naturliga uppgift på detta område och vidtagit det aktiva ingripande på den inre marknaden som borde ha varit konsekvensen av valutatillströmningen.

Om man under höstens lopp hade passat på att genom en överenskommelse med kreditinstituten åstadkomma en åtstramning av den inhemska kreditmarknaden, hade det kanske varit lättare att träffa en sådan överenskommelse än det senare blev. Då var ju hela marknaden väl försedd med likvida medel och ett ingripande föreföll helt naturligt och var det som alla väntade på. Vi har i dag fått höra litet om anledningen till att ett dylikt ingripande inte kom till stånd, men den anmärkningen ligger dock i luften, att åtgärderna kom till för sent. Det har hänt en del under den tid som sedan dess gått. Pris- och lönenivån har stigit, och vi har i dag att räkna med ett nytt läge med nya högre priser och en eventuell ytterligare inflationsstöt. Åtgärderna på skatteområdet i åtstramande syfte har också slagit igenom, och den samlade verkan har varit ganska kännbar.

Det är klart att alla dessa omständigheter har betydelse för tillämpningen av de nu överenskomna kreditrestriktionerna. Alla företag har just på grund av större löneutgifter och andra omkostnadsökningar för närvarande ett starkt stegrat behov av rörelsemedel — och sådana medel anser jag vara någonting annat än investeringsmedel. Det är alltså samma problem som mött de statliga företagen och särskilda åtgärder har ju måst vidtagas för att

hjälpa dem med rörelsemedel. Vi har just i dag i samband med löneförhöjningarna diskuterat frågan om de medel som skall ställas till förfogande för sådant ändamål.

Jag vill understryka att det inte alls råder någon oenighet om behovet av en stram kreditmarknad. Vad som kan diskuteras är metoderna och tidpunkten för åtgärdernas insättande, och därvidlag är det dessa två frågor som skiljer oss åt. Det är inte säkert att vad som var riktigt i går är riktigt i dag. En alltför hård och generell begränsning av företagans möjligheter att komma i besittning av de medel, som de oundgängligen behöver för själva rörelsen, kan få följder som ingen har tänkt på. Ett onyanserat genomförande av kreditåtstramningen kan, såsom sagts tidigare, leda till en sällning av företagen utan hänsynstagande till räntabilitet eller produktionens behövlighet ur exportsynpunkt eller ur andra viktiga synpunkter. Det utslagsgivande kommer i stället att vara att firman är likvid, d. v. s. har pengar på banken. Det är detta som i nuvarande stund utgör grunden för gallringen och som alltså är bestämmande för om ett företag skall kunna fortleva eller om det skall komma i sådana svårigheter att verksamheten eventuellt måste upphöra. Det är emellertid inte alls säkert att ett företag med god likviditet är ett bra företag som man ur allmännyttans synpunkt bör hjälpa. Och nystartade företag, företag som befinner sig i stark expansion eller mindre företag kan riskera att bli behandlade på ett ur deras egen synpunkt och med hänsyn till deras existens högst oförmånligt och riskabelt sätt.

Med detta har jag inte alls — det vill jag, herr talman, på nytt understryka — tagit avstånd från en penningpolitik som stramar åt kreditmarknaden, om detta sker på ett naturligt sätt. Tvärtom! Men jag vill endast varna för en stel och onyanserad kreditgivning som

Valuta- och penningpolitiken.

ur alla synpunkter är underlägsen en penningpolitik av, för att uttrycka det litet vagt, gammal sedvanlig modell.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! När jag läste majoritetens utlåtande, som är undertecknat av samtliga socialdemokrater och bondeförbundare i utskottet, kunde jag inte undgå att göra den reflexionen, att det väl sällan är så många som har funnit så litet att anmärka på som majoritetsrepresentanterna här har gjort. Om man bara läst det här utlåtandet, skulle man fråga sig: Har det inte hänt någonting anmärkningsvärt under det år som passerat? Jo, det har det förvisso gjort. Det har inträffat en penningvärdesförsämring på 20 procent. Nu säger utskottet — jag vill citera det ordagrant, eftersom herr Severin tidigare varit inne på detta: »Om man emellertid bedömer utvecklingen på något längre sikt, exempelvis från tidpunkten för valutadevalveringarna hösten 1949, och jämväl tager hänsyn till den samtidigt inträffade inkomstförskjutningen, kan utvecklingen i vårt land icke sägas ha varit särskilt ogynnsam.» Man säger här i alla fall direkt ut, att det inte har varit något särskilt ogynnsamt att småspararna förlorar 20 procent av sina tillgodohavanden, att barnbidragen sänkts med 20 procent o. s. v.

Har det hänt någonting mera? Jo, likviditetstillskottet på marknaden har fyradubblats, och det har givetvis verkat i inflationsdrivande riktning. Detta konstaterar majoriteten, men den konstaterar samtidigt att det finns många förmildrande omständigheter. Man säger också, att kreditåtstramningen kanske hade kunnat sättas in tidigare. »Men», säger majoriteten, »utskottet saknar möjlighet att bedöma utsikterna härför». Jag gjorde precis samma reflexion som herr Fagerholm, att det verkar som om utskottsmajoriteten

mera känt sig kallad att vara en försvarsadvokat än en opartisk bedömare av riksbankens politik — man har utgått ifrån att vad riksbanken gör är alltid det rätta. Bankoutskottet borde, enligt min mening, vara en gårdvar på vakt mot inflationen. I stället uppträder den som en pekingeser, som hoppat upp i knäet och slickar på handen. På en punkt kan man dock märka en ansats till kritik. Det är när det gäller valutapolitiken. Man har dock gjort det så försiktigt, att man i stället för att kritisera blickar framåt och säger: »Utskottet förutsätter att frågan om betalningsbalansens utveckling ägnas förtjänt och ingående uppmärksamhet så att eventuellt uppkommande jämviktsrubbnings i utrikeshandeln snabbt kunna beaktas.»

Bakom detta uttalande ligger väl — antar jag — en känsla av att riksbanken borde ha kunnat ingripa på ett tidigare stadium än den gjorde när det gäller den utveckling, som vår valutareserv undergick. Vi hade dock argentinska valutor, vilka — om jag inte blivit felaktigt underrättad — vid någon tidpunkt uppgick till ungefär hälften av det belopp, som tagits i anspråk för rysslandskrediten. Det är visserligen sant, att det kanske borde ha varit de handelspolitiska myndigheterna, som borde ha ingripit. Å andra sidan är det dock riksbanken, som handhaft tillämpningen av det svensk-argentinska betalningsavtalet och följaktligen borde ha kunnat slå larm på ett tidigare skede.

Nu vill jag emellertid ge bankoutskottets ärade ordförande det erkännandet, att han i dag i sitt anförande varit en smula kritisk mot bankofullmäktige. Han har nämligen helt naturligt frågat sig, om det inte hade gått att få till stånd denna kreditåtstramning, som man i slutet av förra året lyckades få en överenskommelse om, något tidigare. Under hand har det framkommit från bankofullmäktige, att man känt sig

Valuta- och penningpolitiken.

bunden av de direktiv, som riksdagen — visserligen på bankofullmäktiges förslag — tidigare givit. Därför ha vi reservanter kommit med den formulering, som herr Severin tidigare citerat, att vi finner det angeläget att riksdagens direktiv inte uppdrages så snävt, att de förhindrar riksbanksledningen att effektivt utnyttja de penningpolitiska instrumenten till mötande av icke emotsedda, kanske plötsligt inträdande förändringar i marknadsläget. Lika angeläget är också, att direktiven blir klart och entydigt utformade.

Man kunde av herr Severins anförande få den uppfattningen, att vi ansåg att direktiven hade förhindrat riksbanksfullmäktige att ingripa. Jag vill därför för fullständighetens skull citera de meningar, som föregår detta yttrande: »Detta ger utskottet anledning uttala, att de ovan återgivna direktiven — bortsett från att de föreslagits av bankofullmäktige själva — uppenbarligen icke fritagit fullmäktige från skyldigheten att självständigt pröva om en räntehöjning eller andra till verknings sättet likartade åtgärder bort tillgripas för att åstadkomma den enligt direktiven som primärt mål uppställda stramheten på kreditmarknaden. Tvärtom ger formuleringen alldeles tydligt vid handen, att fullmäktige icke velat avhända sig möjligheten att föra en rörlig räntepolitik liksom att riksdagen ej heller avsett att i princip förhindra en sådan politik.»

Man måste därför säga, att ett försök från riksbanksfullmäktiges sida att här krypa bakom riksdagens direktiv på förhand är dömt att misslyckas — därom är jag och herr Severin fullkomligt överens.

Det är klart att man från majoritetens sida är mycket angelägen om att försöka leda i bevis, att den förda ekonomiska politiken inte på något sätt haft någon avgörande inverkan på prisstegringen, utan att denna prisstegring uppkommit på grund av faktorer, över

vilka riksbankens ledning inte på något sätt kunnat råda. Det framgår tydligt av vad som sagts av herr Schmidt och andra, att vi reservanter inte kan dela den uppfattningen. Som majoritetens representanter vet är vi inte heller ensamma om denna uppfattning. Även stora kretsar bland dem som står majoriteten och regeringen nära har en uppfattning, som i detta hänseende sammanfaller med vår. Jag kan nämna Kooperativa förbundet — jag vet, att finansministern inte brukar vara särskilt förtjust över att man från oppositionens sida refererar till Kooperativa förbundet — och jag vill också citera ett särskilt yttrande från riksgäldsfullmäktiges ordförande häromdagen, där han säger: »Då man inte i tid angrep inflationen med det enda verk samma botemedlet — en riktig penningpolitik — bröt den fram med förödande styrka vid årsskiftet 1950/51. Trots löftet att det skulle bli en engångsinflation har fortsättning följt.» Det är denna uppfattning — vilken givetvis inte faller majoritetens representanter på läppen — som vi reservanter nu måste göra oss till tolk för, när vi försöker sätta oss in i frågan. Denna passus hade, underligt nog, inte fått någon plats alls i regeringsorganet när det återgav herr Örnes uttalande. Dessa synpunkter anser vi emellertid böra vara vägledande för den ekonomiska politiken. Hade man i tid ingripit på detta sätt, då hade man kunnat undvika en del av de prisstegringar vi nu har, och vi hade också kunnat undvika den räntelag, som jag för min del fortfarande anser vara absolut nödvändig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr PERSSON i Norrby: Herr talman! Vi har här att uttala oss om riksbankens verksamhet för år 1951, och i förgrunden kommer då frågan om den oerhörda inflation, som under föregående år satte in.

Valuta- och penningpolitiken.

Vi måste komma ihåg, att den kraftiga inflation, som här satt in, har sin grund i en del konstlade medel, som vi under flera år har måst tillgripa för att hindra en annars kommande inflation. Vi har i många år haft löne- och prisstopp. När nu löne- och prisstoppet upphört och dessutom de subventioner upphörde, som vi varit tvungna att ha för att hindra annars uppståndna prisfördyringar, då är det klart att följden skulle bli den, att i första hand lönerna och i andra hand även priserna skulle taga ett avsevärt steg uppåt. Detta är naturligtvis en sak, som man inte kan undvika. Man kan då fråga sig om något parti kan säga sig vara utan skuld till dessa stegringar. I så fall vill jag uppmana detta parti att kasta första stenen. Det är denna utveckling som är upphovet till den väldiga inflation, som nu inträtt. Det kan finnas många andra medverkande omständigheter, men den största orsaken till löne- och prisutvecklingen finns här.

Under årens lopp har vi ändrat en smula på värdet av vår svenska krona, och detta har också haft en del verkningar, som inte varit förmånliga. Vi vet, att statsmakterna 1946 skrev upp den svenska kronans värde med ungefär 15 procent. Detta hade till följd, att det blev svårt att sälja till utlandet men lätt att köpa därifrån. Vår valutareserv smälte ihop ganska mycket på grund av dessa omständigheter. I slutet av 1949 sänkte England pundvärdet med 30 procent. Vi ansåg oss då tvungna att följa med för att inte vårt penningvärde skulle verka som uppskrivning i förhållande till det engelska pundet. Även i Sverige devalverade vi alltså kronan med 30 procent. Det riktiga hade nog varit, att vi nöjt oss med 20 procent. Jag tror att en sådan avvägning varit lämpligast. I stället blev det nu svårt att importera och lätt att exportera, och det blev en helt annan balans i vår utrikeshandel. För att möta de oundvikliga prisfördyringarna in-

fördes subventioner på vissa stapelvaror och vissa nödvändighetsprodukter. Dessutom har vi haft subventioner på jordbruksprodukterna. Konsumenterna har nämligen inte ansetts ha råd att betala vad jordbrukets produkter rättvisligen borde betinga. På exempelvis mjölk har vi haft en subvention på mellan 2 och 7 à 8 öre; siffran har varit olika i olika landsändar.

Dessa subventioner drogs sedan in och skulle utfyllas med prishöjningar. Lantbrukarna fick inte mindre betalt men konsumenterna fick betala högre priser. Det är klart att dessa omständigheter måste medverka till högre priser för konsumenterna. Då krävde man också högre löner, och därmed var inflationen ett faktum. Vi kan inte komma ifrån att utvecklingen måste bli sådan den blev.

Under slutet av föregående år har riksbanken träffat avtal med bankerna om en del restriktioner i fråga om utlåningen. Detta är en sak, som såväl majoriteten som reservanterna inom utskottet hälsar med tillfredsställelse. Man har bara från båda hållen ifrågasatt, om inte dessa åtgärder borde ha kunnat vidtagas tidigare. Det skulle ha varit förmånligt, om så varit fallet. Det ligger i bankernas händer att ransonera krediten, och om de nu skulle vara för nitiska och inte alltid använda förståndet, då är det klart att detta kan komma att medverka till svårigheter för näringslivet på olika områden. Det är därför mycket viktigt att bankerna verkligen ser till att de inte stryper vårt näringsliv. I varje fall bör man se till att de företag, som medför den största nyttan i vårt samhällsliv, inte blir strypta utan åtminstone får den nödvändiga rörelsefriheten — man skall förden skull inte göra avkall på huvudprincipen i det hela.

Jag har fäst mig något vid de tabeller, som reservanterna har intagit i sin reservation. De redogör för hur infla-

Valuta- och penningpolitiken.

tionen och prisstegringen verkat i olika länder. Jag kan inte yttra mig om riktigheten i dessa uppgifter. De torde utgöra en statistik, som inte kan kullkastas, men det är ju så med en statistik, att den är mer eller mindre tillförlitlig. Det är klart, som det tidigare anmärkts av utskottets ordförande, att när stora förskjutningar sker i prisläget kan det i någon mån påverka statistiken, så att den blir mer eller mindre oriktig, särskilt om inte samma tidpunkt väljes från alla länder.

En stat som jag saknar och som ligger oss nära är Finland. Visserligen är förhållandena i Finland på olika sätt abnorma, men det skulle ändå ha varit av intresse att se hur Finland står sig i fråga om inflatoriska tendenser, ty Finland är väl det land som hittills kanske haft de högsta räntorna i världen. Visserligen har Finland nyligen sänkt räntan med 2 procent från 7 till 5 procent, men det skulle ha varit intressant att se nu, när man framhåller räntevapnet som så betydelsefullt, om det i Finland har verkat på det sätt, som man här anser att det skulle ha gjort. Vidare framgår det inte av tabellen huruvida de länder, som nu är jämförda, liksom vi haft pris- och lönestopp, vilket medför förryckningar, när man sedan släpper loss allting. Det skulle vara intressant att få reda på den saken.

Utskottet har vidare pekat på en sak, som kan bli kritisk för framtiden. Som redan påpekats har vi haft mycket förmånligt i fråga om exporten av särskilt trävaror, och det är att befara att trävaruexporten både i fråga om volym och priser kommer att gå ned. Man är nog på det klara med att toppen är nådd och att det nu kommer att dala. Skulle denna export minska, är det fara värt att vi kommer in i en ogynnsam situation beträffande vår import. Utskottet uttalar också att det blir nödvändigt att om så sker se till att man i första hand importerar endast sådana varor

och råvaror, som folkhushållet har den största nyttan av.

För några år sedan hade vi en speciell sparsamhetspropaganda, som kostade staten åtskilligt. Jag tror inte att man kan tillskriva den propagandan det resultat som nu håller på att inträda, nämligen att banksättningarna under sista kvartalet av 1951 och i början av 1952 ökat i mycket hög grad. Man hade förr i tiden en paroll, som uppsattes på allmänna platser och även i spårvagnar: »Spar ni mera får ni bygga mera.» Man börjar numera komma till en förbättring av sparandet, något som vi kan känna oss tillfredsställda med.

Herr Gustafson i Göteborg påvisade att Kooperativa förbundet, som står i varje fall den socialdemokratiska delen av regeringen nära, för sin del inte motsatt sig en höjd ränta. Ja, Kooperativa förbundet har en egen bankinrättning och är mycket kapitalstarkt. För dem tror jag inte en räntehöjning skulle inverka menligt. Men det finns många inom den fria handeln, som är mycket beroende av räntan, och det är fråga om vad dessa säger; de säger kanske något helt annat.

Jag skall inte längre ta upp tiden utan vill sluta med att yrka bifall till utskottets förslag och till dess motivering.

Herr HALL: På vad som framhållits i den hittills förda debatten finns det inte mycket att replikera från bankofullmäktiges sida. Debatten har i stort sett utgjort en upprepning av synpunkter, som i varje ekonomisk diskussion ha gått igen, i varje fall under de sista två åren. Dessa diskussioner ha alltid slutat med att en stor riksdagsmajoritet har ställt sig bakom de linjer, som riksdagen dragit upp för riksbankens penningpolitik. Om det alltså inte är något att säga om detaljerna i riksbankspolitiken under året, finns det kanske ändå några synpunkter, som liksom hålla på att bli bortglömda i den ekonomiska diskussionen, när den liksom

Valuta- och penningpolitiken.

varje annat sakärende med nödvändighet spelat ut i det politiskt-taktiska spelet. Det är en politisk motståndares oförytterliga rätt och skyldighet att försöka hitta så många fel som möjligt på dem som styra, och det bör han aldrig försumma. De som här kritisera ha sålunda vår högaktning, men det är kanske skäl i att erinra om att denna kritik icke bör vara alltför onyanserad.

En av de synpunkter som här tagits upp är den, att Sverige har exporterat på kredit till länder, där vi inte kunnat köpa på rimliga villkor och vars valuta vi sålunda ha svårt att omedelbart göra oss någon riktig nytta av. Dessa valutor ha ändå sålts till riksbanken och bildat underlag för en större likviditet på den svenska marknaden, samtidigt som exportvarorna inte letat sig ut till sådana marknader, vilkas valuta vi kunnat ha omedelbar användning för.

Om någonting är efterklokhet är det de anmärkningar, som förekommit i detta sammanhang. Det är särskilt det sydamerikanska exemplet, Argentina, som här åberopas. Jag erinrar om att vi under kriget hade ett om också inte så stort handelsutbyte med Argentina, men det handelsutbytet hade på grund av krigshushållningens speciella karaktär ett mycket större värde för det svenska folkhushållet än vad dess volym kunde angiva. Under denna tid hände det att Sverige fick fordringar på Argentina, som vi dock inte togo så värst högtidligt på. Men när kriget var över och den svenska opinionen tyckte att vår valutapolitik gentemot Argentina var en smula äventyrlig, avvecklades också dessa krediter ganska snabbt. Under åren 1947—1948 fanns det egentligen inte några sådana fordringar på Argentina. Men då var den svenska exporten i ett sådant läge, att det ansågs önskvärt att försöka pressa ut svenska exportvaror åt så många håll som möjligt, och då ville man också sälja till Argentina. Efter någon tid kom det nuvarande handels- och betalningsavtalet till

stånd, som riksbanken inte på något sätt svarar för, utan staten står hela risken. Det är således inte riksbanken som föranlett att vi fått fordringar på Argentina, fordringar som nu för övrigt hålla på att smälta ned igen och som vi kanske inte skola vara så oroliga för. Det är helt enkelt den omständigheten, att de svenska statsmakterna och det svenska näringslivet efter kriget ansågo det önskvärt att svenska exportvaror pressades ut, som gjorde att vi voro villiga att ta på oss de eventuella risker, som en kredit kunde innebära.

Nu säger man: »Det borde ni för länge sedan ha förstått att man skulle upphöra med.» Ja, det är inte lika lätt att föra en kvartalspolitik gentemot utlandet som mot en svensk regering. Om man över huvud taget skall ha något umgänge med utlandet får man inte hoppa från den ena ståndpunkten till den andra från månad till månad. Man får kanske lov att röra sig litet försiktigare, om man inte skall förlora allt förtroende som handelspartner. Om våra fordringar på Argentina ha uppgått till rätt betydande belopp — belopp som sedan åtskilliga veckor tillbaka äro i stadigt sjunkande — får det ses mot bakgrunden av att en handelspolitik inte får kastas om hur tvärt som helst. När det nu efteråt varit en väldig efterfrågan på svenska exportvaror, är det alltid enkelt att säga att det var onödigt, men då betraktades det inte såsom onödigt — och det var det säkert inte heller.

Det är kanske i stort sett samma kortsynthet, som går igen i det resonemang, som har förts om likviditetstillskottet på den svenska marknaden. Det som hände i mitten av fjolåret var, att Sveriges förhållande till främmande makter helt plötsligt ändrades, och vi fingo ett överskott i vår bytesbalans, något som vi inte tidigare haft. Valutorna började strömma in, inte endast därför att exporten ökade utan framför allt emedan priserna på våra exportvaror blevo så

Valuta- och penningpolitiken.

mycket fördelaktigare än de tidigare hade varit. Dessa valutor såldes självklart till riksbanken.

Det resonemang som förts har i stort sett gått ut på att riksbanken skulle, samma vecka som den får in dessa valutor, passa på att sälja stats- och hypoteksobligationer och skattkamarväxlar till exakt samma belopp, ty i annat fall skulle likviditeten på marknaden ökas. Det vittnar inte om någon särskild omtanke att framställa saken på det sättet. De företag, som få in dessa exportvalutor och som bestämma över deras användning, äro måhända inte alls benägna att investera dem i obligationer, vare sig långa eller korta, eller ens i skattkamarväxlar. De ha kanske helt andra planer. Tror man att det hjälper om riksbanken ställer sig i Riksgatan och bjuder ut obligationer till realisationspriser, när man vill tillfångata den svenska exportindustriens penningmedel? Så enkel är väl ändå inte den ekonomiska politiken, att man kan förfara på det sättet. Finns det över huvud taget någon anledning att i sådana rent tillfälliga lägen fullständigt förändra penningläget i landet? Nu har sedan lång tid tillbaka en indragning av detta likviditetsöverskott skett, och den pågår ännu. Jag tror att det är skäl att se tiden an och se hela saken på litet längre sikt. När en sådan konjunkturcykel har gått till ända, är det tid att bedöma vad som har hänt. Men det är inte alls säkert att den 31 december är den riktiga vändpunkten för att bedöma vad som har skett under ett eller två år tillbaka. Ännu mindre torde man kunna göra avbrott i en period, som endast har omfattat ungefär sex månader, och säga att just den 31 december är det riktiga spikdatum för att se om man fört en klok eller oklok politik.

Om de kreditrestriktioner, varom man nu överenskommit, har såväl i den offentliga diskussionen som här i kamraren gjorts en del uttalanden, om vilka jag tror det är skäl i att en repre-

sentant för riksbanken säger åtminstone några ord. En av talarna har som sin mening framhållit, att tillämpningen av dessa kreditrestriktioner sannolikt blir mera prövande för näringslivet och för alla låntagare än om man hade låtit räntevapnet verka och undvikit de rent kvantitativa restriktioner, som förutsattes i ränteregleringslagen och som nu ha omsatts i den frivilliga överenskommelse, som träffats mellan riksbanken och bankaktiebolagen.

Det finns mer än en anledning att betvivla att en sådan synpunkt har något fog för sig. Man har sagt att nu få de små sitta emellan. Jag skall inte bestrida att det finns vissa skäl att antaga, att så kan bli fallet, om man, för att använda ett annat uttryck som begagnats i denna debatt, genomför kreditrestriktionerna på ett alltför onyanserat sätt. Men i detta sammanhang tror jag det är skäl i att påpeka, att det är oriktigt när man påstår, att riksbanken förbjudit kreditinstituten att lämna ut vissa krediter. I den vulgära diskussionen återkommer detta påstående allt emellanåt. När en låntagare har fått avslag säger han ofta själv, att hans bank har lämnat honom det beskedet att riksbanken förbjudit hans bank att lämna denna kredit. Det bör offentligt sägas ifrån, att riksbanken sysslar inte med sådana förbud. Den föreskriver inte i de enskilda fallen vad en bank får lämna eller inte lämna. Den överenskommelse, som här är träffad, innebär ju en stramare kreditpolitik, en skyldighet för bankerna att totalt sett minska sin kreditgivning, och de regler som där äro uppställda äro så pass stränga, att samliga svenska affärsbanker utom en få lov att företa vissa begränsningar i utelöpande krediter. Det kan diskuteras, huruvida dessa begränsningar äro hårda eller inte. De äro emellertid inte hårdare än att bankerna väl kunna undvika att uppsäga nu utelöpande krediter och inrikta sig på att vara försiktiga vid ny

Valuta- och penningpolitiken.

kreditgivning, vid utlämnande av lån till nya ändamål. Om de äro det, komma de relativt snart i det läget, att de fylla överenskommelsens bestämmelser, och då uppställer inte riksbanken några krav. Men riksbanken bestämmer över huvud taget inte, om Andersson eller Pettersson skall ha lån eller inte. Det måste man överlämna åt de privata kreditinstitutens goda omdöme.

Det är klart att vi från riksbankens sida önska, att bankerna skola behandla den svåra situationen på det sättet, att man inte ensidigt gynnar vare sig små eller stora kredittagare eller missgynnar någon av dessa kategorier utan bjuder till att göra en ur såväl den enskildes som näringslivets synpunkt så ändamålsenlig och rättvis avvägning av krediterna som möjligt. Tror någon, att man, om man i stället för kvantitativa restriktioner hade låtit räntan fluktuera och med den försökt åstadkomma samma resultat, skulle ha kommit till det resultatet, att de små kredittagarna hade gynnats? Nej, det tror ingen som har något begrepp om den svenska kreditmarknaden, därför att i regel är det på det sättet, att de stora kredittagarna också äro de starka kredittagarna. De ha också större förmåga än de små kredittagarna att betala högre ränta, och följaktligen hade de stått sig bättre i konkurrensen om en begränsad kreditvolym. Om något skulle varit och är ägnat att slå ut just den mindre företagsamheten och den svagare företagsamheten, så skulle det säkerligen ha varit om man låtit räntevapnet reglera kreditmarknaden. Någon absolut stelhets på ränteområdet kan självfallet inte komma i fråga i samband med en sträng kreditransonering. Man kan hålla nyckelpositionerna, bostadskrediträntan, in-teckningskrediträntorna över huvud taget, men erfarenheten har redan visat, att när det gäller förlagslån och vissa andra krediter medför en stramare kreditpolitik i och för sig en viss höjning av räntan. Det torde vara en ofrånkomlig konsekvens,

på vilket sätt man än tänker sig en stramare kreditpolitik.

Herr OHLIN: Herr talman! Jag skall försöka att fatta mig relativt kort och behandla endast vissa sidor av det stora ämnet. Vi får ju möjlighet att komma tillbaka i annat sammanhang.

Att prisutvecklingen här i landet har varit ogynnsam jämfört med utvecklingen på många andra håll har föregående talare fastslagit såsom ett faktum. Jag tycker att utskottsmajoritetens bestridande härav i tryck och i tal har gjort ett sällsynt litet övertygande intryck. Det som jag här, herr talman, särskilt vill påpeka är att inflationen, såvitt man kan bedöma, tycks fortsätta i Sverige, under det senaste halvåret långt mer än på många andra håll. Att regeringen därför måste ha ett ansvar, som belyses bl. a. av inflationens fortsättande efter att den har saktat av och i vissa fall avstannat i utlandet, förefaller alldeles uppenbart. Jag skall inte göra någon lång tillbakablick utan bara konstatera, att om det förts en annan politik från 1946, när oppositionen först slog larm, hade vi naturligtvis haft en annan allmän konjunkturutveckling. Vi hade haft möjlighet att behålla full sysselsättning men undgå överfull sysselsättning. Vi hade haft en annan valutautveckling och en större valutareserv än den var 1947—1948. Vi kunde kanske haft andra valutakurser än vi fick 1949 tack vare felen tidigare. Jag säger detta för att i förväg bemöta alla påståenden att man inte har något inflytande alls, när prisstegringar i utlandet sprider sig till ens land.

Jag skall nu, herr talman, be att få nämna ett par siffror som gäller prisutvecklingen under månaderna mars—december 1951. Jag har gått igenom så många länder jag har kunnat få statistik för i Europakommissionens statistiska tablåer och tagit med alla länder, där man kan få siffror fram t. o. m. oktober men helst t. o. m. december. Jag har då funnit att av de

Valuta- och penningpolitiken.

35 länder, som kommit med, är det 11 länder som har en större prisstegring än Sverige och 23 länder som har en mindre prisstegring, om man utgår från levnadskostnaderna.

Nu är det ju möjligt att i något fall nya indextal för november eller december beträffande de länder, där siffrorna inte går ända fram till december, skall ändra resultatet, men jag tror mig våga påstå att det inte blir någon väsentlig förändring därigenom.

Det betyder alltså att från den tidpunkt i mars 1951, när Koreakrigets omedelbara stöt på prisutvecklingen började domna av, har levnadskostnaderna i Sverige stigit mer än i flertalet av de andra länder, för vilka statistik föreligger. Skulle jag komplettera tablån med ett tiotal länder från Internationella arbetsbyråns statistik enligt samma princip, blir totalresultatet icke väsentligt förändrat.

Nu undrar jag, om vi inte kan säga, att även om vi begränsar oss till utvecklingen under dessa nio månader — och det blir säkert inte något annat resultat, om vi tar med första kvartalet av 1952 — så visar denna utveckling att det är något som varit fel här i Sverige, ty de objektiva förutsättningarna för en relativ stabilitet borde i ett land som Sverige ha varit bättre än i de länder, där man haft en större prisstegring. Vad är det för länder som haft en relativt stor prisstegring? Det är Frankrike, Österrike — ockuperat — Mexiko, Saar — vi känner till dess speciella förhållanden — Island, Indokina med krig, Irak med speciella förhållanden. Sedan med något litet större prisstegring Norge, Irland och Israel.

Jag tror, herr talman, att det är omöjligt att komma ifrån att det måste vara något fel i mekanismen och i politiken här i landet, när det både på längre sikt, som visats tidigare, och på kort sikt under de senaste nio månaderna av 1951 visat sig, att vi uppenbar-

ligen tillhör den hälften av länder, som har den största prisstegringen. Jag kan inte förstå, herr talman, hur regeringen inför sådant material kan säga: »Vi har inget ansvar, utvecklingen beror på saker och ting utanför vår kontroll.»

Bankoutskottets majoritet har liksom minoriteten understrukit vikten av att man har en tillräcklig valutareserv. Trots ökningen under sista halvåret i följd är situationen labil. Jag tycker det är bra att majoriteten understryker detta så bestämt. Man behöver inte gå tillbaka längre än till perioden 1946—47 för att finna, att det socialdemokratiska partiet alldeles bestred detta och med statsministern i spetsen tyckte, att det var inte så farligt att valutareserven gått ned till bråkdelen av vad den var tidigare. Jag vill betona att det finns ingen viktigare reserv för ett land, som vill behålla full sysselsättning även under tider, då det kanske blir mer eller mindre kortvariga depressionstillstånd i utlandet eller när importrestriktioner i utlandet sätter vår industri i svårigheter, det finns ingen viktigare reserv än en tillräcklig och tillfredsställande sammansatt valutareserv.

Här måste man återigen konstatera, att valutareserven är inte något som beror på vad som sker i Korea i främsta rummet. Valutareservens utveckling måste i mycket hög grad bero på vad som göres eller inte göres i Sverige. Tanken att vi inte skulle kunna haft en annan utveckling av vår valutareserv med en smidigare ekonomisk politik under senare år kan ju endast betecknas som absurd.

Beträffande den speciella valutafråga, som herr Hall vidrörde, nämligen Argentina, så tycktes herr Hall mena att när vi för litet mer än ett år sedan gjorde ett avtal med Argentina om obegränsad swing-fund, innebar det att man inte kunde inskrida mot Argentina tidigare än man gjorde. Men jag förstår inte hur man då kunde inskrida mot Argentina, när detta land fått en skuld på mellan 200 och 300 miljoner. Varför kunde man

Valuta- och penningpolitiken.

inte ha inskridit när skulden var hälften så stor? Herr Halls konstruktion att man inte skulle ha kunnat passa på att inskrida på ett tidigare stadium för att förhindra denna ur svensk synpunkt ingalunda önskvärda stora skuldsättning, hänger fullständigt i luften.

Herr Hall påstår, att riksbanken inte har något ansvar, men à la bonne heure, någon måste väl vara ansvarig? Är det finansministern eller är det handelsministern? Vilket statsråd är det som vi skall ställa till ansvar för att man här sovit litet för länge? Kanske man kan få en teknisk vägledning från statsrådsbanken rörande detta.

Låt mig, innan jag slutar, säga några ord också om den framtida prisutvecklingen. Det är mycket, som tyder på en viss konjunkturförsvagning i utlandet. Jag skulle inte bli förvånad — men jag gör inga profetior — ifall prisstegringen, som inom viktiga marknader förbyts i prisfall, skulle avstanna även på andra marknader och förbytas i prisfall. Om härtill kommer att kreditåstramningen får sin verkan, så tycker jag, att det borde finnas utsikter för att den svenska inflationen i mycket väsentlig grad skulle kunna bringas att upphöra. Jag tror nu liksom andra talare här från minoriteten, både från mitt eget parti och från högern, att det skulle ha varit bättre, om man hade fört en smidigare kreditåstramningspolitik kopplad ihop med en icke doktrinär fastlåsning av räntan. Om man hade tillgripit den tidigare, skulle det inte ha kommit att verka så abrupt som det nu gjort.

Men jag tror att om en sådan konjunkturförsvagning i utlandet, som är mycket tänkbar och inte osannolik, kommer samtidigt med att utlandet av vissa skäl tillgriper växande importrestriktioner, kan läget för väsentliga delar av vårt näringsliv bli ganska besvärligt. Under sådana omständigheter är det viktigare än det någonsin varit under senare år, att vi för en sådan politik, att den svenska konkurrensför-

mågan på världsmarknaden upprätthålles. Under de senaste två åren har kostnadsstegringen här i landet inom en rad industrier varit snabbare än inom motsvarande industrier i konkurrerande länder. Detta har redan lett till en viss försvagning av vår konkurrensförmåga. Hur skall de för vår politik ansvariga förhindra, att en sådan utveckling fortsätter och därmed under de skärpta förhållandena på världsmarknaden bringar vårt lands näringsliv mycket allvarliga svårigheter? Denna fråga är aktuell redan nu, enligt min mening inte först på höstsidan, då finansministern framträder med varnande ord om inkomststegringen och sedan retirerar ut i kulisserna och säger: Jag kan inte blanda mig i arbetsmarknadens förhandlingar. Den sista synpunkten har i och för sig min sympati, men jag skulle, om jag vågade ge regeringen ett råd, vilja säga, att regeringen redan i vår bör ta upp frågan om hur man skall kunna hindra en försvagning av det svenska näringslivets internationella konkurrenskraft. Det är inte något intresse för någon folkgrupp här i landet, allra minst för industriarbetarna, att det svenska näringslivets konkurrensförmåga på världsmarknaden mattas. Att bevara denna konkurrensförmåga blir måhända den mest expressiva formuleringen av ett antiinflationprogram, som just i nuvarande läge kan framläggas. Det är alltså så — jag upprepar det — att inflationen tycks gå snabbare i Sverige än på många håll i utlandet. Det går därför inte av sig självt att få till stånd en lösning av det av mig resta problemet.

Det är klart att en lösning av den frågan nära sammanhänger med en lösning av den andra frågan, nämligen att få en tillfredsställande utveckling av vår valutareserv, så att den till storlek och sammansättning någorlunda motsvarar våra behov.

När finansministern säger, som han sagt många gånger förut, att regeringen

Interpellation ang. framläggande av förslag om förbättrad pensionering för sjömän.

inte har något ansvar för detta, måste detta inge en känsla av oro, därför att när det svenska folkhushållet står inför allvarliga påfrestningar man frågar om vi kan lita på att regeringen nu gör vad som behöver göras. Det hjälper inte med allmänna talesätt om att regeringen inte har något ansvar. Man måste ju säga, att om regeringen ingenting tillräckligt gjort tidigare, vad har man då för grund att tro, att regeringen kommer att kunna lösa den uppgift som nu föreligger. Regeringen bör naturligtvis lösa uppgiften även om det medför en del i och för sig inte tillfredsställande följder.

Jag tillåter mig, herr talman, att uppmana regeringen att, om det inte kan ske i dag, så dock inom en mycket närliggande framtid precisera, hur man ser på denna fråga. Vilka drag i regeringens ekonomiska politik är det, som man litar på skall för framtiden trygga en tillfredsställande utveckling av vår valutareserv och en tillfredsställande kostnadsutveckling, som bevarar det svenska näringslivets konkurrensförmåga? Varför har, om det nu finns en sådan politik, som regeringen tror på, den inte tagits i bruk tidigare med uppenbarligen för vår ekonomi i så fall mycket betydelsefulla och önskvärda resultat?

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande utlåtande ävensom behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens plenum kl. 3 em.

§ 8.

Interpellation ang. framläggande av förslag om förbättrad pensionering för sjömän.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LINDBERG, som anförde: Herr talman! Med anledning av en motion, varöver utlåtande avgivits av bankoutskottet, anhöll 1947 års riksdag i skrivelse nr 147, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande möjligheterna att ernå en förbättring av pensioneringen hos handelsflottans pensionsanstalt för sjöfolk av manskapsklass.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallade chefen för handelsdepartementet särskilda utredningsmän, som antogo benämningen 1947 års sjömanspensionsutredning. Utredningen avgav den 17 januari 1948 betänkande i ämnet, bl. a. innefattande förslag om pensionsfyllnad, som skulle utgå under en övergångstid.

Något förslag på grund av den verkställda utredningen har emellertid ännu icke framlagts för riksdagen, och årets statsverksproposition innehåller ej något uttalande om huruvida så kommer att ske. Att frågan ställts på framtiden är än mer beklagligt med hänsyn till den inträdda försämringen av penningvärdet.

På grund av vad som anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande fråga:

Kan det förväntas, att förslag om förbättrad pensionering för sjömän på grundval av 1947 års sjömanspensionsutrednings betänkande i ämnet kommer att föreläggas riksdagen inom den närmaste tiden?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Anmäldes att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen, nämligen:

nr 500, av herr *Jacobson* i Vilhelmina *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 77, angående utbyggnaden av ett försöks- och forskningsin-

stitut på jordbrukets område vid Röbäcksdalen i Västerbottens län; och nr 501, av herr *Fagerholm*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 79, med förslag till förordning om konjunkturskatt för år 1952 m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 10.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 86, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen eller röra i propositionen behandlad lagsiftning.

Vidare anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 69 till

Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av stats-tjänstemännens löner m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 49 bifölles även av första kammaren.

Slutligen anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 70, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på s. k. obekvämt arbetstid.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 6.56 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Torsdagen den 13 mars.

Kl. 3 em.

§ 1.

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionen nr 500 av herr *Jacobson* i *Vilhelmina m. fl.*; och

till bevillningsutskottet motionen nr 501 av herr *Fagerholm*.

§ 2.

Föredrogs den av herr *Lindberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående framläggande av förslag om förbättrad pensionering för sjömän.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3.

Valuta- och penningpolitiken. (Forts.)

Herr talmannen anmälde, att handläggningen av bankoutskottets utlåtande nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning nu komme att fortsättas; och lämnades vid fortsatt föredragning av punkten 1, valuta- och penningpolitiken, enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr *PETTERSSON* i Dahl, som yttrade: Herr talman! Finansministern har i årets finansplan framhållit, att för att kunna bemästra våra nuvarande ekonomiska svårigheter — inflation, penningvärdeförsämring o. s. v. — måste det till hårda tag. Jag instämde med finansministern i detta vid årets remissdebatt. Jag har nämligen samma uppfattning.

Valuta- och penningpolitiken.

Jag tror, att man måste gå hårdhänt fram, om vi skall kunna klara den ekonomiska situationen.

Vi skall nu besluta om en hel del åtgärder på det ekonomiska området, främst kreditrestriktionerna, och det kan redan på förhand sägas, att dessa restriktioner innebär en tämligen hårdhänt åtgärd. Det är alltid svårt att träffa det där »lagom», som man gärna vill nå, när det gäller att bemästra en situation. Därvidlag har vi väl inte så mycket att kritisera varandra för, och det är tämligen ofruktbart att vara efterklok. Jag skall inte heller vara det. Det är lätt att besluta om åtgärder, som man vid en senare tidpunkt kanske skulle vilja ha ogjorda.

Jag skall här tillåta mig att i min historieskrivning gå litet tillbaka i tiden. Herr Ohlin var inne på samma tanke, när han i går eftermiddag gick tillbaka till åren 1946 och 1947. Om vi då ser på första särskilda utskottets betänkande nr 2 av år 1946, som handlar om omsättningsskattens avskaffande m. m., så återfinner vi där en plan, uppgjord av dåvarande finansminister Wigforss, i vilken en prognos ställts för framtiden. Herr Wigforss redogör där för vilka möjligheter som förelåg för att avskaffa omsättningsskatten och fylla luckorna efter de skatteintäkter som därigenom skulle uppstå, och samtidigt binda sig för de stora utgifterna för förbättrade folkpensioner m. m. I denna plan hade man uppgjord en nationalbudget — det var väl inte den första i sitt slag, men jag skulle tro att det var en av de första som tämligen fullständigt redovisades — i vilken man räknat med en inkomstutveckling efter olika prognoser. Man hade olika alternativ, som slutade på inkomstökningar på resp. 11, 17 och 22 procent. Finansministern räknade med den mest gynnsamma utgången. Från övriga partier protesterades inte, utom från oss. Bondeförbundet reserverade sig av vissa skäl.

I beräkningarna ingick nämligen en omställning av arbetskraften. Herr Wigforss tänkte sig, att man skulle påverka arbetskraften så, att den ägnade sig åt mera givande sysselsättningar. Man skulle med andra ord lösgöra arbetskraft på ett ställe och sätta in den på områden, där sysselsättningen var mera givande och lönsam och alltså gav större ekonomiskt utbyte. Därvid räknade man med att framför allt kunna lösgöra arbetskraft på landsbygden. Man hade planer på att rationalisera jordbruket. På det sättet menade man sig kunna frigöra ganska mycket arbetskraft, som skulle kunna användas på bättre sätt än tidigare.

Som jag sade förut är det mycket svårt att träffa det »lagom», som man vill nå. Det är enligt min mening ingen tvekan om att man, på grund av vissa tillfälliga konjunkturer, som man trots skulle vara mera gynnsamma än fallet var, på en hel del platser företagit investeringar, som det nu visar sig att man skulle ha varit mera försiktig med. I den reservation som vi vid nämnda tillfälle avgav, och i de anföranden som hölls från vårt håll här i riksdagen, var vi mycket betänksamma mot de föreslagna åtgärderna. Vi menade, att om konjunkturerna ändrade sig, så var det inte säkert att man med de föreslagna åtgärderna gjorde samhället någon stor tjänst. Jag vill inte vara efterklok, jag upprepar det, men jag vill ändå säga att jag tror det hade varit lyckosamt, om man hade varit mera försiktig och inte satsat så mycket som fallet var på tillfälliga konjunkturer.

När man nu försökt få någon rätsida på våra ekonomiska problem, har bankofullmäktige kommit fram med olika förslag. I början skedde detta ganska försiktigt. Så rekommenderade t. ex. bankofullmäktige i höstas en strammare ekonomisk politik och, om så erfordrades, en restriktiv politik. Man talade alltså för större försiktighet. Det hela utmynnade i ett förslag om eu

Valuta- och penningpolitiken.

räntefullmaktslag, vilken också antogs av riksdagen. Den har dock icke satts i tillämpning. Nu har man i bankerna träffat en frivillig överenskommelse om att vara mycket restriktiv när det gäller att investera pengar i nya företag o. s. v.

Vid läsningen av bankoutskottets betänkande finner man, att bankofullmäktige har diskuterat olika metoder, bl. a. det s. k. räntevapnet, och man har uttalat sig för denna åtstramning med kreditgivningen. Räntevapnet har man dock icke velat tillgripa. Det är egentligen på den punkten som bankoutskottets majoritet skiljer sig från reservanterna. Där går meningarna isär mellan utskottet och reservanterna, mellan regeringen och regeringspartierna å ena sidan och höger och folkparti å andra sidan. De sistnämnda har varmt rekommenderat detta räntevapen och menar, att räntan skulle kunna på ett smidigt sätt bidra till att återföra penningvärdet till dess ursprungliga nivå eller i varje fall förbättra det. Jag undrar dock, om räntevapnet är så smidigt. Jag delar i det fallet helt och hållet utskottsmajoritetens uppfattning, när man säger att om en höjning av räntan skall vidtagas, så måste den göras ganska kraftig, om den skall få någon effekt.

Här skall man kanske gå tillbaka till 1920-talet och se på förhållandena då. Vi som var med om krisen på 1920- och 1930-talen vet, att man från myndigheternas och särskilt från riksbankens sida då hade drivit räntevapnet så hårt man kunnat och fått ett officiellt diskonto på sex procent. Man kan väl inte säga att denna räntehöjning var skulden till hela den kris som inträffade på 1930-talet — stor arbetslöshet, en mycket stor jordbrukskris o. s. v. — men det är väl heller ingen tvekan om att den höga räntan bidrog ganska kraftigt till densamma. Den som varit med om en sådan tid önskar den inte tillbaka.

Vi hörde här i går eftermiddag att

herr Ohlin var mycket bekymrad över att vår konkurrenskraft med utlandet inte var tillräckligt stark. Herr Ohlin menade — och han vände sig därvid till finansministern — att regeringen borde tillvarata alla möjligheter att nedbringa produktionskostnaderna, så att vi på det sättet skulle kunna bli mera konkurrenskraftiga i förhållande till utlandet. Det får förlåtas mig, om jag har mycket svårt att begripa hur man skall kunna stärka konkurrenskraften, om man samtidigt ökar räntan ganska kraftigt. Gör man det, får vi väl en kostnadsfördyring. Produktionen måste väl då bli dyrare! Att man skulle kunna använda räntevapnet för att nedbringa produktionskostnaderna är åtminstone för mig obegripligt.

Även om man alltså i princip kan godtaga den restriktiva ekonomiska politik, som nu kommer att föras, och som redan blivit verkställd, så har man ändå anledning att vara betänksam mot det sätt, varpå den kan komma att tillämpas. Vi har av bankofullmäktiges ledamot, herr Hall, hört att han inte alls bestrider, att om den restriktiva penningpolitiken tillämpas onyanserat, så kan den komma att medverka till att många småföretag råka i ett brydsamt läge. Enligt min mening kan den under sådana förhållanden medföra stor skada. Herr Hall kom fram till att de stora företagen är de starka, och sade att förhållandena bli olyckliga för alla kreditföretag här i landet sånär som på ett. Jag tror att herr Hall i detta fall har alldeles rätt. Om den restriktiva penningpolitiken tillämpas för onyanserat så tror jag att det kan medföra mycket stora skadeverkningar.

Bankoutskottet citerar i sitt utlåtande Svenska bankföreningen och säger: »Till slut har bankföreningen framhållit, att i nuvarande läge ej syntes vara anledning att på grund av höjda taxeringsvärden på fastigheter höja primär- och sekundärlån.» Jag vet inte vad bankoutskottet därvidlag har för me-

Valuta- och penningpolitiken.

ning, ty utskottet har inte redovisat någon sådan. Eller utskottet har kanske gjort det på det sättet, att det helt instämmer med Svenska bankföreningen i detta fall? Jag vill då tillåta mig att fråga bankoutskottet hur den föreslagna politiken skall tillämpas. Vi vet att praktiskt taget alla fastighetsägare på nyåret blev förmögnare än de var förut, åtminstone om man skall anse att de höjda taxeringsvärdena har något reellt bakom sig. Vid generationsväxlingarna, när en jordbruks- eller annan fastighet skall övergå i nästa generations ägo, måste man i varje fall räkna med de höjda taxeringsvärdena. Samma sak är det väl när en egendom säljes på öppna marknaden. Även då blir det fråga om ett högre pris. Men nu har ju bankerna kommit överens om att inte öka sina krediter på fastigheterna utöver de tidigare. Hur skall den frågan klaras upp? Man kan väl inte vrida utvecklingen tillbaka. Det går väl inte att säga, att det som måste ske inte får ske; att man sålunda inte skall ha lov eller möjlighet att sälja fastigheterna till sina barn — eller till andra, om det inte är barnen som skall överta dem?

Jag tror, att om man inte tillämpar kreditrestriktionerna med måtta, så kommer här mycket stora svårigheter att uppstå. Jag kan heller inte tro att det varit riksbanksledningens och inte heller finansministerns mening att det skall läggas hinder i vägen för sådana uppgörelser.

Sedan vill jag peka på några rader på s. 9 i bankoutskottets utlåtande. De har tidigare blivit citerade från annat håll. Utskottet säger där följande: »Det ligger emellertid vikt uppå, att de skärpta riktlinjerna för kreditgivning- en fullföljas konsekvent och att icke uppkommande svårigheter tagas till intäkt för krav på uppmjukningar i kreditrestriktionerna. Skulle detta bli fallet, förfelas syftet med de nu vidtagna åtgärderna.»

Jag tror emellertid, att om man driver detta precis så som det skrivits, och så som jag vet att en del bankföretag nu tolkar kreditrestriktionerna, så blir det praktiskt taget omöjligt att er- hålla kredit till någonting, som man inte haft kredit till tidigare.

Jag känner en man, som var i farten med att bygga färdigt ett hus. På grund av byggnadskostnadernas stegring o. s. v. blev utgifterna större än beräknat. Han behövde låna 5 000 kronor. Han presenterade en lånehandling hos vederbörande bank och en mycket godtagbar säkerhet i form av antingen en välplace- rad inteckning eller en god borgensför- bindelse. Han fick emellertid det sva- ret av banken i fråga, att den inte kunde ta lånet därför att det var en ny kredit, och att enligt de bestämmel- ser man fogat sig i hade man ingen möjlighet att bevilja lånet. Jag vet ett annat fall där en jordbruksekonomisk förening, en centralförening, behövde sätta om en varuväxel på 500 000 kro- nor, något som den annars inte bru- kade göra men som den nu på grund av stora inköp av utsäde och gödseläm- nen samt maskiner o. d. måste göra för att få nödigt driftkapital. Föreningen hade inte möjlighet att betala växeln, vilket den annars brukade göra, och föreningen vände sig därför till banken med denna sin omsättningsväxel. Men banken förklarade att den inte kunde hjälpa. Jag vet inte hur man klarade problemet, men jag hoppas att det gick, ty föreningens ekonomiska ställning var i och för sig mycket god. Den hade sålunda inga bekymmer för framtiden, utan det var bara på grund av tillfäl- liga omständigheter som den råkat i svårigheter. Jag måste väl tro, att me- ningen inte är att en sådan kredit skall strypas, utan att nödig och nödvändig kredit skall få lämnas.

Jag tillåter mig nämna ett exempel till. Vi vet ju att på grund av arbets- kraftbristen och på grund av rationali- seringsåtgärder på alla möjliga områ-

Valuta- och penningpolitiken.

den vill man utnyttja elkraften så mycket som möjligt, och man går därvidlag in för att bygga ut de elektriska distributionsföreningarnas kapacitet. Detta är en tvingande nödvändighet. Distributionsföreningarna börjar alltså bygga ut sina nät och behöver därför investera ett mycket stort kapital som de med all säkerhet måste låna. Jag tror att detta skulle möta oerhörda svårigheter om det inte finns möjligheter att lätta på dessa bestämmelser i de särskilda fallen. Sker inte detta blir följden i ett fall som detta ingen annan än den att föreningen tvingas att upphöra med sin verksamhet, vilket resulterar i att föreningen tvingas sälja sina anläggningar, antingen till staten, d. v. s. vattenfallsstyrelsen, eller också till ett nära liggande kraftbolag. Den utvecklingen tror jag inte är önskvärd.

Jag har vid behandlingen av detta ärende inte kunnat låta bli att framhålla dessa bekymmer. Det är klart att det blir de små företagen som drabbas av dessa svårigheter, och det är säkert alldeles riktigt som riksbanksfullmäktigen herr Hall sade i går, nämligen att det är endast en bank här i landet som står tämligen oberörd i detta avseende. Men det är väl inte meningen att denna restriktiva bankpolitik skall föras på det sättet att en enda bank gynnas. Jag skulle vara mycket tacksam om jag kunde få mina farhågor i detta hänseende skingrade, antingen av bankoutskottets ordf. eller finansministern, och att man därvid talar om att meningen inte är att denna politik skall drivas så restriktivt som en del vill göra. För egen del har jag emellertid på grund av omständigheternas makt kommit i kontakt med hithörande förhållanden, och det är ingen tvekan om att denna politik drivs rent bokstavigt, så som jag här sökt skildra.

Nu sägs det i utskottsutlåtandet — och det har herr Hall å bankofullmäktiges vägnar understrukit — att detta är en bankernas egen sak, och att riksban-

ken inte skall lägga sig däri. Nu får jag ju säga, att riksbanken väl är det organ som skall handha vår penningpolitik, och att när denna alltför restriktiva politik inte behövs skall väl riksbanken ändå ha möjlighet att ingripa och rätta till det hela så att några olägenheter inte behöver uppstå.

Det sagda är vad jag velat framhålla i detta sammanhang, och jag slutar mitt anförande med att säga som jag sade i början av detsamma, nämligen att när man skall göra en operation kan det vara besvärligt att hitta just detta »lagom». Man går lätt till överdrift, och man driver gärna en sak så att man kanske vid nästa operation får rätta till vad man tidigare gjort. Detta gäller inte minst olika planeringsåtgärder, investeringar och omflyttningar av arbetskraft, där sådana åtgärder befunnits önskvärda.

Herr talman! Jag vill med denna reservation mot vad utskottet skrivit yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anförde:

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Jag är rädd för att jag för bankoutskottets vidkommande inte alldeles kan tillfredsställa herr Pettersson i Dahl. Om jag inte tolkat den härskan- de uppfattningen inom utskottet oriktigt, har nog utskottet, när det erinrar om att Bankföreningen framhållit, »att i nuvarande läge ej syntes vara anledning att på grund av höjda taxeringsvärden på fastigheter höja primär- och sekundärlån», i princip instämt med Bankföreningen. Och när utskottet självt litet längre fram efter den citerade meningens skrivit: »Det ligger emellertid vikt uppå att de skärpta riktlinjerna för kreditgivningen fullföljas konsekvent och att icke uppkommande svårigheter tagas till intäkt för krav på uppmjukningar i kreditrestriktionerna», får jag nog säga, att utskottet menat vad det skrivit.

Jag skulle emellertid vilja säga så

Valuta- och penningpolitiken.

mycket som att då man valt den väg som nu föreslås har det varit för att man skulle kunna tillämpa en kreditåtstramning något smidigare än som skulle bli fallet, därest man bara tillgrip en räntehöjning. Såsom jag sade i går skulle denna slå blint lika för alla, och om man gjorde den tillräckligt kraftig skulle man strypa alla företag, som hade likviditetssvårigheter eller eljest inte intoge en stark ekonomisk ställning. För att undgå detta och för att kunna ta någon hänsyn i särskilda fall har i stället den väg valts, där man skulle kunna vidta kreditåtstramningen med vederbörlig hänsyn tagen till olika omständigheter. Men avtalet mellan riksbanken och bankerna — jag har inte texten här — säger ungefär att bankerna skola sträva efter att dra in krediter, alltså minska på sin kreditgivning med belopp inom vissa gränser. Och skall en sådan minskning av kreditgivningen komma att äga rum måste det ovillkorligen kännas någonstans. Man kan inte, som jag sade i går, göra en kreditåtstramning, som inte kommer att kännas som en olägenhet på åtskilliga håll. Även med den hänsyn som bör och kan tagas måste några svårigheter uppkomma.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Det är så många ämnen som trängas på dagens föredragningslista att jag måste begränsa mig till några korta reflexioner.

Herr Severin tog upp frågan om de internationella jämförelser som reservanterna gjort. Jag skall i det avseendet nöja mig med en liten observation, nämligen att så snart en indexserie, eller en annan någonstans på jordklotet framkommen statistik, kan tolkas i en för regeringen gynnsam riktning är det alltid väl beställt med vederhäftigheten och möjligheten att göra jämförelser. Jag erinrar om den frigjorda användning av den belgiska arbetslöshetsstatistiken som regeringens försvarsadvokater tillåtit

sig. Men så snart statistiska analyser visa, att det i vårt land varit sämre än annorstädes, ja, då är det genast något fel på statistiken. Det väsentligaste är väl ändå detta att vilken serie man än tillgriper så visar densamma en högst ogynnsam utveckling i prishänseende i vårt land. Om vi äro näst sämst eller komma som nummer fem på rekordlistan kan väl inte spela någon avgörande roll, herr Severin. Faktum är väl ändå följande. Sedan hösten 1950 har knappast någon våldsamt förändring inträtt i det internationella prisläget på varor som vi köpa utifrån. Världsutvecklingen har snarare varit lugnare än man kunde vänta. På hösten 1950 gjorde regeringen och alla dess experter en bedömning av den troliga utvecklingen under 1951. Herrarna i och strax utanför finansdepartementet konstaterade, att levnadskostnaderna 1951 troligen skulle komma att stiga med 8 à 9 procent. Nu veta vi att stegringen blivit minst den dubbla. Om engångsinflationen nu kallas nödvändig anpassning, eller vilket fint ord man använder för att beskriva utvecklingen, är tämligen likgiltigt. Svenska folket fick i fjol erfara, att under ett enda år 20 öre av varje krona det förtjänade försvann i hanteringen utan att lämna något spår efter sig. Inför detta faktum väga de olika bortförklaringarna tämligen lätt. De påminna inte så litet om de bortförklaringar som bruka komma när svenska idrottsmän fått stryk i en gren, där vi trodde vi hade monopol på att vinna.

Herr Severin frågade: »Hur skulle riksbanken ha kunnat dämpa de nominella löneförhöjningarna?» Låt mig erinra om följande: Redan på hösten 1950 visste alla att löneförhandlingarna för 1951 skulle bli svåra och besvärliga. Regeringen och riksbanksledningen hade under år 1950, jag höll nästan på att säga planmässigt, underlåtit att vidta erforderliga åtgärder för att skapa det riktiga ekonomiska klimat, i vilket för-

Valuta- och penningpolitiken.

handlingarna skulle ha kunnat föras med sikte på nödvändigheten av återhållsamhet. Man finner nu att centralbanken just under de månader, då förhandlingarna pågingo, fortsatte att förse marknaden med likvida medel. Mot en obetydlig minskning i valutareserven och en däremot svarande åtstramning stod en långt kraftigare ökning i bankens innehav av värdepapper. Detta betyder, att riksbanken just under de ömtåliga månaderna pumpade ut pengar i marknaden och därmed skapade ett utomordentligt ogynnsamt klimat för de förhandlande parterna. Jag säger de förhandlande parterna därför att jag utgår från att båda sidor ha samma intresse av att på allt sätt dämpa riskerna för en fortsatt engångsinflation. Uppenbarligen ville riksbanken ännu en gång skydda den låsta räntan, och då fick kravet på åtstramning i marknaden vika. Att på nytt diskutera den tyvärr genompolitiserade räntefrågan lönar väl knappast mödan. Jag vill bara göra en erinran, som möjligen gjordes redan i går i första kammaren, nämligen den, att när österrike för någon tid sedan genomförde en anpassning till marknadsläget, vilket betydde en räntehöjning, så skedde detta på den österrikiska fackföreningsrörelsens begäran. Där genomskådade man sammanhangen nog för att inse betydelsen just för de små inkomsttagarna av en rörlig ränta.

Herr Severin framhöll, att en räntehöjning skulle väsentligt ha fördyrat nyproduktionen av bostäder. Nej, herr Severin, en stramare politik med räntehöjning och med utrymme för en starkare konkurrens på lika villkor inom byggnadsproduktionen hade aldrig kunnat medföra en höjning av kostnaderna för bostadsproduktionen med inmot 40 procent, som nu blivit fallet. Sådana sprängvisa och våldsamma prisjusteringar ske nog främst i de statsreglerade ekonomierna.

Tillåt mig också säga till herr Severin, att för oss har alltid kreditåtstram-

ningen varit det primära. Räntan är ett av de främsta medlen för att sovra krediterna efter ekonomisk lönsamhet. Den är inte ett godtyckligt verkande medel, inte ett medel som slår blint. Kvantitativa kreditransonerings på grundval av politiska värderingar bli däremot lätt godtyckliga.

Herr Pettersson i Dahl ställde en fråga till finansministern, och självfallet vill jag inte alls falla honom i ämbetet utan utgår från att han kommer att svara på den. Men jag kanske ändå får göra en liten reflexion i anledning av herr Petterssons fråga. Herr Pettersson undrade, varför inte jordbrukarna kunde få låna på grundval av de nya taxeringsvärdena. Om man hade följt de penningpolitiska rekommendationer, som vi sedan länge ha framfört, skulle man ha åstadkommit en dämpning i den nominella stegringen av realvärdena inklusive fastighetsvärdena och situationen i dag hade inte behövt vara så besvärlig.

Slutresultatet av utvecklingen i höstas blev sammanlagt en högst anmärkningsvärd påspädning av marknadens likviditet. Även om det denna gång inte rörde sig om direkta operationer, som i och för sig medförde någon ökning av likviditeten, utan snarare om ingripanden med motsatt syfte, så blev ju slutresultatet ändock en likviditetsökning. Ur arbetsmarknadssynpunkt måste detta betyda, att man på nytt underlät att underbygga de väntade avtalsförhandlingarna. Finansministern framträdde med sina rekommendationer. Det fördes mycket allmänt tal om återhållsamhet och om nödvändigheten att hålla lönerna inom ramen för det realekonomiskt möjliga. Allt detta måste emellertid väga lätt mot den faktiska utvecklingen, mot den starka ökningen i tillgången på pengar både hos enskilda och hos företag. Man kan se utvecklingen återspeglad på sitt särskilda sätt i sedelutgivningens omfattning. Under höstens lopp nådde vi i detta avseende ett nytt

och högre läge, vilket sedan dess i stort sett blivit bestående. Vi hade kommit fram till förutsättningarna för ett nytt kostnads- och löneläge, som i och för sig skapade nya risker för kronans värde.

Enligt min uppfattning kan man inte förebrå löntagarna eller deras organisationer för att de försöka skaffa sig garantier mot penningvärdeförsämringen. Få människorna en känsla av att penningvärdet befinner sig i gungning, vidta de av naturliga skäl sina försvarsåtgärder. Ha de under ett år fått se sina levnadskostnader stiga med 20 procent, anse de sig skyldiga sina familjer att gardera sig för framtiden. I år har detta skett dels i form av en allmän löneförhöjning, dels på nytt genom en säkerhetsklausul. Att denna säkerhetsklausul återfinnes i praktiskt taget alla kollektivavtal, t. o. m. i dem, där staten är part, är ett uttryck för bristande förtroende och på sitt sätt ett underbetyg åt de penningvårdande institutionerna. Man tror inte på kronans värde och hittar därför på mer eller mindre lämpliga metoder att skydda sig och de sina.

Avtalsförhandlingarna ha säkert gjort det bästa möjliga i en dålig situation. Men det är samhällets skyldighet att skapa sådana förutsättningar för förhandlingsarbetet, att penningvärdet bevaras och en lugn utveckling i samhället främjas. Inte ens med bästa vilja i världen kan jag finna, att de ansvariga i riksbanken under förra året på ett tillfredsställande sätt skötte sin uppgift.

Herr talman! Vi skola ju i dag framför allt diskutera den gångna tidens ekonomiska politik. Tillåt mig dock att sluta med tre önskemål för framtiden. Det kan ju alltid vara bra att ha varit ute i god tid.

Det första önskemålet är: Låt oss i fortsättningen slippa anvisningar från regeringen om ramen för måttliga eller skäligen lönehöjningar! Vi ha nu fått sådana anvisningar två år i rad. Resultatet, herr finansminister, har sanner-

ligen inte blivit särskilt lyckat. Det är inte efterklokhet att konstatera detta.

Det andra önskemålet är följande: Regeringen har meddelat sin avsikt att längre fram i år ta upp långtidsprogrammet till närmare övervägande. Det kan kanske synas väl sent, eftersom detta program skulle tillämpas fr. o. m. 1951. Men bättre sent än aldrig! En väsentlig beståndsdel i detta program är kravet på en planerlig förstärkning av valutareserven. Man har som bekant i långtidsprogrammet kalkylerat med en viss årlig förstärkning av valutareservens nettobelopp. Låt oss snarast möjligt få höra, hur regeringen tänker tillgodose detta krav!

Det tredje önskemålet slutligen är detta: Den tidigare inkomstinflationen har ju mer och mer blivit en kostnadsinflation. Jag håller med herr Ohlin om att detta är ett av våra allvarligaste problem. Det är desto allvarligare som man i varje fall kan ifrågasätta, om vi inte äro i färd med att förbereda en ny engångsinflation till nästa höst, trots att det allmänna läget i och för sig erbjuder möjligheter till stabilisering. I kostnadsinflationen måste emellertid statsutgifterna komma att spela en mycket stor roll. Låt oss därför så snart som möjligt få en samlad översikt över hur regeringen bedömer utvecklingen av statsutgifterna under de närmaste åren.

Efter dessa ord ber jag, herr talman, att få sluta med att instämma med dem som ha yrkat bifall till reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Denna debatt gäller ju egentligen riksbankens verksamhet under 1951. Men i den diskussion som förts har hela vårt ekonomiska läge och även den ekonomiska politiken i allmänhet kommit in. Detta ger mig anledning att nu säga några ord i denna diskussion.

Herr Fagerholm använde i går ett uttryck, som jag fäste mig vid. Han sade, att utskottets utlåtande var en

Valuta- och penningpolitiken.

skönmålning. Jag vill returnera med att säga, att jag har funnit att reservationen är en karikatyr av det verkliga läget.

Låt mig börja med att ta upp påståendet att kampen mot inflationen har gått så mycket sämre här i Sverige än i andra länder. Reservanterna har lämnat en tabell över prisstegringarna i en del länder och försett dem med en kommentar, som tyder på att Sverige är näst sämst ställt i Europa. Herr Severin avslöjade ju i går handgripligt dessa siffror genom att påvisa, att resultatet hade vunnits genom att man använde olika utgångspunkter och olika sluttider för de skilda länderna.

Herr Ohlin kastade in en ny serie med siffror från en annan, mera på måfå vald period. Jag undrar om inte det var lika fruktlöst.

Det är väl ändå rätt meningslöst att tro, att man kan bevisa något genom att fingra på perioder och genom att välja olika kvartal för att komma till ett resultat. Jag tror att vi kan sluta upp med detta. De siffror som har anförts kan ändå ha sin betydelse, och jag skall strax komma till det. Men dessförinnan skulle jag vilja säga några ord till herr Hjalmarson.

Herr Hjalmarson var återigen inne på den felbedömning, som vi gjorde hösten 1950, när vi trodde att prisstegringen skulle bli bra mycket mindre än vad den blev. Herr Hjalmarson använde det uttrycket, att vi räknade med 8—10 procent men att prisstegringen blev den dubbla. Jag skall inte polemisera mot detta, utan jag vill endast rätta en sak. Man skall observera — det är inte bara för min egen del jag säger detta — att dessa 8—10 procent var nationalbudgetdelegationens siffror, och de hänförde sig till ett tänkt medeltal för prisutvecklingen under 1951. Det var fel det också, men den slut-siffra man kommer till från delegationens utgångspunkt är inte 20 utan 16. På det sättet gör man felbedömningen

större än den i verkligheten var. För övrigt skall jag inte på nytt diskutera denna fråga. Jag har ofta erkänt att vi tog fel, och jag har anført skäl varför. Det var nog ändå rätt mänskligt att vi den gången tog fel.

Herr Hjalmarson använde sig nyss av siffror och sade: Sedan hösten 1950 har det inte varit någon prisstegring att tala om på världsmarknaden. Varför skulle då de svenska priserna fortsätta att stiga? Ja, varför? Jag slog upp i Europakommissionens översikt över 1951, och vad fann jag där? Jo, under tiden mars—juni 1951 steg levnadskostnaderna i Västtyskland med 4 procent, i Italien med 4 procent, i Sverige med 4 procent. Varför steg priserna trots att prisstegringen hade upphört hösten 1950? Jag undrar om inte herr Hjalmarson bevisade litet för mycket.

Om man vill närmare studera de siffror, som reservanterna redovisar i sin tablå, har de åtskilligt att lära oss. Bland annat kan de ge oss en lärdom som man nog dragit litet varstans i världen, där man på allvar velat försöka förstå vad som har skett. Det visar sig av denna tablå att länderna i Europa sönderfaller i två bestämt åtskilda grupper. Det finns en grupp av länder, där levnadskostnadsstegringen varit 20 procent eller något däröver. Dessa länder är alla sådana som i september 1949 devalverade fullt i jämförelse med England, det är länder som under 1951 hade full sysselsättning och sålunda saknade arbetslöshet.

England hör till samma grupp, fastän landet av olika anledningar haft några procents lägre prisstegring än Sverige. Vi hör också dit, Norge hör dit, Holland hör dit. Det kan ju hända att efter den nya engelska medicinen, som ordinerades häromdagen, kommer skillnaden i priser att i någon mån utjämnas mellan oss och England, särskilt som nu stora delar av de engelska livsmedelssubventionerna kommer att försvinna.

Valuta- och penningpolitiken.

Den andra gruppen, som egentligen består av Västtyskland, Belgien och Italien, har en levnadskostnadsstegring som rör sig mellan 6 och 11 procent och alltså är väsentligt lägre än i den andra gruppen. Men alla är de länder som har en betydande arbetslöshet. Under det att arbetslösheten i Sverige och Norge i september 1951 var ungefär 1 procent av antalet löntagare — den var 2 å 3 procent i Holland och ungefär lika mycket i England — så var arbetslösheten i Belgien 8 procent, i Västtyskland 15 och i Italien 10 procent. Nu vet jag ju att herr Hjalmarsson nyss sagt att man missbrukat den belgiska arbetslöshetsstatistiken. Det är emellertid inte jag som anger dessa siffror utan det är Europakommissionen efter ett noggrant studium av det verkliga läget.

Man kan då fråga sig: Varför har då denna markerade skillnad uppkommit? Vad är orsaken till att de länder, som haft full sysselsättning och hade devalverat fullt ut, fått den största levnadskostnadsstegringen, under det att de länder, som har arbetslöshet och som icke devalverat lika mycket, sluppit undan med en mindre levnadskostnadsstegring? Jag skall inte ge tolkningen själv, jag skall anföra vad Europakommissionen säger om detta.

Den säger ungefär så, att trycket uppåt på lönerna har varit svagare i länder med omfattande arbetslöshet eller där förhandlingsläget för fackföreningarna av andra orsaker varit svagt. I framför allt Västtyskland, Belgien och Italien har man kunnat hålla tillbaka inflationstrycket därför att dessa länder varit i stånd att uppnå en avsevärd ökning av produktiviteten på grund av att de så föga utnyttjat sina produktiva resurser, innan denna prisstegring inställde sig. Man har med andra ord där haft en arbetskraftsreserv att ösa ur. Man har kunnat utnyttja den goda konjunkturen till en kraftig produktionsstegring, som länder

med full sysselsättning helt naturligt icke kunnat utnyttja.

Man skulle av detta, om man ser saken ytligt, kanske kunna dra den slutsatsen att det tydligen är mycket bra att ha arbetslöshet; då går det en bättre. Ja, det går onekligen bättre i kampen mot inflationen i en överkonjunktur. Men samtidigt får man väl ändå ha klart för sig att den ekonomiska ställningen i Sverige och Norge och Holland och England i grund och botten är bra mycket starkare än i dessa länder och att vårt läge sålunda i det stora hela är bättre, även om olyckan med inflationen har drabbat oss hårdare än dessa länder.

Vad reservanterna här gör är ett försök att på en gång isolera oss från världsutvecklingen, att försöka behandla Sverige såsom ett lufttomt rum och icke påverkat av yttervärlden och samtidigt generalisera den utländska utvecklingen såsom om den hade varit otvetydig. Men den som opartiskt analyserar vad som skedde runt om i världen under 1951 kommer nog till det resultatet, att vi har klarat oss ungefär lika bra som andra med oss jämbördiga länder som haft samma förutsättningar att möta läget som vi. Jag skulle kanske våga gå ett steg längre och säga att jag tror, att när man en gång skall skriva den ekonomiska historien för denna period, kommer man nog att finna att vi varit bland de länder som klarat sig bäst. Varför? Jo, därför att vi haft större svårigheter att kämpa emot. Vi har haft omständigheter som har gjort inflationstrycket i vårt land starkare än vad det varit i de flesta andra länder.

Låt mig så komma fram till en annan sida av reservationen, en annan sida av karikatyren. Det är fråga om inflationstryckets orsaker. Det är ingen som förnekar att orsakerna ligger i de stegrade import- och exportpriserna med deras återverkan på vår inhemska prisnivå, men det räcker inte med detta.

Valuta- och penningpolitiken.

Det har säkert varit andra orsaker också.

Reservanterna påstår att huvudsakligen ligger orsaken vad vårt land beträffar i prisuppdrivande krafter av inhemskt ursprung. Nå, vilka är nu dessa prisuppdrivande krafter? Vad är reservanternas mening därom? Jo, det är inte vinstkonjunkturen; den har inte någon avgörande betydelse enligt reservanternas mening. Vad är det då? Ja, det sägs inte riktigt rent ut, men man kanske kan hitta skälet, om man är omsorgsfull, och åtminstone i första kammaren fanns det reservanter som sade det rent ut: Det är lönestegringarna. Det är detta som reservanterna tillmäter den största betydelsen när det gäller den inflatoriska utvecklingen i Sverige.

Jag för min del förnekar icke att löne- och inkomststegringarna helt naturligt är en av orsakerna till de ökade levnadskostnaderna och det försämrade penningvärdet. Men det är klart att när man kommer till denna punkt kan man roa sig med att ställa vissa frågor om man vill; jag skall inte fördjupa mig i detta. Man kan ställa den frågan: Skall inte löntagarna ha någon kompensation, skall man förhindra dem från att få kompensation för de stigande priserna, för de genom exportpriserna och importpriserna ökade levnadskostnaderna? Det kommer nog ingen att säga, men man kanske kommer att tycka i sitt hjärta att det borde vara måttliga kompensationer. Men så snart man ger kompensationer eller inte förhindrar kompensationer så blir det ju konsekvensprisstegringar. Och då blir alltså frågan, vad man här skulle ha kunnat göra.

Jag tycker ändå att vi skall slå fast det som herr Severin konstaterade här i går, nämligen att lönestegringen är mera en verkan än en orsak. Jag går längre än herr Severin. Herr Severin trodde att lönerna kanske i viss mån hade varit orsak men till största delen verkan. Men jag tror det är till rätt

ringa del som lönestegringen har varit primärprisuppdrivande.

Det kan man ju finna många yttre kriterier på. För det första måste man slå fast, att vår varutillgång under 1951 var osedvanligt rik. Den var så rik att vi ökade våra lager oerhört. Det har alltså funnits nog för folk att köpa för pengarna. Någon knapphet på varor har icke lett till prisstegring.

Det är det ena yttre kriteriet. Det andra är det att det vid en undersökning av levnadskostnaderna framgår, att det finns praktiskt taget ingenting i dessa levnadskostnader som inte antingen direkt är beroende av importpriser eller är priskontrollerat. Prishöjningarna har alltså i allra största utsträckning tillkommit sedan priskontrollnämnden har bedömt kostnadsstegringarna sådana, att en prisstegring har medgivits. Detta gör att man måste slå fast att lönestegringarna har tillkommit i efterhand, såsom en följd av den prisstegringsrörelse som drabbat oss genom prishöjningarna på både import- och exportvaror.

Men om det nu är såsom jag här velat göra gällande, att lönerna har varit en följd och icke en primär orsak, vad är det då som har skapat möjligheterna till lönestegringar? Vad är det som gjort att det har kunnat bli lönestegringar? Det är klart att det varit den stora efterfrågan på arbetskraft. Och varför har arbetskraft efterfrågats i så hög grad? Jo, därför att det varit så oerhört lönande för företagen att producera och öka sin produktion. Man kommer väl ändå, herrar reservanter, fram till att den drivande kraften bakom lönestegringarna har varit vinstkonjunkturen — den som reservanterna anser icke har någon avgörande betydelse. Men om man, som reservanterna tydligen menar, anser att lönestegringen har varit en inhemsk prisuppdrivande kraft, lär man inte kunna komma ifrån att grunden till detta ligger i vinstkonjunkturen.

Valuta- och penningpolitiken.

Det är med detta precis som med vårt läge i förhållande till andra länders, som jag nyss talade om: Vinstkonjunkturen har medfört den nackdelen, att den har försvårat kampen mot inflationen i högre grad för oss än för de flesta andra länder. Det måste man ju slå fast, men därmed har man inte sagt att inte vinstkonjunkturen har givit oss fördelar. Den har givit oss fördelar och stärkt vår ställning oerhört, även om den samtidigt har förstört den olycka, som penningvärdeförsämringen har medfört.

När man lyssnar till reservanterna och andra talesmän för oppositionen, får man ju närmast det intrycket, att det är regeringen som har skapat inflationen. Tycker man att det är väl mycket sagt, så får man veta att man inte vill ta sitt ansvar. Men det är väl ändå, om vi vill vara något så när ärliga, omöjligt att säga att det är regeringen som har skapat inflationen. Vad vi egentligen skall diskutera är inte detta, utan det är väl om regeringen rimligen har gjort allt vad den har kunnat göra för att förhindra inflationens utbredning i vårt land.

Då står man alltså inför frågan, i vilken utsträckning det skulle varit möjligt för oss att med en ännu aktivare politik än den vi har fört minska stegringen i levnadskostnaderna. Det är någonting som vi inte kan mäta och tyvärr aldrig heller kommer att kunna mäta. Men det är väl ändå inte så, att oppositionen menar, att det icke har gjorts någonting i detta land för att förhindra inflationens framväxt? Om man skulle ta bokstavligen vad herr Ohlin yttrade här i går kväll, skulle man närmast få den uppfattningen. Han sade nämligen såvitt jag kunde uppfatta följande: »Om regeringen intet kunnat göra tidigare, hur skall man då kunna tro på några utfästelser från regeringen för framtiden?»

Om regeringen intet kunnat göra, säger alltså herr Ohlin. Är det inte i

själva verket så, att vi under hela år 1951 har vidtagit en rad åtgärder i kampen mot inflationen: investeringsbegränsande åtgärder, åtgärder för att toppa vinstkonjunkturen, en antiinflationistisk budgetpolitik. Det går inte heller att mäta verkan av dessa åtgärder och säga hur mycket man tack vare dem har kunnat hålla tillbaka inflationen. När herr Hjalmarson här alldeles nyss talade om de 700 miljoner, som riksbanken icke har lyckats dra bort ur marknaden på grund av den starka valutainströmningen, fick man det intrycket att i dessa 700 miljoner ligger själva nyckeln till vårt öde. Emellertid är det så, att vi samtidigt genom prisutjämningsavgifter drog in 500 miljoner och genom budgetpolitiken skapade ett överskott på 500 miljoner. Jag vet att man brukar säga, att pengar som riksbanken ger ut sex- å sjudubblas när de kommer till bankerna. Skulle inte de 500 miljonerna också ha sexdubblats om de hade kommit från de stora bolagen till bankerna? Jo, det är väl så. Gäller det ena, så gäller det andra, och därför kan man säga, att den politik som har förts har bara på dessa två punkter mer än neutraliserat den ökning av likviditeten, som herr Hjalmarson talade om.

Vad man egentligen talar om här i dag är alltså i grund och botten att kreditåtstramningen enligt reservanternas mening inte har varit tillräcklig under förra året och att den sattes in för sent.

Låt oss nu se litet på detta. Reservanternas tes är ju den, att det är lönestegringarna som har skapat den stora inflationen i Sverige, och alltså skulle man ha vidtagit en kreditåtstramning som skulle ha förhindrat de stora lönestegringarna under 1951. Men när skulle då kreditåtstramningen ha satts in? Jo, den skulle ju sättas in senast på hösten 1950, och så skedde också. Det sattes in en kreditåtstramning som gick så långt, att vi höjde diskontot med en

Valuta- och penningpolitiken.

halv procent. Men sedan fortsatte vi inte. De som hade begrepp om denna sak, riksbanken med hela sin expertis och gamla erfarenhet, kom nämligen till den klara uppfattningen, att om vi fortsatte på det sättet, skulle vi vara nödsakade att ta på oss en mycket stor räntehöjning. Det var då nödvändigt att väga fördelar och nackdelar av detta, och vi kom till den uppfattningen, att vi inte kunde ta på oss den snedvridning av näringslivet, som en så stor räntehöjning skulle ha kommit att medföra.

Det verkar nu som om oppositionen menade, att man skulle ha låtit räntan få bli vad den behövde för att man skulle förhindra att lönestegringarna under 1951 skulle bli så stora som de blev. Jag vet inte om man under sådana omständigheter lever kvar i den där kvartsprocentsmentaliteten som har spelat så stor roll under långa tider. Det har inte varit tal om någon större räntestegring, har man sagt, utan om en kvarts eller kanske en halv procent.

Man kanske har lärt om nu sedan finansminister Butler har gjort sitt intåg på scenen. Den engelska högern började som regeringsbildare med att följa linjen kreditåtstramning med räntestegring. Man försökte med en halv procent till en början, men när man sedan hade kommit in i det hela, kom man till den uppfattningen att det blir en halvmesyr. Skall det bli ett resultat, får det vara en rejäl räntestegring, och så lade man häromdagen på ytterligare en och en halv procent. Man har höjt räntan med två procent på ett halvt år, d. v. s. man har fördubblat det engelska diskontot.

Detta är väl ungefär vad de människor säger, som har erfarenhet av denna sak och som inte är bundna av den religionen att man till varje pris skall föra denna politik och i syfte att göra den smakligare inbillar folk att man kan nå resultat med hjälp av sådana

homeopatiska doser som man här har talat om.

Jag beklagar lika mycket som både utskottsmajoriteten och reservanterna, att vi icke tidigare fick idén om ränteregleringslagen och fick den genomförd och därigenom skapade förutsättningar för den kreditåtstramning, som nu har satts i verket. Jag vet mycket väl att oppositionen frågar, varför vi inte förhandlade tidigare och varför vi inte träffade ett avtal tidigare.

Oppositionen vet lika bra som jag, att riksbanken sedan år tillbaka hade ett avtal med bankerna och gång på gång försökte att effektivisera det men aldrig fick det tillfredsställande tillämpat. Därav drog riksbanken till slut den slutsatsen, att det icke gick att komma fram med mindre än att man hade maktmedel bakom sig. Förfälska nu inte historieskrivningen med detta tal om att den överenskommelse som nu har träffats skulle ha kunnat träffats utan att jag hade haft ränteregleringslagen i min skrivbordslåda!

Vi kan beklaga att detta inte kunde ske tidigare. Jag kanske skall tillägga, att detta inte innebär något klander mot ledarna för våra kreditinstitut. De har ju samma uppfattning som oppositionen, att vi bör arbeta med kreditåtstramning via räntestegring. Det är deras traditionella linje, det är för dem det behagligaste och kanske också det mest närande, men det är deras ståndpunkt, och det vore att begära att de skulle handla mot naturen, om man sade att de utan vidare borde gå med på att lämna sin egen åsikt och gå över på en linje som de icke gillar. Jag klandrar inte dem för att de håller på sin åsikt, men jag tycker ändå att sant skall vara sant. Det har icke funnits någon möjlighet att nå fram till den överenskommelse som nu är träffad utan tillhjälp av ränteregleringslagen.

Jag vill konkludera, att det på intet sätt är visat, att Sverige i sin kamp mot inflationen har klarat sig sämre

än de länder, som har haft med oss jämbördiga förutsättningar att möta denna inflation. Jag vågar tillägga att det kanske kommer att visa sig, att vi härvidlag har gjort mer än de flesta. Det är beklagligt att våra krafter inte har räckt till för att vi skulle nå ett bättre resultat än det vi har nått. Jag är icke den som vill förminska de svårigheter, de snedvridningar och de sociala olägenheter, som penningvärdeförsämringen har medfört, och därför kan jag så mycket mer beklaga, att vi icke har kunnat komma längre än vi har gjort.

Herr Ohlin sade i går kväll, att det nu borde finnas utsikter att bringa prisstegringen i Sverige att upphöra. Han kanske har rätt. Han frågade vad regeringen tänkte göra, och vi har sagt förr, att vi vill fullfölja den strama politik, som vi nu för på olika områden genom investeringsbegränsning, genom åtgärder mot vinstkonjunkturen, genom kreditåtstramning och genom en anti-inflationistisk budgetpolitik. Det är mycket sannolikt att den politiken nu kommer att bära frukt om den får fortsätta och kan upprätthållas, men vi förutser att det kommer att bli svårigheter. Det kommer att bli svårigheter, och det kommer från olika håll att höjas jämmerrop emot dessa åtgärder, och man kommer att försöka få politiken uppmjukad för att slippa ifrån olägenheterna.

Vi har hört sådana betänkligheter uttalas i denna debatt. Nyligen talade herr Pettersson i Dahl om de svårigheter, som kreditåtstramningen medförde. Det är klart att det blir besvärigheter. Det är förutsett att det kommer att bli kantigheter och svårigheter särskilt under denna månad innan man kommer in i dessa nya förhållanden. Jag har inte gjort avtalet, och jag är inte den som i första hand skall hålla i det, och därför känner jag inte så mycket till det. En sak observerade jag emellertid i herr Petterssons an-

Valuta- och penningpolitiken.

förande: han drog av det uttalande från Bankföreningen, som finns i bankkotskottets utlåtande och där bankerna rekommenderas att icke låta det bli ny utlåning med tillhjälp av ökad inlåning, den slutsatsen, att det inte får bli någon ny utlåning. Därvidlag är ju läget det, att enligt överenskommelsen skall bankerna eftersträva en högre likviditet, och enligt planen skall denna genomföras i första hand med tillhjälp av inlåningsökning. Däremot finnes det icke i direktiven någonting som säger, att bankerna icke får lämna ut lån till nya ändamål av de pengar, som flyter in genom amorteringar och räntor på lån inom ramen för den tidigare bankrörelsen. Det gäller ju i alla fall de stora beloppen.

Men jag har också hört andra toner. Herr Fagerholm sade, att denna reglering kommer att verka så, att den som har pengar på banken inte drabbas av den; det är den som inte har pengar på bank, som blir drabbad. Ja, det är precis det som gör att många på min kant ibland i populär framställning uppträder emot en räntestegring. De säger, att den inte drabbar den som är likvid utan bara den fattige som behöver låna. Men denna kritik från herr Fagerholm och från dem av mina meningsfränder, som använder liknande argumentering, riktar sig i själva verket mot kreditåtstramningen som sådan och icke mot det sätt på vilket kreditåtstramningen sker.

Jag tyckte, att herr Schmidt — jag vet ju inte om jag hörde rätt — fälde ett verkligt visdomsord, när han sade, att kreditåtstramning med räntestegring är bättre, ty den kan man undkomma genom att låta bli att låna. Men, herr Schmidt, kan man inte undkomma den nu gällande kreditåtstramningen också genom att låta bli att låna? Det skulle vara värdefullt att få höra, om det föreligger någon skillnad i det avseendet. Herr Schmidt fann ett expressivt uttryck: han sade, att stränga herrar re-

Valuta- och penningpolitiken.

gerar aldrig länge. Han menade väl, att regeringen nu har tillgripit en så hård och stram politik som snart blir så impopulär, att de nu regerande herrarna försvinner och andra herrar kommer att träda till, vilka ordnar så, att det blir lättare för folk att låna i bankerna.

Ja herr Schmidt, är inte de röster, som vi hört i andra kammarens debatt, en slags början till den glidflykt, som man alltid har att vänta från politiska oppositionen i tider av åtstramning inom näringslivet, när överkonjunkturen försvinner och olika grupper av människor får svårare att reda sig i de gamla förhållandena? Jag skulle vara mycket glad, herr Schmidt, om det inte är så, utan det tvärtom förhåller sig på det sättet, att regeringen, när den nu vill fortsätta att föra denna strama politik, skulle kunna få stöd även från den politiska oppositionen i detta stycke. Det kan hända, att om vi kunde samla oss kring en sådan stram politik för den närmaste framtiden — även om det knakar en smula i fogarna — skulle vi kunna, vilket herr Ohlin i går sade att det funnes vissa utsikter till, bringa prisstegringen i Sverige att upphöra.

Herr FAGERHOLM (kort genmäle): Herr talman! Jag framhöll alldeles tydligt i går, att vad jag vände mig emot i fråga om den kreditåtstramning som nu sättes i gång, är den stelhet, som följer med en kreditransonering. Jag vände mig sålunda icke mot en kreditåtstramning som sådan, vilken enligt min uppfattning kan företagas genom en vettig användning av ränteväpnet.

Herr talman! Finansministern sade i sitt anförande, att när man skall skriva det sista årets samhällsekonomiska historia, det kanske visar sig, att Sverige har klarat sig bättre än andra länder, därför att vi ha haft större svårigheter än andra länder inom vår samhällsekonomi. Herr finansminister! När

det gäller de andra länderna, se då på Tyskland: förrött av kriget, jättestort flyktingproblem, krigsoffer; England: centrum i ett sönderfallande imperium, svårt krigsskadat och krig i Korea; Frankrike: svårt krigsskadat, krig i Indo-Kina; Finland: stort krigsskadestånd, jättestort flyktingproblem, stora delar av de värdefullaste industrierna borta! Kan man då säga, när man skall bedöma det ekonomiska läget, att vi ha haft större svårigheter än de länder, med vilka finansministern här jämför vårt land?

Herr GUSTAFSON i Göteborg (kort genmäle): Herr talman! Finansministern hade vänligheten att karakterisera reservationen som en karikatyr av det verkliga läget. Jag måste nog säga, att jag tyckte, att finansministern i viss mån gjorde den till en karikatyr i slutet av sitt anförande, varav det tycktes framgå, att vad reservanterna egentligen ville komma åt var lönestegringarna. Man förstod nästan, att finansministern hade i bakfickan den meningen, att reservanterna inte var villiga att medverka till att löntagarna skulle få sina reallöner återställda. Men det är ju inte detta, herr finansminister, som diskussionen rör sig om. Jag har trott, att vi var överens om att vad vi ville komma åt är den överfulla sysselsättningen, som är inflationsdrivande och som tenderar att skapa ett läge där priserna ständigt löper fortare än lönerna. Man måste fråga sig, när finansministern nu lägger fram sina synpunkter på orsakerna till prisstegringarna: Är riksbankens penningpolitik då alldeles betydelslös?

Bankoutskottets majoritet, som jag ändå tycker är alltför snäl i sin historieskrivning, säger i alla fall någonting annat. Utskottet uttalar, att det »vill ingalunda förneka, att det likviditetstillskott, vari riksbankens operationer under året resulterat, är ägnat att ingiva betänkligheter i ett ekonomiskt

Valuta- och penningpolitiken.

läge som karakteriseras av risker för en inflationistisk utveckling. Även om man tager hänsyn till de krav på ökad betalningsmedelsförsörjning som betingas av den höjda pris- och lönenivån, framstår likviditetstillskottet i jämförelse med läget under de hädan närmast föregående åren som betydande». Utskottet påkallar vidare en ökad stramhet. Finansministern sade visserligen att en neutralisering har skett genom andra operationer, men jag skulle tro, att om finansministern frågar sina nationalekonomiska experter, är dessa inte med på den tolkningen. Nu tyckte jag också, att det av slutet på finansministerns yttrande framgick, att han trodde på möjligheterna att genom kreditåtstramning påverka prisnivån. En sådan kreditåtstramning krävdes av oppositionen redan i början av förra året, fastän man då inom bankofullmäktige ansåg, att det inte fanns några förutsättningar för ett genomförande av en sådan, och utskottet avlog därför framställningen. Nu har man kommit med denna kreditåtstramning i vårt tycke alltför sent, och därför har den måst bli osmidig.

Sedan nämnde finansministern England som exempel och sade, att vi här i Sverige måste, om vi skall föra en rörlig räntepolitik, gå över på Englands linje. Man kan väl ändå inte, herr finansminister, jämföra vårt nuvarande ekonomiska läge med Englands. Detta land befinner sig nu i en utomordentligt svår krissituation, i vilken man givetvis måste tillgripa åtgärder, som är betydligt kraftigare än vad som är nödvändigt för oss.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Prisutvecklingen ute i världen blev åtskilligt lugnare under år 1951 än man kunde förutse på hösten 1950. Från februari och fram till hösten sjönk ju, herr finansminister, Moody's råvaruindex. Jag medger, att det kom en svag höjning på hösten, men

det var i stort sett vad som hände. Följaktligen borde regeringsexperterna snarare ha räknat med för stor än med för liten prisstegring, när de gjorde upp sina kalkyler på hösten 1950. I stället gjorde man tvärtom. Visar detta inte hän på att det måste ha funnits väsentliga fel i vår ekonomiska politik?

Det är mänskligt att fela, sade finansministern när det gällde felbedömningen av utvecklingen under år 1951. Det är ett sympatiskt erkännande, men det skall ses mot bakgrunden av att när denna regering trädde till makten, den framträdde med anspråk på att leda den ekonomiska utvecklingen. Nu är man nöjd med att Sverige tillhör den sämst ställda gruppen bland de olika länderna med avseende på prisutvecklingen.

Finansministern sätter utvecklingen i samband med devalveringen. Att vi fick följa pundet ända ned i botten, berodde väl ändå på att vi efter apprecieringen 1946 underlät att vidtaga de anpassningsåtgärder, som oppositionen då gång på gång yrkade på.

Finansministern berörde i sina internationella jämförelser arbetslöshetens omfattning i några länder. Jag tycker att finansministern borde ha erinrat om den högst ogynnsamma utvecklingen inom textilindustrien i Belgien, om flyktingproblemets dimensioner i Västtyskland och om det stora befolkningsöverskottet i Italien. Att en sund penningpolitik går att förena med hög sysselsättning visar det schweiziska exemplet och jag tror, herr finansminister, att utvecklingen i Danmark även kommer att kunna bekräfta detta.

När det gäller den engelska räntehöjningen kan man väl ändå, herr finansminister, icke bortse ifrån att England håller på att genomföra den största upprustning i fredstid, som skett i landets historia.

Herr Fagerholm har redan bemött argumentet, att vårt utgångsläge skulle ha varit sämre än andra med oss jäm-

Valuta- och penningpolitiken.

förliga länders. Jag ber att få fråga herr finansministern: Vilka andra med oss jämförliga länder hade år 1945 en så stark valutareserv som Sverige hade?

Jag har för min del inte alls yttrat mig om graden av lönehöjningarnas betydelse för inflationen. Vilken uppfattning man än har om den saken begränsar det emellertid icke statsmakternas skyldighet att sörja för att löneförhandlingarna kan bedrivas under de rätta förutsättningarna.

Jag fick det intrycket att herr finansministern liksom ville ifrågasätta, om vi verkligen önskade att löntagarna år 1951 skulle ha fått kompensation. Jo, herr finansminister, jag tror att vi alla var mycket angelägna om att löntagarna förra året skulle få en reell kompensation, men vad skedde? Helt enkelt det, att, till icke oväsentlig del på grund av regeringens egen politik, stora grupper av löntagare förra året inte fick någon kompensation alls.

Finansministern antydde att det skulle ske en viss glidflykt inom oppositionen från den strama ekonomiska politik som den har förordat. Jag känner inte till något förslag från oppositionens sida, som skulle tyda därpå. Däremot får jag säga att det kanske finns en kunglig proposition, som möjligen skulle kunna karakteriseras som en viss glidflykt ifrån den strama politiken.

Finansministern frågade: Har vi inte år efter år haft en lång rad åtgärder i kraft för att bekämpa inflationen? Jo, det har vi haft, men vi kan också konstatera att man oavbrutet, år efter år, trots dessa åtgärder har misslyckats i strävandena att stabilisera penningvärdet, att avveckla statsregleringarna och att skapa en naturlig balans i samhälls-ekonomien. För misslyckandena har regeringen dock tydligen enligt sin egen uppfattning icke något som helst ansvar.

Jag erinrade mig, när jag hörde finansministern, att det var en skämt-

sam medarbetare i en tidning, som en gång hade satt upp ett anslag på redaktionen: »Tidningen utkommer varje dag, medarbetarna kan intet göra däråt.» Jag föreslår finansministern att sätta upp ett liknande plakat i kanslihuset, förslagsvis lydande så här: »Regerandet — eller reglerandet fortsätter dag för dag, statsråden kan intet göra däråt.»

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Detta var mycket på en gång att besvara, herr finansminister.

Jag skulle vilja hänvisa till det klargörande som jag gjorde i går i fråga om de här tabellerna, och jag tror väl att det får räcka. Jag är åtminstone själv nöjd med den förklaring jag gav i avslutning till den uppställning som jag citerade.

När det gäller jämförelser de olika länderna emellan i fråga om arbetslöshet vill jag fråga: Har det under förra året varit någon som helst risk för arbetslöshet i Sverige? Det kan man väl ändå inte säga. Jag vet att finansministern i oktober 1949 framhöll att han lade tyngdpunkten på penningvärdet, eftersom vi redan hade full sysselsättning, och det få vi ju säga, att full sysselsättning ha vi fortfarande.

När finansministern nämner Tyskland och Italien borde vi komma ihåg, att ehuru det går åt folk till återuppbyggnaden av produktionsapparaten, så har Tyskland inte hela sin produktionsapparat i gång, vilket medför kolossala rubbningar i arbetsförhållandena. Italien skola vi inte tala om, ty där har det varit konstant arbetslöshet sedan decennier tillbaka av andra skäl.

Så kommer jag in på frågan om inflationens orsak: vinsterna och lönestegringarna. I fråga om lönestegringarna skall jag inte gå längre än till att erinra om en sak som finansministern sade i januari 1951: Vi kunna nog konstatera att de löneförbättringar, som man uppnår, kanske ligga i överkant

Valuta- och penningpolitiken.

till vad vi förmå. Detta är enligt min uppfattning ett kanske väl avvägt uttalande. Jag vill visst inte förneka att vinsterna ha spelat en mycket stor roll, men när finansministern drar in det förhållandet i resonemanget, att företagen få pengar och att de multipliceras ute i marknaden, vill jag påpeka att det är en väldig skillnad om det är ett industriföretag, vilket inte yrkesmässigt bedriver utlåning, som får in pengar, eller om det är en bank. Det får man väl ändå lov att erkänna.

Finansministern säger att vi ha klarat oss ganska bra i detta land. Ja, det ha vi gjort i många avseenden, och undra på det med våra stora reallgångar, malm och skog, som hela världen skriker på, men med hänsyn till vad jag sade i går, att den andel av prisstegringen, som förorsakas av importpriserna, är ganska liten i Sverige, så måste man ju ändå säga att det måste finnas interna orsaker till att vi ha fått den inflation och den prisstegring vi ha fått. Jag vill särskilt framhålla att vi måste skilja mellan prisstegring och inflation, men tiden medger mig inte att nu hålla någon föreläsning om den saken.

I fråga om likviditetsökningen vet jag inte riktigt om man kan säga att finansministerns ord voro fullt tydliga. Vi ha haft likviditetsökande poster på 1 464 miljoner kronor, och vi ha haft likviditetsminskande poster på 696 miljoner kronor. Det ger en nettoökning i marknaden på 768 miljoner kronor, vilket är i runda tal fyra gånger mer än under vart och ett av de närmast föregående åren.

Till slut skall jag be att få säga några ord om vad jag menade med de stränga herrarna. Det var i alla händelser inte finansministern jag tänkte på, fast jag skulle nog vilja säga att finansministern är väl så pass strong, att han skulle ha kunnat medverka till förhandlingarna med bankerna utan ränteregleringslagen. Vad jag menade med mitt tal om de

stränga herrarna var, att man inte med utsikt till effekt kan begagna sig länge av ransonerings- och regleringar. Förr eller senare måste de traditionella hjälpmedlen tas till.

Jag vill därtill säga följande. Om man använder mjukare medel, nämligen det traditionella medlet på detta område — räntan — innebär detta, att om det blir svårigheter på ett ställe finns det möjligheter att förskjuta arbetskraften till sådana företag, som verkligen kunna bära en räntehöjning.

Om en kreditransonering skall skötas riktigt — och hårdhänt, som finansministern menar — måste alla skäras över en kam. Kreditransoneringen innebär att frågan om beviljande av kredit avgöres av olika personer efter regler, men det är ändå inte detsamma som den fina mekanism, som träder i funktion när man använder räntan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag tillät mig här att säga, att när man skall tillämpa den traditionella metoden att krympa krediter med tillhjälp av räntan, så får man ta till hårda tag i dessa tider, och det var i detta sammanhang jag nämnde England. Då fick jag naturligtvis, såsom självklart var, genast till svar: England är i ett så förtvivlat läge; det kan inte jämföras med Sverige! Jag skall inte ta upp detta till diskussion. Jag vill bara påminna om en liten historia jag också, herr Hjalmarson, en historia som kommer från Finland. Jag vet inte om Finland är mycket bättre ställt än England. Just därför är det ju lämpligt att ta Finland som exempel. Det var någon som frågade en finländare: Nå, vad har ni nu för erfarenhet av er räntepolitik i Finland? Jo, sade finländaren, först höjde vi räntan, och så hjälpte det inte. Så höjde vi räntan igen, och det hjälpte inte heller. Nu har vi sänkt den för att se om *det* hjälper. Det finns icke någon erfarenhet från

Valuta- och penningpolitiken.

världen i denna tid, som säger att man kan nå en kreditåtstramning av betydelse med hjälp av en måttlig ränta.

Herr Gustafson i Göteborg frågade mig om jag ansåg att riksbankens penningpolitik var utan betydelse. Nej, ingalunda. Jag ville bara säga att den brist i åtstramning, som kunde kostas under förra året därigenom att riksbanken icke lyckades förhindra en viss likviditetsökning på marknaden, bara var en del av hela problemet och ingalunda var av sådan storleksordning, att man skulle kunna säga att den omständigheten ledde till en avsevärd förändring av läget. Jag har heller inte, herrar Hjalmarson och Gustafson, i mitt anförande sagt någonting om att oppositionen inte vill ha höjda löner eller ge kompensation. Jag bara sade att de frågorna framställer sig. Nej, vad jag ville åskådliggöra var detta, att reservanterna lägger tyngdpunkten på inhemska prisuppdrivande krafter såsom det viktigaste. När man skall avslöja vilka dessa inhemska prisuppdrivande krafter är, finner man att reservanterna menar lönestegringen, och då har jag bara tillåtit mig att fästa uppmärksamheten på följande förhållande: Här har vi en importprisstegring och en exportprisstegring, och den lönestegring, som man här påtalar, skulle icke ha varit möjlig utan vinstkonjunkturen, som man ju från reservanternas sida icke vill tillmäta avgörande betydelse. Jag tror att den argumenteringen fortfarande håller.

Så kommer vi över till den analys som jag gjorde av inflationens omfattning ute i Europa. I samband med den analysen fick jag helt naturligt den replik, som jag visste att jag skulle få. Man säger: Inte går det att göra jämförelser med Italien, detta krigshärjade land, och inte går det att göra jämförelser med England, ett imperium som man strävar att hålla samman under stora svårigheter, eller med Västtyskland! Men har reservanterna då inte upptäckt att de framställer såsom ideal-

länder för Sverige just Belgien, Västtyskland och Italien, alltså tre länder som är mer krigshärjade än några andra och som har fått sina resurser sönderslagna? Jag har aldrig sagt att vi här i Sverige har haft större ekonomiska svårigheter än dessa länder, utan jag har bara sagt att vi har haft ett större *inflationstryck* på oss än dessa länder har haft, och det är inte alls samma sak.

Herr Schmidt skakar på huvudet, det är det inte något att göra åt. Men det är väl ett faktum, att om jag, när det kommer en högkonjunktur, har en stor reserv av arbetslösa — vilket ju betyder att jag befinner mig i ett dåligt läge — då har jag chansen att genom att sätta in obegagnade produktionsresurser skapa en stor produktionsökning, som kraftigt motverkar inflationen. Det kan man inte göra i ett land som Sverige, där alla produktiva resurser redan är i arbete. Det är väl heller ingen som kan bestrida, att i ett land med en exceptionell vinstkonjunktur som Sverige inflationstrycket blir starkare än i ett land, som inte har en sådan vinstkonjunktur.

Jag trodde verkligen att jag med denna analys, som ju inte är min utan som jag lånat från Europakommissionen, ändå skulle kunna klargöra hur ofruktbara dessa jämförelser är. Herr Hjalmarson insåg ju tydligen detta och hoppade genast över till sin lilla räddningsplanka, Schweiz. Ja, det är just det, det enda land man kan nämna är Schweiz, och jag kan bara där säga: Det finns några omständigheter som gör, att vi icke riktigt kan jämföra oss med Schweiz. För det första är det detta, att Schweiz aldrig har överskott på arbetskraft och aldrig underskott, aldrig överfull sysselsättning och aldrig arbetslöshet, i stort sett. Och varför? Jo, därför att schweizarna har en så stor produktionsapparat, att de i högkonjunktur kan öka sin produktion genom import av italienska arbetare, och

Valuta- och penningpolitiken.

de håller därigenom balansen på arbetsmarknaden. När konjunkturen faller låter de de italienska arbetarna fara hem, och det blir ingen arbetslöshet.

För det andra är det en sak, som vi ju mycket väl kan avundas Schweiz, och det är att landet har en sådan oerhörd stor valutareserv. Detta gör att Schweiz kan göra någonting, som intet annat land i Europa och knapast något land i hela världen skulle kunna våga sig på. När prisstegringarna kom sade den schweiziska regeringen till menige man och affärsmännen: »Köp och lägg på lager! Hamstra!» Det gjorde folk, och Schweiz kunde göra det på grund av sina stora valutareserver. Det bröt udden av prisstegringen. Nu vet jag väl att man säger: »Ja, det kunde vi väl också ha gjort, om vi varit lika goda som schweizarna och skaffat oss en valutareserv.» Därtill har vi aldrig haft någon chans. Även om vi hade kunnat behålla den del av 1946 års valutareserv, som inte var flyktkapital, skulle ändå vår valutaställning i dag på intet sätt kunna jämföras med Schweiz', ty grunden till den lades långt före det sista världskriget.

Men då kan man ju säga, att om vi varit i Schweiz läge så hade det varit i många avseenden bra för oss. För åtskilliga medborgare i detta land kanske det inte hade varit så bra. Det är inte alls på det sättet, att Schweiz är ett idealland att leva i; det vet alla som ha någon erfarenhet av detta.

Men herr Hjalmarson nämnde också Danmark, och det var ett land som jag uraktlät att nämna. Och varför? Jo, därför att Danmark har en ungefär lika stor levnadskostnadsstegring som vi, trots att man där har en arbetslöshet, som utgör 5 procent av antalet löntagare. Danmark faller ur bilden, och jag vet inte riktigt till vilken grupp jag skall räkna landet, men jag finner icke något kriterium för att Danmarks läge är jämförligt med vare sig den ena

9 — *Andra kammarens protokoll 1952. Nr 9.*

eller andra gruppen, och jag tror inte att vi vill vara i Danmarks ställe.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (kort genmäle): Herr talman! Finansministern trodde sig tidigare kunna konstatera vissa tendenser till glidflykt från oppositionens sida när det gäller kreditåtstramningen. Jag måste säga att denna tendens var ännu mera markerad hos bondeförbundets talesman herr Pettersson i Dahl, som verkade ganska betänksam inför det utlåtande, som hans partikamrater varit med att skriva under.

När det sedan gäller frågan om prisstegringarna befinner sig tydligen herr finansministern i en mycket delikat situation. Han kan å ena sidan inte förneka penningpolitikens roll, men å andra sidan är det givetvis angeläget för honom att försöka göra gällande, att prisstegringarna till 100 procent beror på det stygga utlandet. Så är ju i alla fall inte förhållandet. Här har varit ett likviditetstillskott på marknaden. Finansministern kallar det för »en viss brist i åtstramningen». Denna vissa brist i åtstramningen betydde ett likviditetstillskott, såsom herr Schmidt nämnde förut, på 768 miljoner kronor, fyra gånger så mycket som under vart och ett av de två föregående åren. Här gäller det inte bara att räkna miljoner, här gäller det att åstadkomma ett nytt ekonomiskt klimat, som tar bort det ekonomiska febertillstånd, som vi hittills levt i. Situationen är givetvis den, att en viss del av prisstegringen beror på utländska faktorer och dem ha vi inte kunnat göra någonting åt, men en annan och icke oväsentlig del av dessa prisstegringar beror på den interna ekonomiska politiken.

Så vill jag till sist säga — vilket jag inte hann säga i min förra replik — att jag med tillfredsställelse noterar finansministerns beklagande av den snedvridning, som uppkommit i vårt samhällsliv genom inflationen, och varige-

Valuta- och penningpolitiken.

nom betydande grupper av vårt folk har blivit lidande och fått finna sig i en konfiskation av sina tillgångar och förmåner. Vi motionerade vid riksdagens början om en ordentlig utredning om inflationens återverkan på de sociala förmånerna, och jag var mycket glad när jag i morse läste i tidningen att en socialdemokratisk riksdagsledamot här i kammaren också fäst uppmärksamheten på denna sak.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr finansministern ville inte uttala sig om huruvida England kan jämföras med Sverige. Men, herr finansminister, då skall man inte heller använda den engelska räntehöjningen som slagträ mot oppositionen.

För min del har jag fattat räntesänkningen i Finland så, att den var ett uttryck för ett förbättrat ekonomiskt läge i landet. En hög ränta, herr finansminister, är inte för oss något eftersträvanvärt mål. Schweiz har en lägre räntenivå än vad vi har i vårt land. Varför? Jo, därför att man där har ett tillräckligt sparande och därmed har skapat den ena sunda och hållbara grundvalen för en lågräntepolitik på längre sikt.

Finansministern framhöll, att det finns icke något enda exempel på att man genom en aktiv penningpolitik i förening med rörlig ränta kunnat dämpa inflationsutvecklingen. Jag erinrar mig, herr finansminister, omedelbart ett aktuellt exempel. Det kan säkerligen inte ha undgått finansministern, att sänkningen av de internationella grosshandelspriserna under — om jag inte missminner mig — våren 1950 allmänt hänfördes till den ränteåtstramning, som då genomfördes på olika håll ute i världen.

Jag frågar mig också: Bevisade inte finansministern litet för mycket, när han ville fränkänna räntepolitiken all betydelse? Är det ändå inte meningen att den kreditåtstramning, som vi nu

genomför i vårt land, skall kombineras med en ökad rörlighet i fråga om de korta räntorna?

Det är, herr finansminister, inte på det sättet, att den italienska arbetskraften i Schweiz flyttar från Schweiz till Italien eller tillbaka igen efter konjunkturväxlingarna, utan dessa förflyttningar sammanhänger med normala säsongförändringar sedan långliga tider i detta land. Schweiz hade, det är alldeles riktigt, en stark valutareserv 1945, Sverige hade också en stark valutareserv 1945, och vi hade det även före kriget. Det finns i och för sig inte någon anledning varför inte vi med en annan ekonomisk politik hade kunnat ha det vida bättre ställt i detta hänseende, även om vi inte haft Schweiz' gynnsamma position.

Finansministern nämnde att arbetslöshetssiffran för Danmark just nu är 5 procent av alla löntagare. Jag vill då bara, herr finansminister, erinra om att det är ungefär samma arbetslöshetssiffror som på den tid, då herr Hedtoft hade makten i Danmark.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Jag skakade på huvudet, herr finansminister, men huvudet sitter kvar fortfarande. Jag skakade inte på huvudet med anledning av finansministerns uttalande om inflationen, ty därvidlag ber jag få hänvisa till s. 17 i utskottsutlåtandet, där vi just förklara detta. Att jag tyckte att finansministerns jämförelser voro ogynnsamma för finansministern, det berodde på att om det har skett en lägre prisstegring i de krigshärjade länderna, som inte ha sin produktionsapparat i gång, så måste man väl i alla fall säga att det är ganska anmärkningsvärt.

Sedan skulle jag vilja sluta med att för min del uttrycka en förhoppning om att denna diskussion kommer att leda till att vi få ett stopp på penningvärdets fall, ty det är ju i alla fall det väsentliga. I början på förra året fram-

Valuta- och penningpolitiken.

höll finansministern, att »regeringen och jag i min ringhet skola efter bästa förmåga göra vad vi kunna för att förhindra en fortsatt glidning av priserna och en fortsatt försämring av vårt penningvärde». Målsättningen äro vi överens om, men jag skulle vilja säga att hittills har ringheten varit stor och förmågan ringa.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Med anledning av herr Hjalmarsons yttrande om Schweiz skall jag be att få översätta fyra rader i Europakommissionens översikt: »Fallet med Schweiz är speciellt. Den politik, som bedrivs med att variera arbetskrafttillgången med de ekonomiska villkoren genom att släppa efter eller skärpa reglerna om arbetstillstånd för utländska arbetare, har klart visat sitt inflytande.» Det är nog ändå så, att det är affärskonditionerna som är avgörande för arbetstillstånd i Schweiz.

Till herr Schmidt skulle jag vilja säga, att även såvitt mina ögon kan se sitter herr Schmidts huvud kvar, men man kan ju inte lita bara på ögonen.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Jag tänker inte säga många ord. Jag begärde egentligen ordet för att ställa ett yrkande. Här skall behandlas den verksamhet, som riksbanksledningen och riksgäldsfullmäktige övat under föregående år. Det är för mig mycket svårt att särskilja denna verksamhet från de direktiv, som regering och riksdag under föregående år har formulerat för densamma, och eftersom jag utgår från att vederbörande inte har förskingrat någonting, har jag för min del ingenting emot att man i enlighet med utskottets yrkande under punkterna 2, 3 och 4 beviljar ansvarsfrihet.

En annan sak är däremot den motivering som givits för de olika yrkandena. Jag kan för min del inte godkänna vare sig utskottets eller reservan-

ternas motivering. Det finns naturligtvis mycket i dessa motiveringar, som är likgiltigt eller betydelselöst, men jag ser framför allt på själva klimax, och där måste jag säga att jag för min del icke kan vara med. Utskottet ser det nämligen som en uppgift för den ekonomiska politiken att genom räntestegring och kreditåtstramning uppnå en, som det heter, påtaglig konjunkturdämpande effekt. Utskottet skriver: »Det torde emellertid icke råda någon tvekan om att betydande svårigheter kunna uppstå för vissa företag och sektorer inom näringslivet till följd av kreditinskränkningen.»

Jag har läst referaten från gårdagens diskussion särskilt med avseende på vad som sagts i första kammaren utöver vad som framkommit här i kammaren. Jag finner, att det råder en påtagligt stor enighet mellan regeringspartierna och den borgerliga oppositionen i denna fråga. Exempelvis har de ledamöter i första kammaren, som kan betraktas som alldeles särskilt representativa för den svenska storfinansens uppfattning i dessa frågor, uttalat upprepade varningar och framhållit att regeringen borde med tillräcklig hårdhet utnyttja den fullmakt, som ligger i kravet på kreditinskränkning. Man har uttalat farhågor för att en massa mindre företag, som kommer på obestånd på grund av denna politik och naturligtvis även på grund av den allmänna konjunkturutvecklingen såsom den nu ter sig, skall få hjärtat att smälta hos dem som har inflytande över kreditgivning- en och därigenom kunna rädda sig. Det föreligger således här, efter vad jag kan förstå, en fullständig enighet i sak mellan regeringspartierna och de borgerliga partierna om denna s. k. konjunkturdämpande politik.

Vi är för vår del motståndare till att man skall dämpa konjunkturerna inom hemmamarknadsindustrierna. Vi vill inte vara med på att man skall fortsätta att provocera fram en, som det

Valuta- och penningpolitiken.

heter, lokal arbetslöshet. Vi har följaktligen på denna punkt ingen förståelse för utskottets riktlinjer. Naturligtvis kan vi lika litet godkänna att de svårigheter, som redan inställt sig och som framdeles blir ännu större, inte skall få avhjälpas. Vi anser att de rekommendationer, som nu även utskotts-majoriteten har gjort, står i strid mot alla givna löften om full sysselsättning och om att sänka priserna och förbättra existensvillkoren för folket. Vi anser, att det endast är spekulanter och plundrare som kan ha intresse av en sådan ekonomisk politik.

Vi kan inte heller godkänna den välsignelse åt fortsatta prisstegringar, som framkommer i utskottsutlåtandet. Detta tal om de oundvikliga konsekvensprisstegringarna är ju bara ett camouflager för att tala om för det svenska folket att prisstegringarna fortsätter och att man får överge förhoppningarna om att genom särskilda statliga åtgärder kunna hejda prisstegringarna. Vi har redan många gånger sagt, att det för närvarande inte finns någon viktigare uppgift för den ekonomiska politiken än att hejda prisstegringarna. Vi har även visat att detta kan ske och hur det kan ske. Vi kan därför inte gå med på den av utskottet utlovade fortsatta penningvärdeförsämringen.

Den stora diskussionen i denna fråga har — höll jag på att säga — varit en strid om påvens skägg, ty det är ju ganska meningslöst att regeringens och regeringenspartiernas talesmän diskuterar sådana frågor som prisstegringarnas storlek och vem som har räknat fel. Varken regeringenspartier eller den borgerliga oppositionen kan komma ifrån det faktum, att den prisstegring, som inträffat under 1951 på grund av åtgärder, som vidtagits av riksbanksledningen och riksgäldsledningen och vilka väl skall godkännas här i dag, är direkt föranledd av den politik som regeringenspartier och den borgerliga oppositionen varit eniga om.

Vi skall inte heller glömma bort vilken målsättning man hade i fjol. Denna målsättning, som formulerades hösten 1951, var att höja priserna, och man har lyckats höja priserna t. o. m. mer än man räknade med. Jag tycker att om man kommer upp till 22 procent, är det en underordnad sak, att en del länder kommit ännu högre och att andra haft lägre siffror. Faktum är dock att man åstadkommit vad man åsyftat och vad man klart har formulerat som mål för den ekonomiska politiken, nämligen att höja prisnivån.

Lika löjväckande är — höll jag på att säga — den borgerliga oppositionens förebräelser för att man inte tidigare vidtagit ingrepp för att åstadkomma en sådan åtstramning, som man nu talar om att man uppnått. Faktum är, att oppositionen liksom regeringenspartier ville ha prisstegringar. Faktum är också, att detta program, utan att det uppges, kompletterats med ett annat program från föregående höst, nämligen programmet att dämpa konjunkturerna. Jag finner det helt naturligt och logiskt att om man ställer upp som mål att dämpa konjunkturerna, så tillgripes man också kreditåtstramningsmedel. Jag tycker därför att det egentligen är att slå i luften, när man från den borgerliga oppositionens sida angriper regeringen — och för all del även riksbanksledningen — för att den inte utnyttjat denna möjlighet eller försökt att strypa åt krediterna på ett tidigare stadium i syfte att dämpa konjunkturerna. Man kommer emellertid inte ifrån vad man själv beslutat.

På en punkt tycker jag däremot att den borgerliga oppositionen står starkare än regeringenspartier, och det är när man nu värderar den ekonomiska politik, som fördes under 1951 och för vilken riksdagen nu skall utställa frejd-betyg. Jag kan mycket väl förstå att det är ur taktisk synpunkt som regeringens talesmän säger, att det inte är så dåligt ställt här i landet och att vi

Valuta- och penningpolitiken.

gott kan jämföra oss med andra liknande länder. Man kommer emellertid trots detta inte ifrån att det är någonting oerhört som skett under föregående år — låt vara att denna försämring av penningvärdet skett i av riksdagen och dess samtliga partier utom det kommunistiska godkänd ordning. Man har nämligen tagit miljarder kronor från småsparare här i landet, och man har försämrat de sociala reformerna. Jag såg häromdagen ett uttalande av byråchefen von Hofsten, som ju bär huvudansvaret för beräkandet av levnadskostnadsindex. Han framhöll, att om man skall ge barnbidragen den köpkraft de hade när reformen beslöts, skulle man få höja dem till över 500 kronor. Så mycket har man alltså genom denna prispolitik försämrat barnbidragets värde. Det är uppenbart för alla att något liknande har skett med folkpensionerna av vilka dock en miljon människor är beroende!

I övrigt bör, när det gäller att bedöma resultaten av den ekonomiska politik som förts under föregående år, erinras om det förhållandet — som även regeringen erinrat om — att det har varit en oerhört stark vinstkonjunktur för kapitalisterna, medan löntagarnas stora massor har fått sänkta reallöner. Det är ju ingen mening med att tala om att det finns anledning till tillfredsställelse över de resultat, som uppnåtts genom den ekonomiska politiken, när resultaten är av sådant slag. För storfinansen, för spekulanterna, för ockrarna finns det naturligtvis anledning till tillfredsställelse, men för folket som helhet och för dem, som säger sig vilja representera folkets intressen, bör det inte finnas någon anledning att vara tillfredsställd.

Ytterst kommer man emellertid inte ifrån det förhållandet att de negativa resultat, som sålunda uppnåtts, är en följd av planmässiga åtgärder, som samtliga politiska partier utom det kommunistiska partiet varit ense om.

Det är klart att skriver man ned kronans värde med $\frac{1}{3}$, tillåter man skogskapitalisterna att taga ut vilka priser som helst på den internationella marknaden och finner sig i att importvarorna i gengäld stiger i pris, tillåter man vidare att taga ut nästan samma priser på den inre marknaden som på den internationella marknaden och uppställer man dessutom som en uppgift att avveckla priskontrollen och till stor del även genomför detta, måste resultatet bli det som man nu ojar sig över: en stark försämring av penningvärdet.

Det går inte att komma ifrån dessa fakta, men det är å andra sidan ingen mening med att för den sakens skull hänga ledningen för riksbanken och riksgäldkontoret, ty det är riksdagen och regeringen som här bär huvudansvaret och som har gett de politiska direktiv, på vilka den katastrofala utvecklingen i fråga om vårt penningvärde grundar sig.

På en punkt och en mycket viktig punkt skulle jag kunna instämma med finansministern, nämligen när han talade om att lönestegringarna bara är en verkan av och inte någon orsak till inflationen. Att det inte är höjningen av lönerna som lett till prisstegringarna, utan att lönestegringen tvärtom är en följd av prisstegringen, däri har finansministern enligt min mening fullkomligt rätt. Men därmed har han också sågat av den nya gren som han satt sig på, när han skall försvara den ekonomiska politik som förts här i landet. Finansministern säger nämligen att orsakerna till våra svårigheter är att vi har haft full sysselsättning och alltså knapphet på arbetskraft. Enligt min uppfattning borde det förhållandet att det finns full sysselsättning, d. v. s. att alla produktivkrafter är i verksamhet, skapa större möjligheter att hålla ett någorlunda fast penningvärde än om motsatsen skulle vara fallet.

Till sist vill jag, herr talman, säga att jag, när jag sett vad såväl regerings-

Valuta- och penningpolitiken.

partierna som den borgerliga oppositionen här rekommenderar, har mycket svårt att förstå att det behöver bli så stor diskussion i dessa frågor. Man är ju i väsentliga punkter enig. Liksom man i fjol var enig om att prisnivån skulle höjas, är man i år enig om att huvudmålsättningen för den ekonomiska politiken är att dämpa konjunkturerne. Man var i fjol enig om devalueringen, man var enig om att avveckla priskontrollen och man var enig om att möjliggöra den ekonomiska politik som jag här har angivit. Man har alltså varit enig i alla väsentliga punkter, och därför verkar det mera vara fråga om en opposition för oppositionens egen skull än om en opposition som grundar sig på reella motsättningar. Båda parter vill tydligen ha en viss ränteförhöjning. Jag kan inte se annat än att även utskottsmajoriteten i sin rekommendation av kortfristiga krediter i verkligheten uttalar sig för att det skall finnas möjligheter att höja räntan. Vad som på den punkten skiljer den borgerliga oppositionen och regeringspartierna är väl bara att den borgerliga oppositionen även vill höja räntan på de långa lånen.

Herr talman! Jag har inte mer att säga i denna fråga. Här avgöres ju egentligen icke hur den ekonomiska politiken i framtiden skall föras. Jag vill därför nöja mig med att efter de kommentarer, som jag gjort, yrka att utskottets motivering måtte utgå samtidigt som jag naturligtvis också yrkar att reservationen måtte avslås.

Herr DICKSON: Herr talman! Jag skall inte ge mig in på några bedömanden av själva sakfrågan, utan jag vill närmast ta fasta på några uttryck som förekommit under debatten. Jag visste inte, när jag begärde ordet, att jag skulle få tillfälle att göra detta och jag kan därför bli så mycket mer kortfattad.

Finansministern talade om den olyc-

ka som inflationen är och att han inte vill — såsom herr Gustafson i Göteborg redan betonat — förringa de snedvridningar, sociala svårigheter och andra olägenheter som inflationen har åstadkommit. Jag tror att det är mycket viktigt att finansministern har gjort ett sådant uttalande. Debatten skulle kanske annars, genom att utskottsmajoriteten har försvarat sig mot oppositionen, kunna efterlämna det intrycket att man bagatelliserar inflationen och vad därmed sammanhänger, något som vore mycket olyckligt med hänsyn till allmänheten. Jag tror inte att det varit avsiktligt, men orden har ofta fallit på ett sådant sätt att man kunnat få ett sådant intryck av debatten.

Inflationen är ju faktiskt den största inrikespolitiska olycka som vi på mycket länge råkat ut för, och folk ute i landet har nog inte riktigt klart för sig vad den i själva verket innebär. Man blir ju, herr talman, mörkrädd när man såsom i går under debatten finner, att ett par ledamöter av denna kammare, vilka i över tjugو år suttit här och beslutat i landets angelägenheter, inte har insett var skillnaden ligger mellan 1 krona från 1945 och 1 krona av 1952. Det är väl då så mycket mera sannolikt att folk ute i landet inte kan göra sig någon föreställning om vad det här rör sig om, utan att man, i synnerhet om man får det intrycket att det hela bagatelliseras från riksdagens sida, trampar på i ullstrumporna och i sin oskuld tror att 1 krona fortfarande är 1 krona, vilket den dessvärre inte är.

Det är beklagligt att det har gått partipolitik i dessa frågor så mycket som det har gjort. Det hade varit önskvärt att frågorna kunnat lösas i större enighet. Det är ju för oss alla — det har man för all del understrukt — ett gemensamt mål att åstadkomma stabilitet i fråga om penningvärdet. Jag tror att en samlingsregering hade kunnat vara en bra sak i det sammanhanget, men någon samlingsregering har vi ju

Motion om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.

inte nu och vi får väl hoppas att det kan gå ändå.

Det anförande, som herr Hagberg i Luleå här höll, var sådant att jag undrar om han inte får obehag när han kommer hem. Herr Hagberg sade ibland att inflationen skulle bekämpas, medan andra delar av hans anförande gick i den riktningen att han rekommenderade användandet av åtgärder vilka såsom alla vet underblåser inflationen. Lenins gamla recept på den bästa metoden att erövra ett land var ju att man skulle se till att landets valuta förstördes, men herr Hagberg var här inte riktigt konsekvent i fråga om den saken.

Det var synd att finansministern, som nu har kommit in i kammaren, inte hade tid att lyssna till början av mitt anförande, vilket innehöll flera berömmande ord om honom.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o godkännande av utskottets yttrande i punkten; 2:o godkännande av det yttrande, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o bifall till det yrkande, som under överläggningen framställdes av herr Hagberg i Luleå; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Schmidt begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bankoutskottets yttrande i punkten 1:o i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det yttrande, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Schmidt begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 110 ja och 62 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande i punkten 1.

Punkten lades härefter till handlingarna.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 5, angående användande av riksbankens vinst för år 1951.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Motion om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 418, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Wedén m. fl.* hemställt, »att riksdagen måtte besluta

att uttala önskvärdheten av att den nya sjuk- och olycksfallsförsäkringsut-

Motion om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.

redningen i första hand undersökte möjligheterna att verkställa en samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna enligt de riktlinjer i överensstämmelse med utredningens direktiv, som i motionen återopats, samt

att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om att pensionsutredningen och ovannämnda utredning erhöle kompletterande uppdrag att gemensamt utreda möjligheterna av en samtidig avgiftsbetalning för båda försäkringssystemen i form av en socialförsäkringsavgift samt förutsättningarna för ett successivt och samtidigt införande av en obligatorisk pensionsförsäkring och sjukförsäkring».

Utskottet hemställde att förevarande motion, II: 418, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Sunne*, fröken *Höjer* och fru *Sjöstrand*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 418, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad reservanterna i motiveringen anfört;

B. att motionen II: 418, i den mån den icke besvarats genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Fröken HÖJER: Herr talman! I andra lagutskottets utlåtande nr 20 framhålls att socialförsäkringsutredningen fått till främsta uppgift dels att genomföra en samordning av sjukförsäkringen och olycksfallsförsäkringen, dels att undersöka en ändrad konstruktion av sjukförsäkringen. Då nu hela problemkomplexet för närvarande är föremål för omprövning, synes det icke böra komma på fråga, anser utskottet, att riksdagen nu skall uttala, vilket alter-

nativ till lösning av frågan som utredningen i första hand bör undersöka, varför utskottet i denna del avstyrker motionen.

Men vad har i själva verket skett? Jo, genom tillsättandet av socialförsäkringsutredningen och genom avfattningen av de till utredningen givna direktiven har Kungl. Maj:t handlat stick i stäv emot vad en praktiskt taget enhälligt riksdag år 1946 beslöt. Den nytillsatta socialförsäkringsutredningen har nu för det första att utgå från socialvårdskommitténs förslag, som gick ut på differentierad sjukpenning i den hedervärda avsikten, att försäkringen för olycksfall i arbete sedermera skulle samordnas med sjukförsäkringen. För det andra har den att ta hänsyn till ett i socialdepartementet utarbetat förslag om enhetlig sjukpenning, vilket förslag fullständigt omintetgjort den synnerligen önskvärda, för att inte säga nödvändiga samordningen med olycksfallsförsäkringen. Officiellt håller riksdagen alljämt på 1946 års förslag om enhetlig obligatorisk sjukpenning, som framlades från departementet.

För det tredje har socialvårdsutredningen att rätta sig efter de nya direktiven. Just med anledning av att riksdagen år 1946 beslutat en annan principiell linje än den nu förordade, anser jag det påkallat att riksdagen uttalar, att man är beredd att frångå sin tidigare intagna ståndpunkt om enhetlig sjukpenning. Ett sådant uttalande skulle säkerligen underlätta socialförsäkringsutredningens arbete i portgången.

I motionen föreslås att en vidare samordning mellan socialförsäkringar än den hittills föreslagna skulle övervägas. Så borde t. ex. även den allmänna pensionsförsäkringen komma med i detta sammanhang. Utskottet anför härom: »Till frågan, huruvida pensionsförsäkringens och sjukförsäkringens genomförande lämpligen bör sammankopplas, synes under alla förhål-

Motion om samordning mellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna m. m.

landen ställning ej kunna tagas utan kännedom om försäkringarnas konstruktion och kostnaderna för försäkringarna, m. m.»

Jag menar att nu pågående utredningsarbete bör så utformas, att man t. ex. utreder frågan om en ändrad konstruktion av avgifterna och att i de förslag, som komma att framföras, hänsyn tages till en eventuell samordning.

Det är *nu*, i samband med pågående utredningar, som tanken på samordning skall hållas levande för att eventuellt utformas i praktiska förslag beträffande de olika grenarna av socialförsäkringen.

Herr talman! Med stöd av vad jag anfört yrkar jag bifall till reservationen.

Fru **NORDGREN**: Herr talman! Det skulle egentligen kunna räcka med att här helt enkelt yrka bifall till utskottets hemställan med hänvisning till att utskottet ju har konstaterat, att flertalet av de önskemål, som är framförda från motionärerna, redan är föremål för utredning.

Fröken Höjer har här framfört några av de önskemål motionärerna haft. Det första önskemålet var att man i första hand undersöker möjligheterna att verkställa en samordning emellan sjuk- och olycksfallsförsäkringarna. Det önskemålet måste ju anses vara uppfyllt i och med att det av direktiven framgår, att en av de främsta uppgifterna just är att se till att en sådan samordning kommer till stånd. Ett annat önskemål gick ut på att man ville ha införd en socialförsäkringsavgift för de båda socialförsäkringarna det här gäller, nämligen sjukförsäkringen och den allmänna pensionsförsäkringen. Tanken på en socialförsäkringsavgift är ingalunda ny. Socialvårdskommittén, som på sin tid behandlade frågan om införande av en socialförsäkringsavgift, ansåg att densamma borde omfatta de fyra stora socialförsäkringarna: folkpensioneringen, sjukförsäkringen, ar-

betslöshetsförsäkringen och moderskapsförsäkringen. Och nog är det en riktig tanke att om man inför en socialförsäkringsavgift så bör denna — liksom fallet är i England — omfatta samtliga socialförsäkringar.

Jag vill erinra om att det finns ett flertal socialförsäkringsfrågor, som fortfarande väntar på sin lösning. Förslag föreligger sålunda om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring, moderskapsförsäkring och en allmän begravningshjälpförsäkring.

De två försäkringar, det här är fråga om, tycker jag är till karaktären så vitt skilda att det borde vara svårt att inordna dem under en enhetlig avgift. Den allmänna pensionsförsäkringen — åtminstone enligt det framlagda förslaget — har inte något av social karaktär utan är en rent försäkringsteknisk försäkring, till skillnad från sjukförsäkringen. Avsikten var dock att samordna den allmänna pensionsförsäkringen med folkpensioneringen. Dessutom torde det vara de båda utredningarna obehaget — även om det inte står i direktiven — att om de så finna lämpligt föreslå en enhetlig avgift för de båda försäkringarna.

I fråga om sjukpenningförsäkringens konstruktion var ju meningarna om hur denna skulle vara beskaffad mycket delade, då frågan behandlades vid 1946 års riksdag. I direktiven för utredningen framhålles också de olika alternativen till sjukpenningförsäkringens ordnande. Och dessa kommer väl att i vederbörlig ordning bli föremål för utredningens prövning.

Vidare önskar motionärerna att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t med begäran att ge de sittande utredningarna nya uppdrag. Ett av dessa uppdrag skulle gälla en undersökning angående förutsättningarna för ett successivt och samtidigt införande av de båda här berörda försäkringarna. Vad beträffar det successiva genomförandet framhöll pensionsutredningen i sitt år 1950 av-

Lag om häradsallmänningar, m. m.

lämnade betänkande, att man måste tänka sig att genomföra pensionsförsäkringen successivt. Och i direktiven för socialförsäkringsutredningen uttalas också, att utredningen bör pröva huruvida möjligheterna att genomföra en allmän sjukförsäkring underlättas genom att det sker etappvis. Det behövs alltså i det fallet inga nya direktiv till de sittande utredningarna.

Beträffande det samtidiga genomförandet har jag mycket svårt att tänka mig att man skulle kunna genomföra de här två försäkringarna samtidigt, även om det sker i etapper, utan att detta skulle betyda ytterligare uppskov med genomförandet av den obligatoriska sjukförsäkringen.

Det är givet att om man samtidigt skall avvakta förslag även till en allmän pensionsförsäkring, kommer det att dröja många år innan den obligatoriska sjukförsäkringen kan genomföras. Jag vill minnas att vi vid de tillfällena då vi här i riksdagen diskuterat sjukförsäkringsfrågor, även från det parti som motionärerna företräder, har uttalat önskvärdheten av att den allmänna sjukförsäkringen snarast möjligt måtte komma till stånd.

När man tagit del av direktiven för de båda här nämnda utredningarna, är man närmast benägen att instämma med andra lagutskottets ordförande, då han vid ärendets behandling i första kammaren betecknade både motionen och den vid utskottets betänkande fogade reservationen som onödig. I varje fall tycker man nog att motionärerna i stort sett så att säga slår in öppna dörrar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Lag om häradsallmänningar, m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om häradsallmänningar, m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr JANSSON i Aspeboda: Herr talman! Under behandlingen av detta ärende har det framförts vissa önskemål från de personer, som närmast äro berörda av dessa frågor.

I 35 § i lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna säges det, att ordinarie allmänningssstämma skall hållas en gång om året å tid, som bestämmes i reglementet. Vi ha framfört en motion i denna fråga. Det har upplysts, att det på grund av lagtekniska skäl vore lämpligt att behålla den nuvarande skrivningen i ifrågavarande paragraf. Vi ha emellertid inom utskottet blivit uppvaktade av personer, som haft med dessa frågor att göra. De ha menat, att om denna skrivning skulle behållas, skulle det i många fall bli oekvämt för dem.

När jag nu ser herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet här vill jag passa på att fråga honom — det är ju i sista hand Kungl. Maj:t, som skall godkänna dessa reglementen — om i reglemente kan intagas en sådan bestämmelse, att man får rätt att hålla mer än en stämma om året. Man har nämligen sagt oss, att ärendenas art ofta med nödvändighet fordrar mer än en ordinarie stämma.

I 39 § säges, att Konungen skall pröva reglementsförslagens överensstämmelse med lag och dess ändamålsenlighet. Det kan ju tänkas att ändamålsenligheten kräver, att mer än en ordinarie stämma skall hållas och man i så fall tar in detta i reglementet. Jag skul-

Motion angående ändrade bestämmelser om befordran i vissa fall för underofficerare vid flottan.

le vara tacksam att nu få ett svar från jordbruksministern på denna punkt.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP: Herr talman! När man här säger att det skall hållas minst en stämma om året är detta ett minimikrav. Det finns ingenting som hindrar, om man vill hålla flera stämmor. För att herr Jansson i Aspeboda skall få svar på sin fråga vill jag framhålla, att enligt min uppfattning behöver den föreslagna lagtexten inte hindra att man håller mer än en ordinarie allmänningstämma om året. Lagtexten säger inte någonting annat än att det måste hållas en ordinarie stämma för behandling av de legala frågorna. Något förbud mot att dessutom ha ytterligare en eller flera ordinarie stämmor för andra ärenden stadgas inte. Den saken uttalar sig lagen helt enkelt inte om. Om det från något håll skulle framläggas ett reglementsförslag med föreskrifter om två ordinarie stämmor, varav en för decharge och en för styrelseval, kommer säkert Kungl. Maj:t inte att ha något att erinra mot ett dylikt krav.

Överläggningen var härmed slutad. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 5, över motion om visst tillägg till bestämmelserna om sanitära förhållanden i stadgan angående hotell- och pensionsrörelse.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Motion angående ändrade bestämmelser om befordran i vissa fall för underofficerare vid flottan.

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 6,

över motion angående ändrade bestämmelser om befordran i vissa fall för underofficerare vid flottan.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr NYBERG: Herr talman! Eftersom denna motion är enhälligt avstyrkt av utskottet skall jag naturligtvis inte framställa något bifallsyrkande. Jag vill dock med några ord kommentera utskottets utlåtande.

Det förefaller mig som om utskottet skulle tagit alltför stor hänsyn till marinchefens yttrande och i alltför ringa grad beaktat vad personalorganisationen själv anfört. Den springande punkten i detta ärende är, om dessa reservunderofficerare fått tillräcklig information om innebörden i 1943 års befälskungörelse. Marinchefen synes för sin del icke tvivla på den saken. Reservunderofficersförbundet anför däremot, att frågan ej blev i sin helhet klarlagd. Utskottet skriver, att samtliga berörda »enligt uppgift» fått kännedom därom.

Jag har varit i kontakt med några av dessa reservunderofficerare och de framhåller bestämt, att de informationer som gavs icke var fullständiga. Dels var tiden mycket knapp, dels låg en del ute till sjöss under denna tid. Detta inverkade givetvis menligt på möjligheterna att få tillräcklig kännedom om kungörelsens innehåll. Det rör sig här om ett 60-tal reservunderofficerare, som kommit i missgynnad ställning. De är bosatta här och var i landet. I min hemstad har jag träffat reservunderofficerare av denna kategori och jag har fått den bestämda förklaringen, att vederbörande icke visste om att det skulle bli en försämrad befordringsgång genom att anställning enligt 1943 års kungörelse uraktläts. Hade man vetat detta, så hade man givetvis underkastat sig denna kungörelse och den därmed förenade tjänstgöringsskyldigheten. Detta gäller säkerligen även flera andra

Motioner om ersättning åt G. Karlström på grund av olycksfall i arbete.

reservunderofficerare i denna situation, men dessa har jag inte kunnat komma i kontakt med.

Det uppges också att de reservunderofficerare, som valde anställning enligt 1943 års kungörelse, fick sina pensionsförhållanden avsevärt förbättrade. Någon hänsyn bör kanske tas till dessa. De andra har dock avstått från eller gått miste om en icke obetydlig ekonomisk förmån.

Jag är icke övertygad om att de som valde anställning enligt 1943 års kungörelse skulle betrakta den i motionen föreslagna åtgärden som orättvis. I varje fall har jag inte kunnat få denna mening bekräftad. Jag vill också erinra om att i händelse av förstärkt beredskap dessa äldre reservunderofficerare skulle komma att underställas yngre kolleger — såväl på aktiv stat som i reserven — och dylika förhållanden brukar ju verka ganska irriterande.

Som jag förut sagt, herr talman, skall jag icke yrka bifall till motionen, eftersom ju ett sådant yrkande inte har någon utsikt att gå igenom. Jag tillåter mig dock hemställa till försvarsministern, att han tittar litet närmare på denna sak. Här föreligger måhända ett missförhållande, som det kunde finnas anledning att försöka rätta till.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 9.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om förhöjda dagtraktamenten åt landstingsmän.

Utskottets hemställen bifölls.

§ 10.

Motioner om ersättning åt G. Karlström på grund av olycksfall i arbete.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 42, i anledning av väckta motioner om ersättning åt G. Karlström på grund av olycksfall i arbete.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ernst Hjalmar Nilsson* och *Edin* (I: 99) och den andra inom andra kammaren av herr *Kärlander m. fl.* (II: 125), hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja Gustav Karlström, Långsele, ersättning i anledning av honom den 5 oktober 1949 övergången olycksfall med belopp, som skulle ha utgått, därest lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete varit tillämplig å olycksfallet.

Utskottet hemställde att motionerna I: 99 och II: 125 icke måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställen föredrogs. Därvid anförde:

Herr **KÄRRLANDER**: Herr talman! Eftersom jag är en av motionärerna i denna fråga skall jag be att få säga några ord i anledning av detta utlåtande.

Utskottet anför principiella skäl för sitt avslagsyrkande. Ett bifall till motionen skulle enligt utskottet innebära, att man inlade en ny tolkning i begreppet »självständig företagare». Jag tycker dock, herr talman, att detta är felaktigt. Begreppet »självständig företagare», till skillnad mot »anställd» har motionärerna inte försökt att få en ny tolkning av. Tvärtom anser jag att det är riksförsäkringsanstalten, som på senare tid inlagt en ny tolkning av detta begrepp.

Beträffande detta speciella fall förklarar riksförsäkringsanstalten, att Karlström hade ett för litet jordbruk; därför kunde man inte anse honom vara berättigad till olycksfallsersättning när han hjälpte sin granne med att plöja upp en åker. Såvitt jag förstår innebär detta, att riksförsäkringsanstalten i fortsättningen skall pröva, om vederbörande har ett tillräckligt stort jordbruk och om behov av dragkraft föreligger. En jordbrukare, som alltså enligt riks-

Motioner om ersättning åt G. Karlström på grund av olycksfall i arbete.

försäkringsanstaltens mening inte har ett tillräckligt stort jordbruk för att hålla traktor till detta, skall betraktas såsom självständig företagare, om han därmed utför arbete åt andra, medan däremot en jordbrukare med större areal kan komma in under olycksfallsförsäkringslagen när det gäller grannhjälp eller bytesarbete.

Jag vill således, herr talman, understryka, att motionärerna inte begärt att riksdagen skall gå in för någon ny tolkning av detta begrepp. Saken har aktualiserats med anledning av att man inom riksförsäkringsanstalten på senare tid kommit fram till en praxis, som inte förut tillämpats. Det är alldeles givet — och detta framhåller också vi — att man måste ha en viss praxis att gå efter när man skall döma i dessa fall. Denna praxis kan dock inte få utformas på så sätt, att det framför allt är de mindre företagarna som missgynnas. Följer man denna linje konsekvent, så kommer framför allt de mindre jordbrukarna att bli missgynnade.

Som första motiv för avslag på ersättningskravet har riksförsäkringsanstalten anfört, att man måste betrakta Karlström såsom självständig företagare; han skulle ha skaffat sig traktor för att tjäna pengar på den. När nu detta motiv avvisats och man fått ett klart besked om att mannen inte haft något förtjänstsyfte, då kastar man om och säger, att Karlström inte under några förhållanden kan få ersättning, därför att han har ett för litet jordbruk; det skulle inte vara ekonomiskt bärkraftigt att ha en traktor på detta lilla jordbruk.

Jag vill alltså säga, herr talman, att ett bifall till denna motion inte skulle innebära, att man lägger in en ny tolkning i begreppet arbetstagare eller självständig företagare. Med hänsyn till vad som förut tillämpats kan man mycket väl tillerkänna Karlström olycksfallsersättning utan att detta innebär något som helst avsteg från den av riksför-

säkringsanstalten förut hävdade principen, att grannhjälp inom jordbruket skall betraktas såsom fallande under olycksfallsförsäkringslagen.

Jag skall inte förlänga denna debatt. Jag har endast velat göra dessa reflexioner och ber att få yrka bifall till motionen.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Den motion som här behandlas avser olycksfall, som en man har drabbats av när han mot viss ersättning utfört plöjningsarbete åt annan jordbrukare. Han hade en traktor som arbetsmaskin, och med den utförde han ett visst arbete, på samma sätt som en som har en lastbil utför visst arbete åt annan eller en som har en arbetsmaskin, med vilken han tillverkar produkter, också gör det. Han kommer alltså in under begreppet självständig företagare, och enligt gällande försäkringslag skall en självständig företagare själv ombesörja sin försäkring, vilket icke har skett i detta fall.

Förutsättningen för att man skall bifalla denna motion är, att man ändrar de grunder, som nu äro gällande i olycksfallsförsäkringslagen. Innan man gör det bör man givetvis överblicka de konsekvenser, som ett bifall till denna motion innebär. De kunna nämligen icke begränsas enbart till plöjning på en åker, utan de måste återverka över hela fältet på samma sätt som när någon mindre hantverkare utför arbete åt annan.

Då vi inom utskottet inte ha velat knäsetta denna princip, ha vi i anslutning till gällande bestämmelser hemställt om avslag på motionen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KÄRRLANDER: Herr talman! Jag vill bara kort säga, att herr Lindholms jämförelse med någon som har en lastbil eller en maskin, med vilken han framställer produkter, är missvisande, eftersom ett bifall till motionen

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten.

endast skulle innebära återgång till de normer som har tillämpats förut, när det har gällt grannhjälp och bytesarbete inom jordbruket. Det är alltså ingen ny princip.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Jag skall inte ta upp någon längre debatt. Jag vill bara erinra herr Kärrlander om att i detta speciella fall var det en man, som mot ett visst antal kronor per timme verkställde plöjning åt en annan jordbrukare, och då måste man säga att när detta kronbelopp inkluderat även ersättning för traktorn, uppträdde han som självständig företagare precis på samma sätt som vilken som helst som har en maskin, med vilken han utför arbete. Det är det jag velat hävda.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av väckt motion om ersättning till A. Bergström på grund av olycksfall i arbete; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 till utrustning för vindtunnelanläggning m. m. vid flygtekniska försöksanstalten och till säkerhetsanstalter för sjöfarten.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Anslag under statens allmänna fastighetsfond m. m.

(Handelsdepartementet)

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i

statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 5.***Statens lånefond för den mindre skeppsfarten.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Björnberg* och *Arrhén* (I: 206) och den andra inom andra kammaren av herr *Staxäng m. fl.* (II: 275), hemställts, att riksdagen måtte till Statens lånefond för den mindre skeppsfarten för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 206 och II: 275, till Statens lånefond för den mindre skeppsfarten för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Karl Andersson*, *Gustaf Karlsson*, *Ohlon*, fröken *Andersson*, herrar *Rubbestad* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 206 och II: 275, till Statens lånefond för den mindre skeppsfarten för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

2) av herr *Mårtensson i Uddevalla* utan angivet yrkande.

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr STAXÅNG: Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition har till förstärkning av denna fond äskats ett anslag på två miljoner kronor. Vid denna punkt har herr Utbult och jag avlämnat en motion, vari vi hemställa om en ökning av detta anslag med två miljoner kronor, i likhet med vad kommerskollegium föreslagit, så att anslaget till denna lånefond skulle utgöra sammanlagt fyra miljoner kronor.

Utskottet har uttalat sig mycket gynnsamt om motionens krav och framhållit nödvändigheten av en förstärkning av denna lånefond, men på grund av det ekonomiska läget har dock utskottet icke kunnat gå med på denna höjning.

Vid utskottsbehandlingen tillät jag mig rikta den frågan, om inte det fanns möjlighet att på någon annan väg ge denna lånefond den nödvändiga förstärkningen, och fick då den upplysningen, att det fanns vissa möjligheter till en överflyttning från rederilånefonden och att ett yrkande därom skulle kunna ställas i kammaren.

Jag skall inte här anföra någon längre motivering för motionen och den reservation, som är avlämnad på denna punkt. Efter överläggning med ordföranden inom den utskottsavdelning, som utfört den preliminära behandlingen av denna sak ha vi kommit överens om ett annat yrkande, ett yrkande som också första kammaren i går enhälligt antog. Detta yrkande går ut på att man med bibehållande av största delen av den motivering som förebragts i utskottets förslag, gör ett tillägg till motiveringen och en ändring i klämman.

Jag skall därför, herr talman, be att få föredra såväl den motivering som den kläm, som låg till grund för det yrkande som gjordes i första kammaren i går och som där antogs.

Det skulle alltså lyda:

»Utskottet. Såsom av handlingarna i ärendet framgår ha låneanspråken från den mindre skeppsfarten fått en avsevärd omfattning. Det är därför jämväl enligt utskottets mening nödvändigt, att ifrågakarande lånefond förstärkes. Med beaktande av den stora betydelse, som denna gren av svensk sjöfartsnäring har, ej blott såsom ett viktigt och under krigsförhållanden för försvar och folkförsörjning outhärligt transportmedel utan även såsom rekryteringskälla för den större handelsflottans bemanning, anser utskottet lämpligt att Kungl. Maj:t vidtager nödiga åtgärder för att ytterligare 2 miljoner kronor må överflyttas från rederilånefonden till statens lånefond för den mindre skeppsfarten, för att därigenom åtminstone i viss utsträckning tillgodose lånebehovet för förnyelse av den mindre handelsflottan under kommande budgetår.

Utskottet hemställer,

I. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till statens lånefond för den mindre skeppsfarten för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor;

II. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 206 och II: 275, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför.»

Jag ber att få göra detta yrkande, herr talman.

Herr WARD: Herr talman! Vad det aktuella anslagsbeloppet beträffar så föreligger det ingen skillnad mellan statsutskottets utlåtande och det yrkande, som här har framställts av herr Staxång. Skillnaden är ju mera en motiveringsfråga, låt vara att i motiveringen sägs ut att Kungl. Maj:t bör vidtaga åtgärder för att förstärka denna fond.

Nu hade vi faktiskt inom avdelningen den tanken uppe, att man skulle kunna rekommendera eller rent av föreslå ett anslag från den allmänna

Vissa flygfältsarbeten m. m.

rederilånefonden. Men vi ansåg att vi på grund av formella betänkligheter då inte kunde gå in på den vägen. Sedan har vi emellertid funnit att det i proposition nr 51 vid fjolårets riksdag framhölls, att rederilånefonden i princip bör kunna tagas i anspråk jämväl för lån åt den mindre skeppsfarten.

Eftersom denna rederilånefond inte har utnyttjats på länge vad gäller det större tonnage, så är det väl inte så farligt om Kungl. Maj:t tittar litet närmare på den här saken och möjligen ser till att man därifrån kan få ett sådant tillskott till ifrågakvarande fond att medlen räcker. Efterfrågan har faktiskt beträffande lån för mindre tonnage blivit betydligt större, enligt vad vi fått upplysning om, än vad man tidigare tänkt sig.

Med anförande av dessa synpunkter får jag, herr talman, förklara, att jag inte har någon anledning att motsätta mig det kompletteringsyrkande, som herr Staxäng framställt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Staxäng under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Punkterna 6—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

§ 13.

Anslag under försvarets fonder m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 15.***Vissa flygfältsarbeten m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva, att flygfältsarbeten m. m. vid flygvapnet skulle få komma till utförande i av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1952 angiven omfattning, dels ock till vissa flygfältsarbeten m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 331) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 442), i vilka hemställts bl. a., att riksdagen måtte till vissa flygfältsarbeten m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, 4 miljoner kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmbäck m. fl.* (I: 333) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 434), i vilka hemställts bl. a., att riksdagen måtte till vissa flygfältsarbeten m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, 3 miljoner kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) medgiva, att flygfältsarbeten m. m. vid flygvapnet måtte komma till utförande i av departementschefen angiven omfattning;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 331 och II: 442 samt I: 333 och II: 434, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Vissa flygfältsarbeten m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor.

Vissa flygfältsarbeten m. m.

Reservation hade avgivits av herr Ohlon, fröken Andersson samt herrar Sundelin, Lundgren, Skoglund i Döversorp, Malmborg i Skövde, Ståhl, Bergstrand, Widén och Hjalmarson, vilka ansett, att utskottet under b) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 331 och II: 442 samt med bifall till motionerna I: 333 och II: 434, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Vissa flygfältsarbeten m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 19 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr STÅHL: Herr talman! Som framgår av reciten på den här punkten förhåller det sig så, att riksdagen 1947 fastställde en treårsplan för utbyggnad av de stridsflygfält, som det här gäller. Att närmare redogöra för dem tillåta inte omständigheterna, men jag vill antyda att arbeten enligt planen äro nödvändiga för stridsflygets funktionsduglighet och för landets beredskap i händelse av krig.

Tyvärr har, som också departementschefen konstaterar, arbetet på denna treårsplan blivit försenat och försinkat, och i det läge som vi nu befinna oss i är det tyvärr så, att arbetet kommer att ytterligare försenas genom att departementschefen, som man förstår av i och för sig mycket legitima skäl, måste gå på en mycket restriktiv anslagslinje för kommande år.

Nu är det klart att det här delvis är en kvotfråga, och jag har för min del den uppfattningen — och den äro vi väl relativt ense om inom utskottet — att det är omöjligt för riksdagen att rucka på och förändra vissa delar av byggnadskvoten. Men bortsett från kvotfrågan förhåller det sig ju så, att det behövs en marginal i anslagsgivningen för att man skall kunna fullfölja de arbeten som rymmas inom

kvoten. Under den föredragning, som ägt rum i detta ärende, har det påpekats, att om man skall kunna utnyttja den kvot, som står till disposition för detta ändamål, så behövs det en ökad anslagsmarginal. Den rör sig i detta fall om 3 miljoner kronor, som behövs för administrativa och andra utgifter, som inte ingå i det direkta utnyttjandet av kvoten. Om man alltså vill förhindra en ytterligare eftersläpning av dessa arbeten, måste ett något större anslag beviljas än det som här är föreslaget, och då tvingas man att ställa yrkande därom. Det är det som reservanterna ha gjort på denna punkt. Jag skall, herr talman, nöja mig med denna motivering.

Jag förstår, att vi alla ha den goda viljan, men skillnaden mellan reservanterna och utskottsmajoriteten är den, att vi reservanter ha ansett, att det vore nödvändigt att nu ta till anslaget så pass högt, att arbetena åtminstone skulle kunna fullföljas under nästa år i den takt i vilken de ha bedrivits under innevarande år, vilket inte kommer att ske, om man går på utskottets linje.

Jag skall med hänvisning till detta, herr talman, be att få yrka bifall till den reservation som vid denna punkt av utlåtandet är fogad av herr Ohlon m. fl.

Herr HJALMARSON: Herr talman! I fråga om flygfälten skall jag be att få ansluta mig till herr Ståhls synpunkter och yrkande.

Med herr talmannens tillstånd vill jag emellertid redan nu säga några ord om punkt 20, som avser berghangarer. Byggandet av berghangarer har blivit försenat i förhållande till leveransen av flygplan. Utskottsförslaget innebär, att detta byggande även i fortsättningen blir försenat. Detta medför att för dyrbar materiel inte kan beredas tillfredsställande förvaring, vilket i sin tur medför ökade underhållskostnader. Främst medför dock den oskyddade

Berghangarer.

uppställningen av flygplan, att dessa riskera att vid ett krigsutbrott bli förstörda på fredsflygfältet.

Jag ber med dessa ord, herr talman, om det tillåtes mig att göra det redan nu, att med denna korta motivering få yrka bifall till den i punkt 20 av fröken Andersson m. fl. avgivna reservation.

Herr WARD: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Första kammaren har följt utskottsmajoriteten, vilket ju inte utgör något hinder för andra kammaren att göra motsatsen, men jag tror för min del, att det kan anföras mycket goda grunder för den hemställan, som Kungl. Maj:t gjort och till vilken utskottsmajoriteten har givit sin anslutning.

Det är klart att om man finge sätta upp ett önskeprogram utan hänsyn till de ekonomiska förutsättningarna, så skulle vi väl allesammans vilja forcera utbyggnaden av de flygfält som det här gäller. Det är alldeles uppenbart. Men här gäller det väl ändå att avväga mellan olika stora intressen inom skilda försvarsområden liksom inom andra områden, och då måste man på vissa punkter hålla igen och nöja sig med något mindre än det som man anser vara det idealiska. Jag vill sålunda beträffande flygfälten yrka bifall till utskottets hemställan.

Eftersom herr Hjalmarson fick tillfälle att också tala om bergrumsarbetena, vill jag erinra om att det väl i alla fall här gäller en kvotfråga, och att man inte så där i en handvändning kan frångå det program som därvidlag är gällande. Dessutom vill jag tillägga, att om det skulle befinnas möjligt och lämpligt att komplettera dessa anslag — därom vill jag inte yttra mig — står alltid den utvägen öppen för Kungl. Maj:t att på tilläggsstat, precis som fallet varit i år, komma tillbaka till riksdagen och föreslå de kompletteringsanslag, som efter ytterligare utredning

möjligen kan anses önskvärda. Jag kan visserligen inte yttra mig om hur det kan gå, men den utvägen står som sagt alltid öppen.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag på punkt 20.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten 15 gjorda hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 16—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 20.***Berghangarer.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva, att de berghangarer, för vilkas påbörjande medel anvisats, måtte få komma till utförande inom av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1952 angiven utökad kostnadsram, dels ock till Berghangarer för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 331) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 442), hemställts, så vitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till byggande av berghangarer för budgetåret 1952/53 anvisa, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, 6 miljoner kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) medgiva, att de berghangarer, för vilkas påbörjande medel anvisats, måtte komma till utförande inom av departementschefen angiven utökad kostnadsram;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts för-

slag samt med avslag å motionerna I: 331 och II: 442, såvitt nu vore i fråga, till Berghangarer för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottet under b) bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 331 och II: 442, såvitt nu vore i fråga, till Berghangarer för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 12 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HJALMARSON**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr **WARD**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 21 och 22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Uppställningsplatser för radarstationer.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 331) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjal-*

Uppställningsplatser för radarstationer.

marson m. fl. (II: 442), i vilka hemstälts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till uppställningsplatser för radarstationer m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, 5 miljoner kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmbäck m. fl.* (I: 333) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 434), i vilka hemstälts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till uppställningsplatser för radarstationer för budgetåret 1952/53 anvisa, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, 1 miljon kronor.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 331 och II: 442 samt I: 333 och II: 434, såvitt nu vore i fråga, till Uppställningsplatser för radarstationer för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Ohlon*, fröken *Andersson* samt herrar *Sundelin*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmberg* i Skövde, *Ståhl*, *Bergstrand*, *Widén* och *Hjalmarson*, vilka ansett utskottet böra hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 331 och II: 442 samt I: 333 och II: 434, såvitt nu vore i fråga, till Uppställningsplatser för radarstationer för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **STAHL**: Herr talman! Jag skall även på denna punkt fatta mig mycket kort. De betydande beställningar av radarmateriel, som riksdagen under senare år har beslutat, ha ju kunnat effektueras i relativt snabb takt. Detta gör, herr talman, att vi ha fått åtskilligt med materiel, men vi ha dess värre inte kunnat följa med i samma takt

Förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.

när det gällt att ordna uppställningsplatser för denna radarmateriel, så att den verkligen blir funktionsduglig. Det kräves både materiel och uppställningsplatser härför. Därtill kommer, enligt uppgifter som lämnats, att radarmaterielen delvis inte heller kan få en nöjaktig och med hänsyn till dyrbarheten av materielen tillfredsställande förvaring. Detta är anledningen till den relativt blygsamma ökning av anslaget till uppställningsplatser, som föreslås i reservationen. Vi mena, att god ekonomi bjuder, att när materielen finns, skall man också ha möjlighet att utnyttja den eller i varje fall på ett tillfredsställande sätt förvara den.

Med hänvisning till dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid punkten 23.

Herr WARD: Herr talman! Den motivering som jag anfört på de tidigare behandlade punkterna äger delvis också tillämpning på den här punkten. Det skulle givetvis vara bra om man kunde mer än som här är tänkt utbygga dessa uppställningsplatser, men även i detta fall får man ta hänsyn till nödvändigheten att balansera försvarsbudgeten på ett sätt som man kan försvara. Därför får man vänta med vissa saker — tyvärr också i detta fall.

Nu nämnde herr Ståhl, att radarmaterielen kan ta skada därför att det inte skulle finnas lämpliga uppställningsplatser för materielens förvaring tills den kan komma till användning. Men så illa är det väl i alla fall inte ställt. Nog finns det så pass gott utrymme inom det militära, att man kan placera dessa apparater så, att de får erforderligt skydd.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag skall begränsa mig till att anmäla mitt

instämmande i de av herr Ståhl anförda synpunkterna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 24—30.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31.

Lades till handlingarna.

§ 14.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande nr 47, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts beträffande försvarets fastighetsfond gjorda framställningar om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 15.

Förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ANDERSSON i Ronneby: Herr talman! Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 30 och statsutskottets utlåtande nr 48 angående förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona skulle jag vilja säga några ord angående förslaget att i samband därmed nedlägga den statliga skofabriken i Karlskrona.

Förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.

Då 1917 års riksdag beslutade anlägga denna fabrik för tillverkning av skodon för militärt behov, var de främsta skälen härför att få fram skodon av hög kvalitet och få möjlighet till jämförelse i kostnadshänseende. Den privata industrien hade självklart inte samma intresse då som senare att prestera både god kvalitet och prisbillighet. 1924 års riksdag beslutade att försvarets behov av skodon i första hand skulle fyllas genom den statliga skofabrikens försorg och, om den inte var tillräcklig, genom civil produktion. Så länge skofabriken sorterade under marinförvaltningen fullföljdes dessa intentioner.

Sedan försvarets fabriksstyrelse blivit huvudman för fabriken och därmed övertagit ansvaret för driften, synes förutsättningarna minskat för att på ett ekonomiskt och ur driftsynpunkt tillfredsställande sätt hålla produktionen i gång. Genom den stora anskaffningen av skodon, under beredskapstiden blev de militära lagren så stora, att nyan-skaffningen avsevärt kunde begränsas. Förutsättningarna för att få beställningar till den statliga skofabriken, som motsvarade dess kapacitet, minskades därigenom i hög grad. Längre bedrevs tillverkningen med en föråldrad maskinpark, som inte stod i nivå med den privata industriens.

För den yrkesskickliga arbetarstammen var detta länge en källa till förgelse. Under de sista två åren har maskininvesteringar gjorts till betydande belopp, och nu återstår inte mycket innan maskinparken kan betecknas som modern. Resultatet har också visat sig i den vinst på 60 000 kronor, som uppstod under år 1951. Den arbetsledare, som de sista åren rekonstruerat fabriken, har också visat sig mycket väl skickad för sitt uppdrag, och vid besök i fabriken erfor man den goda samarbetsanda, som var rådande och som säkerligen skulle kommit att avsätta goda resultat. Självfallet har fabriken

möjligheter till konkurrens med den privata industrien varit starkt begränsade genom produktionens inriktning på huvudsakligen militärskodon. Möjligheten att tillvarata material och få produktionen att löpa väl hade säkerligen varit större vid en mera differentierad produktion och en därav följande större produktionsvolym. Vad 1949 års skoutrednings majoritet här uttalat är säkerligen riktigt.

Man måste beklaga att staten nu av omständigheternas makt knappast har annat val än att nedlägga fabriken och därmed avstå från en experiment- och kontrollfabrik för att få fram god kvalitet och rimliga priser. Den privata industriens intresse kan i fortsättningen knappast förväntas bli lika starkt att pressa priserna och hålla goda kvaliteter som det varit under den statliga skofabrikens 35-åriga tillvaro. Fabriken har säkerligen under denna tid gjort god tjänst.

Det torde emellertid inte vara realbetonat, att i vårt land, där den privata skoindustrien redan är starkt överdimensionerad och under förra året hade en avgång av tio procent av arbetarantalet och en lagerhållning enligt uppgift på tio miljoner par skor, insistera på en nyinvestering i och utvidgning av en statlig skofabrik. Det vore dålig planhushållning. I själva verket är det inte märkvärdigare att en statlig skofabrik nedlägges än att de privata försvinner, när de inte längre behövs för folkhushållets behov. Det är emellertid en skillnad, och den rör de anställda. En statlig anställning betraktas alltid som en fast anställning. De anställda får där en fast anställningsform. Den privata företagsverksamheten har ännu lång väg att vandra innan dess anställningsformer blir och anses lika fasta.

Den omplacering av arbetskraften, som försvarsministern ställer i utsikt, hälsas därför med tillfredsställelse. Svårigheter vid omplaceringen kommer sä-

Förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.

kerligen att uppstå ändå, och särskilt gäller det de äldsta arbetarna, som har något år till pensionsåldern, och de som på grund av hälsoskäl inte kan omplaceras till annat än lätt arbete. Det är också angeläget att deras inkomstförhållanden under omskolningstiden inte försämras och att de i övrigt behandlas så välvilligt som möjligt. Svårigheterna för den som har lång anställningstid att övergå till annat arbete blir ändå betydande.

Jag ber slutligen få uttala min tillfredsställelse över att nedläggandet av skofabriken i hög grad underlättas genom departementschefens och statsutskottets förslag om att förlägga försvarets centrala beklädnadsverkstad i dess helhet till Karlskrona. Ur kostnads- och arbetsmarknadssynpunkt är förslaget gynnsamt. Det betyder också att det fortfarande underindustrialiserade Karlskrona får ersättning för det staden förlorar genom nedläggandet av skofabriken. Vi är tacksamma härför.

Herr talman! Jag har velat framlägga dessa synpunkter, och jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 48.

Herr NYBERG: Herr talman! Eftersom denna fråga berör Karlskrona stad vill jag säga ett par tre ord. Det är naturligtvis inte glädjande att skofabriken kommer att läggas ned, men i stället äro vi naturligtvis tacksamma för att Karlskrona får den centrala beklädnadsverkstaden. Jag vill å stadens vägnar uttala ett tack till försvarsministern och andra myndigheter för att man kommer att besluta att denna verkstad skall centraliseras till Karlskrona.

Vad gäller synpunkterna på arbetarnas förhållanden så vill jag instämma i vad min bäddkamrat, herr Andersson i Ronneby, här uttalat. Jag skall inte säga mera på denna punkt, eftersom jag vid ett personligt samtal med försvarsministern för någon tid sedan fram-

förde ungefär samma synpunkter som här framhållits i herr Anderssons anförande.

Jag vill till sista rikta en fråga till försvarsministern. Det sägs ingenting i propositionen eller utskottsutlåtandet om någon bestämd tidpunkt för fabriken nedläggande. När jag senast besökte fabriken trodde man, att man skulle kunna få fortsätta driften ungefär tre månader framåt. Det har nu gått ungefär en månad sedan dess, och jag vill fråga försvarsministern, om han kan ge något besked, i vart fall på ett ungefär, om när fabriken definitivt skall upphöra med driften.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**: Herr talman! Jag kan omedelbart meddela, att man tänker sig att driften skall fortsätta till den 1 juli.

Herr **PETTERSON** i Degerfors: Herr talman! De bägge föregående talarna har varit mycket angelägna om att uttala sin tillfredsställelse och sin tacksamhet över denna frågas behandling. Jag har ingenting emot att människor är tacksamma, långt därifrån, men den erfarenhet vi har i den trakt, som har en del av denna fabrik, säger att ni kunnat vänta litet med detta tack. Kanske nästa års fabriksstyrelse flyttar igen. Då kanske det varit bra att ha en del av detta tack osagt.

Då jag begärt ordet i den föreliggande frågan har jag gjort det av skäl som jag redan angivit, nämligen att vi har en del av denna fabrik i Degerfors, och inte för att ställa något annat yrkande än det utskottet kommit till; utskottet har knappast haft någon möjlighet att komma till ett annat resultat. Jag har gjort det för att ställa några frågor till försvarsministern på denna punkt.

Innan jag gör det vill jag erinra om vissa fakta, som förekommit i den tidi-

Förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.

gare behandlingen av detta ärende. Jag har nämligen fått en känsla av att man försöker dölja vissa saker här i fråga om behandlingen av ärendet. Gången av behandlingen verkar i vart fall allt annat än planhushållning. Jag tycker att den mera liknar karusellåkning.

Vid anmälan av propositionen nr 180 år 1943 framhöll departementschefen, att frågan om en sammanslagning av de båda beklädnadsverkstäderna syntes böra prövas på grundval av en utredning, som fabriksstyrelsen skulle komma att framlägga. Fabriksstyrelsen slutförde denna utredning och lade i skrivelse den 27 oktober 1945 fram tre olika alternativ, nämligen 1) tillverkning vid båda verkstäderna, d. v. s. både i Karlskrona och Stockholm, 2) tillverkningen förlagd endast till Stockholm och 3) hela tillverkningen förlagd till en nybyggd fabrik på annan plats än Stockholm.

De kostnadskalkyler som gjorts visade, att ur ekonomisk synpunkt en sammanslagning av den statliga beklädnadsindustrien till en fabrik utanför Stockholm, i landsorten, borde äga rum. I 1947 års statsverksproposition framlades definitivt förslag till lösning av frågan. Vad förläggningen beträffar så hade fabriksstyrelsen undersökt en del olika platser. Man hade undersökt försättningsarna för en förläggning till följande orter, nämligen Avesta, Kramfors, Degerfors, Fagersta, Laxå och Karlskrona. Karlskrona utdömdes omedelbart därför att staden inte ansågs vara en lämplig plats ur militär- och försvarssynpunkt. Fabriksstyrelsen föreslog Degerfors. Om jag inte minns fel hade norrlandskommittén och arbetsmarknadsstyrelsen också fått uttala sig och därvid stannat för Kramfors.

Departementschefen, vid detta tillfälle herr Vougt, följde fabriksstyrelsen och ansåg, att valet närmast skulle stå mellan Degerfors och Kramfors. Med hänsyn till dyrortsgrupperingen, kom-

munikationerna och ur andra synpunkter föredrog han Degerfors. Han följde alltså fabriksstyrelsen. Vid utskottsbehandlingen av ärendet 1947 biträdde utskottet förslaget om en omorganisation och föreslog att pengar skulle ställas till förfogande för ändamålet, men statsutskottet vågade inte — kanske av förklarliga skäl, då det inte visste hur valet mellan Degerfors och Kramfors skulle utfalla — ta ställning till förläggningsfrågan utan lät den gå tillbaka till Kungl. Maj:t för att, som det sades, frågan skulle prövas även ur social synpunkt. Fabriksstyrelsen startade ändå samma år en tillverkning i Degerfors med 30 anställda.

Det är därvidlag jag menar, att man söker dölja något. Det finns nämligen ingen redogörelse för att vi i Degerfors har en personalstyrka på 30 anställda och att kommunen lagt ner pengar — kanske inte så mycket men nog är det väl några tusen kronor — på att ordna hithörande förhållanden. Vi har i sex år hållit på med denna tillverkning, och vad detta betyder för en kommun behöver jag väl inte i denna församling, där det sitter så många kommunalmän, säga många ord om.

Jag behöver väl inte heller framhålla, att ur både kommunal och industriell synpunkt hälsade vi förläggningen av denna tillverkning med en viss tillfredsställelse. Från början avsåg vi att få till stånd en viss balans i arbetskraftsförhållandena. Vi hade ju där järnverket, som sysselsätter ungefär 2 000 man, och medräknat byggnadsarbetare och hos övriga mindre företag anställda kom vi upp till 3 000 manliga anställda. Däremot hade vi praktiskt taget ingen kvinnlig industri. Vi skaffade lokaler, och allt såg ut att ordna sig på ett hyggligt sätt.

Jag kan också i detta sammanhang meddela, att fabriksstyrelsen så sent som för två år sedan hemställde, att vi skulle inköpa en intilliggande välbelä-

Förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.

gen tomt och göra ett tillbygge och bygga ut fabriken till dubbla driften. Det var tur att jag vid det tillfället gick till försvarsministern och begärde besked om huruvida driften definitivt skulle förläggas dit, innan vi kastade ut mera pengar. Statsrådet Vougt svarade, att det var bäst att vi väntade, och att vi fick lugna oss litet.

Vi fick alltså intet besked. Och så började karusellåkningen. Kramfors kom ur räkningen med hänsyn till att orten ur försvarssynpunkt inte var lämplig. Storfors dök nu i stället upp som konkurrent. Anledningen härtill vet jag inte. Det kan väl inte ha varit på det sättet, att någon inflytelserik person i arbetsmarknadsstyrelsen eller någon annanstans ville förlägga rörelsen till Storfors för att få ett monument i hembygden; det brukar ju vara så ibland. Till sist fastnade man emellertid för Karlskrona, som vid första omgången var den minst lämpliga platsen ur försvarssynpunkt.

Statsrådet anför nu, att den statliga beklädnadstillverkningen under krig torde få mycket ringa betydelse. Försvarssynpunkten synes nu inte böra tillmätas någon som helst betydelse. Inte vet jag. Hur har statsrådet tänkt sig nästa krig — om det nu kommer något? Det kan väl inte vara så, att man får någon sorts sommarsemester där nere på blekingekusten där människorna kan gå omkring i baddräkt, eftersom det ju inte har den minsta betydelse ur försvarssynpunkt var fabriken ligger. Vad vet jag? Man kan ju argumentera praktiskt taget hur som helst, men jag tycker att den här vändningen är litet för hastig.

Till sist vill jag bara beröra personalfrågan, men det är kanske den viktigaste såsom läget ser ut på arbetsmarknaden just nu.

Såväl fabriksstyrelsen som departementschefen har varit angelägna om att framhålla, att det är sörjt för persona-

len både i Stockholm och i Karlskrona och att den kvinnliga personalen i Stockholm är tillförsäkrad arbete ute i Hässelby, därest fabriken förlägges till Karlskrona. Samtliga tjänstemän kommer också att följa med till Karlskrona, och samma garantier lämnas personalen där nere.

Vidare framhåller departementschefen att de kommunala olägenheter, som eventuellt kan uppstå i Karlskrona genom att man nedlägger skofabriken där, kommer att neutraliseras tack vare att den statliga syfabriken förlägges dit. Allt detta är bara i sin ordning, och jag har ingenting att anmärka på därvidlag. Men jag måste fråga: Varför nämnes det inte ett ord om den tredje platsen, där man har trettio anställda? Det skulle kunna hända att det även där kan komma att uppstå vissa kommunala olägenheter. Det säges ingenting om den saken vare sig i propositionen eller i utskottsutlåtandet. Man är där så försiktig, att man på ett ställe talar om »viss angiven ort». Det är allt som säges. Det kan ju bero på glömska eller bristande kännedom om förhållandena från departementschefens sida, men det kan väl inte gärna bero på bristande kännedom från fabriksstyrelsens sida? Inte heller kan det väl vara medvetet utelämnat. En sådan insinuation får man väl inte göra? Det ligger nära till hands att säga, att man här försöker klara storstädernas problem, men landsorten och dess industri fäster man sig inte vid.

I Degerfors har vi nu haft denna verksamhet i gång i sex år. Under den tiden har vi avvisat en mängd andra industrier, som velat komma dit. Detta har vi gjort i samråd med fabriksstyrelsen för att säkra den redan befintliga industriens arbetskraftsbehov. Men nu sitter vi där. Jag måste fråga: Är det på detta sätt som industriens lokalisering skall skötas? Då är det bättre att vi aldrig tar de orden i vår mun vidare.

Förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.

Jag vill också i detta sammanhang påpeka hur man nu behandlar den lilla staden Nora i Örebro län. Den behandlingen gör verkligen ingen människa glad.

Till sist vill jag så ställa frågan: Är statsrådet beredd att med oss ta upp spørsmålet om personalen och övriga kommunala problem, som eventuellt kan uppstå vid en förflyttning av detta slag?

Herr talman! Jag har inte något annat yrkande.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**: Herr talman! Jag vet inte vad herr Petterson i Degerfors menade med sitt dunkla tal om att någon inflytelserik person i arbetsmarknadsstyrelsen skulle ha skaffat sig ett monument i Storfors för sina insatser. En sak torde emellertid vara klar efter herr Pettersons anförande nyss, nämligen att i varje fall han själv skaffat sig ett monument i Degerfors.

Herr Petterson talade om karusellåkning i samband med handläggningen av detta ärende. Jag vill då göra honom uppmärksam på att riksdagen och statsutskottet, när frågan om förläggningsplatsen för den nya verkstaden behandlades, funno »de av statsrådet anförda skälen för Degerfors såsom den därvid mest lämpliga icke vara till alla delar övertygande. Utskottet ville icke taga någon bestämd ståndpunkt till förläggningsfrågan utan ansåg att avgörandet härutinnan borde få bli beroende på resultatet av en enligt utskottets mening erforderlig förnyad omprövning i ärendet, varvid problemet borde närmare skärskådas även ur sociala och samhällsekonomiska synpunkter.»

Jag finner detta vara så klart uttryckt, att jag anser det märkligt, att vare sig herr Petterson eller någon annan i Degerfors av detta kunnat dra någon annan slutsats än att frågan om

förläggningsplatsen måste vara ytterst flytande.

Sedan är det riktigt att man har drivit mindre verkstäder i Degerfors och i Grängesberg och en verkstad i Stockholm. Tidigare har det också funnits en fabrik i Karlstad. Den är numera nedlagd. Avsikten var emellertid att så småningom centralisera hela verksamheten till en plats, för att på så sätt förbilliga tillverkningen. På grund av olika omständigheter — jag skall vid denna tidpunkt inte gå in på några detaljer där — ha vi vid prövningen funnit det vara riktigt att lägga ned skofabriken i Karlskrona. Därtill kommer, att arbetsmarknadsstyrelsen för sitt vidkommande av arbetsmarknadspolitiska skäl — och jag tror utan någon avsikt att få ett monument rest i Karlskrona — har förklarat, att det ur arbetsmarknadsstyrelsens synpunkter sett är riktigt att beklädnadsverkstaden nu förläggas till Karlskrona.

Vidare tillkommer en omständighet, som inträffat sedan riksdagen senast behandlade denna fråga, nämligen den att länsarbetsnämnden i Örebro län för sin del har avstyrkt att verkstaden förläggas till Degerfors. Man ansåg sig nämligen inte under dåvarande omständigheter kunna mobilisera den arbetskraft som erfordrades.

Det är dylika omständigheter, herr Petterson i Degerfors, som påverkat mitt ställningstagande, trots att jag inte tidigare har varit i tillfälle att personligen handlägga dessa ting. Det är naturligtvis stor skillnad på att anskaffa de 30 arbetare, som nu äro sysselsatta i Degerfors, jämfört med att uppbära de 200, som behövas för den nya beklädnadsverkstaden.

Vad de anställda degerforsbornas framtid beträffar kan jag endast säga, att därest ifrågavarande arbetare framställa några särskilda önskemål, så skola vi undersöka förutsättningarna för en förflyttning, exempelvis till be-

Internationella arbetsorganisationens likalönekonvention.

klädnadsfabriken i Karlskrona — om detta skulle befinnas nödvändigt. Vi skola i det avseendet, liksom också beträffande skofabrikspersonalen i Karlskrona, visa allt det tillmötesgående, som staten är skyldig i sådana här sammanhang.

Herr PETERSON i Degerfors: Herr talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av påståendet att det skulle ha rått brist på arbetskraft i Degerfors. Den saken har vi diskuterat många gånger där hemma, men vi har inte någon gång kunnat finna att så varit fallet. Det påståendet dök upp först då Storfors blev aktuellt. Då sades det, att det inte fanns någon möjlighet att skaffa tillräcklig arbetskraft i Degerfors. Strax därförinnan mottog vi emellertid en framställning om utökning av personalen till mer än det dubbla, från 30 till 70. Då var det inte fråga om någon arbetskraftsbrist. Men omedelbart efter det att Storfors blivit aktuellt sade länsarbetsnämnden, att det inte gick att skaffa fram den erforderliga kvinnliga arbetskraften i Degerfors. Det säger sig emellertid självt, att på en industriort där den stora industrien sysselsätter ungefär 2 000 arbetare — med den övriga industrien där uppe kommer vi upp till ungefär 3 000 arbetare — måste finnas större förutsättningar att skaffa fram den erforderliga kvinnliga arbetskraften än i Storfors, som inte har mer än hälften så många arbetare. Den saken behöver vi väl knappast diskutera.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Föredrogs vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelser-

na angående skyldighet att erlægga fastighetsskatt;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.; och

nr 17, i anledning av väckta motioner angående fastighetsägares underrättande om innehållet i beslut rörande fastighets taxeringsvärde; samt

bankoutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om förstatligande av importen och distributionen av mineraloljor.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkanden och utlåtande hemställt.

§ 17.

Internationella arbetsorganisationens likalönekonvention.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens konferens år 1951 vid dess trettiofjärde sammanträde fattade beslut, dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 1 februari 1952 dagtecknad proposition, nr 47, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden anhållit om riksdagens yttrande angående följande i nämnda protokoll omförmälda, av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1951 vid dess trettiofjärde sammanträde fattade beslut, nämligen

1) Konvention (nr 99) angående ordning för fastställande av minimilöner inom jordbruket.

2) Rekommendation (nr 89) angående ordning för fastställande av minimilöner inom jordbruket.

Internationella arbetsorganisationens likalönekonvention.

3) Konvention (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.

4) Rekommendation (nr 90) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.

5) Rekommendation (nr 91) angående kollektivavtal.

6) Rekommendation (nr 92) angående frivillig förlikning och skiljedom.

I propositionen avstyrktes svensk ratificering av konventionerna. Rekommendationerna ansågos icke böra föranleda någon åtgärd från svensk sida.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en före propositionens avlämnande inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 417, vari fru Nilsson och herr Dahlgren föreslagit, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att konventionen från den Internationella arbetskonferensen 'om lika lön för manlig och kvinnlig arbetskraft för arbete av lika värde' framläggas för riksdagen».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet i motiveringen anfört;

B. att motionen II: 417 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Fru NILSSON: Herr talman! Det är inte första gången som en motion i denna fråga förelagts riksdagen. Tvärtom är det så att frågan om lika lön för samma arbete har varit uppe ett flertal gånger men alltid rönt motstånd och oförstående från riksdagens sida.

Många i Sverige verksamma kvinnoförbund har likalönsfrågan på sitt program. De frisinnaade kvinnorna förde fram denna fråga 1931, och sedan dess

har den förts fram av Svenska kvinnors vänsterförbund. Detta förbund stöder också motionen i dag, eftersom detta förbund har denna fråga på sitt program, och det är som medlem i detta förbund jag vill tala här i dag.

Det har beslutats i princip ett otal gånger, att kvinnor och män skall ha samma ersättning för arbete av samma värde. I Internationella arbetsbyråns stadgar från 1919 återfinnes detta program. Jag vill också erinra om Förenta Nationernas beslut av den 10 mars 1948, där medlemsstaterna uppmanas att på allt sätt stödja principen om lika lön för samma arbete åt manliga och kvinnliga arbetare, oberoende av nationalitet, ras, språk eller religion.

Alltså är det ingen ny fråga, utan den har varit och är fortfarande en mycket angelägen och stor fråga, som samlat kvinnorna under årtionden till kamp för denna mänskliga rättighet. År 1951, när Internationella arbetskonferensen ånyo var samlad och då i Genève, beslöts anta en konvention och en tilläggsrekommendation i likalönsfrågan. Vid denna konferens var Sverige representerat av ledamöter från LO, regeringen och arbetsgivarna. LO:s representanter röstade för konventionen, regeringens representant nedlade sin röst, och som väntat röstade arbetsgivarna emot förslaget. Konventionen antogs emellertid med 105 röster för, 33 emot och 40 nedlagda röster.

Efter konventionens antagande trodde man att kvinnornas krav i denna fråga äntligen skulle bli verklighet även i vårt land. Men än en gång skall vi finna att kvinnornas förhoppningar i den vägen grusats. Alla instanser som yttrat sig i frågan erkänner, att det är stora olikheter i lönehänseende mellan kvinnor och män. Det är en skandal att i vårt land, som har en så stark fackföreningsrörelse, så stark landsorganisation och med en arbetarregering sedan ett tjugotal år tillbaka, en sådan diskriminering av kvinnorna skall fort-

Internationella arbetsorganisationens likalönekonvention.

bestå. LO och regeringen låtsas som om det vore felaktigt att lagstadga i denna fråga. Vad Landsorganisationen beträffar tycker man att den endast skulle hälsa en sådan lag med tillfredsställelse, eftersom LO trots sin styrka efter så många år ej lyckats genomföra likalön genom fria förhandlingar.

Att ratificera konventionen i vårt land skulle innebära att man fastställer vissa normer, som måste följas i förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare, för att medborgare skall få sin rätt. Staten har för länge sedan fastställt arbetstiden i lag, liksom också semestertiden. Man har alltså genom lag skyddat en så mänsklig rättighet som fritiden, men det absolut självklara, att om två medborgare utför samma arbete så skall de ha samma lön, det vill man inte lagfästa.

Man säger att detta program skall genomföras genom fria förhandlingar. Går det inte fortare än hitintills, så lär väl ingen av oss eller våra barn få uppleva detta. Med den takt man nu håller kommer det att ta minst fem generationer, innan vi kommer i jämnhöjd med mannens lön.

Från arbetsgivarhåll anför man mot likalönen, att kvinnorna är så mycket sjuka och så mycket borta och att detta påverkar ackordslönen, då maskinerna inte blir lika fullständigt utnyttjade. Det är riktigt att det finns en tendens till flera ledighetsdagar för kvinnor än för män. Men vad beror nu detta på?

Jag vill först säga, att vad det gäller frånvaroprocenten, så bottnar den inte i en könsbunden sjukdomsbenägenhet. Utan tvivel beror den mest på kvinnornas dubbelarbete och på deras dåliga lön. Och inte minst inverkar bristen på barnkrubbor och daghem, vilken alla känner till. På de barnkrubbor som finns får man inte lämna in sina barn, om de är sjuka. Någon av föräldrarna måste ju vara hemma med barnet, och det blir naturligtvis den som har minst betalt, alltså kvinnan. Hade man och

kvinnorna lika lön, skulle det nog vara andra siffror i frånvarostatistiken.

Den invändningen görs också, att kvinnan är handikappad genom graviditet och amning. I den mån denna samhällsnödvändiga verksamhet fördyrar den kvinnliga arbetskraften, så bör, tycks det, vi alla och inte bara kvinnorna bära kostnaderna.

Det har varit och är väl ännu på sina håll brist på arbetskraft. Ge kvinnorna samma lön som männen och höj lönerna i de industrier, som är typiskt kvinnliga, så att de kommer i nivå med männens i jämförbara industrier, så har vi en mycket stor reserv av arbetskraft att tillgå. Vi behöver då inte importera arbetskraft från andra länder och det behöver inte bli några problem med bostäder eller annat.

Kvinnorna säger att det måste löna sig att arbeta. Vi kvinnor har samma skyldigheter som männen i vårt samhälle. Vi får betala lika mycket i skatt, vi får erlagga lika höga hyror och betala samma pris för maten och vi har enligt lagen samma försörjningsplikt. Men när det gäller samma rätt till lön för arbete av samma värde är det stopp; då vill man inte lagstifta. Jag tycker det är upprörande, att vi här i Sverige ännu inte beslutat i denna viktiga fråga. Vi reagerar mot att en färgad människa har mindre betalt än en vit, som utför samma arbete. Men finns det inte vissa paralleller mellan de färgade folkens ställning och kvinnornas ställning?

Det har anförts, att ett allmänt uttalande i lagen inte blir bindande. Den omedelbara effekten kunde det i alla fall få, att likalönsprincipen genomfördes i de företag, där staten har aktiemajoritet. Staten bär själv kostnaderna och kan antligen få möjlighet genomföra den princip, som länge gällt för den direkta statstjänsten. Med det exemplets makt och med lagen att peka på vid förhandlingsbordet skulle det bli lättare för underhandlarna att ge

kvinnorna deras medborgerliga rätt, rätten till lika lön.

Jag hoppas och tror att kvinnorna här i riksdagen är på en linje i denna fråga. Själva har vi samma lön som männen för vårt arbete, och jag har inte hört några argument för att detta skulle vara fel. Låt oss då också ge stöd åt kvinnorna ute i landet, som vill ha lika lön men inte får bestämma själva i denna fråga utan hoppas att vi som sitter här skall stödja strävandena i denna för dem så viktiga fråga. Frågan följs med stort intresse från kvinnohåll. Jag har med mig här namnen på tusentals kvinnor, som vill se denna fråga löst med det snaraste. Bara från Göteborg har jag omkring tre tusen namn och det säger väl om något att detta är en fråga av stor betydelse.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag anfört ber jag att få framställa det yrkandet, att utskottets yttrande måtte få följande lydelse: Utskottet ansluter sig till vad föredragande departementschefen yttrat beträffande förevarande, av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens fattade beslut, utom så vitt angår konvention nr 100 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, där utskottet förordar ratificering. Utskottet hemställer,

att riksdagen måtte — — — anfört.

Herr HELLBACKEN: Herr talman! Vid denna sena timme skall jag, herr talman, inte ta kammarens tid i anspråk på annat sätt än genom att endast åberopa vad utskottet anfört i ämnet. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av fru Nilsson under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18.

Rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om införande av rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fru EWERLÖF: Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag fatta mig så kort som det över huvud taget är möjligt. Saken ligger under utredning, och därjämte har utskottet skrivit så älskvärt och tillmötesgående, att jag inte nu skall framställa något yrkande. Jag vill alltså bara framhålla, att denna fråga måste komma tillbaka, och följaktligen återkomma vi i det sammanhanget.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Föredrogs vart efter annat tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sammanföring av samfärd vägmark med angränsande fastighet m. m.;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ogiltighet av sämjedelning av jord inom vissa delar av Kopparbergs län; och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för tillfällig arbetshjälp åt domkapiteln och stiftsnämnderna i samband med prästlönereformens genomförande.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 20.

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande, nr 7,

Interpellation ang. den av 1950 års riksdag begärda utredningen om ett effektivare taxeringsförfarande, m. m.

över motion om utredning av frågan om ersättning till personer, som drabbas av inkomstbortfall genom isolering till följd av epidemi eller epizooti.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle detta beslut, jämlikt § 63 i riksdagsordningen, genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 21.

Interpellation ang. den av 1950 års riksdag begärda utredningen om ett effektivare taxeringsförfarande, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Stockholm, som anförde: Herr talman! I en till 1950 års riksdag väckt motion hemställde jag att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att en kommitté snarast tillsättes för att snabbt utreda frågan om kraftiga åtgärder mot skattefusket.

Motionen remitterades till bevillningsutskottet, som i sitt betänkande nr 47 bl. a. anförde: »För förebyggande av att inkomster undandras från beskattning torde den bästa vägen vara, att åtgärder vidtagas för vinnande av större effektivitet i taxeringsarbetet. Sistnämnda fråga har utskottet behandlat i sitt samtidigt härmed avgivna betänkande nr 46, vari utskottet föreslagit skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning rörande bl. a. taxeringsförfarandet. Utskottet förutsätter att därvid även den i motionen berörda frågan ägnas uppmärksamhet. Med hänsyn härtill torde jämväl syftet med den nu förevarande motionen få anses tillgodosett.»

Sedan riksdagen på detta sätt senast behandlade frågan om skattefusket, har tid efter annan genom pressen gått meddelanden om personer, som åtalats och dömts för skattefusk. Ett av de grövsta och mest uppmärksammade fallen, som samtidigt avsåg det största hittills kända undandragna beloppet, gäl-

ler en direktör i Ulvsunda. Denne har enligt vad utredningen givit vid handen under åren 1947—1949 undandragit samhället skatt på närmare 1,7 miljoner kronor.

Man ställer sig osökt den frågan, hur något dylikt kan vara möjligt, då det i detta fall gäller ett aktiebolag med i vederbörlig ordning utsedd revisor. Bokföringsskojet borde ha upptäckts av denne. Har icke revisorn någon gång under denna tid funnit något anmärkningsvärt i företagets bokföring? Vederbörande direktör har nämligen bokfört en mycket stor del av sina egna och sin familjs privata resekostnader och dylikt på företagets omkostnader. Till yttermera visso uppgav direktören själv vid rättegången, att bokföringen varit slarvigt skött. Den i målet hörda taxeringsrevisorn, vilken handhaft utredningen, uppgav, att det inte var någon större svårighet att upptäcka skattefifflet. Man måste fråga sig om bolagets revisor över huvud taget verkställt någon granskning av företagets räkenskaper och lagerkontroll. Den kanske vanligaste formen av skoj i den här vägen är ju just att sälja ut lagret utan att bokföra försäljningssumman. Oberoende härav förefaller det som om revisorns sätt att handha sitt uppdrag skulle stämma illa överens med bestämmelserna i aktiebolagslagens § 111. Den av företaget anlidade auktoriserade revisorn är anställd vid en känd revisionsbyrå med anknytning till Sveriges industriförbund. Allmänheten betraktar förekomsten av en auktoriserad revisor såsom en garanti för att granskningen sker med all den noggrannhet, som det allmännas intresse kräver. När sådant som detta kan ske frågar man sig med oro, vad i själva verket auktorisationen innebär. Rubbas det förtroende som gått in i det allmänna medvetandet till institutionen med auktoriserade revisorer, måste detta få mycket allvarliga följdverkningar.

Det måste vidare enligt min mening framstå såsom kränkande för den allmänna rättskänslan, att lagen medger att ett brott av den svårighetsgrad och beskaffenhet det här gäller bedömes så mildt som skett.

Under hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande frågor:

1) Är herr statsrådet i tillfälle angiva, när den av 1950 års riksdag begärda utredningen om ett effektivare taxeringsförfarande kan komma till stånd?

2) Anser herr statsrådet att de i aktiebolagslagens § 111 intagna bestämmelserna om revisorernas skyldigheter bör skärpas i sådan riktning, att revisorerna på ett annat sätt än hittills blir ansvariga för sådana olagliga manipulationer, som vidtas av företagsledningen i syfte att undandra samhället skatteinkomster?

3) Vill herr statsrådet medverka till att nu tillämpade former för auktorisation av revisorer göres till föremål för översyn och att i samband därmed frågan om en fortlöpande statlig kontroll över deras verksamhet upptages till prövning?

Denna anhållan bordlades.

§ 22.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet, nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av protokoll angående handelsutbytet mellan Sverige och Portugal m. m.; samt

från konstitutionsutskottet, nr 71, i anledning av väckta motioner om kungörande av val av kommunal- och stadsfullmäktige samtidigt med kungörandet av val av landstingsmän.

Vidare anmäldes och godkändes be-

villningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 74, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.

§ 23.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens andra kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kanslipersonal, den 11 mars 1952.

På därom gjord ansökning beviljades stenografen hos kammaren, tingsnotarien Brit-Marie Ericsson ledighet från stenografjänst från och med den 18 innevarande mars tills vidare under innevarande vårsession; och förordnades kanslisten hos första kammaren fil. stud. Hans A. Karlgren att under samma tid uppehålla Ericssons stenografbefattning.

In fidem
Gunnar Britth.

§ 24.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen

nr 86, angående anslag till ersättningar till de förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo; och nr 87, angående åtgärder till främjande av bränsleförsörjningen.

Dessa propositioner bordlades.

§ 25.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 7.18 em.

In fidem
Gunnar Britth.